

Nr 150

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 m. m.; given Stockholms slott den 26 april 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopandande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen en redogörelse för den ekonomiska politiken. Det i statsverkspropositionen framlagda riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar i vad avser såväl budgetens inkomstsida som dess utgiftssida. I samband härmed lämnas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. För innevarande budgetår pekar beräkningarna på ett underskott på totalbudgeten av ca 150 milj. kr., innebärande en försvagning med inemot 700 milj. kr. i förhållande till föregående år. För nästa budgetår förutses det statliga upplåningsbehovet öka med ca 900 milj. kr. till drygt 1 miljard kr.

Såsom särskilda bihang lämnas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1963, en översikt av den statsfinansiella utvecklingen under budgetåren 1963/64—1966/67 och en promemoria angående ekonomisk långtidsplanering.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 april 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Jag anhåller nu att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 och vissa därmed sammanhängande spörsmål.

Härvid har jag att anmäla, att riksrevisionsverket i två särskilda skrivelser den 1 april 1963 framlagt dels redogörelse för approximativ beräkning rörande utfallet av statsregleringen för budgetåret 1962/63, dels ock förslag till förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1963/64. Dessa skrivelser torde såsom *bihang A* och *B* få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende. Inom finansdepartementet har sammanställts dels en reviderad nationalbudget för år 1963, dels förnyad beräkning av driftbudgeten för budgetåret 1963/64, dels en promemoria angående huvuddragen i den statsfinansiella utvecklingen under budgetåren 1963/64—1966/67 dels ock en promemoria angående ekonomisk långtidsplanering, vilka torde såsom *bihang C, D, E* resp. *F* få bifogas statsrådsprotokollet.

Reviderad finansplan

Det samhällsekonomiska läget

Den internationella konjunkturutvecklingen. Avsaktningen i den ekonomiska framstegstakten i Västeuropa — från 4 1/2 procent 1961 till 3 1/2 1962 — berörde nära nog samtliga länder med undantag för Frankrike. I första hand återspeglade den emellertid en kring mitten av fjolåret inträdande stagnation i den brittiska ekonomin, vilken mot slutet av året t. o. m. förefaller ha övergått till en smärre tillbakagång. För 1963 som helhet innebär föreliggande officiella prognoser, att Västeuropas nationalprodukt skulle komma att med ca 4 procent överskrida 1962 års nivå. Ett förverkligande av dessa prognoser vore således liktydigt med att framstegstakten i år skulle

ansluta sig nära till genomsnittet för de två föregående årens expansion. Såsom närmare utvecklats i den reviderade nationalbudgeten (*Bihang C*) och i den senaste konjunkturrapporten (konjunkturläget, april 1963) skiljer sig de olika länderna ganska markant från varandra med hänsyn till tillväxttakten. I de två klarast expansiva länderna — Frankrike och Italien — kan produktionsstegringen i år antas bli av ungefär samma omfattning som fjol-årets. Medan man i Nederländerna emotser en något snabbare expansion räknar man i Tyskland med någon avsakning. I första hand förutsätter emellertid ett tillfredsställande produktionsresultat i Västeuropa i år ett påtagligt uppsving i Storbritannien. De sedan i höstas vidtagna ekonomisk-politiska åtgärderna i detta land beräknas innebära en expansiv förändring i statsfinanserna mellan budgetåren 1962/63 och 1963/64 motsvarande ca 2 1/2 procent av bruttonationalprodukten. Förväntningarna om ett brittiskt uppsving i år kan därmed anses väl underbyggda. En gynnsam faktor är också att lagren av för en produktionsökning nödvändiga importvaror anses befinna sig på en relativt hög nivå, varför någon allvarligare importstegring inte skulle behöva utlösas av ett internt uppsving.

I än högre grad än under 1962 är det den privata konsumtionen, bostadsbyggandet och de offentliga utgifterna — med huvudvikt på investeringarna — som enligt föreliggande planer och prognoser kommer att svara för den fortsatta tillväxten i den västeuropeiska totalefterfrågan i år. Investeringsenkäter och konjunkturbarometrar har i varje fall hittills inte givit någon indikation på en omsvängning uppåt i näringslivets investeringar. Exporten från Västeuropa upphörde vid årsskiftet 1961/62 att verka som en påskjutande kraft på ekonomin och någon förändring härvidlag förefaller inte vara att räkna med under innevarande år. Lagerutvecklingen antas varken i EEC-länderna eller i Storbritannien komma att lämna några väsentliga bidrag till expansionen.

I Förenta staterna räknas officiellt med att tillväxttakten i bruttonationalprodukten kommer att tilltaga efter den relativt blygsamma ökningen under första delen av året. De element som bär upp expansionen är ungefär desamma som i Västeuropa, dock att någon nämnvärd ökning i bostadsbyggandet inte förutses. Näringslivets fasta investeringar beräknas komma att överskrida 1962 års nivå med ca 5 procent i löpande priser, innebärande någon ökning under loppet av 1963. Inte heller här kan lagerinvesteringarna väntas lämna något betydande bidrag till produktionsökningen.

För OECD-länderna tillsammans antas således perspektivet av en tillväxt under 1963 som något understiger den årstakt av drygt 4 procent som den gemensamma målsättningen för 1960-talet implicerar. Även om vissa osäkerhetsmoment ännu kvarstår, t. ex. rörande den brittiska ekonomins utveckling, förefaller flertalet här berörda länder hysa tillförsikt beträffande möjligheten att upprätthålla en betryggande expansion under innevarande år. Ovissheten knyter sig i främsta rummet till utsikterna för den ekonomiska aktiviteten 1964, framför allt då i vad avser utvecklingen av näringslivets investeringar. På detta område har, som jag redan nämnt,

inga tecken till återhämtning av tillväxttakten kunnat skönjas. Bland faktorer som dock skulle kunna motivera en försiktig optimism härvidlag kan nämnas den positiva effekten på det allmänna kapacitetsläget som bör följa med kontinuerligt stigande privat konsumtion och offentliga utgifter. Huruvida denna utveckling kan förstärkas genom att efterfrågan på industriprodukter från länder utanför OECD-området ånyo börjar stiga är emellertid mycket ovisst. Denna eventualitet är bl. a. beroende av den slutliga form och omfattning som den föreslagna sänkningen av de amerikanska skatterna kan få och vilken effekt denna via ökade råvaruköp kan ha på de råvaruproducerande ländernas importförmåga. En annan faktor som kan inverka förmånligt på företagens investeringsvilja skulle vara en minskning av trycket mot vinstmarginalerna, en utveckling som EEC-kommissionen förutser i år som resultat av en viss dämpning i lönestegringstakten. Det bör emellertid återigen betonas, att grunderna för en bedömning om en allmän, påtaglig återhämtning i näringslivets fasta investeringar under nästa år ännu är utomordentligt osäkra.

Sett mot bakgrunden av föreliggande bedömningar av OECD-staternas realekonomiska utveckling under de kommande månaderna skulle ingen större förskjutning i betalningsrelationerna länderna emellan vara att vänta. Ett fortsatt — om än möjligen minskande — underskott i den amerikanska betalningsbalansen, avspeglade bl. a. en betydande både kort- och långfristig kapitalexport, skulle därmed även i år belasta det internationella betalningssystemet. För det andra reservvalutalandet, Storbritannien, anses det däremot möjligt, att återhämtningen av den ekonomiska aktiviteten skall kunna ske utan negativa verkningar på betalningssidan. Eftersom således ingen radikal förbättring av reservvalutornas ställning skulle vara att emotse, är det angeläget att spekulativa kapitalrörelser, vilka skulle kunna framkalla mer omfattande betalningsbalanskriser, snabbt motverkas. Förutsättningarna härför har också väsentligt förbättrats. Genom den till internationella valutafonden knutna generella låneöverenskommelsen mellan de tio industristaterna — samt, genom specialavtal, även Schweiz — har resurserna härvidlag ökat med mer än 6 miljarder dollar totalt sett. Från amerikansk sida har man vidare genom ett system av bilaterala överenskommelser, s. k. swap-avtal, skapat sig möjligheter att mot kursgaranti vid behov kortfristigt låna främmande valutor till ett belopp överstigande 1 miljard dollar; därtill har man förbättrat sina möjligheter att genom operationer i främmande valutor stödja dollar-kursen genom direkt upplåning i olika europeiska länder. Swap-överenskommelserna, av vilka en också ingåtts med den svenska riksbanken avseende ett belopp av 50 miljoner dollar, är ömsesidiga. Ett annat led i den allmänna beredskapen mot hastigt uppstående balansrubbnings på betalningsområdet utgöres av det vidgade centralbankssamarbetet, som brukar gå under namnet Basel-överenskommelsen. Inom denna ram gavs sålunda det kreditstöd från andra europeiska länder varigenom den relativt omfattande spekulatjonen mot pundet i mars 1963 snabbt kunde brytas.

Efter avbrottet i Storbritanniens förhandlingar om inträde i den gemensamma marknaden har ett omfattande arbete inletts för att fördjupa och stärka EFTA-samarbetet. Ansträngningarna har därvid i första hand inriktats på att snabbt avskaffa handelshindren mellan EFTA-länderna. En sådan utveckling skulle också öka förutsättningarna för en framtida anknytning mellan EFTA-staterna och EEC. För att underlätta en svensk anslutning till nya beslut om tullavveckling i EFTA har Kungl. Maj:t i proposition begärt bemyndigande att utan särskilt hörande av riksdagen under vissa omständigheter kunna besluta om sådana tullsänkningar.

Avbrottet i integrationsförhandlingarna i Bryssel har medfört, att de planerade GATT-förhandlingarna om linjära tullsänkningar än mer kommit i blickpunkten som en möjlighet att minska verkningarna av den handelspolitiska splittringen i Europa och nå en friare världshandel. Dessa förhandlingar skulle från amerikansk sida i första rummet ske på basis av en fullmakt av kongressen avseende en femtioprocentig tullreduktion; genom sammanbrottet i förhandlingarna om brittisk EEC-anslutning har nämligen fullmakten att förhandla om total avveckling av tullarna på sådana varor, där handeln mellan Förenta staterna och EEC täcker minst fyra femtedelar av världshandeln, blivit inaktuell. Det kan här erinras om att man från svensk sida redan vid GATT:s ministermöte hösten 1961 lade fram förslag om linjära tullreduktioner på femtio procent under en femårsperiod. Sedan dess har, som jag redan berört, vikten av en allmän tullavveckling markerats ytterligare. Det är självklart, att Sverige för sin del kommer att på allt sätt verka för att de planerade förhandlingarna snabbt leder till positiva resultat.

Från u-ländernas sida har i GATT framställts krav på ett snabbt undanröjande av de handelshinder i form av tullar och skatter m. m. som särskilt drabbar dessa länders produkter, främst kaffe, te och kakao. Vissa svårigheter har visat sig föreligga när det gäller att nå överenskommelse om effektiva åtgärder på multilateral bas men de hittills förda diskussionerna synes ge vid handen, att utsikter numera finns att åtminstone i viss utsträckning genomföra sådana åtgärder. Från svensk sida bör man — liksom tidigare — aktivt verka för ett positivt resultat på detta område. På skatteområdet torde utsikterna att uppnå resultat på multilateral bas vara mera begränsade. I detta läge synes ett svenskt initiativ därför kunna vara av värde från u-ländernas synpunkt, icke minst med avseende på fullföljandet av GATT-förhandlingarna. Den enda av de nu berörda varorna som i vårt land är föremål för särskild beskattning av här aktuellt slag är kaffe. Jag utgår ifrån att GATT-förhandlingarna utvecklar sig i positiv riktning, varför jag redan nu vill tillkännage min avsikt att senare föreslå, att proposition om slopande av kaffeskatten framlägges till riksdagen. I detta sammanhang får jag erinra om att Sverige genom anslutning till internationella kaffeavtalet åtar sig att undersöka på vilka sätt hindren för ökad handel med kaffe kan minskas eller helt avskaffas och tillkännage de åtgärder som planeras i detta syfte.

Vad beträffar övriga åtgärder av biståndskaraktär vill jag här erinra om Kungl. Maj:ts nyligen framlagda förslag att från 200 till 500 milj. kr. höja beloppet för statlig garantigivning på särskilt gynnsamma villkor vid export av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling. På det kommersiella biståndets område må i övrigt nämnas, att en särskild arbetsgrupp inom beredningen för internationella biståndsfrågor nu framlagt en rapport med förslag rörande bl. a. finanskredit- och investeringsgarantier. Denna har remitterats till närmast berörda myndigheter och organisationer. Det torde bli anledning att längre fram återkomma till vissa av de i rapporten framförda synpunkterna. I fråga om det finansiella biståndet har ett långfristigt lån till låg ränta nyligen beviljats Tunisien för partiell finansiering av ett fiskehamnsbygge. Det kan också nämnas att förhandlingar har inletts rörande svenskt finansiellt bistånd inom ramen för OECD:s Turkiet-konsortium, vari Sverige numera ingår.

Den inhemska konjunkturutvecklingen. Den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1962 kännetecknades av tillfredsställande expansion trots en viss dämpning av investeringskonjunkturer inom det privata näringslivet. Enligt nu framlagda beräkningar uppgick den totala produktionsökningen till ca 3 1/2 procent eller samma ökningstal som preliminärt redovisades vid årsskiftet. Investeringarna ökade totalt sett med likaledes 3 1/2 procent. Av denna ökning kan närmare hälften återföras på det kraftigt stegrade bostadsbyggandet. Vidare expanderade de offentliga investeringarna med inte mindre än 6 1/2 procent. Genom dessa ökning kunde den totala investeringsverksamheten fortsätta att stiga trots en nedgång av industriinvesteringarna med närmare 3 procent.

Utrikeshandelns expansion fortsatte totalt sett i något snabbare takt än under 1961. Exportvolymen beräknas nu ha ökat med ca 8 1/2 procent och importvolymen med ca 6 procent. Under inflytande av den internationella ekonomiska utvecklingen kom exportens tillväxt att bli förhållandevis ojämnt fördelad mellan olika varuområden. Exportleveranserna av verkstadsprodukter ökade volymmässigt med 14 procent från 1961 till 1962, medan exempelvis exporten av järnmalm minskade med 4 procent i volym och 9 procent i värde. Exporten av massa och trävaror, som hållits tillbaka av avsättningssvårigheter, tog förnyad fart under fjärde kvartalet så att de slutliga siffrorna för hela året 1962 visade en volymökning med 5 procent för massaexporten och med någon procent för trävaruexporten.

Den svenska guld- och valutareserven ökade under 1962 med närmare 600 milj. kr. eller ca 15 procent. Ökningen var trots sin storlek dock i såväl absoluta som relativa tal lägre än under 1961, då den uppgick till inte mindre än 900 milj. kr. Under senare delen av fjolåret gjorde sig också tendenser till en dämpning av uppgången gällande, vilka fortsatt att verka under innevarande år. Denna förändring torde bl. a. ha orsakats av den rikligare tillgången på räntebilligare inhemska krediter som följt av lättnaderna i penningpolitiken och som synes ha medfört en förskjutning i utrikeshandelns finansiering.

Industriproduktionen uppskattas för 1962 ha varit närmare 3 procent större än 1961. För massaindustri och järnmalmegrubbor registrerades en viss produktionsminskning, medan den produktionsökning som skedde inom övriga industrigrenar var förhållandevis jämnt fördelad. Starkast var produktionsuppgången inom livsmedels- och verkstadsindustrierna. Mot slutet av året inträffade en klar förbättring av massaindustrins produktionsutsikter. I januari 1963, då produktionsnivån totalt sett låg ca 3 procent högre än ett år tidigare, registrerades för massaindustrin en uppgång med 5 procent, medan järnverkens produktion låg någon procent högre än i januari 1962.

En förhållandevis kraftig ökning av de nominella inkomsterna framför allt lönerna, utlöste en prisstegring under loppet av 1962 som — varuskattens höjning frånräknad — uppgick till drygt 3 procent. Trots prisuppgången steg hushållens reala disponibla inkomster 1962 med ca 4 1/2 procent enligt nu framlagda beräkningar. Då den privata konsumtionens ökning var förhållandevis svagare — närmare 3 1/2 procent eller, med utgångspunkt från en alternativ prisuppskattning, 4 procent — synes en ytterligare uppgång i det personliga sparandet ha inträtt under 1962.

Arbetsmarknaden uppvisade totalt sett en relativt god balans under 1962 med mindre tendenser till överefterfrågan på arbetskraft än under de närmast föregående åren. Samtidigt var dock arbetsmarknadsläget såväl branschmässigt som geografiskt rätt splittrat. En minskning i arbetskraftsbehoven framträdde främst i de av avsättningssvårigheter drabbade exportindustrierna; det dämpade läget i skogsindustrin återverkade också på selsättningen i skogsbruket. Väsentliga höjningar av arbetslösheten förekom dock endast lokalt och genomsnittligt stannade arbetslösheten i december vid 1,3 procent mot 1,4 procent ett år tidigare.

Den ekonomiska utvecklingen under 1963 förutsågs i den preliminära nationalbudgeten varken komma att präglas av något generellt inflationstryck eller av några allmänna deflationstendenser. Kännetecknande för det samhällsekonomiska balansläget syntes vara den ojämnhet med vilken efterfrågan torde komma att riktas mot olika näringsgrenar och olika delar av arbetsmarknaden. Huvuddragen av denna bedömning gäller alltså. Utvecklingen under den hittills förflutna delen av året ger dock anledning till en uppvärdering av de expansiva dragen i konjunktur bilden och en nedtoning av kvarstående kontraktiva tendenser.

Exporten väntas sålunda stiga i något snabbare takt än vad som tidigare bedömdes som sannolikt, eller med ca 6 1/2 procent. Även i fråga om investeringarna synes det nu finnas anledning att räkna med en något större volymökning än vid den preliminära bedömningen. Uppjusteringen som i och för sig är måttlig avser främst bostadsbyggandet och industrins investeringar. Alltjämt väntas dock utvecklingen under 1963 innebära ett stillestånd för näringslivets investeringar totalt och en tillbakagång för industriinvesteringarna, även om denna nu reducerats. Den ökning som förutses ligger helt på bostäder och offentliga anläggningar och kommer således inte att beröra maskininvesteringarna. Byggnadsvolymer beräknas nu stiga med 8

procent och uppgången synes bli tämligen jämnt fördelad mellan första och andra halvåret.

För offentlig och privat konsumtion väntas alltså förhållandevis betydande ökning under 1963. Den offentliga konsumtionen beräknas sålunda öka med 6 procent och den privata med 4 procent. Efter en viss uppjustering av prisprognosen till följd av höjda spritskatter m. m. från drygt 2 till ca 2 1/2 procents höjning av konsumentpriserna under 1963, förutses de enskilda konsumenternas reala disponibla inkomster nu stiga med 4 1/2 procent mot tidigare beräknade 5 procent. Ökningen av det personliga sparandet torde således komma att fortsätta.

I fråga om lagerinvesteringarna kalkylerar den reviderade nationalbudgeten nu med en nedgång från 1962 till 1963 med ca 400 milj. kr.

Bytesbalansen väntas i den reviderade nationalbudgeten — för såvitt det kan statistiskt registreras — komma att väga ungefär jämnt. Härutöver kan man normalt räkna med intäkter på uppskattningsvis ett eller ett par hundratal milj. kr. vilka ej infångas av den tillgängliga statistiken. De nämnda faktorerna skulle sålunda tillsammans tyda på en viss ehuru måttlig ökning av valutareserven under 1963. Under årets första kvartal har emellertid valutareserven i själva verket minskat med bortåt 350 milj. kr. mot en uppgång med 140 milj. kr. under motsvarande period förra året. Förändringen kan delvis förklaras av en tillfällig uppbromsning av exporten på grund av de exceptionella isförhållandena. Därutöver kan ha medverkat en av det lätta kreditmarknadsläget framkallad förändring i fråga om de handelskrediter som ingår i den s. k. förskjutningsposten. Med hänsyn till osäkerheten beträffande den framtida utvecklingen av dessa handelskrediter framstår en mindre nedgång av valutareserven inte som ett särskilt realistiskt alternativ, även om det inte är det mest sannolika.

De redovisade prognoserna innebär att produktionen under 1963 skulle komma att öka något snabbare än under 1962. I den reviderade nationalbudgeten beräknas sålunda bruttonationalproduktens volym stiga med inemot 4 1/2 procent mot 3 1/2 procent i den preliminära kalkylen.

I överensstämmelse med dessa produktionsuppskattningar ser också arbetsmarknadsmyndigheterna nu med avgjort större tillförsikt på sysselsättningen under återstoden av 1963. Genom att exporten av skogsindustriprodukter nu väntas volymmässigt öka kraftigare än vad som ansågs möjligt i slutet av 1962 har även sysselsättningsutsikterna för skogsarbetarna blivit något ljusare. På byggnadsmarknaden är det nu riskerna för överysselsättning under sommaren som utgör arbetsmarknadsmyndigheternas omedelbara bekymmer. Pågående och planerade företag kommer såvitt man nu kan bedöma att vara tillräckligt omfattande för att ge utrymme för en tillfredsställande volymexpansion inom byggnadsverksamheten även under andra halvåret 1963. Också varvens beställningsläge har påtagligt förbättrats.

Alltså kvarstår dock en betydande ojämnheter i arbetsmarknadsläget med sysselsättningssvårigheter i glesbygderna i norr och risker för över-

skottsefterfrågan på arbetskraft särskilt inom byggnadsverksamheten i landets södra och mellersta delar. För maskinindustrin pekar investerings- och exportprognoserna tills vidare på en låt vara måttlig produktionsnedgång under andra halvåret 1963. Detta framstår nu som det enda svaghetstecknet av väsentlig betydelse för bedömningen av den ekonomiska utvecklingen inom landet under återstoden av 1963, även om någon markant sysselsättningsminskning inte behöver befaras inom denna industri. Det kan nämnas, att andra informationskällor — främst konjunkturbarometerdata — antyder möjligheten av en gynnsammare bedömning.

Sammanfattningsvis förefaller en måttlig expansion nu internationellt säkerställd under 1963. Däremot råder, såsom tidigare framhållits, alltså ovisshet om konjunkturutsikterna för 1964, en ovisshet som ofrånkomligen påverkar bedömningen även av den inhemska utvecklingen. Avmattningen av investeringskonjunkturen inom det svenska näringslivet under 1962 och 1963 har främst varit förlagd till skogs- och verkstadsindustrierna och därmed i huvudsak betingad av internationella inflytelser. Även om den svenska industrins vinstutveckling och kapacitetsläge nu torde kunna bedömas mindre pessimistiskt än för ett halvår sedan, synes ett förnyat investeringsuppsving inom skogs- och verkstadsindustrierna dock förutsätta stödet av en kraftigare expansion inom våra viktigare avnämrländer.

Den ekonomiska politiken

Konjunkturpolitiken 1962 och 1963. Det totalt sett tillfredsställande ekonomiska läget i Sverige under 1962 och såvitt nu kan bedömas även under 1963 betingas framför allt av en fortsatt gynnsam exportutveckling och en snabb anpassning av den ekonomiska politiken till den förändring i konjunkturutvecklingen som förelegat sedan den extrema högkonjunkturen bröts mot slutet av 1961.

Som framgått av det föregående hävdade sig den svenska exporten väl under fjolåret och nådde en ökning av inte mindre än 8 1/2 procent, samtidigt som OECD-ländernas totala export steg med 4 1/2 procent. För innevarande år förutses en ökning på 6 1/2 procent, vilken även den ligger i överkanten av övriga industriländers prognoser. Denna utveckling betingas bl. a. av den svenska exportens sammansättning som medfört, att avsättningssvårigheter för en del av exporten kunnat kompenseras med ökningsar inom andra delar. Åren 1961 och 1962 kännetecknades sålunda av förhållandevis ogynnsamma avsättningsförhållanden för exporten av skogsprodukter men också av en stark expansion av verkstadsindustriens export. En i viss mån motsatt rollfördelning synes under innevarande år kunna komma att präglade utvecklingen.

Lönekostnadernas snabba ökning under de senaste åren har hittills inte hindrat avsättningen av de svenska exportvarorna, även om de volymmässiga ökningarna fått köpas till priset av pressade vinstmarginaler. I båda dessa avseenden — kostnadsstegringar och pressade marginaler —

är den svenska industrin i samma läge som konkurrerande företag i andra länder. Dessa förhållanden torde väsentligen ha bidragit till den internationella avmattningen i den privata industrins investeringsefterfrågan. Utvecklingen har i ett flertal länder medfört krav på och i vissa fall även praktiska försök att genom statliga interventioner av olika slag bedriva en s. k. inkomstpolitik syftande till att begränsa kostnadsstegringarna. Genom att den svenska kostnadsutvecklingen inte kommit ur takt med den internationella, har den inte skapat några omedelbara problem ur synpunkten av industrins konkurrenskraft på exportmarknaderna. Den skärpta uppmärksamhet som i utlandet ägnas dessa problem, understryker dock vikten av att den ekonomiska politiken i vårt land bedrivs på ett sådant sätt, att den relativa konkurrensförmågan även i fortsättningen bevaras.

En uppbromsning i den privata investeringsefterfrågan och uppdykande avsättningssvårigheter för några av vår exports stapelvaror ledde redan under 1962 till ett förändrat ekonomiskt klimat och motiverade en viss omläggning av den tidigare starkt restriktiva politiken. Budgetpolitiken har som jag strax närmare skall utveckla varit något mer expansiv under 1962/63. En väsentligare lättnad skedde emellertid genom en omläggning av penningpolitiken. Riksbankens diskonto har sänkts i tre etapper från 5 procent till för närvarande 3 1/2 procent. Till följd av riksbankens politik har kreditutbudet starkt ökat både på den långa och den korta marknaden. Den totala kreditgivningens på lånemarknaden ökade sålunda 1962 med ca 60 procent, och den ännu pågående kreditexpansionen belyses bl. a. av att affärsbankernas utlåningsökning under första kvartalet i år var nära tre gånger så stor som under föregående års första kvartal.

Vid sidan av en lättare penningpolitik utnyttjades investeringsfonderna för att stimulera de privata investeringarna. Med sikte på sysselsättningen inom byggnadsfacken under den gångna vintern frisläpptes sålunda i maj 1962 investeringsfonderna för sådana industribyggen som igångsattes före den 1 november 1962 och avseende kostnader nedlagda under tiden juli 1962 — april 1963. Genom att fondernas stimulanseffekt således insattes under ett tidigt skede av den begynnande investeringsefterfrågan och avsåg en koncentrerad period nåddes en snabb verkan. Påbörjade industribyggnadsföretag, som under första halvåret 1962 minskat i volym med 33 procent i förhållande till första halvåret 1961, visade sålunda under andra halvåret 1962 — efter fondernas frisläppande — en uppgång med 28 procent i förhållande till andra halvåret 1961.

Det kraftigaste stödet för sysselsättningen under 1962—1963 har erhållits från det starkt ökade bostadsbyggandet. Igångsättningen uppnådde under fjolåret rekordsiffran 90 000 lägenheter och byggnadsvolymen översteg nivån under föregående år med 8 procent. Också de offentliga investeringarna bidrog till att stabilisera sysselsättningen. De statliga investeringsutgifterna, som under högkonjunkturåren 1960 och 1961 varit oförändrade eller långsamt stigande, inledde 1962 en ökning med 4 1/2 procent vilken fortsätter innevarande år i tilltagande takt. Ännu mer markerad har uppgången i kommunernas investeringar varit.

Som tidigare framhållits har avmattningen i den internationella investeringskonjunkturen under 1962—1963 direkt och indirekt återverkat på orderingång och sysselsättning inom den svenska verkstadsindustrin. Under vårens lopp har dock utsikterna även för denna näringsgren förbättrats, delvis till följd av statliga åtgärder. I december förra året frisläpptes investeringsfonder för sådana maskinbeställningar som gjordes före utgången av maj månad i år. Genom ett i januari detta år utfärdat cirkulär uppmanades vidare de statliga myndigheterna att tidigarelägga sina beställningar hos verkstadsindustrin. I syfte att under bevarat kostnadsmedvetande engagera de statliga affärsverken i konjunkturpolitiken bör verken beredas möjlighet att erhålla ersättning för den företagsekonomiska merkostnad som kan följa av en dylik samhällsekonomiskt motiverad anpassning av investeringsverksamheten; jag återkommer senare härtill. I detta sammanhang bör också nämnas de kreditgarantier till varvsindustrin varom årets riksdag fattat beslut. Visserligen gäller dessa garantier enbart krediter avseende redan ingångna avtal. Genom att förstärka varvens finansiella ställning har garantierna emellertid bidragit till varvens förmåga att i en utomordentligt hård internationell konkurrens erhålla ett betydande tillskott av nya order under de senaste månaderna.

Den förda politiken har resulterat i att sysselsättningen hittills utvecklats på ett tillfredsställande sätt. Vid det senaste räkningstillfället, d. v. s. i april månad, var arbetslösheten relativt sett t. o. m. något lägre än vid samma tid i fjol, eller 1,8 procent. Bakom detta gynnsamma genomsnitt döljer sig emellertid, liksom i fjol, betydande branschmässiga och regionala skillnader. Omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser har därför varit påkallade. Utan beredskapsarbeten och en intensifierad omskolningsverksamhet skulle arbetslöshetssiffrorna ha varit inte obetydligt större.

Skillnaderna i efterfrågan på arbetskraft inom olika branscher avspeglar sig också i löneutvecklingen. Medan löneglidningen inom industrin 1962 till 1963 synes bli väsentligt lägre än under de närmast föregående åren, uppvisar byggnadsbranschen höga löneglidningstal med tendenser till fortsatt uppgång. Jag har mot bakgrunden av den internationella utvecklingen redan understrukit den utomordentliga betydelsen av att den svenska kostnadsutvecklingen åtminstone inte utvecklas ogynnsammare än den internationella. Den interna och från utländsk konkurrens avskärmade byggnadskonjunkturen måste därför hållas inom sådana gränser, att den inte ger upphov till en allmän uppdrivning av kostnadsnivån. Omfattningen av igångsättningen framöver av nya byggnadsföretag får bestämmas härav. Redan pågående byggen medför emellertid på kort sikt risker för en ytterligare accentuering av den ur kostnadssynpunkt allvarliga överhettning som på senare tid gjort sig gällande inom byggnadssektorn. I syfte att minska den säsongmässiga påfrestningen under sommarhalvåret har därför vissa åtgärder redan vidtagits. Således kommer en snabb nedskärning under våren av beredskapsarbetena att lösgöra i runt tal 10 000 man. Vidare har de statliga myndigheterna anbefallits och de i byggeriet ingående organisationerna rekommenderats att planera igångsättningen och bedriva de pågående arbetena så att säsongut-

jämningen på byggnadsarbetsmarknaden främjas. Slutligen har arbetsmarknadsverket intensifierat sina åtgärder för omflyttning och utbildning av arbetskraft inom byggnadsbranschen. Det kan vidare förväntas, att vissa statliga byggnadsföretag, för vilka medel äskats i årets statsverksproposition, kommer att senareläggas, om inkommande anbud klart visar, att marknaden inom en ort är alltför hårt pressad.

För dagen präglas den svenska ekonomin således av att en betydande sektor arbetar under ett starkt övertryck samtidigt som avmattningstendenserna inom övriga sektorer har avtagit eller synes vara på väg att försvinna. Även om läget under 1964 ännu är svårt att överblicka och kan göras till föremål för rätt skiljaktiga men ändå rimliga prognoser, synes det uppenbart, att den ekonomiska politiken i fortsättningen ej bör ges samma expansiva inriktning som under 1962/63. Ännu saknas motiv för en mer radikal omläggning och tills vidare torde det vara tillräckligt att avstå från de extra stimulansåtgärder som vidtagits under det senaste året. Huruvida åtgärder i direkt restriktiv riktning dessutom behöver vidtagas, får prövas framöver.

Budgetutvecklingen 1962/63 och 1963/64. Jag har i det föregående redogjort för den stimulans som utgått från den ekonomiska politiken under 1962/63. Den har medfört, att den totala investeringsverksamheten inom landet ökats tack vare en betydande expansion av de offentliga investeringarna och av bostadsbyggandet, samtidigt som en befarad nedgång i de privata investeringarna kunnat undvikas. Den privata konsumtionen har under 1962 och 1963 varit en expansiv faktor och konsumtionsvaruindustrierna har redovisat ökad produktion och sysselsättning. Mot denna bakgrund är det naturligt, att generella lättnader i finanspolitiken inte företagits. Utvecklingen av statsfinanserna tyder också på att tidigare beräkningar något överskattat den under 1962/63 inträdande försvagningen av budgeten. Omsvängningen från föregående budgetår synes nu komma att begränsa sig till inemot 700 milj. kr., innebärande att i stort sett balans skulle uppnås i totalbudgeten innevarande år. I detta sammanhang bör dock erinras om att förändringar i budgetsaldot är ganska ofullständiga mått på finanspolitikens konjunkturverkningar. Effekten av den politik som bedrivits under 1962/63 kan sålunda bara delvis avläsas i budgetsaldots förändring. Den stimulans som genom statsmakternas beslut utgått till investeringsverksamheten genom frisläppande av investeringsfonderna och genom ökad igångsättning av bostadsbyggandet påverkar nämligen inte budgetutfallet för 1962/63. Skatteeftergiften genom investeringsfondernas utnyttjande medför inte något inkomstbortfall för staten vid själva utnyttjandet utan detta uppkommer redan vid avsättningen till investeringsfond. Det ökade bostadsbyggandets anspråk på budgeten inträder först när den slutliga belåningen av de färdigställda byggena sker.

När budgeten för 1962/63 nu förutses bli i stort sett jämnt balanserad — siffermässigt redovisas ett underskott av 150 milj. kr. — är detta resultatet

av en ökning av statsinkomsterna från 1961/62 med 1,7 miljarder kr. och en ökning av utgifterna med 2,4 miljarder kr. Dessa ökningstal överstiger både på inkomst- och utgiftssidan stegringen under 1961/62. Detta sammanhänger i hög grad med utformningen av 1961 års skattesänkning, som innebar en ökning av budgetens omslutning. Utgiftssidan belastades sålunda med kostnader som i realiteten var element i skattesänkningen, nämligen kompensation till kommunerna för de höjda ortsavdragen, höjda barnbidrag och in-dextillägg till folkpensionärerna, samtidigt som inkomstsidan ökade genom höjda indirekta skatter. Den minskning i budgetens underskott som den nya beräkningen tyder på jämfört med uppskattningen i årets statsverksproposition, är som jag får tillfälle att närmare utveckla i det följande betingad av att statsutgifternas ökning synes bli något lägre än förutsett. Statsinkomsterna beräknas dock inte nå upp till den nivå som förutsattes i januari. De grundläggande antagandena om lönesummans ökning under år 1963 med 7 procent kvarstår, samtidigt som en mindre uppjustering från 10 till 10 1/2 procent skett för år 1962. Däremot visar det sig, att de tidigare beräkningarna inneburit en inte oväsentlig överskattning av aktiebolagens inkomster, när dessa antogs förbli oförändrade. Det synes nu finnas skäl att i stället räkna med en tioprocentig nedgång. Förutom den minskning av inkomstskatten som följer härav må särskilt nämnas det skattebortfall som föranledes av arbetskonflikten vid AB Vin- & Spritcentralen. Minskningen av dessa statsinkomster kompenseras dock till stor del av en ökning av uppbörderna av den allmänna varuskatten.

Att statsutgifterna under innevarande budgetår ökar något långsammare än vad som förutsågs vid den förra beräkningen, beror bl. a. på att myndigheterna visat sig ha överskattat sin reservationsmedelsförbrukning i än högre grad än som då antogs. Öväntat stora besparingar synes vidare uppkomma på förslagsanslagen. Dels är detta resultatet av tillfälliga, slumpmässiga förskjutningar i betalningsutfallen, dels kan man i år liksom tidigare år peka på vissa förhållanden av engångsnatur som föranleder kraftiga avvikelser. I väsentlig grad torde underbelastningen av anvisade anslag också vara ett uttryck för den i förhållande till budgetomslutningen åtstramad situation i fråga om administrativa och planeringsmässiga resurser som flera års besvärliga rekryteringsförhållanden försatt den offentliga sektorn i. Sådantillvida utgör krympningen av det förutsedda budgetunderskottet ett tecken på att ett långvarigt högt efterfrågetryck rått i samhällsekonomin.

Även för nästkommande budgetår bestyrker de nu föreliggande beräkningarna de bedömningar som gjordes vid riksstatsförslagets framläggande. Uppbromsningen i statsinkomsternas ökning som jag utförligt kommenterade i statsverkspropositionen kvarstår sålunda. Mot bakgrunden av inkomstökningar under de tre senaste budgetåren på 3,0, 1,4 och 1,7 miljarder kr. framstår den förutsedda uppgången under 1963/64 på endast 300 milj. kr. som en ytterst markerad förändring. Med en ökning av de totala statsutgifterna på 1,2 miljarder kr. skulle det statliga lånebehovet nästkommande budgetår stiga med inte mindre än 900 milj. kr. Det finns visserligen skäl att i år liksom

vid tidigare tillfällen understryka den ofrånkomliga osäkerheten i dessa beräkningar. Jag är sålunda medveten om att det antagande om skatteunderlagets utveckling på vilket dessa beräkningar bl. a. grundar sig och som utgår från 4 procents uppgång kalenderåret 1964, sannolikt innebär en underskattning. Skulle den för innevarande år antagna ökningstakten av 7 procent fortsätta även under 1964, skulle de preliminära skatteinkomsterna därigenom kassamässigt stiga med ytterligare 350 milj. kr. Samtidigt bör emellertid understrykas, att något belopp ej beräknats för kommande höjningar av de statsanställdas löne- och pensionsförmåner. Varje procentenhets höjning fr. o. m. den 1 januari 1964 medför en utgiftsökning i budgeten 1963/64 av drygt 30 milj. kr. Det är likaledes möjligt, att reservationsmedelsförbrukningen kan komma att avvika från den antagna och att besparingar kan komma att uppstå på vissa anslag. Häremot står å andra sidan, även bortsett från ökade löne- och pensionskostnader, erfarenhetsmässigt tillkommande utgiftsökningar på tilläggsstat. En sammanvägning av de faktorer som inte kunnat beaktas vid de nu föreliggande beräkningarna, ger därför inte anledning att i något väsentligt avseende ändra den här tecknade budgetutvecklingen. Detta reser frågan, om den förutsedda ökningen i det statliga lånebehovet står i samklang med den konjunkturutveckling som enligt vad jag tidigare anfört framstår som sannolik. Riskerna med uppgången i den statliga upplåningen hänför sig framför allt till 1964, ett år som det ännu inte är möjligt att från konjunktursynpunkt överblicka. Det kan för dagen inte uteslutas, att vissa påfrestningar kan uppstå på lånemarknaden, om detta lånebehov skall tillgodoses i ett läge av mer allmänt uppåtriktad konjunktur. Jag är fullt medveten om denna risk och det har därför framstått som nödvändigt att så långt möjligt begränsa ökningen av statsutgifterna under nästkommande budgetår.

Ökningen i budgetunderskottet 1963/64 är väsentligen att hänföra till uppbromsningen i statsinkomsternas stegring. En motsvarande nedskärning i statsutgifternas ökningstakt skulle ha varit varken praktiskt möjlig eller sakligt önskvärd. Ökningarna i nästa års riksstat hänför sig väsentligen till utbildningen, forskningen, försvaret, kommunikationsväsendet samt olika vårdområden, och endast i begränsad mån till anslag som omedelbart ökar hushållens disponibla inkomster och därmed den redan snabbt stigande privata konsumtionen. Mot denna bakgrund är jag beredd att godtaga den förutsedda försvagningen i budgeten. En förutsättning härför har dock varit, att upplåningen kommer att ske i sådana former, att någon inflationistisk ökning av likviditeten inte tillåtes ske i samhällsekonomin. Det kan inte uteslutas, att ett uppfyllande av denna förutsättning kommer att kräva vissa anpassningar av penningpolitiken.

Utvecklingen på längre sikt. Ökningen i det statliga lånebehovet nästkommande budgetår kan i den meningen sägas vara en engångsföreteelse som den betingas av en onormal och av speciella faktorer bestämd uppbromsning i statsinkomsternas stegring. Däremot är den inte övergående i

den meningen, att en återgång till det under de närmast föregående budgetåren rådande statsfinansiella läget skulle kunna påräknas. Tvärtom pekar redan nu kända förhållanden på en fortsatt och väsentlig försvagning av budgetbalansen under 1964/65. Jag berörde denna utveckling senast i årets statsverksproposition, och i den förnyade kalkyl över *den långsiktiga budgetutvecklingen* som närmare redovisas i *Bihang E* framträder dessa tendenser mycket tydligt. Jag saknar anledning att i detta sammanhang uppehålla mig vid de metodproblem som uppkommer vid dylika kalkyler, eftersom jag rätt utförligt behandlat dessa problem i de närmast föregående kompletteringspropositionerna och de metoder, som kommit till användning vid den nu framlagda kalkylen, överensstämmer med dem som tidigare brukats. Kalkylen innefattar sålunda en beräkning för vissa större specificerade utgiftsposter, där förutsättningarna för beräkningen av anslagsutvecklingen låter sig rätt klart preciseras, exempelvis de framtida kostnaderna för folkpensioner och försvaret. Därutöver innefattar kalkylen en beräkning för övriga utgiftsposter, omfattande ca en fjärdedel av budgetens utgiftssumma, vilka blivit föremål för en överslagsmässig budgetbehandling inom finansdepartementet på grundval av myndigheternas anmälda utgiftsbehov för perioden 1964/65—1966/67.

Kalkylen, som närmast bör ses som ett arbetsinstrument för den framtida budgetplaneringen, är avsiktligt restriktiv, vilket även framgår vid en jämförelse mellan tidigare långsiktigeräkningar och sedermera framlagda riksstatsförslag. Anledningen härtill är framför allt, att i de långsiktiga utgiftsberäkningarna endast undantagsvis medtagits kostnader för större reformer. För de i sammanställningen ospecificerade anslagen har en avstämning av de budgetgranskade utgiftsökningarna gjorts mot en framskrivning av den trendmässiga förändringen under dessa anslag. Erfarenheten har nämligen visat, att myndigheterna har svårt att överblicka utgiftsbehoven för perioden efter det närmast framförliggande budgetåret, vilket leder till en systematisk underskattning.

De utgiftsökningar, som med dessa utgångspunkter har beräknats, belöper sig under perioden 1964/65—1966/67 till 1,7, 1,0 respektive 1,4 miljarder kr. Detta innebär för 1964/65 en uppjustering med 0,6 miljarder kr. i förhållande till den beräkning som gjordes för detta budgetår i fjolårets långtidskalkyl.

Den speciellt snabba stegringen av statsutgifterna under 1964/65 påverkas i hög grad av höjningen av folkpensionsbeloppen. I jämförelse med förra årets beräkning tillkommer starkt ökade anspråk på den statliga bostadslångivningen till följd av det under 1962 och 1963 språngvis stegrade bostadsbyggandet och vidare kostnaderna för 1963 års reform av familje- bostadsbidragen, som först budgetåret 1964/65 får helårseffekt. Utgiftstrycket framträder också däri, att ökningen av de ospecificerade posterna, vilka väsentligen avser utgifter för utbildning och vård av olika slag, trots en nedskärning av myndigheternas krav på anslagsökningar med en tredjedel, ändå inte kunnat inrymmas inom den trendmässiga ökning, som förelegat de

senaste budgetåren. Härtill bidrager också den betydande utgiftsökning, som uppkommer i samband med polisväsendets förstatligande. Vid bedömningen av den sannolika utgiftsutvecklingen bör också hållas i minnet, att i det angivna beloppet inget utrymme beretts för reformer inom bl. a. studiehjälpens område, ehuru förslag härom kommer att aktualiseras, eller inom familjepolitiken i övrigt.

De statliga utgiftsplanerna, som kan sägas innebära endast ett förverkligande av redan accepterade målsättningar, tyder på en ökning under åren framöver för statliga investerings- och konsumtionsutgifter i takt med produktionens sannolika stegring. Vad gäller inkomstöverföringar domine- ras dessa i de redovisade kalkylerna av folkpensionernas planerade höjning och svarar för över en tredjedel av den totala utgiftsökningen. I detta sammanhang kan det emellertid vara skäl att erinra om det välkända förhållan- det, att just inkomstöverföringarna representerar de poster i budgeten, där nya utgiftsstegringar kan aktualiseras snabbt och utan administrativa hin- der eller andra hämningar.

Mot utgiftsökningen står en i kalkylen upptagen inkomststegring under de tre berörda budgetåren med 0,8, 1,3 och 1,2 miljarder kr. Beräkningen utgår ifrån en förutsatt stegring av skatteunderlaget med 4 procent per år. Ett sådant antagande korresponderar mot att utgifterna beräknats i oför- ändrade priser och följaktligen avser en inflationsfri ekonomi. För bud- getåret 1964/65 innebär kalkylen sålunda en ökning i statens lånebehov med ytterligare 900 milj. kr., varigenom det statliga upplåningsbehovet skulle komma att uppgå till närmare 2 miljarder kr. Beräkningen av lånebeho- vets storlek får bedömas mot bakgrund av att i utgiftskalkylerna endast undantagsvis ingår kostnader för större reformer. Den sannolika ökningen är därför väsentligt större. Ändringar i antagandet om skatteunderlagets utveckling påverkar givetvis också upplåningsbehovet. Skulle t. ex. skatte- underlaget antagas stiga i fortsättningen i samma takt som förutses för innevarande år, d. v. s. med 7 procent per år, skulle inkomstökningen 1964/65 visserligen bli ca 800 milj. kr. högre än vad som här angivits. I ett sådant fall förändras emellertid samtidigt förutsättningarna för utgiftskal- kylen. Antagandet om oförändrade priser kan i sådant fall inte upprätt- hållas, vilket automatiskt medför ökade utgifter för folkpensioneringen och det militära försvaret. En prisstegring med en procent innebär för dessa utgiftsändamål ökade kostnader för staten med i genomsnitt ca 60 milj. kr. per år. Samma kostnad uppstår för statsverket vid varje procents ökning av statstjänstemännens löner. Ändras antagandet om skatteunderlagets steg- ring, bör nämligen kalkylmässigt en motsvarande uppräknig ske av statens utgifter för löner och pensioner. Den förbättring i budgetsaldot som in- träder vid en uppgång i skatteunderlaget, som är större än den reala pro- duktionsökningen i samhället, är sålunda väsentligt mindre än inkomstök- ningen. Den är i huvudsak ett kortsiktetsfenomen och kan inte läggas till grund för en rationell budgetpolitik.

Slutsatsen av de redovisade kalkylerna är rätt entydig. Svårigheterna att

framöver upprätthålla den budgetbalans som kräves för en stabil utveckling framstår ännu klarare i dag än för ett år sedan. Det finns sålunda anledning att betrakta framtiden med en viss oro. Mot bakgrund av de anspråk på den offentliga sektorn som samhällsutvecklingen ställer, bl. a. i form av ett fortsatt reformarbete på viktiga avsnitt, är påfrestningar på budgeten under de framförliggande åren ofrånkomliga.

Utgiftstryckets styrka medför, att marginalerna i budgeten för en effektiv konjunkturpolitik blir relativt begränsade. Därmed ökar behovet av en effektiv och flexibel utgiftsplanering. Kalkyler av det slag, som utförts under senare år, registrerar föreliggande planer inom den statliga sektorn och deras budgetmässiga konsekvenser och bildar därmed en naturlig utgångspunkt för en sådan planering. I den allmänna debatten har kravet på långtidsplanering inom den statliga sektorn i hög grad fått den begränsade inbörden av fixerade utgiftsbeslut. Jag har vid flera tillfällen haft anledning framhålla, att en planering av sådan typ mycket snart skulle motverka sitt eget syfte som måste vara en smidig och ekonomisk utveckling av den statliga verksamheten. Redan utformningen av statsverkspropositionen innefattar förslag till utgifter som sträcker sig utöver den period som kan konjunkturpolitiskt bedömas med tillfredsställande säkerhet och skapar därmed vissa svårigheter för en effektiv konjunkturpolitik. Än svårare är det att mera exakt bedöma det samhällsekonomiska utrymmet för statsutgifterna under de skilda åren i en flerårsperiod. Anpassning av myndigheternas utgiftsdispositioner i både expansiv och kontraktiv riktning för att möta kortsiktiga konjunktur- och säsongsvängningar har därför fått ske efter särskilda initiativ och direktiv från statsmakterna. Även om vid flera tillfällen relativt snabba resultat kunnat uppnås härigenom och beredskapen för sådana omläggningar av utgiftsplanerna starkt förbättrats, är läget ännu inte tillfredsställande. I många fall har en anpassning i praktiken kommit till stånd genom helt ofrivilliga förlängningar av byggnadstiderna. I det framtida arbetet på en integrerad långtidsplanering inom den statliga sektorn kommer därför kravet på flexibilitet att intaga en framskjuten plats. Utan att överdriva kan kriteriet på en effektiv långtidsplanering just sägas vara förmågan till snabba anpassningar och omläggningar.

Vad jag här anfört om budgetplaneringen gäller långsiktsplanering överhuvud taget. Angelägenheten av att till grund för handlandet ha en bedömning av den långsiktiga utvecklingen i fråga om den efterfrågan som skall tillgodoses — det må gälla offentliga verksamheter eller enskilda företag — innebär inte att en fast bindning av årliga planer bör ske. Ur ett vidare samhällsekonomiskt effektivitetsperspektiv måste planeringen ske med ett ständigt beaktande av möjliga variationer i konjunkturen. Någon motsättning mellan en långtidsplanering och ett tillgodoseende av de krav en aktiv konjunkturpolitik ställer föreligger därför inte. En genomarbetning av långsiktsproblemen skapar i stället förutsättningarna för en sådan anpassbarhet av planerna att förändringar i konjunkturen kan mötas effektivt och på ett

sätt som ger den högsta samhällsekonomiska avkastningen. Det är sådana synpunkter som är vägledande för det nyligen inledda arbetet på att utbygga långsiktplaneringen.

Detta arbete kan ses som en fortsättning och vidareutveckling av de undersökningar som tidigare bedrivits i långtidsutredningarnas form. Den problematik som jag här berört kan illustreras bl. a. av de uppgifter som i *Bi-hang F* lämnas om utvecklingen av den svenska ekonomin under den hittills förflutna delen av den senaste långtidsutredningens prognosperiod 1960—1965. Under de tre första åren har bruttonationalproduktens ökning varit något större än vad som förutsågs eller 4 1/2 procent per år mot antagna 4 procent. Produktionsökningen 1960—63 har bildat underlag för en ungefär likformig ökning av konsumtion och investering med 4 å 5 procent per år. För båda områdena har den registrerade ökningstakten överträffat den beräknade med drygt 1/2 procent per år. Bakom den snabbare produktionsökningstakten, som inte oväsentligt överskrider den som förelåg under 1950-talet, synes ligga en något större stegring av produktiviteten än som förväntats, då sysselsättningen tycks ha utvecklats ungefär i överensstämmelse med utredningens kalkyler.

Det bör emellertid framhållas, att bruttonationalproduktens stegringstakt för en femårsperiod inte kan i egentlig mening prognostiseras. Framtidsbedömningen innebär i detta fall mer ett antagande om en rimlig genomsnittlig ökning under normala konjunkturförhållanden. Detsamma gäller även prognoserna för flera av efterfrågekomponenterna. Det är naturligt att avvikelserna från prognosen varit större för olika delkomponenter än för nationalprodukten i dess helhet. I sin behandling av den offentliga sektorn uppehöll sig långtidsutredningen särskilt ingående vid utvecklingen inom undervisning, hälso- och sjukvård samt social- och fångvård och förutsåg en ökning av den offentliga konsumtionen under åren 1960—65 med drygt 4 procent per år. Enligt utredningen hade det varit önskvärt, om den offentliga verksamheten inom speciellt utbildningsområdet och åldringsvården kunde utvecklas i snabbare takt än som angavs i prognoserna. Expansionsmöjligheterna bedömdes emellertid blir begränsade på grund av flaskhalsar vid projekteringen av byggnader och otillräcklig tillgång på utbildad personal.

Den faktiska utvecklingen av den offentliga konsumtionen under åren 1961—63 beräknas nu innebära en årlig stegring om ca 5 1/2 procent — alltså en avgjort större ökning än den som förutsågs av utredningen. Samma förhållande gäller för bostadsbyggandet, stora delar av investeringarna inom den offentliga sektorn och inom handeln. Bostadsbyggandet har sålunda hittills under perioden stigit med i genomsnitt 9 procent per år och antalet färdigställda lägenheter kommer redan under 1963 att motsvara eller t. o. m. överträffa utredningens målsättning för 1965, d. v. s. 85 000 lägenheter. Mot utredningens antagande om en årlig ökning av handelns investeringar av 6 procent svarar en faktisk ökning av 15 procent.

Denna i förhållande till prognoserna expansiva utveckling motsvaras av att industriinvesteringarnas ökning varit avsevärt lägre än vad som förut-

setts. Den lägre stegringstakten får bl. a. ses mot bakgrund av den åtstramning av avsättningsmöjligheterna på de internationella marknaderna som flera av de svenska exportindustrierna har mött. För alla de viktigare exportartiklarna utom maskiner och transportmedel synes ökningen av utförseln över perioden 1961—1963 bli betydligt mindre än vad man förutsatte i långtidsutredningen. Hur industriinvesteringarna i fortsättningen kan komma att utvecklas är därför i mycket en fråga om utsikterna för den svenska exporten, samtidigt som naturligtvis exportutsikterna i en hårdnande marknad i sin tur är beroende av en genom en hög investeringsnivå framkallad produktivitetsstegring inom exportnäringarna. Det blir ett av den ekonomiska politikens viktigaste avvägningsproblem i vilken mån en avmattning i den privata investeringsbenägenheten kan hävas genom stimulansåtgärder av olika slag och i vilken grad den får kompenseras av en offentlig investeringsökning, som då bör ges en sådan inriktning att den får en produktivitetshöjande och kostnadssänkande effekt på näringslivet. Det är självklart att dessa problem kommer att stå i förgrunden för de fortsatta övervägandena inom det i slutet av fjolåret tillkallade ekonomiska planeringsrådet.

Sammanfattning. När statsverkspropositionen framlades, uttalade jag, att det med den förordade politiken borde finnas förutsättningar för en allmänt balanserad ekonomisk utveckling och en bevarad hög sysselsättning under 1963. Jag underströk emellertid, att en viss osäkerhet ännu präglade bedömningen av den senare delen av året och att det inte kunde uteslutas, att påfrestningarna på den samhällsekonomiska balansen kunde bli större än vad som då framstod som sannolikt. Utvecklingen hittills i år har medfört, att man nu med större säkerhet kan se fram emot en full sysselsättning och bevarad balans i utrikeshandeln för hela 1963. Svagheter som kännetecknat vissa delar av den inhemska ekonomin har övervunnits eller är på väg att bli det. Till viss del är det en reflex av att den internationella konjunkturen förbättrats. Både exporten och investeringarna synes sålunda utveckla sig mer expansivt än vad som kunde förutses vid årsskiftet. Den enda sektor, där en viss begränsad nedgång av sysselsättningen nu kan befaras, är verkstadsindustrin. På kort sikt är det tvärtom riskerna för en överhettning under sommarsäsongen av den redan högt uppdrivna aktiviteten på byggnadsområdet som närmast måst bevakas. En serie åtgärder har i detta syfte också redan vidtagits. Ett tecken på det tryck som föreligger i den svenska ekonomin är vidare, att den under 1961 och 1962 inte obetydliga uppgången i valutareserven nu upphört. Valutabehållningarna i mars månad i år var i det närmaste lika stora som för ett år sedan och för 1963 i dess helhet torde någon stegring i valutareserven knappast vara att påräkna. Det kan därför inte uteslutas, att valutareserven i förhållande till den ökande omslutningen i utrikeshandeln relativt kommer att sjunka under innevarande år.

Vid sidan av den internationella konjunkturförbättringen framstår den

förda ekonomiska politiken som en väsentlig förklaring till den tillfredsställande utvecklingen av produktionen och sysselsättningen. Bostadsbyggande och offentliga investeringar har expanderat snabbt och därmed fyllt ut den svacka i produktionen och sysselsättningen, som annars skulle ha inträtt. Ökade resurser och vidgade erfarenheter har medfört en högt uppdriven effektivitet i handhavandet av de arbetsmarknadspolitiska instrumenten. Den konjunkturpolitiska beredskapen bör emellertid förstärkas ytterligare främst genom att förbättra medlen att motverka en nedgång i efterfrågan på verkstadsprodukter. Jag har behandlat denna fråga i samband med det nyligen avlämnade förslaget till ändringar i investeringsfondslagstiftningen. I syfte att bredda stimulansen till företagen att i ett avmattningsläge öka sina maskinbeställningar har jag föreslagit, att investeringsfundsreglerna kompletteras genom generella medgivanden till investeringsavdrag och vidgade avskrivningsmöjligheter för maskininvesteringar, som företages vid en konjunkturpolitiskt önskvärd tidpunkt. Dessa medgivanden förutsätter inte tidigare fondavsättning och står öppna för alla företag oberoende av den form i vilken verksamheten bedrivs. Huruvida det kommer att visa sig påkallat att utnyttja denna lagstiftning redan under nästkommande budgetår är dock tveksamt. Utvecklingen under 1964 är visserligen svår att nu förutse men det kan inte uteslutas, att en omsvängning till det bättre av både den internationella och den inhemska investeringskonjunkturen kan inträda.

Den gradvisa förskjutning i konjunkturbedömningen, som skett under de senaste månaderna, betyder att den ekonomiska politiken i fortsättningen ej bör ges samma expansiva inriktning som under 1962/63. Det betyder också, att den förutsedda uppgången med närmare en miljard kr. i det statliga lånebehovet under nästa budgetår inte kan undgå att inge betänkligheter ur stabiliseringssynpunkt. Genom det förbättrade läget på kreditmarknaden och en efter utvecklingen anpassad penningpolitik bör dock denna upplåning kunna verkställas utan någon inflationistisk ökning av likviditeten och utan allvarligare störningar av andra kreditbehov. Perspektivet för budgetåren efter 1963/64 understryker dock ytterligare med vilken snabbhet budgetläget förändras. Den känsla av statsfinansiell bekymmerslöshet som de senaste årens budgetutfall på en del håll framkallat är helt ogrundad, vilket jag redan flera gånger tidigare med skärpa framhållit. Ett av hårdnande priskonkurrens präglat internationellt klimat framtvingar en skärpt ekonomisk vaksamhet och ett ökat kostnadsmedvetande i det svenska folkhushållet. Det är ofrånkomligt, att dessa riktpunkter också måste gälla statsbudgeten. Samhällsutvecklingen anvisar på centrala områden växande uppgifter för den offentliga sektorn, uppgifter som vi delvis redan i princip bundit oss för. Erfarenheten visar att en fast ekonomisk politik utgör förutsättningen för ett på sikt framgångsrikt reformarbete. Skall vi till fullo kunna förverkliga de möjligheter som framtiden erbjuder, måste ansträngningarna därför målmedvetet inriktas på att även i fortsättningen bibehålla den statsfinansiella och samhällsekonomiska balansen.

Budgetläget

För att ge en bild av totalbudgetens utveckling 1962/63—1963/64 och de förändringar som inträtt sedan statsverkspropositionen framlades, har totalbudgetens huvudkomponenter sammanfattats i följande tabell.

Totalbudgeten 1962/63—1963/64

Milj. kr.

	1	2	3	4	5	6	7 Förändr. 1962/63— 1963/64 (5—2)
	1962/63			1963/64			
	Stv- prop. 1963	Ny beräk- ning	För- ändr. (2—1)	Stv- prop. 1963	Ny beräk- ning	För- ändr. (5—4)	
Driftbudgetens inkomster	19 774	19 702	— 72	19 823	20 034	+ 211	+ 332
Driftbudgetens utgifter (inkl. reservationsmedelsförändring)	18 592	18 746	+ 154	19 728	19 830	+ 102	+ 1 084
Överskott (+), underskott (—)	+ 1 182	+ 956	— 226	+ 95	+ 204	+ 109	— 752
Medelsbehov på kapitalbudgeten	1 518	1 031	— 487	1 113	1 255	+ 142	+ 224
Ökad (—), minskad (+) disposition av rörliga krediter ..	— 50	— 75	— 25	—	—	—	+ 75
Totalbudgetens saldo	— 386	— 150	+ 236	— 1 018	— 1 051	— 33	— 901

Som framgår av tabellen beräknas nu totalbudgetens underskott för innevarande budgetår nedgå från det i årets statsverksproposition beräknade underskottet på ca 400 milj. kr. till ett underskott på 150 milj. kr. För budgetåret 1963/64 förutses endast en mindre förändring på ca 30 milj. kr. i det tidigare beräknade totalunderskottet på drygt 1 000 milj. kr. Vad beträffar utvecklingen från 1962/63 till 1963/64 innebär de nya beräkningarna, att totalbudgetens saldo kommer att förskjutas i negativ riktning med ca 900 milj. kr.

Jag övergår härefter till en mera detaljerad redogörelse för utvecklingen under innevarande och nästa budgetår. Jag kommer därvid att först uppehålla mig vid statsinkomsternas utveckling under de båda åren och sedan lämna en redogörelse för utgifternas förändring. En mera ingående beskrivning av såväl inkomsternas som utgifternas utveckling lämnas därjämte i senare avsnitt.

I statsverkspropositionen beräknade jag *statsinkomsterna under budgetåren 1962/63 och 1963/64* till 19 774 milj. kr. respektive 19 823 milj. kr. Riksrevisionsverket har i sin skrivelse med beräkning rörande budgetutfallet för 1962/63 (Bihang A) upptagit inkomsterna på driftbudgeten till

19 802 milj. kr. och i sin förnyade beräkning av statsinkomsterna för budgetåret 1963/64 (bihang B) upptagit dem till 20 053 milj. kr. Jag har emellertid företagit vissa justeringar i dessa beräkningar och upptager nu statsinkomsterna för budgetåret 1962/63 till 19 702 milj. kr. och för budgetåret 1963/64 till 20 034 milj. kr.

Beräkningarna innebär, att de totala statsinkomsterna 1962/63 skulle överstiga inkomsterna 1961/62 med 1,7 miljarder kr., medan ökningen 1963/64 skulle stanna vid drygt 300 milj. kr. Denna utveckling överensstämmer väl med vad som förutsågs i statsverkspropositionen. I jämförelse med de däri upplagna beloppen innebär de nya beräkningarna, att statsinkomsterna minskar med 72 milj. kr. under innevarande budgetår och ökar med 211 milj. kr. under nästa budgetår. Dessa förändringar utgör emellertid saldobelopp av icke oväsentliga förskjutningar mellan vad som beräknas inflyta under skilda inkomsttitlar.

För inkomstskattetiteln beräknar riksrevisionsverket, att inkomsterna sjunker med 100 respektive 200 milj. kr. under vardera budgetåret i jämförelse med de belopp som redovisades i statsverkspropositionen. Minskningen är huvudsakligen hänförlig till en nu beräknad nedgång i aktiebolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomster samt en ökning av förskottsutbetalningarna till de allmänna försäkringskassorna m. m. under såväl 1962/63 som 1963/64. I decemberberäkningen räknade riksrevisionsverket med i stort sett oförändrade inkomster för aktiebolagen mellan 1962 och 1963 års taxeringar. Nu föreliggande uppgifter tyder på en minskning av dessa inkomster med 10 procent, vilket får till resultat ett lägre inflöde av preliminär B-skatt under uppbördsåret 1963—64 ävensom mindre fyllnadsinbetalningar våren 1963. Då bolagens taxerade inkomster vid 1964 års taxering förutses uppgå till i stort sett samma belopp som 1963, föranleder detta även nedräkningar av motsvarande inbetalningar under uppbördsåret 1964—65.

Utgångspunkten för den i statsverkspropositionen redovisade beräkningen av den preliminära A-skattens utveckling under år 1963 var att de anställdas inkomster under 1962 skulle ha ökat med ca 10 procent. Enligt nu tillgängliga uppgifter har denna uppskattning uppjusterats något och beräknas till 10,5 procent. Den högre utgångsnivå som detta innebär för 1963 medför en viss uppräknings av den inflytande preliminärskatten, även om den nya uppskattningen liksom statsverkspropositionens inkomstberäkning bygger på en stegring av den totala lönesumman med 7 procent under 1963 och en schablonmässig uppräknings av lönesumman med 4 procent under 1964. Beträffande fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst finner ämbetsverket nu ingen anledning att frånga decemberberäkningen, vilket innebär en oförändrad nivå under innevarande år och en stegring med 4 procent under nästa år i anslutning till schablonantagandet beträffande löneinkomsternas stegring. Även för aktiebolagen har detta antagande bibehållits beträffande 1964.

Den största ökningen i jämförelse med i statsverkspropositionen angivna

inkomstsiffror hänför sig till allmänna varuskatten som nu uppföres med 2 850 milj. kr. budgetåret 1962/63 och 3 000 milj. kr. budgetåret 1963/64, vilket innebär 150 respektive 200 milj. kr. högre belopp än tidigare. Riksrevisionsverket har vid sin beräkning av inkomsterna under denna titel utgått ifrån senast kända utfall och vidare erfarenhetsmässigt kalkylerat med en ökning av försäljningen under maj månad.

Riksrevisionsverket har för innevarande budgetår räknat med ett visst inkomstbortfall under titeln Skatt å sprit till följd av arbetskonflikten vid AB Vin- & Spritcentralen. Enligt under hand inhämtade upplysningar synes skäl nu föreligga att räkna med ett större inkomstbortfall, och jag beräknar därför inkomsterna under titeln för budgetåret 1962/63 till 1 100 milj. kr. Jag vill påpeka att storleken av skattebortfallet sammanhänger med uppördstekniska förhållanden såtillvida att skatten inbetalas viss tid efter det varan levererats från AB Vin- & Spritcentralen till systembolaget och således inte följer den löpande detaljförsäljningen.

Vad beträffar övriga mera väsentliga förändringar på inkomstsidan må erinras om att i propositionen angående övergång till högertrafik har föreslagits, att kostnaderna för denna reform skall bäras av bilismen genom uttagande av en trafikomläggningsskatt å registrerade motorfordon. Inkomsterna budgetåret 1963/64 under denna nya titel har jag beräknat till 90 milj. kr.

Med hänvisning till vad jag i det föregående anfört beträffande förslag att slopa kaffeskatten nedräknar jag denna titel med 19 milj. kr. för nästa budgetår.

Förändringarna å olika inkomstitlar budgetåren 1962/63 och 1963/64 i förhållande till vad som angivits i statsverkspropositionen framgår sammanfattningsvis av särskild uppställning, i vilken även medtagits utfallet för budgetåret 1961/62.

Jag vill i likhet med riksrevisionsverket i detta sammanhang starkt understryka den osäkerhet som inkomstberäkningarna, framför allt i vad avser inkomstskattetiteln, även vid denna tidpunkt är behäftade med.

I likhet med vad som angivits i statsverkspropositionen upptages nu en nettoavsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden av 425 milj. kr. under budgetåret 1962/63. Den för nästa budgetår beräknade nettoåterföringen från budgetutjämningsfonden av dylika medel beräknas nu öka med 25 milj. kr. till 275 milj. kr.

Jag övergår härefter till att behandla *statsutgifterna under budgetåren 1962/63 och 1963/64*. I statsverkspropositionen beräknades driftbudgetens utgifter 1962/63 till 18 592 milj. kr. I detta belopp ingick utgifter å tilläggsstat uppgående till sammanlagt 289 milj. kr. samt en beräknad reservationsmedelsförbrukning om 100 milj. kr. Det finns nu skäl att något revidera beräkningen och i stället räkna med att driftbudgetens utgifter kommer att uppgå till 18 746 milj. kr., vilket innebär en ökning från budgetåret 1961/62 med inemot 2,8 miljarder kr. De beloppsmässigt viktigaste förklaringarna till

Statsinkomsternas utveckling 1961/62—1963/64

Milj. kr.

	1	2	3	4	5	6	7	8
	1961/ 62	1962/63			1963/64			Förändr. 1962/63— 1963/64 ny beräkn. (6—3)
	Utfall	Stv- prop. 1963	Ny beräk- ning	För- ändr. (3—2)	Stv- prop. 1963	Ny beräk- ning	För- ändr. (6—5)	
Inkomstskattetiteln..	8 277	8 600	8 500	-100	8 200	8 000	-200	-500
Fordonsskatt	443	480	480	—	505	520	+ 15	+ 40
Trafikomläggnings- skatt	—	—	—	—	—	90	+ 90	+ 90
Bensin- och bränn- olja-skatt	784	1 100	1 120	+ 20	1 160	1 200	+ 40	+ 80
Tullmedel	856	900	860	- 40	925	900	- 25	+ 40
Allmän varus katt ..	1 941	2 700	2 850	+150	2 800	3 000	+200	+150
Särskilda varuskatter	367	395	400	+ 5	415	400	- 15	—
Omsättningsskatt å motorfordon	210	220	240	+ 20	230	250	+ 20	+ 10
Skatt å kaffe	28	28	29	+ 1	29	10	- 19	- 19
Skatt å sprit	1 218	1 275	1 100	-175	1 325	1 400	+ 75	+300
Skatt å vin	107	112	100	- 12	120	120	—	+ 20
Statlig nöjesskatt ..	23	22	25	+ 3	25	—	- 25	- 25
Energiskatt	543	600	640	+ 40	640	650	+ 10	+ 10
Övriga div. inkomster	68	65	30	- 35	65	65	—	+ 35
Postverket	1	13	10	- 3	15	1	- 14	- 9
Televerket	130	110	130	+ 20	120	120	—	- 10
Riksbanksfonden	50	50	100	+ 50	50	100	+ 50	—
Fonden för statens aktier	68	105	80	- 25	105	105	—	+ 25
Övriga inkomsttitlar (netto)	2 893	2 999	3 008	+ 9	3 094	3 103	+ 9	+ 95
Totalt	18 007	19 774	19 702	- 72	19 823	20 034	+211	+382

förändringen i förhållande till den tidigare beräkningen är att ytterligare anslag å tilläggsstat äskats utöver de i propositionen nr 2 upptagna anslagen samt att medelsförbrukningen på förslagsanslag nu kan överblickas bättre än tidigare. Vidare finns nu skäl till ett ändrat antagande om reservationsmedelsförbrukningen.

Vad beträffar utgifterna å tilläggsstat II har, utöver de i propositionen nr 2 till årets riksdag upptagna anslagen, genom äskanden å tilläggsstat tillkommit 30 milj. kr. till ytterligare kostnader för vissa sysselsättningspolitiska åtgärder och 5 milj. kr. till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor. Härutöver äskas senare denna dag anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster å sammanlagt 452 milj. kr. Huvuddelen därav eller 411 milj. kr. avser det ytterligare behov av avskrivningsmedel som uppkommit främst inom statens utlåningsfonder för erhållande av full förräntning av det i fonderna investerade statskapitalet efter höjningen av förräntningskravet på statens investeringar till 5 procent. En närmare redogörelse härför lämnas i ett föl-

jande avsnitt. Sammanlagt kommer härmed å tilläggsstat efter avlåtandet av propositionen nr 2 till årets riksdag att ha äskats 511 milj. kr.

Vidare är det nu möjligt att bättre än tidigare överblicka den kommande belastningen på förslagsanslag och obetecknade anslag. I statsverkspropositionen redovisades ett schablonmässigt antagande om att överskridanden och besparingar skulle gå jämnt ut, medan riksrevisionsverket nu förutser en sammanlagd nettobesparing av 207 milj. kr. Huvuddelen av den angivna nettobesparingen hänför sig till medelsanvisningar för avlöningskostnader. Därvid noteras, att belastningssiffrorna på myndigheternas avlöningsanslag i och för sig visar merutgifter. Häremot står dock ännu större besparingar på de täckningsanslag som anvisats för att motsvara sådana förändringar i löne- och pensionsförmåner, till vilka hänsyn inte kunnat tagas vid den ordinarie anslagsavvägningen. Bland övriga större besparingsposter märkes ränteeftergifter å vissa bostadslån m. m. och underskottet å riksgäldsfonden, som beräknas understiga i riksstaten uppförda belopp med 30 respektive 45 milj. kr. De på dessa anslag uppkommande underbelastningarna förklaras av de diskontosänkningar som ägt rum efter riksstatens fastställande.

Den nu av riksrevisionsverket förutsedda avvikelserna är i förhållande till anvisade belopp något större än genomsnittligt under senare år. Följande serie utvisar den faktiska belastningen på förslagsanslag och obetecknade anslag uttryckt som procent av anvisade belopp.

Budgetår	1954/ 55	1955/ 56	1956/ 57	1957/ 58	1958/ 59	1959/ 60	1960/ 61	1961/ 62	1962/ 63 (prel.)
Belastningsprocent	99,2	100,4	101,9	101,5	99,5	100,2	97,9	99,2	98,4

Även om en viss genomgående tendens, särskilt markerad under högkonjunkturår, tycks vara att underbelastningar uppkommer på avlöningsanslag, är förklaringarna till avvikelserna under de olika åren i huvudsak hänförliga till speciella faktorer. Den anförda serien utvisar dock att avvikelserna procentuellt sett är obetydliga.

Behållningarna å driftbudgetens reservationsanslag antogs i statsverkspropositionen komma att minska med 100 milj. kr. I riksrevisionsverkets beräkningar förutses en reservationsmedelsökning med 50 milj. kr. Enligt inom finansdepartementet senare gjorda undersökningar beräknar myndigheterna nu att reservationsmedelsbehållningarna under 1962/63 kommer att sammanlagt nedgå med endast ca 20 milj. kr. mot 175 milj. kr. enligt den undersökning som företogs i december 1962. För egen del finner jag det i likhet med riksrevisionsverket inte osannolikt, att reservationsmedelsbehållningarna kan komma att öka under innevarande budgetår. Det i statsverkspropositionen gjorda antagandet om en reservationsmedelsminskning med 100 milj. kr. under 1962/63 bör därför ändras och i stället torde man böra räkna med att reservationsmedelsbehållningarnas totalbelopp ökar med 50 milj. kr.

Jag har tidigare haft anledning påpeka att uppgifterna från de anslagsdis-

ponerande myndigheterna beträffande reservationsmedelsförändringar ofta visat sig vara orealistiska. I allmänhet har möjligheterna att förbruka tillgängliga medel överskattats. För att något illustrera detta förhållande och den under budgetårets gång inträdda förskjutningen i beräkningen kan nämnas att myndigheternas uppgifter till finansdepartementet inför 1962 års kompletteringsproposition tydde på en reservationsmedelsförbrukning å driftbudgeten under 1962/63 med ca 240 milj. kr. I årets statsverksproposition angavs motsvarande förbrukning, visserligen grundat på ett något vidgat anslagsurval, till nyssnämnda belopp om 175 milj. kr. medan siffran nu stannar vid ca 20 milj. kr.

I vad avser kapitalbudgeten har sedan i januari å tilläggsstat II äskats anslag å 59 milj. kr., varav bl. a. 30 milj. kr. till statens järnvägars dispositionsanslag, 20 milj. kr. till förvärv och teckning av aktier i Uddevallavarvet aktiebolag samt 5 milj. kr. till väg- och vattenbyggnadsverkets dispositionsanslag. Sammanlagt har därmed å kapitalbudgeten för innevarande år äskats anslag uppgående till 2 853 milj. kr. Riksrevisionsverket har i sin beräkning av kapitalbudgetutfallet beräknat en ökning av anslagsbehållningarna med sammanlagt 33 milj. kr. Enligt en senare inom finansdepartementet företagen undersökning skulle anslagsbehållningarna enligt myndigheternas bedömning komma att minska med 170 milj. kr. Med hänsyn till myndigheternas påtalade överskattning av medelsförbrukningen anser jag mig böra räkna med att minskningen av anslagsbehållningarna begränsar sig till 50 milj. kr. I statsverkspropositionen räknades med en minskning av anslagsbehållningarna med 100 milj. kr. Som regel är det särskilt vanskligt att bedöma betalningsutvecklingen under lånefonden för bostadsbyggande. Den takt i vilken utbetalningarna av bostadslån äger rum ävensom den slutliga storleken av dessa lån beror i hög grad på utvecklingen på kreditmarknaden och undandrar sig därför i stor utsträckning den anslagsförvaltande myndighetens kontroll. För innevarande år beräknas nu endast en relativt obetydlig minskning av anslagsbehållningen uppkomma. Medelsbehovet reduceras bl. a. genom att fördjupningsgraden minskat i en utsträckning som man inte tidigare ansett sig böra räkna med, huvudsakligen till följd av en bättre anpassning mellan de statliga belåningsvärdena och de värden som kreditinstituten lägger till grund för sin belåning samt till följd av det lättare läget på kreditmarknaden. Vidare har en icke klarlagd, ytterligare eftersläpning i utbetalningarna ägt rum.

För finansieringen av investeringarna beräknas komma att disponeras avskrivningsmedel och övriga likvida medel till ett sammanlagt belopp av 1 872 milj. kr. Ökningen i förhållande till statsverkspropositionens beräkning hänför sig främst till den i det föregående omnämnda avsättningen till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster, vilken inte påverkar totalbudgetens saldo. Det totala medelsbehovet för kapitalbudgeten beräknas följaktligen till 1 031 milj. kr.

I statsverkspropositionen räknades med en ökning av dispositionen av rörliga krediter med 50 milj. kr. På grundval av en inom finansdepartementet

företagen enkät kan man nu räkna med en ökad disposition av rörliga krediter uppgående till 75 milj. kr.

I fråga om driftbudgetens utgifter för 1963/64 innebar det i statsverkspropositionen framlagda förslaget en ökning med 1 136 milj. kr. jämfört med det då beräknade utfallet av driftbudgeten för innevarande år. De under våren framlagda anslagspropositionerna avseende 1963/64 och vissa andra förändringar har jämfört med statsverkspropositionen medfört en nettoökning med 102 milj. kr. till 19 830 milj. kr. I förhållande till nu beräknat utfall för 1962/63 skulle driftbudgetens utgifter alltså öka med 1,1 miljard kr. Den beloppsmässigt viktigaste förändringen jämfört med beräkningen i statsverkspropositionen är att man nu kan räkna med att lönegradsuppflyttningar m. m. för statstjänstemännen fr. o. m. 1 juli 1963 kommer att medföra en ökning av de egentliga statsutgifterna på driftbudgeten med 92 milj. kr. Härav faller 35 milj. kr. på ändrad lönegradsplacering (B-listan) och 57 milj. kr. på övriga förmåner, varav huvudparten är hänförlig till förbättrade semestervillkor. Motsvarande täckningsanslag fördelar sig med 20 milj. kr. på försvarsdepartementets och 72 milj. kr. på civildepartementets huvudtitlar. Å andra sidan har en nedräkning skett av räntebidragen under inrikesdepartementets huvudtitel med 30 milj. kr. till följd av anpassningen av lånemarknadsräntorna efter riksbankens diskontosänkning i januari samt en nedräkning av underskottet å riksgäldsfonden med 20 milj. kr. av samma anledning. Genom en minskning i övrigt å försvarsdepartementets huvudtitel uppvisar denna en nettoökning med 9 milj. kr. Under socialdepartementets huvudtitel ökas stödet till barnstugor med 11 milj. kr., vilket förklarar huvuddelen av departementets anslagsökning med netto 15 milj. kr. I övrigt uppvisar endast jordbruks- och inrikesdepartementets huvudtitlar några större förändringar. I fråga om jordbruksdepartementet stiger anslagen till jordbrukets rationalisering och permanent skördeskadeskydd med sammanlagt ca 11 milj. kr. För inrikesdepartementets del förklarar det ökade stödet till verkstäder för handikappade med 10 milj. kr. tillsammans med den nyssnämnda reduktionen av anslaget till räntebidrag huvudtitelns minskning med 20 milj. kr.

Enligt uppgifter från vederbörande anslagsförvaltande myndigheter skulle behållningarna under driftbudgetens reservationsanslag komma att minska med totalt ca 240 milj. kr. under det framförliggande budgetåret. För egen del finner jag det dock mera realistiskt att räkna med att ifrågasvarande förbrukning kommer att stanna vid 100 milj. kr. eller samma belopp som antogs i statsverkspropositionen. Den antagna förändringen ingår i det ovan angivna utgiftsbeloppet.

Vad angår kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 innebar förslaget i statsverkspropositionen en minskning av medelsförbrukningen under investeringsanslagen med ca 100 milj. kr. jämfört med det då beräknade utfallet för 1962/63, huvudsakligen beroende på att ett bortfall av bety-

Totalbudgeten 1957/58—1963/64

Milj. kr.

	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63			1963/64	
						enl. riksst.	stv-prop. 1963	ny ber.	stv-prop. 1963	ny ber.
Driftbudgeten										
Inkomster	12 019	12 604	13 657	16 641	18 007	19 206	19 774	19 702	19 823	20 034
Avsättning/återföring av kommunalskatte- medel	(- 250)	(- 200)	(-)	(- 350)	(- 450)	(- 400)	(- 425)	(- 425)	(+ 250)	(+ 275)
Utgifter	12 120	12 743	13 698	14 829	15 993	¹ 18 383	² 18 592	³ 18 746	⁴ 19 728	⁵ 19 830
Överskott eller underskott	⁶ - 101	- 139	- 41	+ 1 812	+ 2 014	+ 823	+ 1 182	+ 956	+ 95	+ 204
Kapitalbudgeten										
Investeringsanslag	2 510	2 441	2 675	2 526	2 693	⁷ 2 783	⁸ 2 893	⁹ 2 903	¹⁰ 2 797	¹¹ 2 968
Avgår: Avskrivningsmedel och övriga likvida medel	- 1 306	- 869	- 998	- 1 134	- 1 274	- 1 281	- 1 375	- 1 872	- 1 684	- 1 713
Återstående medelsbehov	1 204	1 572	1 677	1 392	1 419	1 502	1 518	1 031	1 113	1 255
Ökad (-) resp. minskad (+) disposition av rörliga krediter	+ 25	+ 242	- 91	- 39	- 68	- 50	- 50	- 75	-	-
Totalbudgetens saldo	¹² - 1 135	¹³ - 1 428	¹⁴ - 1 632	+ 381	+ 527	- 729	- 386	- 150	- 1 018	- 1 051

Anm. Då avsättning till (-) och återföring från (+) budgetutjämningsfonden av kommunalskatte-medel inte representerar någon kassa-mässig utgift respektive inkomst för staten har nettobeloppen för dessa bokföringsmässiga transaktioner satts inom parentes.

¹ Därav riksstat 18 203 mkr, beräknad reservationsmedelsförbrukning 150 mkr samt beräknat anslagsöverskridande 30 mkr.

² Därav riksstat 18 203 mkr, tilläggsstat I och II 289 mkr samt beräknad reservationsmedelsförbrukning 100 mkr.

³ Därav riksstatsförslag 19 628 mkr och beräknad reservationsmedelsförbrukning 100 mkr.

⁴ Under detta år gjordes dessutom avdrag för vissa medel som insatts på särskilt konto i riksbanken med 100 mkr (se motsvarande tabell i finansplanen för budgetåret 1958/59).

⁵ Därav riksstat 2 683 mkr samt beräknad förbrukning av anslagsbehållningar 100 mkr.

⁶ Därav riksstat 2 683 mkr, tilläggsstat I och II 110 mkr samt beräknad förbrukning av anslagsbehållningar 100 mkr.

⁷ Anslagsbehållningar beräknades till oförändrat belopp.

⁸ Därav riksstat och tilläggsstater 19 003 mkr, 50 mkr reservationsmedelsökning och 207 mkr besparingar på anslag (netto).

⁹ Därav riksstat och tilläggsstater 2 853 mkr och minskning av anslagsbehållningar 50 mkr.

¹⁰ Därav kompletterat riksstatsförslag 19 730 mkr och reservationsmedelsförbrukning 100 mkr.

¹¹ Därav kompletterat riksstatsförslag 2 868 mkr och minskning av anslagsbehållningar 100 mkr.

¹² Även inkluderat medel för fondering av sjukkassorna tillkommande arbetsgivarbidrag; 1957/58; 45 mkr, 1958/59; 41 mkr, 1959/60 177 mkr.

dande investeringar under 1962/63 i fonden för statens aktier inte fullt kompenseras av anslagsökningen under övriga fonder. Sedan statsverkspropositionen avlämnades har framlagts förslag innebärande en ökning av investeringsanslagens summa med 71 milj. kr. Härav faller 26 milj. kr. på försvarets fonder, 19 milj. kr. på statens järnvägar och 20 milj. kr. på jordfonden. Investeringsanslagens summa uppgår därmed till 2 868 milj. kr.

I fråga om utvecklingen av kapitalbudgetens anslagsbehållningar tyder uppgifter från de fondförvaltande myndigheterna på en minskning under budgetåret 1963/64 med 210 milj. kr. Denna bedömning torde böra ses mot bakgrund av den förutsedda minskade nedgången av anslagsbehållningarna under innevarande budgetår. I statsverkspropositionen räknades med totalt sett oförändrade anslagsbehållningar. Detta antagande torde nu böra förändras på grundval av myndigheternas bedömning. En minskning av anslagsbehållningarna med 100 milj. kr. framstår därvid som sannolik. Utgiftsnivån skulle därmed uppgå till 2 968 milj. kr. eller 170 milj. kr. mer än som antogs i statsverkspropositionen och 65 milj. kr. mer än som nu beräknas för innevarande budgetår.

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas finansiering, dels i form av anslag å driftbudgeten, dels i form av avskrivningsmedel m. m. inom de olika kapitalfonderna kan nu beräknas uppgå till 1 713 milj. kr. Då bruttoinvesteringarna, efter den förändring som redovisats i det föregående, uppgår till 2 968 milj. kr. kan det totala medelsbehovet för kapitalbudgeten sålunda uppskattas till 1 255 milj. kr. Jämfört med det nu beräknade utfallet för 1962/63 innebär detta en ökning med 224 milj. kr.

Myndigheternas disposition av rörliga krediter beräknades i statsverkspropositionen totalt sett inte komma att undergå någon förändring. Någon anledning att nu frångå denna beräkning föreligger inte.

Drift- och kapitalbudgetens nu bedömda utfall för innevarande och nästkommande budgetår framgår av särskild tabell, vari även medtagits tidigare redovisade beräkningar för dessa budgetår ävensom de faktiska utfallssiffrorna för budgetåren 1957/58—1961/62. Tabellen visar bl. a. att driftbudgeten för 1962/63 och 1963/64 nu väntas ge kassamässiga överskott av 956 respektive 204 milj. kr. Totalbudgeten uppvisar samtidigt underskott med 150 respektive 1 051 milj. kr.

En sammanfattning av här redovisade uppgifter visar att budgetåret 1962/63 innebär en vändpunkt efter de två senaste budgetårens betydande överskott på totalbudgeten. Inkomstökningen ansluter sig visserligen för detta budgetår rätt nära till utvecklingen under de senaste budgetåren, medan utgifterna stiger kraftigare. Mot en ökning 1962/63 av de totala statsutgifterna — d. v. s. summan av driftbudgetens utgifter och medelsbehovet på kapitalbudgeten jämte de rörliga krediterna — av 2 372 milj. kr. står en beräknad inkomstökning av 1 695 milj. kr. Motsvarande tal för

1961/62 var 1 220 respektive 1 366 milj. kr. Efter en förstärkning av budgeten under 1961/62 med ca 150 milj. kr. skulle alltså innevarande år inträda en försvagning av inemot 700 milj. kr. Den höga nivån för ökningarna på såväl utgifts- som inkomstsidan under 1962/63 av budgeten sammanhänger i hög grad med den omläggning av skattesystemet som beslöts av höstriksdagen 1961. Det må sålunda bl. a. erinras om att utgiftssidan 1962/63 belastas med drygt 400 milj. kr. för skatteersättning till kommunerna i anledning härav.

Även under 1963/64 följer utgifterna med en sammanlagd ökning av 1 233 milj. kr. — eller efter justering för den kommunala skatteersättningen inemot 1 400 milj. kr. — den tidigare utvecklingen. Att en väsentlig budgetförsvagning uppträder detta år är en följd av att statsinkomsterna samtidigt inte beräknas stiga med mer än ca 1 1/2 procent eller ca 330 milj. kr.

Beräkningarna för budgetåret 1963/64 är givetvis även vid denna tidpunkt av flera skäl mycket osäkra. I den mån det nu skönjbara betydande budgetunderskottet tillskrives den lägre inkomstökningen, uppställer sig frågan om realismen i de antaganden som ligger till grund för den anförda inkomstberäkningen. Närmast till hands ligger därvid att ifrågasätta rimligheten av det såsom schablonmässigt betecknade antagandet om en 4-procentig stegring av skatteunderlaget under år 1964. Om man i stället antar att stegringen skulle uppgå till 7 procent, d. v. s. samma relativa ökning som innevarande år, skulle en merinkomst av ca 350 milj. kr. uppkomma. Vid bedömningen av effekten härav på budgetunderskottet skall uppmärksammas att bland utgifterna inte ingår något belopp för en lönehöjning för statstjänstemännen fr. o. m. 1964. Också i övrigt är utgiftssidan ofullständig, såtillvida att något belopp för erfarenhetsmässigt tillkommande utgifter å tilläggsstat icke kunnat medtagas i kalkylen. Dessa uppgår regelmässigt till 1 å 2 procent av budgetomslutningen. Vidare kan under budgetåret 1963/64 ytterligare ett indextillägg till folkpensionerna komma att utlösas. Årskostnaden härför uppgår till ca 70 milj. kr. Som tidigare framhållits är förändringarna av anslagsbehållningarna på reservationsanslagen och investeringsanslagen liksom belastningarna på övriga anslag svåra att uppskatta. Man kan inte bortse från — trots myndigheternas uppgifter — att en underbelastning på de i budgeten upptagna anslagen kan uppkomma. Även om osäkerhet föreligger i bedömningen av såväl inkomst- som utgiftsutvecklingen är dock denna under alla förhållanden inte större, än att förskjutningen mot en betydande försvagning av budgeten under nästa budgetår står fast.

Utgiftsförändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64

I det i statsverkspropositionen framlagda riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 upptogs utgifter å driftbudgeten om sammanlagt 19 628 milj. kr., varav 18 076 milj. kr. avsåg egentliga statsutgifter och 1 552 milj. kr. utgifter för statens kapitalfonder. Investeringsanslagen upptogs med 2 797 milj. kr.

I särskilda propositioner har sedermera framlagts eller kommer att framläggas förslag till vissa ändringar beträffande utgifterna å riksstaten för budgetåret 1963/64. Vidare har riksdagen i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda anslagsäskanden i flertalet fall redan fattat beslut. Anslagsgranskningen har därvid på vissa punkter medfört ändringar i beloppen.

I avseende å driftbudgeten har bl. a. följande ändringar skett.

Anslagen under *tredje huvudtiteln* ökar med 6,5 milj. kr. Den i propositionen nr 75 föreslagna förstärkningen av utrikesförvaltningens organisation och personalbehov m. m. har bl. a. medfört en anslagsökning för avlöningar med 4,0 milj. kr. och för omkostnader med 1,4 milj. kr.

Utgifterna under *fjärde huvudtiteln* ökar med netto 8,8 milj. kr. Ett anslag till täckning av beräknade merkostnader för löner m. m. förväntas medföra en ökning med 20,0 milj. kr. Övriga anslag minskar med netto 11,2 milj. kr. till följd av att inom den i statsverkspropositionen angivna utgiftsramen för det militära försvaret m. m. — 3 919 milj. kr. — viss överföring skett till kapitalbudgeten. Huvuddelen av minskningen faller härvid på anslagen till flygvapnet, som reducerats med 8,0 milj. kr.

Anslagen under *femte huvudtiteln* visar en nettoökning av 15,0 milj. kr. Större delen härav eller 10,7 milj. kr. avser den förbättring av statsstödet till barnstugor, varom förslag framlagts i propositionen nr 62.

Ättonde huvudtiteln ökar med 4,2 milj. kr. Höjningen beror huvudsakligen på att anslaget till Bidrag till Nordiska museet föreslagits öka med ca 6,7 milj. kr. och att det beräknade anslaget till Kvalitetsstöd till svensk filmproduktion på 1,5 milj. kr. utgått.

*Nionde huvudtiteln*s nettoökning av 12,1 milj. kr. är till 10,5 milj. kr. beroende på den ökning av anslagen till bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. och till kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd (prop. nr 125 och 134), som föranledes av den med jordbrukets organisationer träffade uppgörelsen rörande jordbrukets inkomstläge. Vidare har i propositionen nr 71 framlagts förslag om driftbudgetanslag till naturvårdsverksamhet om sammanlagt 1,6 milj. kr.

För *elfte huvudtiteln* noteras en nettominskning med 19,7 milj. kr. I anledning av den nedjustering av marknadsräntorna som den senaste diskontosänkningen medfört minskar anslaget till räntebidrag med 30 milj. kr. Övriga anslag har däremot höjts med netto 10,3 milj. kr. Ökningsbeloppet kan helt hänföras till den beslutade förbättringen av stödet åt verkstäder för handikappade (prop. nr 53). Härutöver har vissa förskjutningar ägt rum mellan vissa civilförsvarsanslag. Samtidigt har ett nytt anslag för sådant ändamål tillkommit. Detta har skett inom den fastställda ramen för civilförsvarets totala kostnader för budgetåret 1963/64.

Anslagen under *tolfte huvudtiteln* ökar med 74,8 milj. kr., varav 72,0 milj. kr. hänför sig till det i propositionen nr 157 äskade anslaget till täckning av beräknade kostnader för ändrad lönegradsplacering m. m. Av återstoden avser 2,5 milj. kr. kostnader för en dyrortsundersökning (prop. nr 54).

Under utgifter för statens kapitalfonder beräknas underskottet för *riks-*

gäldsfonden nedgå med 20 milj. kr. till följd av den nedjustering av marknadsräntorna som ägt rum efter den senaste diskontosänkningen. Vidare föreslår jag i det följande en ökning av huvudtiteln *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* med 19,9 milj. kr.

De här redovisade förändringarna medför en nettoökning av driftbudgetens anslag i förhållande till statsverkspropositionen på totalt ca 102 milj. kr.

I fråga om kapitalbudgetens investeringsanslag redovisas bl. a. följande förändringar.

Anslagen till *Statens affärsverksfonder*: Statens järnvägars fond har ökat med totalt 19,0 milj. kr. till följd av dels en i propositionen nr 34 föreslagen avlösning av vissa pensionsförpliktelser, vartill anslagits 7 milj. kr., och dels en i propositionen nr 81 förordad omorganisation av fraktstycke-godstrafiken, vilken för budgetåret 1963/64 föranlett en anslagsökning med 12 milj. kr. Under domänverkets fond har föreslagits ett anslag om 2 milj. kr. till markförvärv för naturvårdsändamål (prop. nr 71). Under *försvarets fonder* ökar anslagssumman med netto 26,2 milj. kr. Højningen står bl. a. i samband med den tidigare berörda överföringen från försvarsdepartementets driftbudget till försvarets fastighetsfond. Härtill kommer att anslaget under försvarets fabriksfond ökar med 15 milj. kr. i anledning av förslag i propositionen nr 114 om investering i ett bolag för teleunderhåll. Anslagssumman under *fonden för statens aktier* uppräknas med 520 000 kr. i anledning av förslag om inrättandet av ett bolag för omhändertagandet av säkerhetsinspektion av motorfordon m. m. (prop. nr 91). Under *diverse kapitalfonder* ökar jordfonden med 20 milj. kr. i anledning av förslag i propositionen nr 125 om intensifierad rationaliseringsverksamhet.

Den totala nettoökningen av kapitalbudgetens investeringsanslag i förhållande till statsverkspropositionen 1963/64 blir 70,6 milj. kr.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1963/64

Avskrivningsanslagen i årets statsverksproposition var i viss omfattning upptagna med endast beräknade belopp, beroende på att motsvarande investeringsanslag inte äskats definitivt. Jag får nu anmäla de förändringar som betingas av de definitiva anslagsäskandena samt förslag om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under statens vattenfallsverks fond av *statens affärsverksfonder* har i statsverkspropositionen äskats investeringsanslag till kraftstationer m. m. med 430 000 000 kr. I propositionen nr 72 har anmälts att av nyssnämnda belopp 28 500 000 kr. avsåg Marvikens kraftstation. Under nästkommande budgetår torde för Marviken-projektet, utöver tidigare anvisade avskrivningsmedel, erfordras ett nytt avskrivningsanslag med 13 500 000 kr.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har anslagen till utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala samt till byggnadsarbeten vid universitetet i Uppsala respektive Chalmers tekniska högskola definitivt äskats med sam-

ma belopp som preliminärt beräknats i statsverkspropositionen. Ifrågavarande avskrivningsanslag upptages alltså med oförändrade belopp. Det i statsverkspropositionen preliminärt beräknade anslaget till byggnadsarbeten vid medicinska högskolan i Umeå har i propositionen nr 89 äskats definitivt med oförändrat belopp men med annan rubrik, byggnadsarbeten vid universitetet i Umeå. Benämningen på avskrivningsanslaget torde ändras i anslutning härtill. För vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. har definitivt äskats 60 000 000 kr. jämfört med preliminärt beräknade 58 000 000 kr. Vidare har i samma proposition äskats ett nytt anslag med 440 000 kr. för uppförande av vissa jordbruksbyggnader vid statens skol- och yrkeshem på Salbohed. Jag beräknar avskrivningsmedlen till dessa ändamål till 30 000 000 kr. respektive 220 000 kr.

Till utbyggande av karolinska sjukhuset och uppförande av en barnpsykiatrisk klinik vid lasarettet i Lund beräknades i statsverkspropositionen 6 000 000 kr. respektive 2 000 000 kr. I propositionen nr 65 har dessa anslag äskats definitivt med 4 950 000 kr. respektive 1 500 000 kr. Avskrivningsanslagen torde därför bära uppföras med 2 475 000 kr. och 750 000 kr.

Under *försvarets fonder* äskades i statsverkspropositionen för de sammanlagda investeringarna under kasernbyggnaders och befästningars delfonder av försvarets fastighetsfond preliminärt 100 625 000 kr. respektive 156 800 000 kr. I propositionerna nr 108 och 109 har anslag för ifrågavarande ändamål äskats definitivt med 111 015 000 kr. och 157 600 000 kr. I dessa belopp ingår vissa anslag för markförvärv, varför jag beräknar behovet av avskrivningsmedel under respektive delfonder till 49 708 000 kr. och 156 600 000 kr.

Under *fonden för låneunderstöd* har i propositionen nr 63 äskats anslag till lån till Svenska diakonissällskapet och till föreningen Röingegården u. p. a. med 1 930 000 kr. och 75 000 kr. Avskrivningsanslagen torde bära uppföras med enahanda belopp.

Samtliga nu erforderliga jämkningar och tillägg i förhållande till statsverkspropositionens förslag till anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar framgår av följande översikt.

Förändring, kr.

Statens affärsverksfonder

Kraftstationer m. m. (prop. nr 72)	+ 13 500 000
--	--------------

Statens allmänna fastighetsfond

Vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. (prop. nr 63)	+ 1 000 000
Uppförande av vissa jordbruksbyggnader vid statens skol- och yrkeshem på Salbohed (prop. nr 63)	+ 220 000
Utbyggnad av karolinska sjukhuset (prop. nr 65)	— 525 000
Uppförande av en barnpsykiatrisk klinik vid lasarettet i Lund (prop. nr 65)	— 250 000

	Förändring, kr.
Byggnadsarbeten vid medicinska högskolan i Umeå (prop. nr 89)	— 1 094 000
Byggnadsarbeten vid universitetet i Umeå (prop. nr 89)	+ 1 094 000
<i>Försvarets fastighetsfond</i>	
Kasernbyggnaders delfond (prop. nr 108 och 109)	+ 3 195 000
Befästningars delfond (prop. nr 108)	+ 800 000
<i>Fonden för låneunderstöd</i>	
Lån till Svenska diakonissällskapet (prop. nr 63)	+ 1 930 000
Lån till föreningen Röingegården u. p. a. (prop. nr 63)	+ 75 000
	+ 19 945 000

Det torde få ankomma på riksdagen att vidtaga de justeringar av de under förevarande huvudtitel äskade anslagen som med anledning av riksdagens beslut rörande investeringsanslag eller eljest kan påkallas.

I propositionen angående allmän beredskapsstat för nästkommande budgetår (prop. 1963: 38) behandlades en av arbetsmarknadsstyrelsen i dess framställning upptagen fråga om ersättning åt affärsverken för tidigareläggning av arbeten och beställningar av konjunktur- och sysselsättningspolitiska skäl. Härvid anförde jag, att i enlighet med en av statsmakterna tidigare godtagna princip, vilken fortfarande borde gälla, därvid uppkommande merkostnader inte borde belasta verken utan kunna avskrivas som en kostnad för den allmänna sysselsättningsstödjande politiken (jfr prop. 1944: 281, s. 19 och 20). Avskrivningsfrågan borde kunna prövas redan i samband med att beslut fattas om tidigareläggning av arbeten och beställningar. Jag anmälde att utformningen av en lösning enligt dessa riktlinjer var föremål för överväganden och att jag hade för avsikt att återkomma till frågan i förevarande proposition. Jag torde nu få upptaga frågan ånyo.

De affärsverksprojekt som ifrågakommer till intagande i investeringsreserven eller vilka i annan ordning aktualiseras för utförande av konjunkturpolitiska skäl ingår som regel i verkens investeringsplaner. De torde vanligen få förutsättas ha lägre angelägenhetsgrad än de företag som under budgetåret kommer till stånd i ordinarie ordning. Genom den konjunkturpolitiskt betingade tidigareläggningen av arbeten och beställningar åsamkas verken i vissa fall merkostnader i skilda hänseenden, exempelvis kostnader för lagerhållning m. m. Den ersättning som i form av en extra avskrivning bör tillföras verket bör syfta till att kompensera verket för sådana merkostnader och sålunda bestämmas till ett belopp motsvarande dessa. För uppnående härav är det bl. a. angeläget att statsmakternas ställningstaganden till av affärsverken föreslagna investeringsprojekt kan ske på grundval av redovisade räntabilitetsbedömningar. Kraven på det material som härvid bör föreläggas får dock inte drivas längre än erforderligt för att merkostnaden skall kunna bestämmas på ett godtagbart sätt. Frågan huruvida och i vilken omfattning ersättningsgilla merkostnader kan anses föreligga torde i enlig-

het med vad jag tidigare förutskickat få prövas av Kungl. Maj:t på grundval av det förebragta materialet i samband med beslutet om tidigareläggningen. Därest härvid investeringen delvis finnes böra avskrivas som en kostnad för den allmänna sysselsättningsstödjande politiken torde formen för finansieringen av avskrivningen få avgöras med beaktande av omständigheterna i det särskilda fallet. Det ligger i sakens natur att den nu skisserade ordningen för att bereda affärsverken ersättning för uppkommande merkostnader i berörda fall i avvaktan på erfarenheterna av densamma får anses ha försökskaraktär och att mera definitiv ställning till den lämpligaste framgångsvägen får tagas i samband med prövningen av affärsverksutredningens kommande förslag.

Under återopandande av vad som sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna vad jag i det föregående anført beträffande riktlinjer för avskrivningen av vissa affärsverksinvesteringar;

b) till *avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1963/64 i härefter angivna fonder anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens affärsverksfonder

K o m m u n i k a t i o n s d e p a r t e m e n t e t :

Kraftstationer m. m. 13 500 000

Statens allmänna fastighetsfond

S o c i a l d e p a r t e m e n t e t

Vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. 30 000 000

Uppförande av vissa jordbruksbyggnader vid statens skol- och yrkeshem på Salbohed .. 220 000

Utbyggande av karolinska sjukhuset 2 475 000

Utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala 4 500 000

Uppförande av en barnpsykiatrisk klinik vid lasarettet i Lund 750 000

E c k l e s i a s t i k d e p a r t e m e n t e t

Byggnadsarbeten vid universitetet i Uppsala .. 2 951 000

Byggnadsarbeten vid universitetet i Umeå 1 094 000

Byggnadsarbeten vid Chalmers tekniska högskola 6 500 000

Försvarets fonder

F ö r s v a r s d e p a r t e m e n t e t

Försvarets fastighetsfond: Kasernbyggnaders delfond 49 708 000

Försvarets fastighetsfond: Befästningars delfond 156 600 000

Fonden för låneunderstöd

Socialdepartementet

<i>Lån till Svenska diakonissällskapet</i>	1 930 000
<i>Lån till föreningen Röingegården u. p. a.</i>	75 000

Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1962/63

I årets statsverksproposition (Bil. 1, s. 30) berörde jag frågan om den retroaktiva reglering av avskrivningarna inom vissa kapitalfonder, som enligt gällande budgetteknik påkallas sedan förräntningskravet på statens investeringar i allmänhet höjts till 5 procent. Kungl. Maj:t har sedermera genom beslut den 1 februari 1963 uppdragit åt riksrevisionsverket att dels verkställa en beräkning av det ytterligare behov av avskrivningsmedel under statens kapitalfonder vid utgången av budgetåret 1962/63 som sålunda uppkommer, dels utarbeta förslag till hur detta behov av ytterligare avskrivningsmedel bör täckas. Riksrevisionsverket har med skrivelse den 1 april 1963 inkommit med den begärda beräkningen och avgivit förslag i ämnet.

Riksrevisionsverket anför att höjningen av förräntningskravet på statens investeringar medför behov av ytterligare avskrivningsmedel endast inom sådana fonder som är inrättade för utlåning och beträffande vilka utlåningsvillkoren inte ansluter sig till nu gällande normalränta. Som framgår av det följande har riksrevisionsverket i huvudsak ansett sig kunna begränsa undersökningen till statens utlåningsfonder. Beträffande beräkningsmetodiken i övrigt anför riksrevisionsverket.

Beräkningen av det i de olika fonderna investerade kapitalets faktiska förräntning har skett med utgångspunkt från de för fonderna för närvarande gällande utlåningsvillkoren. Det härigenom för varje fond erhållna procenttalet har ställts i relation till en räntefot av 5 procent, d. v. s. den räntefot, vid vilken full förräntning numera anses föreligga. Avskrivningsbehovet har beräknats såsom skillnaden mellan den del av fondens totala kapital, som icke täckes av den sålunda framkomna förräntningskvoten, och hittills verkställda avskrivningar. Av fonder, som är under avveckling, har endast medtagits sådana med mera betydande lånebelopp utestående. I fråga om dessa fonder har beräkningen av naturliga skäl skett med utgångspunkt från fondens ställning den 1/7 1962. Beträffande övriga fonder har hänsyn tagits till såväl vid utgången av budgetåret 1961/62 kvarstående reservationer som för budgetåret 1962/63 anvisade medel. I detta sammanhang må vidare framhållas, att någon åtskillnad icke gjorts mellan utlånat kapital samt å fonderna såsom kontant behållning redovisat kapital. Kapitaliserade räntor har däremot i sin helhet frändragits vid beräkningen av det å fonderna redovisade kapitalet.

Det av riksrevisionsverket sålunda framräknade behovet av ytterligare avskrivningsmedel för statens kapitalfonder vid utgången av budgetåret 1962/63 uppgår till i runt tal 411 milj. kr., varav huvuddelen eller 315 milj. kr. hänför sig till lånefonden för bostadsbyggande, 41 milj. kr. till lånefon-

den för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer, 25 milj. kr. till egnahemslånefonden och 18 milj. kr. till fonden för låneunderstöd. Beträffande beräkningen för de olika fonderna lämnar riksrevisionsverket följande redogörelse.

Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer

Denna fond är under avveckling och någon utlåning från fonden sker ej längre. Vid ingången av budgetåret 1962/63 uppgick fondens kapital till 147 049 344 kronor 98 öre efter tillägg av avskrivningsmedel å 32 987 445 kronor 67 öre. En del av de utestående lånen är ränte- och amorteringsfria. Denna del utgjorde vid samma tidpunkt 35 046 500 kronor. Å den återstående delen, 112 002 844 kronor 98 öre, utgår ränta med 3,25 %. Efter ett förräntningskrav på 5 % blir förräntningskvoten å sistnämnda belopp 65 %. Till avskrivningskontot för ifrågavarande utlåningsfond bör sålunda avsättas ytterligare avskrivningsmedel med 35 % av 112 002 844: 98 + 35 046 500: — — 32 987 445: 67 = 41 260 050: 05 eller avrundat 41 260 000 kronor. Det stora avskrivningsbehovet förklaras här inte blott av normalräntans höjning utan även av att budgetutjämningsfonden vid lånens amortering av förbiseende också tillförts det avskrivningsbelopp, som beräknats för den ränte- och amorteringsfria delen.

Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden

Även beträffande denna fond har utlåningen upphört. Den 1/7 1962 utgjorde fondens kapital 8 784 471 kronor 61 öre efter tillägg av avskrivningsmedel å 1 890 939 kronor 6 öre. Då räntan å utestående lån utgör 3,25 %, blir förräntningskvoten 65 %. Felande avskrivningsbelopp framräknas sålunda till 35 % av 8 784 471: 61 — 1 890 939: 06 = 1 183 626: — eller avrundat 1 184 000 kronor.

Lånefonden för bostadsbyggande

Vid ingången av budgetåret 1962/63 uppgick fondens kapital till 8 171 653 611 kronor 11 öre inklusive till avskrivningskonto avsatta medel å 1 516 925 658 kronor 65 öre. Härtill kommer tillgängliga anslagsmedel å 990 miljoner kronor. Nu gällande utlåningsvillkor innebär, att räntan som regel utgör 4 %. Förräntningskvoten blir därvid 80 %. Det erforderliga avskrivningsbehovet kan sålunda beräknas till 20 % av (8 171 653 611: 11 + 990 000 000) — 1 516 925 658: 65 = 315 405 063: 57 eller avrundat 315 405 000 kronor.

Egnahemslånefonden

Någon utlåning förekommer ej mera från denna fond. Den 1/7 1962 utgjorde fondens kapital 117 330 577 kronor 18 öre inberäknat å avskrivningskonto redovisat belopp, 8 244 385 kronor 93 öre. Då räntan å utestående lån utgör 3,6 %, blir förräntningskvoten 72 %. Ytterligare avskrivningsmedel kräves således med 28 % av 117 330 577: 18 — 8 244 385: 93 = 24 608 175: 68 eller avrundat 24 608 000 kronor.

Statens avdiktningsslånefond

Några lån lämnas ej längre ut från denna fond. Fondens kapital med tillägg av avskrivningsmedel å 11 751 535 kronor 55 öre utgjorde den 1/7 1962 54 118 959 kronor 33 öre. Med gällande ränta 3,25 % å utestående lån blir förräntningskvoten 65 %. Avskrivningsbehovet beräknas till 35 % av 54 118 959: 33 — 11 751 535: 55 = 7 190 100: 22 eller avrundat 7 190 000 kronor.

Fiskerilånefonden

Vid ingången av budgetåret 1962/63 redovisades å ifrågavarande fond i kapital 21 704 091 kronor 59 öre och i avskrivningsmedel 6 956 165 kronor 84 öre. Härtill kommer anslag å 3 583 000 kronor, varav 783 000 kronor i avskrivningsmedel. Detta blir sammanlagt 32 243 257 kronor 43 öre, varav i avskrivningsmedel 7 739 165 kronor 84 öre. Lån från fonden är ränte- och amorteringsfria under två år, varefter återbetalning skall ske inom högst tio år då ränta utgår med 4 %. Under förutsättning att lånen inte återbetalas tidigare utgör den genomsnittliga räntan $3\frac{1}{3}$ % och förräntningskvoten $66\frac{2}{3}$ %. Med utgångspunkt härifrån kan avskrivningsbehovet beräknas till $33\frac{1}{3}$ % av 32 243 257: 43 — 7 739 165: 84 = 3 008 586: 64 eller avrundat 3 009 000 kronor.

Fonden för låneunderstöd

Under denna rubrik anvisas medel till en mängd olika lån med sinsemellan mycket skiljaktiga villkor. Utmärkande för denna fond är vidare, att de kapitalmedel, som tid efter annan placerats i fonden, icke tillförts fonden för att användas i en fortgående lånerörelse utan redan vid investeringen förutsatts skola automatiskt återbäras i den mån från respektive anslag utlämnade lån inbetalades. Till följd av angivna förhållande har också de till fonden anvisade anslagen tidvis ansetts kunna täckas av lånemedel även i sådana fall, där full förräntning av det investerade kapitalet icke varit att förvänta. På grund härav har riksrevisionsverket beträffande ifrågavarande fond endast ansett sig böra beröra de medel, som anvisats från anslaget till räntefria lån till bostadsbyggande med hänsyn till det nära samband, som föreligger mellan utlåningen med anlåtande av nyssnämnda anslag och motsvarande utlåning från lånefonden för bostadsbyggande.

Ifrågavarande räntefria lån redovisas å bostadsstyrelsens delfond av fonden för låneunderstöd, medan sådana lån till bostadsbyggande, vilka skall förräntas och amorteras, redovisas å lånefonden för bostadsbyggande. De å fonden för låneunderstöd redovisade lånen till bostadsbyggande är indirekt avskrivna med 100 %. Under senare år har avskrivningsbehovet för dessa lån kunnat täckas med anlåtande av reaktiverade avskrivningsmedel, som uppkommit genom återbetalning av vissa såsom avskrivna redovisade lån. Dessa avskrivningsmedel har redovisats å avskrivningskontot för lånefonden för bostadsbyggande, men såsom framgår av redogörelsen för sistnämnda lånefond är behållningen å detta avskrivningskonto numera otillräckligt även för lånefondens eget behov. För budgetåret 1962/63 har till räntefria lån till bostadsbyggande anvisats sammanlagt 28 miljoner kronor, varav 10 miljoner kronor å tilläggsstat II. I avskrivningsmedel har anvisats 10 miljoner kronor motsvarande det å tilläggsstat uppförda investeringsanslaget. Då avskrivningsbehovet för dessa lån är 100 % erfordras ytterligare avskrivningsmedel å 18 miljoner kronor.

Fonden för kreditgivning till utlandet

Denna utlåningsfond intar en särställning i så måtto, att förräntningsprocenten för investeringar i fonden ansetts böra fastställas efter särskilda grunder. Med hänsyn till fondens speciella karaktär har riksrevisionsverket icke avgivit något förslag beträffande ifrågavarande fond.

Beträffande de fonder som är under avveckling påpekar riksrevisionsverket, att de avskrivningsmedel som belöper på under budgetåret amorterade lån, kommer att redovisas såsom besparingar för samma budgetår.

I fråga om sättet att täcka det sålunda beräknade behovet av ytterligare

avskrivningsmedel om sammanlagt 410 656 000 kr. föreslår riksrevisionsverket, att till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster anvisas ett anslag å motsvarande belopp å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1962/63. Ifrågavarande avskrivningsbelopp bör per den 30 juni 1963 få överföras från fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster till respektive kapitalfonders avskrivningskonton, med den fördelning som angivits i riksrevisionsverkets ovan återgivna skrivelse.

Jag har intet att erinra mot de av riksrevisionsverket utförda beräkningarna och ansluter mig också till den av riksrevisionsverket förordade metoden för avskrivningsbehovets täckning. Beloppet bör därvid uppföras med 411 000 000 kr.

I årets statsverksproposition (Bil. 12, s. 142) anmälde chefen för handelsdepartementet att Aktiebolaget Oljetransits anläggning vid Trondheimsfjorden inte kan utnyttjas för kommersiell drift i sådan skala, att täckning erhålles för ränta och amortering å de lån som lämnats bolaget. De anslag som anvisats för ändamålet borde därför avskrivas med 100 procent. Erforderliga medel skulle äskas i annat sammanhang.

I propositionen nr 25 till årets riksdag angående anslag till stöd åt Aktiebolaget Statsgruvor har vidare chefen för handelsdepartementet tagit upp frågan om avskrivning av det bokförda värdet av statens aktier i samma bolag. Någon utdelning av aktierna har hittills inte förekommit och påräknas inte heller för framtiden. Även i detta fall skulle erforderligt avskrivningsanslag äskas i annat sammanhang.

Jag får nu återkomma till dessa frågor. Under budgetåren 1956/57—1962/63 har under fonden för låneunderstöd till lån till Aktiebolaget Oljetransit anvisats sammanlagt 29 milj. kr. Aktierna i Aktiebolaget Statsgruvor är i statens räkenskaper upptagna till ett värde av 12 milj. kr. I fråga om Aktiebolaget Oljetransit förordar jag att medel anvisas för omedelbar avskrivning av de i statsbokföringen uppförda tillgångsvärdena. Vad Aktiebolaget Statsgruvor beträffar finner jag det ännu ovisst i vilken mån nedskrivning av statskapitalet slutligen bör ske. Jag förordar emellertid att medel nu reserveras på fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster för att täcka det avskrivningsbehov som kan visa sig påkallat. För nämnda båda ändamål föreslår jag en medelsanvisning av $(29 + 12 =)$ 41 milj. kr.

Sammanlagt bör sålunda till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster anvisas $(411\ 000\ 000 + 41\ 000\ 000 =)$ 452 000 000 kr.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 till *Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster* anvisa ett anslag av 452 000 000 kr.

Kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64

I avvaktan på särskild proposition i ämnet framlades i årets statsverksproposition en beräknad investeringsplan för budgetåret 1963/64 jämte därvid fogade investeringsstater. Definitivt förslag i ämnet bör nu underställas riksdagen.

Vid framläggandet av de nya siffrorna har beaktats de slutliga medelsäkandena i de fall, där anslagen i statsverkspropositionen endast beräknats, samt därjämte de nya investeringsanslag som äskats i särskilda propositioner. En omräkning av hittills äskade respektive i förekommande fall av riksdagen anvisade investeringsanslag ger, såsom av följande framställning framgår, ett sammanlagt belopp för kapitalbudgetens investeringsanslag på 2 868 milj. kr. Vad rör investeringsstaternas inkomstsida har i de följande sammanställningarna beaktats de äskanden eller anvisningar under huvudtiteln för avskrivning av nya kapitalinvesteringar, vilka hänför sig till i statsverkspropositionen bebådade anslagsändamål, samt de avskrivningsanslag under samma huvudtitel, vilka hänför sig till senare under riksdagen framlagda förslag till nya kapitalinvesteringar. Härjämte har de i investeringsstaterna uppförda posterna avskrivningsmedel inom fonderna och övriga kapitalmedel underkastats översyn.

En sammanställning av de beslutade och föreslagna investeringarna ger följande resultat.

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	7 000 000	
B. Televerkets fond	437 000 000	
C. Statens järnvägars fond.....	331 000 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	430 000 000	
E. Domänverkets fond.....	2 314 000	1 207 314 000
II. Luftfartsfonden		7 500 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		259 535 000
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	268 615 000	
B. Försvarets fabriksfond	28 800 000	297 415 000
V. Statens utlåningsfonder		804 733 000
VI. Fonden för låneunderstöd		172 067 000
VII. Fonden för statens aktier		520 000
VIII. Fonden för förslag till statsverket		41 900 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond	51 000 000	
B. Jordfonden	26 000 000	77 000 000
		<hr/>
	Summa kr.	2 867 984 000

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas genomförande uppgår till följande belopp.

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	8 745 000	
B. Televerkets fond	340 400 000	
C. Statens järnvägars fond	224 500 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	218 500 000	
E. Domänverkets fond	1 000	792 146 000
II. Luftfartsfonden		6 441 000
III. Statens allmänna fastighetsfond.....		156 480 000
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	222 594 000	
B. Försvarets fabriksfond.....	3 951 000	226 545 000
V. Statens utlåningsfonder.....		185 040 000
VI. Fonden för låneunderstöd		168 524 000
VII. Fonden för statens aktier		1 000
VIII. Fonden för förlag till statsverket		7 000 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förråds- fond.....		44 100 000
		<u>1 586 277 000</u>
	Summa kr.	1 586 277 000

Med ledning av dessa uppgifter kan investeringsbemyndigandena preliminärt beräknas till de belopp som framgår av följande.

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1963/64

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	— 1 745 000	
B. Televerkets fond	96 600 000	
C. Statens järnvägars fond	106 500 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	211 500 000	
E. Domänverkets fond	2 313 000	415 168 000
II. Luftfartsfonden		1 059 000
III. Statens allmänna fastighetsfond.....		103 055 000
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	46 021 000	
B. Försvarets fabriksfond.....	24 849 000	70 870 000
V. Statens utlåningsfonder		619 693 000
VI. Fonden för låneunderstöd		3 543 000
VII. Fonden för statens aktier.....		519 000
VIII. Fonden för förlag till statsverket		34 900 000

IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond.....	6 900 000	
B. Jordfonden	26 000 000	32 900 000
		Säger 1 281 707 000
Avgår kapitalåterbetalning:		
Oreglerade kapitalmedelsförluster.....	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	125 254 000	126 254 000
		Summa kr. 1 155 453 000

Stater innefattande specifikation till de sålunda angivna bemyndigandena torde få bifogas statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *bilaga 2*.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, med beaktande av de ändringar som må påkallas av riksdagens beslut angående avskrivnings- och investeringsanslag efter denna dag, fastställa investeringsplan för budgetåret 1963/64 jämte därtill fogade stater i enlighet med här framlagda förslag samt att i riksstaten för nämnda budgetår å kapitalbudgeten upptaga en mot investeringsplanen svarande inkomstitel sålunda

Lånemedel kr. 1 155 453 000

Förnyad beräkning av statsinkomsterna

Riksrevisionsverkets såsom *Bihang B* redovisade förnyade inkomstberäkning har avsett större samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar. Beräkningarna bygger på uppgifter infordrade från vederbörande myndigheter och under hand inhämtade kompletterande upplysningar.

Inledningsvis framhåller riksrevisionsverket att dess bedömning i december av den ekonomiska utvecklingen alltjämt synes kunna läggas till grund för beräkningen av statsverkets inkomster.

Utvecklingen av *inkomstskatttiteln* enligt riksrevisionsverkets beräkningar har sammanfattats i följande tablå i vilken därjämte redovisas de beräknade förändringarna i förhållande till verkets decemberberäkning.

Såsom framgår av tablån ligger nettoförändringarna sedan decemberberäkningen väsentligen på titelns inkomstsida. Vad gäller beräkningen av den preliminära A-skattens storlek utvisar nu tillgängliga uppgifter för uppördsterminerna i november 1962 och januari 1963 sammanlagt ett ca 70 milj. kr. större belopp, än vad riksrevisionsverket antog i sin decemberberäkning. De preliminära uppgifter som föreligger för uppördsterminen i mars 1963 finner riksrevisionsverket emellertid inte motsäga den tidigare beräkningen. Som utgångspunkt för lönesummans utveckling under 1963 räknade äm-

Inkomstskattetitels utveckling under budgetåren 1961/62—1963/64

Milj. kr.

	Utfall 1961/62	Nu beräknat		Förändring från decemberberäk- ningen		Förändring mellan budgetåren (ny beräkning)	
		1962/63	1963/64	1962/63	1963/64	1961/62— 1962/63	1962/63— 1963/64
Inkomstskattetiteln	8 277	8 505	8 010	- 115	- 190	+ 228	- 495
<i>Inkomster</i>	<i>16 220</i>	<i>17 440</i>	<i>18 330</i>	<i>- 100</i>	<i>- 190</i>	<i>+ 1 220</i>	<i>+ 890</i>
därav preliminärskatt	14 455	15 520	16 470	- 60	- 140	+ 1 065	+ 950
kvarstående skatt	974	1 050	910	- 30	-	+ 76	- 140
övriga inkomster	791	870	950	- 10	- 50	+ 79	+ 80
<i>Utgifter</i>	<i>7 943</i>	<i>8 935</i>	<i>10 320</i>	<i>+ 15</i>	<i>-</i>	<i>+ 992</i>	<i>+ 1 385</i>
därav kommunalskatte- medel	5 748	6 350	7 330	-	-	+ 602	+ 980
överskjutande skatt.....	1 024	1 125	1 300	- 5	-	+ 101	+ 175
övriga utgifter	1 171	1 460	1 690	+ 20	-	+ 289	+ 230

betsverket i december med en ökning av de anställdas inkomster under 1962 med ca 10 procent. Den ökade uppbörden av preliminär A-skatt under november- och januariterminerna samt vissa nu tillgängliga uppgifter om lönesummans utveckling har föranlett riksrevisionsverket att räkna med en ökning av de anställdas inkomster om 10,5 procent under 1962. Beträffande den fortsatta utvecklingen av lönesumman under 1963 räknade ämbetsverket i december med en ökning om ca 7 procent. Hänsyn hade härvid tagits till de avtalsmässiga löneökningarna samt till att lönenivån vid ingången av 1963 översteg den för 1962 genomsnittliga till följd av löneglidning. Vid den av riksrevisionsverket i decemberberäkningen förutsatta samhällsekonomiska utvecklingen föreföll en viss fortsatt löneglidning, ehuru mindre än tidigare, sannolik under 1963 ävensom någon ökning av antalet anställda. Den ökning av lönesumman, som därutöver skulle uppkomma genom förmånen av grupplivförsäkring, förutsattes av ämbetsverket i stort sett skola motsvaras av ökade avdrag för försäkringspremier och sålunda ej föranleda någon nämnvärd ökning av de beskattningsbara inkomsterna. Riksdagen har sedermera beslutat, att förmånen av grupplivförsäkring ej skall utgöra skattepliktig inkomst för arbetstagaren. Mot denna bakgrund har riksrevisionsverket ansett sig kunna räkna med en 7-procentig ökning av lönesumman under 1963, vilket med hänsyn bl. a. till den nu högre utgångsnivån innebär en viss uppräknig av den inflytande preliminära A-skatten. Då inkomstutvecklingen under de första månaderna 1964 ännu ej kan överblickas har riksrevisionsverket liksom i december schablonmässigt räknat med en stegring av lönesumman med 4 procent under detta år.

För fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst har ämbetsverket ej funnit anledning att frångå sin i december gjorda beräkning. Enligt en enkät i mars 1963 skulle aktiebolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomster komma att minska med 10 procent mellan 1962

och 1963 års taxeringar. I sin decemberberäkning räknade riksrevisionsverket emellertid med i stort sett oförändrade inkomster för bolagen under denna tidsperiod. Nu föreliggande uppgifter har därför föranlett ämbetsverket att räkna med ett lägre inflöde av preliminär B-skatt under uppboråsåret 1963—64 och ett 100 milj. kr. mindre belopp i form av fyllnadsbetalningar våren 1963 än enligt decemberberäkningen. Då riksrevisionsverket liksom i december räknar med att bolagens taxerade inkomster vid 1964 års taxering skall uppgå till i stort sett samma belopp som vid 1963 års, föranleder detta antagande även en nedräkning av den preliminära B-skatten för uppboråsåret 1964—65 och av fyllnadsbetalningarna våren 1964.

Nya beräkningar av transaktioner hänförliga till inkomstskatttiteln avseende sjuk- och tilläggspensionsförsäkringarna m. m. innebär, att de större arbetsgivarnas bidrag till sjukförsäkringen m. m. jämfört med decemberberäkningen beräknats till något lägre belopp, medan utbetalningarna av förskott till de allmänna försäkringskassorna m. m. beräknats till högre belopp för såväl 1962/63 som 1963/64.

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som även vid denna tidpunkt föreligger vid beräkningen uppskattar riksrevisionsverket den behållna inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. till 8 500 milj. kr. för budgetåret 1962/63 och till 8 000 milj. kr. för budgetåret 1963/64. Detta innebär minskningar med 100 respektive 200 milj. kr. jämfört med de i statsverkspropositionen angivna beräkningarna.

I fråga om transaktionerna över fonden för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedel räknar ämbetsverket nu liksom i december med en nettoavsättning 1962/63 om 425 milj. kr. medan den för 1963/64 beräknade nettoåterföringen nu anges till 275 milj. kr. mot 250 milj. kr. i december.

De förnyade beräkningarna har beträffande övriga inkomsttitlar föranlett riksrevisionsverket att förorda, att följande titlar i riksstaten för budgetåret 1963/64 upptages till dessa i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp (milj. kr.).

I propositionen nr 59 år 1963 föreslås införandet av en trafikomläggnings-skatt, varmed kostnaderna för övergången till högertrafik skall bestridas. Denna skatt skall enligt propositionen utgå under vart och ett av budgetåren 1963/64—1966/67 samt redovisas på en särskild inkomstskatttitel under automobilskattemedlen. Riksrevisionsverket förordar, under förutsättning av riksdagens bifall till förenämnda proposition att i riksstaten uppföres en ny inkomsttitel benämnd *trafikomläggnings-skatt* med 90 milj. kr.

Den för titeln *allmän varuskatt* beräknade ökningen av inkomsterna med 200 milj. kr. får ses mot bakgrund av att ämbetsverket nu räknar med högre inkomster under titeln för budgetåret 1962/63.

Inkomsttiteln *särskilda varuskatter* uppfördes i statsverkspropositionen med 415 milj. kr. I propositionen nr 87 till innevarande års riksdag föreslås, att särskild varuskatt ej skall utgå på glass från och med den 1 juli 1963. Kontrollstyrelsen har enligt i propositionen återgivna uppgifter angivit att de genomsnittliga intäkterna av skatten på glass under åren 1960—62 uppgått

	Enligt stats- verksproposi- tionen	Enligt riks- revisions- verkets änd- ringsförslag	Ökning (+) Minskning (—)
Arvsskatt och gåvoskatt	120	130	+ 10
Omsättnings- och expeditionsstämp- lar m. m.	126	132	+ 6
Fordonsskatt	505	520	+ 15
Bensin- och brännoljeskatt	1 160	1 200	+ 40
Trafikomläggningsskatt.....	ny titel	90	+ 90
Tullmedel	925	900	— 25
Allmän varuskatt	2 800	3 000	+ 200
Särskilda varuskatter	415	400	— 15
Omsättningskatt å motorfordon....	230	250	+ 20
Rusdrycksförsäljningsmedel av parti- handelsbolag	20	15	— 5
Rusdrycksförsäljningsmedel av de- taljhandelsbolag	35	27	— 8
Skatt å sprit	1 325	1 400	+ 75
Statlig nöjesskatt	25	titeln utgår	— 25
Energiskatt	640	650	+ 10
Totalisatormedel.....	63	67	+ 4
Lotterimedel	118	120	+ 2
Postverket	15	1	— 14
Riksbanksfonden	50	100	+ 50

till ca 16 milj. kr. Mot bakgrunden härav och under förutsättning av bifall till ifrågavarande proposition förordar riksrevisionsverket att titeln särskilda varuskatter i riksstaten uppföres med 400 milj. kr.

Utfallet av titeln *skatt å sprit* beräknades av ämbetsverket i december till 1 275 milj. kr. under budgetåret 1962/63. Vid den nu företagna utfallsberäkningen har riksrevisionsverket uppskattat inkomsterna till 1 200 milj. kr., varvid dock endast beaktats det beräknade skattebortfallet t. o. m. utgången av mars innevarande år genom arbetskonflikten vid vin- och spritcentralen. För budgetåret 1963/64 uppfördes inkomsterna under titeln i statsverkspropositionen med 1 325 milj. kr. Vid bifall till den i proposition nr 90 till innevarande års riksdag föreslagna höjningen om ca 15 procent av skatterna på spritdrycker samt avskaffandet av utskänkningskatten, förordar riksrevisionsverket, att titeln *skatt å sprit* uppföres med 1 400 milj. kr.

Inkomstiteln *statlig nöjesskatt* är i statsverkspropositionen uppförd med 25 milj. kr. Under förutsättning av bifall till propositionen nr 101 år 1963, vari föreslås att förordningen 1945: 823 om nöjesskatt upphäves från och med den 1 juli 1963 utgår inkomstiteln *statlig nöjesskatt* ur riksstaten för budgetåret 1963/64.

I fråga om inkomsterna av *postverket* har generalpoststyrelsen i förnyad beräkning uppgivit att överskottet av postverkets rörelse torde komma att

minska till en eller annan miljon kronor på grund av ökade kostnader för pensioner m. m. och en icke tidigare förutsedd ökning av kostnaderna för förhyrda lokaler samt genomförandet av de nya semester- och sjuklönebestämmelser, varom överenskommelse träffats mellan civildepartementet och personalorganisationerna. Då postverkets överskott härigenom inte skulle bli större än att det faller inom beräkningens felmarginaler, förordar riksrevisionsverket, att titeln postverket i riksstaten uppföres med ett formellt belopp av 1 milj. kr., vilket innebär en minskning i förhållande till statsverkspropositionen med 14 milj. kr.

Innebörden av riksrevisionsverkets nu gjorda beräkningar beträffande statsinkomsterna under budgetåren 1962/63 och 1963/64 jämfört med utfallet 1961/62 framgår av följande sammanställning (beloppen i milj. kr.)

	Redo- visat utfall 1961/62	Beräknat utfall		Ökning från föregående budgetår	
		1962/63	1963/64	1962/63	1963/64
<i>Totala inkomster</i>	18 007	19 802	20 053	+ 1 795	+ 251
härav:					
Skatt å inkomst och förmögenhet	8 277	8 500	8 000	+ 223	— 500
Övriga skatter	8 122	9 587	10 228	+ 1 465	+ 641
Uppbörd i statens verksamhet	245	275	276	+ 30	+ 1
Diverse inkomster ..	370	340	397	— 30	+ 57
Statens affärsverksfon- der	415	410	401	— 5	— 9
Övriga kapitalfonder	578	690	750	+ 112	+ 60

Departementschefens beräkning av de särskilda inkomstitlarna m. m.

Jag ansluter mig till riksrevisionsverkets förslag till förändringar i den beräkning av vissa inkomstitlar för nästkommande budgetår som redovisades i statsverkspropositionen med de ändringar och kompletteringar jag i det följande kommer att ange.

Som en konsekvens av förslaget i propositionerna nr 58 och 59 till årets riksdag om en särskild beskattning av bilismen för att finansiera kostnaderna av övergången till högertrafik i Sverige bör en särskild inkomstitel benämnd *trafikomläggningsskatt* uppföras under automobilskattemedlen. Liksom i förenämnda propositioner beräknas inkomsterna på ifrågakvarande inkomstitel under nästa budgetår till omkring 90 milj. kr.

I propositionerna nr 87 och 101 till innevarande års riksdag har föreslagits att den särskilda varuskatten å glass samt nöjesskatten skall avskaffas. I enlighet med den av innevarande års riksdag redan bifallna propositionen nr 90 höjes skatterna på spritdrycker och vin samt avskaffas ut-

skänkningskatten. De i nu nämnda propositioner föreslagna förändringarna har jag beräknat inte skall leda till någon nettoförändring av statsverkets inkomster. I statsverkspropositionen uppfördes titeln *skatt å sprit* med 1 325 milj. kr. Nettoökningen av inkomsterna under titeln på grund av den höjda skatten på spritdrycker och det samtidiga borttagandet av utskänkningskatten beräknar jag till 43 milj. kr.

Med hänvisning härtill samt med hänsyn till att en till följd av arbetskonflikten vid AB Vin- & Spritcentralen uppdämd efterfrågan i viss utsträckning kan förväntas bli tillgodosedd först under budgetåret 1963/64, förordar jag, att inkomsterna under titeln skatt å sprit för nästa budgetår uppföres med 1 400 milj. kr.

I det föregående har jag meddelat min avsikt att senare föreslå avveckling av nu utgående *skatt å kaffe*. Med anledning härav förordar jag att densamma upptages med avrundat 10 milj. kr.

I propositionen nr 85 har behandlats organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen. Vid bifall till de i nämnda proposition framförda förslagen förordar jag i likhet med riksrevisionsverket att rubriken för inkomstiteln Inkomster vid matematikmaskinnämnden ändras till *Inkomster av datamaskindrift vid statskontoret*.

Såsom hemställts i statsverkspropositionen i januari bör i enlighet med gällande grunder för budgetåret 1963/64 avsättning ske till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel. De avsatta medlen bör särredovisas på fonden. Å andra sidan bör enligt samma grunder återföring ske av tidigare avsatta belopp. I enlighet med riksrevisionsverkets förslag kan dessa avsättningar och återföringar nu beräknas resultera i en nettoåterföring av 275 milj. kr.

En sammanställning över de förändringar av inkomsterna och utgifterna å driftbudgeten för nästa budgetår som i enlighet med vad i det föregående anförts föreligger i förhållande till beräkningarna i statsverkspropositionen torde såsom *bihang D* få fogas till detta protokoll.

Jag torde slutligen få framlägga förslag rörande grunderna för uttagande av preliminär skatt för inkomst under nästa budgetår. Beträffande procenttalet för nästkommande budgetårs *förra* hälft vill jag erinra om att detta procenttal — jämlikt stadgande i 12 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt — skall bestämmas till samma tal som gällt för innevarande budgetårs senare hälft, d. v. s. till 100. Vad åter angår nästkommande budgetårs *senare* hälft förordar jag, att för fysiska personer, oskifta dödsbon och familjestiftelser den statliga inkomstskatt som skall ingå i den preliminära skatten uttages med 100 procent av grundbeloppet. Beträffande den slutliga inkomstskatten på grund av 1963 års taxering vill jag erinra om att denna skatt — jämlikt bestämmelserna i 12 § förordningen om statlig inkomstskatt — automatiskt utgår efter enahanda procenttal av grundbeloppen som gällt med avseende å motsvarande preliminära skatt för kalenderåret 1962.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för budgetåret 1963/64 med 100 procent av grundbeloppet; samt

b) upptaga inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1963/64 enligt den vid detta protokoll såsom *Bilaga 1* fogade specifikationen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlästas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Per Eskilsson

Bilaga 1

Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1963/64

A. Egentliga statsinkomster

I. Skatter:

1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:		
a) Skatt å inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i> ..	8 000 000 000	
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i> ...	8 000 000	
c) Utskiftningsskatt och ersättningskatt, <i>bevillning</i> ..	1 000 000	
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 200 000	
e) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	2 000 000	
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	130 000 000	
g) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i> ..	87 000 000	
h) Omsättnings- och expeditionsstämplor m. m., <i>bevillning</i>	132 000 000	8 370 200 000
2. Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i> ...	520 000 000	
b) Trafikomläggningsskatt, <i>bevillning</i>	90 000 000	
c) Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	1 200 000 000	1 810 000 000
3. Tullar och acciser:		
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	900 000 000	
b) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i> ..	3 000 000 000	
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	400 000 000	
d) Omsättningsskatt å motorfordon, <i>bevillning</i>	250 000 000	
e) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevillning</i> ..	37 000 000	
f) Skatt å kaffe, <i>bevillning</i> ..	10 000 000	
g) Tobaksskatt, <i>bevillning</i> ...	1 035 000 000	
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	15 000 000	
i) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	27 000 000	
j) Skatt å sprit, <i>bevillning</i> ...	1 400 000 000	

k) Skatt å vin, <i>bevillning</i> . . .	120 000 000		
l) Skatt å malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	185 000 000		
m) Energiskatt, <i>bevillning</i>	650 000 000	8 029 000 000	18 209 200 000

II. Uppbörd i statens verksamhet:

1. Vattendomstolsavgifter	1 000 000
2. Inkomster vid fångvården	4 500 000
3. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	9 400 000
4. Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	3 800 000
5. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	350 000
6. Inkomster vid centrala sjukvårdsberedningen	11 000
7. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	700 000
8. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	4 700 000
9. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	830 000
10. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	450 000
11. Inkomster vid statens mentalsjukhus	49 000 000
12. Inkomster vid Vilhelmsro sjukhus	325 000
13. Inkomster vid karolinska sjukhuset	46 000 000
14. Inkomster vid serafimerlasarettet	8 700 000
15. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	1 300 000
16. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	5 000 000
17. Avgifter för registrering av motorfordon	10 800 000
18. Försäljning av sjökort m. m.	720 000
19. Fyr- och båkmedel	18 000 000
20. Lotspenningar	12 000 000
21. Skeppsmättningsavgifter	500 000
22. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	8 000 000
23. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	110 000
24. Inkomster vid länsarkitektorganisationen	1 000 000
25. Inkomster vid statens geotekniska institut	1 500 000
26. Inkomster av datamaskindrift vid statskontoret	2 500 000
27. Inkomst av myntning och justering	15 000 000
28. Kontrollstämpelmedel	1 400 000
29. Bidrag till bankspektionen	1 050 000
30. Bidrag för revision av sparbankerna	530 000
31. Bidrag till försäkringsinspektionen	1 670 000
32. Avgifter för granskning av biograffilm	270 000
33. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	430 000
34. Inkomster vid lantbruksnämnderna	1 300 000
35. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	450 000
36. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	3 000 000

37. Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 100 000	
38. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	250 000	
39. Inkomster vid statens maskinprovningar...	300 000	
40. Avgifter vid köttbesiktning	4 400 000	
41. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	1 600 000	
42. Inkomster vid veterinärhögskolan	840 000	
43. Inkomster vid lantmäteriväsendet	19 500 000	
44. Inkomster vid rikets allmänna kartverk ...	4 200 000	
45. Avgifter för statskontroll å krigsmaterieltillverkningen	55 000	
46. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	1 100 000	
47. Inkomster vid statens provningsanstalt	3 400 000	
48. Inkomster vid statens skeppsprovningsanstalt	1 500 000	
49. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	300 000	
50. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	17 000 000	
51. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	400 000	
52. Inkomster av statens gruvegendom	3 900 000	276 141 000

III. Diverse inkomster:

1. Bötesmedel	40 000 000	
2. Totalisatormedel	67 000 000	
3. Tipsmedel	105 000 000	
4. Lotterimedel	120 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	65 000 000	397 000 000
		18 882 341 000

B. Inkomster av statens kapitalfonder**I. Statens affärsverksfonder:**

1. Postverket, <i>bevillning</i>	1 000 000	
2. Televerket	120 000 000	
3. Statens vattenfallsverk	260 000 000	
4. Domänverket	20 000 000	401 000 000

II. Riksbanksfonden 100 000 000**III. Statens allmänna fastighetsfond:**

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Fångvårdsstyrelsens »	2 915 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	1 755 000	
4. Byggnadsstyrelsens »	14 617 000	
5. Generaltullstyrelsens »	275 000	
6. Uppsala universitetets »	1 270 000	
7. Lunds universitetets »	1 195 000	
8. Sjöfartsstyrelsens »	185 000	
9. Medicinalstyrelsens »	10 565 000	
10. Karolinska sjukhusets »	1 480 000	34 258 000

IV. Försvarets fonder:

1. Försvarets fastighetsfond	38 713 000	
2. Försvarets fabriksfond	3 000 000	41 713 000

V. Statens utlåningsfonder:

1. Utrikesförvaltningens lånefond	30 000	
2. Värnpliktslånefonden	1 000	
3. Statens bostadslånefond	1 000	
4. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	2 000	
5. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	3 300 000	
6. Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen	11 000	
7. Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	250 000	
8. Lånefonden för bostadsbyggande	310 000 000	
9. Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin	615 000	
10. Lånefonden för allmänna samlingslokaler ..	1 600 000	
11. Statens bosättningslånefond	1 450 000	
12. Vattenkraftslånefonden	240 000	
13. Luftfartslånefonden	750 000	
14. Tullverkets båtlånefond	1 000	
15. Statens lånefond för universitetsstudier...	510 000	
16. Allmänna studielånefonden	700 000	
17. Lånefonden för inventarier i studentbostäder	300 000	
18. Jordbrukets lagerhusfond	470 000	
19. Jordbrukets maskinlånefond	1 075 000	
20. Statens sekundärlånefond för jordbrukare..	70 000	
21. Fonden för supplementär jordbrukskredit..	1 000	
22. Kraftledningslånefonden	210 000	
23. Elektrifieringslånefonden	1 000	
24. Egnahemslånefonden	4 000 000	
25. Arrendelånefonden	1 000	
26. Arbetarsmåbrukslånefonden	1 000	
27. Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond	1 000	
28. Kronotorparnas inventarielånefond	1 000	
29. Statens avdikningslånefond	1 900 000	
30. Täckdikningslånefonden	1 000	
31. Bevattningslånefonden	1 000	
32. Fiskerilånefonden	500 000	
33. Statens fiskredskapslånefond	1 000	
34. Skogsväglånefonden	35 000	
35. Statens skogslånefond	1 000	
36. Lånefonden för insamling av skogsfrö	30 000	
37. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	1 400 000	
38. Statens sekundärlånefond för rederinäringen	30 000	
39. Sjöfartsverkets båtlånefond	1 000	
40. Statens hantverks- och industrilånefond....	4 725 000	334 217 000

VI. Fonden för låneunderstöd:

1. Bostadsstyrelsens delfond	600 000	
2. Statskontorets »	10 500 000	
3. Lantbrukssstyrelsens »	2 000	
4. Riksbankens »	2 500 000	
5. Riksgäldskontorets »	600 000	14 202 000

VII. Fonden för statens aktier 105 000 000

VIII. Statens pensionsfonder:

1. Folkpensioneringsfonden	57 000 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	1 800 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	180 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	5 400 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond	13 000 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk ..	35 000	77 415 000

IX. Diverse kapitalfonder:

1. Fonden för kreditgivning till utlandet	23 500 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	20 000 000	43 500 000

1 151 305 000

Summa kr. 20 033 646 000

Förslag till

Investeringsstater för budgetåret 1963/64

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag . .	7 000 000
inom fonden	7 400 000		
Övriga kapitalmedel	1 345 000		
Investeringsbemyndigande.	<u>-1 745 000</u>		
	7 000 000		<u>7 000 000</u>

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	437 000 000
från riksstaten	12 100 000		
inom fonden	328 000 000		
Övriga kapitalmedel	300 000		
Investeringsbemyndigande.	<u>96 600 000</u>		
	487 000 000		<u>487 000 000</u>

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	331 000 000
från riksstaten	4 500 000		
inom fonden	215 000 000		
Övriga kapitalmedel	5 000 000		
Investeringsbemyndigande.	<u>106 500 000</u>		
	331 000 000		<u>331 000 000</u>

D. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	430 000 000
från riksstaten	13 500 000		
inom fonden	204 500 000		
Övriga kapitalmedel	500 000		
Investeringsbemyndigande.	<u>211 500 000</u>		
	430 000 000		<u>430 000 000</u>

E. Domänverkets fond

Övriga kapitalmedel	1 000	Summa investeringsanslag . . .	2 314 000
Investeringsbemyndigande.	2 313 000		
	<u>2 314 000</u>		<u>2 314 000</u>

II. Luftfartsfonden

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag . .	7 500 000
inom fonden	6 440 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	1 059 000		
	<u>7 500 000</u>		<u>7 500 000</u>

III. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	259 535 000
från riksstaten	115 382 000		
inom fonden	40 873 000		
Övriga kapitalmedel	225 000		
Investeringsbemyndigande.	103 055 000		
	<u>259 535 000</u>		<u>259 535 000</u>

IV. Försvarets fonder**A. Försvarets fastighetsfond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	268 615 000
från riksstaten	206 308 000		
inom fonden	16 285 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	46 021 000		
	<u>268 615 000</u>		<u>268 615 000</u>

B. Försvarets fabriksfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag . .	28 800 000
inom fonden	3 950 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	24 849 000		
	<u>28 800 000</u>		<u>28 800 000</u>

V. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande .	200 000	Investeringsanslag	200 000
----------------------------	---------	------------------------------	---------

Värnpliktslånefonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	500 000	Investeringsanslag	500 000
--	---------	------------------------------	---------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande.	1 000	Investeringsanslag	1 000
---------------------------	-------	------------------------------	-------

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande.	1 000	Investeringsanslag	1 000
---------------------------	-------	------------------------------	-------

Statens lånefond för universitetsstudier

Avskrivningsmedel från riksstaten	15 800 000	Investeringsanslag	15 800 000
--	------------	------------------------------	------------

Allmänna studielånefonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	15 800 000	Investeringsanslag	15 800 000
--	------------	------------------------------	------------

Lånefonden för inventarier i studentbostäder

Investeringsbemyndigande .	780 000	Investeringsanslag	780 000
----------------------------	---------	------------------------------	---------

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	540 000	Investeringsanslag	2 700 000
Investeringsbemyndigande.	2 160 000		
	<u>2 700 000</u>		<u>2 700 000</u>

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande.	21 000 000	Investeringsanslag	21 000 000
---------------------------	------------	------------------------------	------------

Lånefonden för bostadsbyggande

Avskrivningsmedel från riksstaten	148 000 000	Investeringsanslag	740 000 000
Investeringsbemyndigande .	592 000 000		
	<u>740 000 000</u>		<u>740 000 000</u>

Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin			
Investeringsbemyndigande.	1 000	Investeringsanslag	1 000

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	9 000 000
från riksstaten	5 400 000		
Investeringsbemyndigande..	3 600 000		
	<u>9 000 000</u>		<u>9 000 000</u>

Summa investeringsbemyndiganden för statens utbildningsfonder

619 693 000

VI. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	172 067 000
från riksstaten	149 385 000		
Övriga kapitalmedel	19 139 000		
Investeringsbemyndigande.	3 543 000		
	<u>172 067 000</u>		<u>172 067 000</u>

VII. Fonden för statens aktier

Övriga kapitalmedel	1 000	Investeringsanslag	520 000
Investeringsbemyndigande..	519 000		
	<u>520 000</u>		<u>520 000</u>

VIII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	7 000 000	Summa investeringsanslag .	41 900 000
Investeringsbemyndigande..	34 900 000		
	<u>41 900 000</u>		<u>41 900 000</u>

IX. Diverse kapitalfonder**A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	51 000 000
från riksstaten	2 000 000		
inom fonden	42 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande..	6 900 000		
	<u>51 000 000</u>		<u>51 000 000</u>

B. Jordfonden

Investeringsbemyndigande .	26 000 000	Investeringsanslag	26 000 000
----------------------------	------------	--------------------------	------------

Säger beträffande samtliga investeringsstater för:

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	2 867 984 000
från riksstaten	688 215 000		
inom fonden	864 448 000		
Övriga kapitalmedel	33 614 000		
Investeringsbemyndigande	1 281 707 000		
	<u>2 867 984 000</u>		<u>2 867 984 000</u>

Innehåll

<i>Reviderad finansplan</i>	2
Det samhällsekonomiska läget	2
Den internationella konjunkturutvecklingen	2
Den inhemska konjunkturutvecklingen	6
Den ekonomiska politiken	9
Konjunkturpolitiken 1962 och 1963	9
Budgetutvecklingen 1962/63 och 1963/64	12
Utvecklingen på längre sikt	14
Sammanfattning	19
Budgetläget	21
<i>Utgiftsförändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64</i>	30
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1963/64</i> ..	32
<i>Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret</i> <i>1962/63</i>	36
<i>Kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64</i>	40
<i>Förnyad beräkning av statsinkomsterna</i>	42
<i>Departementschefens beräkning av de särskilda inkomsttitlarna</i> <i>m. m.</i>	46
Bilaga 1. Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för bud- getåret 1963/64	49
Bilaga 2. Förslag till investeringsstater för budgetåret 1963/64	54

-
- Bihang A:* Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet 1962/63
Bihang B: Riksrevisionsverkets inkomstberäkning
Bihang C: Reviderad nationalbudget för år 1963
Bihang D: Driftbudgeten för budgetåret 1963/64
Bihang E: Den statsfinansiella utvecklingen budgetåren 1963/64—
1966/67
Bihang F: PM angående ekonomisk långtidsplanering

**RIKSREVISIONSVERKETS
BERÄKNING AV
BUDGETUTFALLET 1962/63**

Bihang A

Till KONUNGEN

I enlighet med föreskrifterna i den för riksrevisionsverket gällande instruktionen får riksrevisionsverket härmed avgiva approximativ beräkning rörande utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1962/63. Ämbetsverket har även utfört en beräkning av utfallet av kapitalbudgeten för samma budgetår.

Vid beräkningen av driftbudgetutfallet har hänsyn jämväl tagits till de anslag, som före den 1 april 1963 anvisats eller enligt före angivna tidpunkt till riksdagen avlämnade propositioner är avsedda att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för nu löpande budgetår. Sammanlagda beloppet av sålunda redan anvisade eller äskade tilläggsstatsanslag å driftbudgeten uppgår till 347,95 miljoner kronor (jfr riksdagens skrivelse den 12 december 1962, nr 416, samt propositionerna nr 2, 25 och 105 till 1963 års riksdag).

Beräkningen — vilken såsom närmare framgår av det följande i likhet med motsvarande beräkningar för föregående budgetår även avser förändringen i beloppet av behållningar å reservationsanslag — grundar sig i regel på de inom riksrevisionsverket förda bokföringsmässiga sammanställningarna av de olika huvudförvaltningarnas månatliga kassarapporter för budgetårets åtta första månader samt på från samtliga huvudförvaltningar med flera myndigheter infordrade approximativa uppgifter avseende budgetårets fyra sista månader.

Av närslutna sammanställning över beräkningen av utfallet av driftbudgetens inkomstsida (bilaga) framgår, att driftbudgetens inkomster beräknas överstiga de i riksstaten uppförda med 595,96 miljoner kronor. För de inkomstitlar, som ingår i driftbudgetens allmänna del, den s. k. allmänna budgeten, d. v. s. de inkomstitlar som regleras mot budgetutjämningsfonden, redovisas en nettomerinkomst å 476,11 miljoner kronor, medan inkomsterna å de till specialbudgeterna hörande inkomstitlarna förutsättes komma att överstiga de ursprungligen beräknade med netto 119,85 miljoner kronor. Sistnämnda belopp motsvarar praktiskt taget överskottet å de till autmobilskattemedlens specialbudget hörande inkomstitlarna. Inkomsterna å titeln för skatt å inkomst och förmögenhet m. m. beräknas, på sätt närmare framgår av ämbetsverkets skrivelse denna dag angående förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1963/64, komma att överstiga det i riksstaten upptagna beloppet med 300 miljoner kronor, medan riksstatens övriga inkomstitlar sammanlagt beräknas utvisa en nettomerinkomst på 295,96 miljoner kronor.

Driftbudgetens mot budgetutjämningsfonden reglerade anslag kan, om man bortser från uppkommande besparingar å reservationsanslag, beräknas komma att utvisa en nettobesparing å 326,32 miljoner kronor. De belopp, som för de olika huvudtitlarnas vidkommande förväntas komma att tagas i anspråk från respektive överföras till budgetutjämningsfonden, anges i efterföljande sammanställning.

	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:		
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	—	—
II. Justitiedepartementet	9,81	—
III. Utrikesdepartementet	2,16	—
IV. Försvarsdepartementet	3,30	—
V. Socialdepartementet	—	39,77
VI. Kommunikationsdepartementet	—	106,20
VII. Finansdepartementet	6,85	—
VIII. Ecklesiastikdepartementet	104,99	—
IX. Jordbruksdepartementet	—	0,02
X. Handelsdepartementet	6,89	—
XI. Inrikesdepartementet	38,23	—
XII. Civildepartementet	—	297,17
XIII. Oförutsedda utgifter	—	0,90
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	1,01	—
	Säger 173,24	444,06
Utgifter för statens kapitalfonder:		
I. Statens affärsverksfonder	—	10,00
II. Luftfartsfonden	—	0,50
III. Riksgäldsfonden	—	45,00
V. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	—	—
	Säger —	55,50
	Summa 173,24	499,56
	Nettobesparing	326,32

I det följande lämnas en sammanställning över de anslag, som beräknas komma att utvisa mera betydande merutgifter eller besparingar.

Anslag	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
IV. C 5 Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.	32,49	—
IV. C 16 Armén: Mathållning	5,40	—
IV. C 38 Marinen: Avlöningar till aktiv personal m. fl.	16,78	—
IV. C 63 Flygvapnet: Avlöningar till aktiv per- sonal m. fl.	13,49	—
IV. E 27 Täckning av beräknade merkostnader för löner m. m.	—	84,00
V. E 5 Bidrag till erkända arbetslöshetskassor	10,99	—
V. E 11 Omskolning m. m.	—	11,30

†1 Bihang till riksdagens protokoll 1963. 1 saml. Nr 150. Bihang A

	Anslag	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
V. F 5	Ränteeftergifter å vissa bostadslån m. m.	—	30,39
V. F 6	Bostadsrabatter	—	21,08
VI. I 5	Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser	9,93	—
VII. B 30	Matematikmaskinnämnden: Kostnader för maskintid vid andra datamaskiner än nämndens egna	—	3,70
VII. C 2	Avlöningar till befattningshavare å tullstaten	4,74	—
VII. D 3	Bidrag till skattetyngda kommuner m. m.	—	6,17
VII. D 5	Skatteersättning till kommunerna i an- ledning av 1961 års ortsavdragsreform	11,26	—
VIII. B 72	Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet	3,34	—
VIII. D 16	Bidrag till driften av folkskolor m. m.	50,00	—
VIII. D 33	Allmänna läroverken: Avlöningar	28,60	—
VIII. D 36	Bidrag till driften av högre kommu- nala skolor	7,31	—
VIII. D 54	Bidrag till driften av lokala yrkesskolor	—	5,51
VIII. D 63	Bidrag till driften av folkhögskolor ..	7,35	—
VIII. D 65	Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet	7,23	—
VIII. D 69	Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor	—	4,29
VIII. E 10	Uppsala universitet: Avlöningar	85	—
VIII. E 15	Lunds universitet: Avlöningar	3,93	—
VIII. G 10	Bidrag till anordnande av skolmåltider	—	3,74
VIII. H 2	Ersättning till statens allmänna fastig- hetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond	5,30	—
IX. D 3	Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	5,33	—
IX. D 5	Särskilt stöd åt det mindre jordbruket .	—	14,32
X. H 16	Statens isbrytarverksamhet	5,16	—
X. J 3	Omkostnader för statlig lagerhållning m. m.	—	4,66
XI. B 28	Statens mentalsjukhus: Avlöningar	26,84	—
XI. B 65	Bidrag till lasarettet i Lund	—	3,52
XI. C 3	Länsstyrelserna: Avlöningar	3,18	—
XII. C 1	Egenpensioner åt f. d. anställningshava- re i statens tjänst	22,99	—
XII. C 5	Familjepensioner .. åt efterlevande till anställningshavare i statens tjänst ..	13,55	—

Anslag		Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
XII. D 1	Bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt	25,84	—
XII. F 2	Arbetsgivaravgift till den allmänna tillläggspensioneringen	7,66	—
XII. F 8	Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m.	—	352,60
XII. F 9	Täckning av beräknade kostnader för ändrad lönegradsplacering m. m.	—	15,00

Vidare må framhållas, att budgetutjämningsfonden förutsättes på grund av uppkommande merinkomster å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomsttitlarna efter avdrag av merutgifter å anslag under specialbudgeten komma att över anslaget till avsättning till statens automobilskattemedelsfond tillföras 115,12 miljoner kronor. Detta belopp förklarar den stora besparing, som enligt ovan beräknats för kommunikationsdepartementets huvudtitel. Det enligt riksstaten och tilläggsstaten beräknade underskottet å automobilskattemedlens specialbudget, 9,43 miljoner kronor, förväntas sålunda vid realiserandet av budgeten komma att förbytas i ett överskott på 105,69 miljoner kronor.

Enligt ovanstående beräkningar skulle budgetutjämningsfonden vid realiserandet av driftbudgeten komma att tillföras merinkomster å inkomsttitlar å netto 476,11 miljoner kronor samt besparingar å anslag å netto 326,32 miljoner kronor. I den ordinarie riksstaten har beräknats ett saldo mellan inkomster och utgifter (överskott) på 1 003,17 miljoner kronor. Mot detta belopp samt de beräknade merinkomsterna å inkomsttitlar och besparingarna å anslag får ställas det sammanlagda beloppet av de anslag, som enligt vad som framhållits i det föregående anvisats eller förutsatts komma att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Härvid erhålles totalt ett belopp att överföras till budgetutjämningsfonden om $(1\ 003,17 + 476,11 + 326,32 - 347,95 =) 1\ 457,65$ miljoner kronor eller i runt tal 1 460 miljoner kronor. Nyssnämnda i riksstaten upptagna saldo mellan inkomster och utgifter på i runt tal 1 000 miljoner kronor avser till ett belopp av 400 miljoner kronor avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, medan återstående 600 miljoner kronor motsvarar det beräknade formella överskottet å statsregleringen. Angivna avsättning av kommunalskattemedel beräknas nu till 425 miljoner kronor. Det i riksstaten upptagna formella överskottet, skulle alltså nu kunna beräknas till 1 035 miljoner kronor.

Riksrevisionsverket har även verkställt en beräkning av utgifterna å driftbudgetens reservationsanslag. Denna beräkning har skett på samma sätt som beräkningen av utgifterna å driftbudgetens övriga anslag. En sammanfattning av beräkningen av förändringen i beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag lämnas i efterföljande sammanställning.

	Minskning (—) resp. Ökning (+) Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:	
IV. Försvarsdepartementet	— 90
V. Socialdepartementet	+ 35
VI. Kommunikationsdepartementet	+ 80
XI. Inrikesdepartementet	+ 25
	<hr/>
	+ 50

Enligt vad nu anförts skulle alltså beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag under nu löpande budgetår komma att ökas med sammanlagt 50 miljoner kronor. Om denna summa lägges till det belopp, som i det föregående beräknats komma att överföras till budgetutjämningsfonden, erhålles ett belopp av $(50 + 1\,460 =)$ 1 510 miljoner kronor. Sistnämnda summa skulle motsvara det belopp, varmed de sammanlagda inkomsterna å driftbudgeten kan beräknas komma att överstiga de sammanlagda utgifterna å driftbudgeten under innevarande budgetår.

Resultatet av riksrevisionsverkets beräkning av utfallet av driftbudgeten kan också, om man utgår från de totala inkomsterna och utgifterna enligt riksstat och tilläggsstat, uttryckas på följande sätt. I riksstat och tilläggsstat har utgifterna upptagits till sammanlagt $(18\,202,91 + 347,95 =)$ 18 550,86 miljoner kronor. De faktiska utgifterna beräknas nu av riksrevisionsverket komma att uppgå till ett sammanlagt belopp av 18 290 miljoner kronor. Då inkomsterna beräknas till i runt tal 19 800 miljoner kronor, kan alltså det kassamässiga överskottet å driftbudgeten beräknas till 1 510 miljoner kronor.

Den av riksrevisionsverket verkställda beräkningen av utfallet av kapitalbudgeten för budgetåret 1962/63 har utförts på liknande sätt som motsvarande beräkning för driftbudgeten. Vid beräkningen har hänsyn jämväl tagits till de anslag, som före den 1 april 1963 anvisats eller enligt före angivna tidpunkt till riksdagen avlämnade propositioner är avsedda att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för nu löpande budgetår. Sammanlagda beloppet av sålunda redan anvisade eller åskade tilläggsstatsanslag å kapitalbudgeten uppgår till 169,55 miljoner kronor (jfr riksdagens skrivelse den 12 december 1962, nr 416 samt propositionerna nr 2, 28 och 105 till 1963 års riksdag).

Anslagen till kapitalinvestering i statens kapitalfonder beräknas komma att belastas med utgifter å sammanlagt 2 820 miljoner kronor, vilket understiger det för budgetåret 1962/63 anvisade beloppet med 33 miljoner kronor. För finansieringen av dessa bruttoinvesteringar beräknas komma att disponeras avskrivningsmedel från riksstaten till ett belopp av 400 miljoner kronor och av de olika kapitalfondernas driftinkomster avsatta avskrivningsmedel till ett belopp av 830 miljoner kronor samt å fonderna disponibla

medel i övrigt å 190 miljoner kronor. Det nettotillskott av kapitalmedel, som beräknas bli erforderligt för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten, uppgår således till 1 400 miljoner kronor.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråcheferna Ehnбом, Thorson och Säfström, varjämte byrådirektören Jarde varit föredragande. Stockholm den 1 april 1963.

Underdånigst

GÖSTA RENLUND

INGRID JARDE

**Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida
under budgetåret 1962/63**

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
A. Egentliga statsinkomster				
I. Skatter:				
Tusental kronor				
1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:				
a) Skatt å inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i>	8 200 000	8 500 000	—	300 000
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	7 000	8 800	—	1 800
c) Utskiftningsskatt och ersättningskatt, <i>bevillning</i>	1 000	4 000	—	3 000
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 200	10 200	—	—
e) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	2 000	2 300	—	300
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	115 000	130 000	—	15 000
g) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	84 000	83 000	1 000	—
h) Omsättnings- och expeditionsstämplor m. m., <i>bevillning</i>	115 000	130 000	—	15 000
2. Automobilskattemedel:				
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	480 000	480 000	—	—
b) Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	1 120 000	—	—
3. Tullar och acciser:				
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	900 000	860 000	40 000	—
b) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i>	2 700 000	2 850 000	—	150 000
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	380 000	400 000	—	20 000
d) Omsättningskatt å motorfordon, <i>bevillning</i>	205 000	240 000	—	35 000
e) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevillning</i>	50 000	35 000	15 000	—
f) Skatt å kaffe, <i>bevillning</i>	28 000	29 000	—	1 000
g) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	1 000 000	—	—
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	20 000	20 000	—	—
i) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	34 000	35 000	—	1 000
j) Skatt å sprit, <i>bevillning</i>	1 300 000	1 200 000	100 000	—
k) Skatt å vin, <i>bevillning</i>	120 000	100 000	20 000	—
l) Skatt å malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	185 000	185 000	—	—
m) Statlig nöjesskatt, <i>bevillning</i>	22 000	25 000	—	3 000
n) Energiskatt, <i>bevillning</i>	600 000	640 000	—	40 000
Säger för skatter	17 558 200	18 087 300	176 000	585 100

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
II. Uppbörd i statens verksamhet:				
1. Vattendomstolsavgifter	500	2 500	—	2 000
2. Inkomster vid fångvården	4 000	4 000	—	—
3. Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	4 000	3 700	300	—
4. Inkomster vid statens vårdan- stalter för alkoholmissbrukare	350	250	100	—
5. Inkomster vid statens geotek- niska institut	1 300	1 350	—	50
6. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, <i>att tillföras auto- mobilskattemedlen</i>	5 250	5 200	—	—
7. Inkomster vid väg- och vatten- byggnadsverket, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	1 500	1 300	—	—
8. Avgifter för registrering av mo- torfordon	10 000	10 700	—	700
9. Inkomster vid Sveriges meteoro- logiska och hydrologiska institut	7 500	7 200	300	—
10. Bidrag till statens bränslekon- trollerande verksamhet	90	110	—	20
11. Inkomster vid länsarkitekts- organisationen	1 000	1 000	—	—
12. Inkomster vid matematikma- skinnämnden	6 000	1 300	4 700	—
13. Inkomst av myntning och juste- ring	7 000	14 500	—	7 500
14. Kontrollstämpelmedel	1 200	2 000	—	800
15. Bidrag till bank- och fondinspek- tionen	585	625	—	—
16. Bidrag till sparbanksinspektio- nen	420	430	—	—
17. Bidrag för revision av sparban- kerna	475	460	15	—
18. Bidrag till försäkringsinspektio- nen	1 220	1 270	—	—
19. Inkomster vid tandläkarhögsko- lorna	430	475	—	45
20. Avgifter för granskning av bio- grafbilder	300	270	30	—
21. Inkomster vid lantbruksnämnd- erna	1 300	1 300	—	—
22. Inkomster vid statens jordbruks- nämnd	350	400	—	50
23. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	2 400	2 800	—	400
24. Avgifter för växtskyddsinspek- tion m. m.	1 100	1 150	—	50
25. Inkomster vid statens lantbruks- kemiska kontrollanstalt	250	260	—	10
26. Inkomster vid statens maskin- provningar	230	300	—	70
27. Avgifter vid köttbesiktning	2 800	4 000	—	1 200
28. Inkomster vid statens veterinär- medicinska anstalt	1 300	1 500	—	200

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
29. Inkomster vid veterinärhögskolan	770	825	—	55
30. Inkomster vid lantmäteriväsendet	17 500	19 000	—	1 500
31. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	4 000	3 500	500	—
32. Avgifter för statskontroll å krigsmaterieltillverkningen	50	50	—	—
33. Skeppsmättningsavgifter	500	550	—	50
34. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	1 400	1 500	—	100
35. Inkomster vid statens provningsanstalt	3 000	3 100	—	100
36. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	7 100	8 700	—	1 600
37. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	265	265	—	—
38. Fyr- och båkmedel	18 000	18 300	—	300
39. Lotspenningar	12 000	11 900	100	—
40. Försäljning av sjökort m. m. . .	750	730	20	—
41. Inkomster vid statens skeppsprovninganstalt	1 500	1 600	—	100
42. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	16 500	16 500	—	—
43. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	450	400	50	—
44. Inkomster av statens gruvegendom	3 400	3 000	400	—
45. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	800	525	275	—
46. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	4 200	7 350	—	3 150
47. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	750	930	—	180
48. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	370	525	—	155
49. Inkomster vid statens mentalsjukhus	49 000	50 000	—	1 000
50. Inkomster vid Vilhelmsro sjukhus	310	340	—	30
51. Inkomster vid karolinska sjukhuset	42 000	42 000	—	—
52. Inkomster vid serafimerlasaretet	10 000	12 600	—	2 600
Säger för uppbörd i statens verksamhet	257 465	274 540	6 790	24 015
III. Diverse inkomster:				
1. Bötesmedel	37 000	38 000	—	1 000
2. Totalisatormedel	55 000	64 000	—	9 000
3. Tipsmedel	100 000	90 000	10 000	—
4. Lotterimedel	115 000	118 000	—	3 000
5. Övriga diverse inkomster	20 000	30 000	—	10 000
Säger för diverse inkomster	327 000	340 000	10 000	23 000
Säger för egentliga statsinkomster	18 142 665	18 701 840	192 790	632 115

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
B. Inkomster av statens kapitalfonder				
I. Statens affärsverksfonder:				
1. Postverket, <i>bevillning</i>	13 000	10 000	3 000	—
2. Televerket	130 000	130 000	—	—
3. Statens vattenfallsverk	250 000	250 000	—	—
4. Domänverket	40 000	20 000	20 000	—
Säger för statens affärsverksfonder	433 000	410 000	23 000	—
II. Riksbanksfonden	50 000	100 000	—	50 000
III. Statens allmänna fastighetsfond .	28 117	34 000	—	5 883
IV. Försvarets fonder:				
1. Försvarets fastighetsfond	35 167	35 000	167	—
2. Försvarets fabriksfond	2 900	2 900	—	—
Säger för försvarets fonder	38 067	37 900	167	—
V. Statens utlåningsfonder	298 918	304 500	—	5 582
VI. Fonden för låneunderstöd	15 779	12 900	2 879	—
VII. Fonden för statens aktier	80 000	80 000	—	—
VIII. Statens pensionsfonder	74 535	76 200	—	1 665
IX. Diverse kapitalfonder:				
1. Fonden för kreditgivning till utlandet	25 000	25 400	—	400
2. Övriga diverse kapitalfonder .	20 000	19 300	700	—
Säger för diverse kapitalfonder	45 000	44 700	700	400
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	1 063 416	1 100 200	26 746	63 530
Tillsammans	19 206 081	19 802 040	219 536	695 645

**RIKSREVISIONSVERKETS
INKOMSTBERÄKNING**

Kungl. Maj:ts proposition nr 150 år 1963
Bih. B: Riksrevisionsverkets inkomstberäkning

1

Bihang B

TILL KONUNGEN

Enligt den för riksrevisionsverket gällande instruktionen åligger det ämbetsverket att före den 5 april till Kungl. Maj:t avlämna förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomsttitlarna vid näst-

följande statsreglering. För fullgörande av detta uppdrag har riksrevisionsverket från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar rörande inkomsterna under budgetåret 1963/64 på de större inkomstitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar. Vid bedömningen av titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. har utnyttjats nu tillgängligt material angående inkomstutvecklingen, den inom ämbetsverket förda uppborädsstatistiken samt under hand inhämtade kompletterande upplysningar.

I sin beräkning i december 1962 anförde riksrevisionsverket, att konjunkturtendenserna vid ingången av 1963 fortfarande var splittrade. En viss förbättring kunde visserligen skönjas för skogsindustrins avsättningsförhållanden, men å andra sidan hade marknadsläget försämrats för andra betydande exportindustrier. Den inhemska efterfrågeutvecklingen kunde totalt sett väntas visa en fortsatt stegring. Riksrevisionsverket räknade mot bakgrunden härav med en fortsatt ökning av nationalprodukten under 1963 vid full systerställning och något stigande utrikeshandel.

Dessa allmänna utgångspunkter synes alltjämt kunna läggas till grund för beräkningen av statsverkets inkomster. I det följande framlägger riksrevisionsverket resultatet av de förnyade beräkningarna under de olika inkomstitlarna.

Skatt å inkomst och förmögenhet m. m. Över denna titel redovisas utöver uppborädden av de statsskatter, som slutgiltigt skall redovisas på titeln, även kommunalutskylder samt vissa skatter, avgifter och bidrag som uppbares i samband med den allmänna skatteuppborädden. I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln i överensstämmelse med riksrevisionsverkets förslag med 8 200 miljoner kronor.

Vid de förnyade beräkningar av inkomstskattetiteln, som nu verkställts har riksrevisionsverket funnit det lämpligt att samtidigt bedöma såväl utfallet för innevarande budgetår som beräkningen av titeln för nästkommande budgetår. Dessa beräkningar sammanfattas i följande sammanställning, varvid riksrevisionsverkets beräkningar i december 1962 medtagits som jämförelse (miljoner kronor):

	1962/63		1963/64	
	decemberberäkning	ny beräkning	decemberberäkning	ny beräkning
<i>Inkomster</i>				
Preliminärskatt inklusive fyllnadsbetalningar	15 580	15 520	16 610	16 470
Kvarstående skatt	1 080	1 050	910	910
Yrkesskadeförsäkringsavgifter, bidrag till sjukförsäkringen och byggnadsforskningsavgifter från större arbetsgivare	480	470	600	550
Tillkommande skatt, sjömansskatt, restantier m. m.	400	400	400	400
Summa inkomster	17 540	17 440	18 520	18 330

	1962/63		1963/64	
	decemberberäkning	ny beräkning	decemberberäkning	ny beräkning
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	6 350	6 350	7 330	7 330
Överskjutande skatt	1 130	1 125	1 300	1 300
Övriga restitutioner	50	50	50	50
Yrkesskadeförsäkringsavgifter, bidrag till sjukförsäkringen och byggnadsforskningsavgifter från större arbetsgivare	480	470	600	550
Förskott till allmänna försäkringskassorna m. m.	740	770	830	880
Utbetalningar till allmänna pensionsfonden	140	140	180	180
Omföringar	30	30	30	30
Summa utgifter	8 920	8 935	10 320	10 320
Inkomster utöver utgifter.....	8 620	8 505	8 200	8 010

Beträffande innebörden av de olika posterna hänvisas till riksrevisionsverkets decemberberäkning. Såsom framgår av sammanställningen har riksrevisionsverket nu räknat med lägre preliminärskatter och med större förskott m. m. till de allmänna försäkringskassorna än i decemberberäkningen. Nedräkningen av preliminärskatteinflödet hänför sig till den preliminära B-skatten och fyllnadsbetalningarna, medan en viss ökning jämfört med decemberberäkningen förutses för den preliminära A-skatten. Orsakerna till avvikelserna kommer att beröras i det följande.

För beräkningen av den preliminära A-skattens storlek kunde riksrevisionsverket i december utnyttja uppgifter till och med uppbördsterminen i september 1962. Nu tillgängliga uppgifter för uppbördsterminerna i november 1962 och januari 1963 utvisar sammanlagt ett ca 70 miljoner kronor större belopp, än vad riksrevisionsverket antog i sin decemberberäkning. Huvuddelen av denna ökning faller på januariterminen. De preliminära uppgifter, som föreligger för uppbördsterminen i mars 1963, motsäger icke riksrevisionsverkets beräkning i december. Genom sin karaktär av egentlig källskatt kommer den fortsatta uppbörden av preliminär A-skatt att bli beroende av lönesummans utveckling. Som utgångspunkt för bedömning av lönesummans utveckling under 1963 räknade riksrevisionsverket i december med en ökning av de anställdas inkomster under 1962 med ca 10 procent. Den ökade uppbörden av preliminär A-skatt under november- och januariterminerna och vissa nu tillgängliga uppgifter om lönesummans utveckling har föranlett riksrevisionsverket att nu räkna med en ökning av de anställdas inkomster om 10,5 procent under 1962. Vid bedömningen av den fortsatta utvecklingen av lönesumman under 1963 framhöll riksrevisionsverket i december, att man i första hand hade att taga hänsyn till dels de avtalsmässiga löneökningarna och dels att lönenivån till följd av löneglidning under 1962 vid ingången av 1963 översteg den för 1962 genomsnittliga. Vid den

samhällsekonomska utveckling, som förutsattes i riksrevisionsverkets decemberberäkning, föreföll en viss fortsatt löneglidning, ehuru mindre än tidigare, sannolik. Dessutom ansågs någon ökning av antalet anställda under 1963 kunna väntas. Riksrevisionsverket räknade i december med att de nu nämnda faktorerna skulle innebära en ökning av lönesumman med ca 7 procent. Den ökning av lönesumman, som därutöver skulle uppkomma genom förmånen av grupplivförsäkring, förutsatte riksrevisionsverket i stort sett skulle komma att motsvaras av ökade avdrag för försäkringspremier och sålunda ej föranleda någon nämnvärd ökning av de beskattningsbara inkomsterna. Sedermera har riksdagen beslutat, att förmånen av grupplivförsäkring ej skall utgöra skattepliktig inkomst för arbetstagaren. Riksrevisionsverket har liksom i december räknat med en 7-procentig ökning av lönesumman under 1963, vilket med hänsyn bl. a. till den nu högre utgångsnivån innebär en viss uppräknings av den inflytande preliminära A-skatten.

Inkomstutvecklingen under de första månaderna 1964 kan ännu ej överblickas. Liksom tidigare har riksrevisionsverket därför schablonmässigt räknat med en stegring av lönesumman med 4 procent under 1964.

Preliminär B-skatt erlägges i huvudsak av fysiska personer med inkomst av andra förvärvskällor än tjänst samt av bolag och andra skattskyldiga uppförda i B- och C-längd. De under uppbördsterminerna i november 1962 och januari 1963 influtna beloppen överensstämmer nära med vad riksrevisionsverket beräknade i december. Preliminär B-skatt för uppbördsåret 1963—64 har normalt debiterats med det belopp som påfördes som slutlig skatt vid 1962 års taxering. De skattskyldiga, som erlägger preliminär B-skatt, har emellertid möjlighet att på grundval av preliminära självdeklARATIONER begära jämkningar av den preliminära B-skatten.

Beträffande fysiska personer som erlägger preliminär B-skatt har riksrevisionsverket nu liksom i decemberberäkningen antagit, att de deklarerade inkomsterna vid 1963 års taxering skall uppgå till i stort sett samma belopp som vid 1962 års. Någon anledning finnes därför ej att nu antaga någon annan jämkningsfrekvens, än vad riksrevisionsverket räknade med i december i fråga om fysiska personer.

Även för bolagen räknade riksrevisionsverket i december med i stort sett oförändrade taxerade inkomster mellan 1962 och 1963 års taxeringar. Riksrevisionsverket har liksom föregående år i form av en enkät till ett antal större bolag, vilka svarar för ungefär tre fjärdedelar av samtliga bolags taxerade inkomster, under mars månad inhämtat uppgifter om dessa bolags till statlig inkomstskatt beräknade taxerade inkomster vid 1963 års taxering. Enligt enkäten skulle bolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomster komma att minska med 10 procent mellan 1962 och 1963 års taxeringar. Riksrevisionsverket har förutsatt, att denna minskning kommer att resultera i såväl en större jämkningsfrekvens som i ett mindre utrymme för fyllnadsbetalningar än enligt decemberberäkningen. I anslutning härtill har revisionsverket räknat med ett lägre inflöde av preliminär B-skatt under uppbördsåret 1963—64 och 100 miljoner kronor mindre fyllnadsbetalningar våren 1963 än enligt decemberberäkningen.

Det nu förutsedda lägre taxeringsutfallet för bolagen föranleder även en nedräkning av den preliminära B-skatten för uppborärsåret 1964—65 och av fyllnadsbetalningarna våren 1964, eftersom riksrevisionsverket liksom i december räknat med att bolagens taxerade inkomster vid 1964 års taxering skall uppgå till i stort sett samma belopp som vid 1963 års. Nedräkningen som för fyllnadsbetalningarnas del utgör 100 miljoner kronor innebär, att fyllnadsbetalningarna under våren 1964 nu uppskattas till 700 miljoner kronor.

I skrivelse till riksrevisionsverket den 18 mars 1963 har riksförsäkringsverket redovisat nya beräkningar av transaktioner hänförliga till inkomstskattetiteln avseende sjuk- och tilläggs pensionsförsäkringarna m. m. De nya beräkningarna innebär, att de större arbetsgivarnas bidrag till sjukförsäringen m. m. jämfört med decemberberäkningen beräknats till något lägre belopp, medan utbetalningarna av förskott till de allmänna försäkringskassorna m. m. beräknats till högre belopp för såväl 1962/63 som för 1963/64. Återföringarna från sjukförsäkringsfonden under budgetåret 1963/64 har nu beräknats till 15 miljoner kronor.

Övriga poster vid framräkningen av den behållna inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. utvisar inga eller endast obetydliga förändringar jämfört med decemberberäkningen.

De avsättningar till och återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt de nu framlagda beräkningarna bör verkställas under budgetåren 1962/63 och 1963/64, framgår av nedanstående tablå, i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid riksrevisionsverkets decemberberäkning (miljoner kronor):

	1962/63		1963/64	
	decemberberäkning	ny beräkning	decemberberäkning	ny beräkning
Avsättning	1 200	1 200	800	800
Återföring	775	775	1 050	1 075
Nettoavsättning	425	425	—	—
Nettoåterföring	—	—	250	275

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som även vid denna tidpunkt föreligger vid beräkningen, uppskattar riksrevisionsverket de behållna inkomsterna på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1962/63 till 8 500 miljoner kronor och förordar, att titeln i riksstaten för budgetåret 1963/64 uppföres med 8 000 miljoner kronor, vilket är 200 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Arvsskatt och gåvoskatt. I statsverkspropositionen är denna inkomsttitel uppförd med 120 miljoner kronor. I skrivelse till riksrevisionsverket den 18 mars 1963 förordar generalpoststyrelsen, att ifrågakarande inkomster uppföres med 130 miljoner kronor i riksstaten. Vid beräkningen har styrelsen bland annat tagit hänsyn till den inverkan, som ett osedvanligt stort inkomst-

belopp kan få på inkomstinflödet. Riksrevisionsverket föreslår, att titeln arvsskatt och gåvoskatt i riksstaten uppföres med 130 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Lotterivinstskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 87 miljoner kronor. I sin förutnämnda skrivelse har generalpoststyrelsen beräknat inkomsterna på titeln till oförändrat belopp. Riksrevisionsverket föreslår i enlighet härmed, att titeln lotterivinstskatt i riksstaten uppföres med oförändrat 87 miljoner kronor.

Omsättnings- och expeditionsstämplor m. m. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 126 miljoner kronor. I sin förenämnda skrivelse förordar generalpoststyrelsen, att inkomsterna på titeln uppföres med oförändrat belopp. Riksrevisionsverket, som beräknar inkomsterna på titeln för innevarande budgetår till 130 miljoner kronor, förordar, att titeln omsättnings- och expeditionsstämplor m. m. i riksstaten för budgetåret 1963/64 uppföres med 132 miljoner kronor, vilket är 6 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Fordonsskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 505 miljoner kronor. Enligt från överståthållarämbetet och länsstyrelserna inhämtade uppgifter uppgick den debiterade fordonsskatten vid den ordinarie uppboresstämman i februari—mars 1963 till 450,3 miljoner kronor, vilket är 33,3 miljoner kronor mer än det föregående år debiterade beloppet. Genom bestämmelserna om anstånd i vissa fall med att erlægga automobilskatt i kungörelsen den 15 augusti 1962 (nr 499) kan ett belopp av ca 30 miljoner kronor hänförligt till budgetåret 1962/63 beräknas inflyta först under budgetåret 1963/64. Å andra sidan inlevererades på grund av motsvarande anståndsbestämmelser drygt 26 miljoner kronor avseende debiteringen i februari 1962 först under innevarande budgetår. Med ledning av de anförda uppgifterna har riksrevisionsverket beräknat inkomsterna på titeln till 480 miljoner kronor för budgetåret 1962/63, vilket är 5 miljoner kronor mer än i decemberberäkningen. Enligt uppgifter från överståthållarämbetet och länsstyrelserna uppgick vid utgången av år 1962 antalet registrerade personbilar till ca 1 424 000 och antalet registrerade lastbilar till ca 124 000 stycken, vilket var ca 120 000 respektive ca 1 000 stycken fler än vid utgången av år 1961. Beträffande beräkningen för nästkommande budgetår finner sig riksrevisionsverket kunna utgå från en ökning av fordonsbeståndet av i stort sett samma storlek som under innevarande budgetår. Riksrevisionsverket föreslår, att titeln fordonsskatt i riksstaten uppföres med 520 miljoner kronor, vilket är 15 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Bensin- och brännoljeskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 1 160 miljoner kronor. Med ledning av från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kontrollstyrelsen och jordbruksnämnden erhållna uppgifter

förordar riksrevisionsverket, att titeln i riksstaten för budgetåret 1963/64 uppföres med 1 200 miljoner kronor, vilket är 40 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Trafikomläggningsskatt. I proposition den 15 februari 1963 (nr 59) föreslås införandet av en trafikomläggningsskatt, varmed kostnaderna för övergången till högertrafik skall bestridas. Trafikomläggningsskatten skall enligt propositionen utgå under vart och ett av budgetåren 1963/64—1966/67. Skatten skall erläggas för registrerade motorfordon, däremot inte för mopeder eller traktorer. De årliga skattebeloppen föreslås bli 20 kronor för motorcykel, 40 kronor för mindre personbil, 75 kronor för medelstor personbil samt 100 kronor för större personbil, lastbil och buss. Uppbörd av skatten avses ske i samband med den ordinarie bilskatteuppbörden. Trafikomläggningsskatten bör enligt propositionen redovisas på en särskild inkomsttitel under automobilskattemedlen, och beräknas inbringa 90 miljoner kronor för budgetåret 1963/64. Riksrevisionsverket förordar, under förutsättning av bifall till ifrågavarande proposition, att i riksstaten under automobilskattemedlen uppföres en ny inkomsttitel benämnd trafikomläggningsskatt med 90 miljoner kronor.

Tullmedel. I statsverkspropositionen är denna titel uppförd med 925 miljoner kronor. I skrivelse till riksrevisionsverket den 15 mars 1963 har generaltullstyrelsen uppskattat nettouppbördens av tullmedel till 900 miljoner kronor under budgetåret 1963/64. Enligt styrelsens beräkning, vilken företagits med beaktande av den i den preliminära nationalbudgeten gjorda prognosen över importutvecklingen samt med ledning av eljest tillgängliga uppgifter om importutveckling och tulluppbördens storlek, torde bruttouppbörden av tullmedel för budgetåret 1963/64 uppgå till högst 1 010 miljoner kronor. Därvid har hänsyn i möjligaste mån tagits till EFTA-konventionens tullsänkingsprogram. För restitutioner har styrelsen beräknat ett belopp av 110 miljoner kronor. Riksrevisionsverket, som för innevarande budgetår beräknar tullmedlen till 860 miljoner kronor, förordar, att titeln tullmedel i riksstaten uppföres med 900 miljoner kronor, vilket är 25 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Allmän varuskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 2 800 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknar riksrevisionsverket inkomsterna på ifrågavarande titel till 2 850 miljoner kronor, vilket är 150 miljoner kronor mer än i decemberberäkningen. Med hänvisning till de allmänna förutsättningar angående den fortsatta ekonomiska utvecklingen, som riksrevisionsverket lagt till grund för sin beräkning, förordar ämbetsverket att inkomsterna på titeln allmän varuskatt i riksstaten för budgetåret 1963/64 uppföres med 3 000 miljoner kronor, vilket är 200 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Särskilda varuskatter. Denna inkomsttitel uppfördes i statsverkspropositionen med 415 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har vid förnyad beräkning uppskattat intäkterna vid oförändrade skattesatser till samma belopp, som styrelsen angav vid beräkningen till statsverkspropositionen. I propositionen den 8 mars 1963 (nr 87) föreslås, att särskild varuskatt ej skall utgå på glass från och med den 1 juli 1963. Enligt kontrollstyrelsens i propositionen återgivna uppgifter har intäkterna av skatterna på glass under åren 1960—62 genomsnittligt uppgått till ca 16 miljoner kronor per år. Under förutsättning av bifall till ifrågakvarande proposition förordar riksrevisionsverket, att titeln särskilda varuskatter i riksstaten uppföres med 400 miljoner kronor, vilket är 15 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Omsättningsskatt å motorfordon. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 230 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknar riksrevisionsverket nu inkomsterna på titeln till 240 miljoner kronor, vilket är 20 miljoner kronor mer än i decemberberäkningen. Riksrevisionsverket förordar, att titeln omsättningsskatt å motorfordon i riksstaten uppföres med 250 miljoner kronor, vilket är 20 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Tobaksskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 035 miljoner kronor. I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 1 020 miljoner kronor. Riksrevisionsverket förordar, att titeln tobaksskatt i riksstaten uppföres med oförändrat 1 035 miljoner kronor.

Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag och rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag uppfördes i statsverkspropositionen med 20 respektive 35 miljoner kronor. I anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning förordar riksrevisionsverket, att titeln rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag i riksstaten uppföres med 15 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen, och att titeln rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag i riksstaten uppföres med 27 miljoner kronor, vilket är 8 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Skatt å sprit. Utfallet av denna titel för innevarande budgetår beräknades av riksrevisionsverket i december till 1 275 miljoner kronor. Vid den nu företagna utfallsberäkningen har riksrevisionsverket uppskattat inkomsterna till 1 200 miljoner kronor, varvid endast beaktats det skattebortfall som hittills kan beräknas ha uppstått genom arbetskonflikten vid vin- och spritcentralen.

Inkomsterna under titeln uppfördes i statsverkspropositionen med 1 325 miljoner kronor för budgetåret 1963/64. I sin förnyade beräkning uppskat-

tar kontrollstyrelsen, vid oförändrade skattesatser, inkomsterna på titeln till oförändrat 1 325 miljoner kronor. I proposition den 8 mars 1963 (nr 90) föreslås en höjning av skatterna på spritdrycker. De förordade skattehöjningarna på spritdrycker medför en prisökning om ca 15 procent på de vanligaste spritsorterna och beräknas ge 60 miljoner kronor i ökade skatteintäkter per år. I propositionen föreslås vidare, att utskänkningskatten avskaffas, vilket beräknas medföra ett inkomstbortfall för statsverket om ca 17 miljoner kronor per år. Under förutsättning av bifall till ifrågavarande proposition förordar riksrevisionsverket, att titeln skatt å sprit i riksstaten uppföres med 1 400 miljoner kronor, vilket är 75 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Skatt å vin. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 120 miljoner kronor. Vid förnyad beräkning har kontrollstyrelsen vid oförändrade skattesatser uppskattat inkomsterna till 117 miljoner kronor, vilket är samma belopp som styrelsen angav till decemberberäkningen. I den förenämnda propositionen den 8 mars 1963 (nr 90) föreslås viss skattehöjning för vin innebärande prishöjningar varierande mellan 5 och 15 procent. Enligt propositionen torde dessa höjningar inte nämnvärt påverka intäkterna för ifrågavarande titel. Riksrevisionsverket förordar, att titeln skatt å vin i riksstaten uppföres med oförändrat 120 miljoner kronor.

Skatt å malt- och läskedrycker. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 185 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har i sin förnyade beräkning angivit inkomsterna till 180 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mer än vad styrelsen räknade med till decemberberäkningen. Riksrevisionsverket förordar, att titeln skatt å malt- och läskedrycker i riksstaten uppföres med oförändrat 185 miljoner kronor.

Statlig nöjesskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 25 miljoner kronor. I proposition den 8 mars 1963 (nr 101) föreslås att förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt skall upphävas från och med den 1 juli 1963. Under förutsättning av bifall till ifrågavarande proposition förordar riksrevisionsverket att någon inkomsttitel för statlig nöjesskatt icke uppföres i riksstaten för budgetåret 1963/64, vilket innebär en minskning med 25 miljoner kronor jämfört med statsverkspropositionen.

Energiskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 640 miljoner kronor. I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen räknat upp inkomsterna för nästkommande budgetår med 5 miljoner kronor, varvid enligt under hand inhämtade uppgifter en viss minskning för skatten på elektrisk kraft till följd av sänkta eltaxor mer än uppväges av förutsedda större inkomster av energiskatt på bensin och andra bränslen. Riksrevisionsverket förordar att titeln energiskatt i riksstaten uppföres med 650 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Totalisatormedlen uppfördes i statsverkspropositionen med 63 miljoner kronor. Riksrevisionsverket, som för innevarande budgetår beräknar utfallet på titeln till 64 miljoner kronor, förordar, att titeln totalisatormedel i riksstaten uppföres med 67 miljoner kronor, vilket är 4 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Tipsmedel. Denna inkomsttitel är i statsverkspropositionen uppförd med 105 miljoner kronor. Riksrevisionsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 105 miljoner kronor.

Lotterimedlen upptogs i statsverkspropositionen med 118 miljoner kronor. I skrivelse till riksrevisionsverket den 26 februari 1963 har Svenska Penninglotteriet Aktiebolag beräknat inkomsterna till 119,2 miljoner kronor. Riksrevisionsverket förordar, att titeln lotterimedel i riksstaten uppföres med 120 miljoner kronor, vilket är 2 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Postverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 15 miljoner kronor. Generalpoststyrelsen hade i sin beräkning till statsverkspropositionen uppskattat inkomsterna på titeln till 14 miljoner kronor. I förnyad beräkning den 16 mars 1963 har generalpoststyrelsen beräknat inkomsterna på titeln till 7 miljoner kronor. Det nu förutsedda försämrade resultatet hänför sig bland annat till ökade kostnader för pensioner m. m. och till en icke tidigare förutsedd ökning av kostnaderna för förhyrda lokaler. Generalpoststyrelsens beräkning av driftkostnaderna för nästkommande budgetår har verkställts under antagande, att statstjänstemännens löner m. m. kommer att utgå efter oförändrade grunder under hela budgetåret.

Generalpoststyrelsen meddelar i sin skrivelse, att kostnaderna för ett genomförande av de nya semester- och sjuklönebestämmelser, varom överenskommelse träffats mellan civildepartementet och personalorganisationerna, torde komma att minska överskottet för nästkommande budgetår till en eller annan miljon kronor. Då postverkets överskott härigenom icke skulle bli större än att det faller inom beräkningens felmarginaler, förordar riksrevisionsverket, att titeln postverket i riksstaten uppföres med ett formellt belopp av 1 miljon kronor, vilket innebär en minskning i förhållande till statsverkspropositionen med 14 miljoner kronor.

Televerket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 120 miljoner kronor. I skrivelse till riksrevisionsverket den 16 mars 1963 har telestyrelsen anfört, att vid de nya beräkningar, som nu utförts i syfte att korrigera det för budgetåret 1963/64 tidigare beräknade överskottet, bl. a. den fr. o. m. år 1963 gällande grupplivförsäkringen samt den ökade avgiften för sjukförsäkringen medfört vissa kostnadsökningar, vartill kommer att avsättningarna till värdeminskningsskonto nu beräknats till ett något högre belopp. Beträffande inkomsterna anför styrelsen, att utvecklingen under den

hittills förflutna delen av budgetåret tyder på ett något mera gynnsamt utfall än beräknat, varför styrelsen — under förutsättning att någon betydande omsvängning i konjunkturen icke inträffar — kunnat räkna med, att de ökade utgifterna under budgetåret 1963/64 motsvaras av inkomster, som enligt nu utförda beräkningar synes komma att helt kompensera utgiftsökningarna. Styrelsen har därför icke funnit anledning att ändra det i årets statsverksproposition för budgetåret 1963/64 beräknade överskottet på 120 miljoner kronor. Styrelsen påpekar, att hänsyn givetvis icke kunnat tagas till de löneökningar, som eventuellt kommer att bli beslutade för år 1964. I anslutning till telestyrelsens beräkning förordar riksrevisionsverket, att titeln televerket i riksstaten uppföres med oförändrat 120 miljoner kronor.

Statens vattenfallsverk. Denna inkomstitel uppfördes i statsverkspropositionen med 260 miljoner kronor, vilket var samma belopp som vattenfallsstyrelsen angivit i sin beräkning till statsverkspropositionen. Vattenfallsstyrelsen framhöll härvid, att det angivna beloppet var grundat på ovisa antaganden beträffande såväl taxenivån som konjunkturutvecklingen och dess inverkan på taxenivån. I skrivelse till riksrevisionsverket den 18 mars 1963 har vattenfallsstyrelsen anfört, att sedan en sänkning av taxenivån nu beslutats, en ny inkomstberäkning har företagits. Resultatet av denna har enligt styrelsen blivit, att det tidigare angivna beloppet kan bibehållas. Riksrevisionsverket förordar, att titeln statens vattenfallsverk i riksstaten uppföres med oförändrat 260 miljoner kronor.

Domänverket. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 20 miljoner kronor, vilket var samma belopp som domänstyrelsen angav i sin beräkning till statsverkspropositionen. I skrivelse till riksrevisionsverket den 13 mars 1963 har domänstyrelsen anfört, att numera överenskomna uppgörelser jämte nuvarande prognoser om den ekonomiska utvecklingen inom skogsbruket icke ger styrelsen anledning att ändra tidigare meddelat överskott, beräknat till 20 miljoner kronor. Riksrevisionsverket förordar, att titeln domänverket i riksstaten uppföres med oförändrat 20 miljoner kronor.

Riksbanksfonden. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 50 miljoner kronor. I skrivelse till riksrevisionsverket den 7 mars 1963 har fullmäktige i riksbanken meddelat, att de med ändring av sin tidigare beräkning numera räknar med att ett belopp om 100 miljoner kronor kommer att tillföras ifrågavarande inkomstitel under nästa budgetår, d. v. s. samma belopp som fullmäktige i skrivelse till bankoutsnittet den 28 februari 1963 föreslagit skola inlevereras för innevarande budgetår. I anslutning härtill förordar riksrevisionsverket, att titeln riksbanksfonden i riksstaten uppföres med 100 miljoner kronor, vilket är 50 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

I fråga om vissa andra inkomstitlar, vilka nu behandlats inom riksrevisionsverket, har ämbetsverket icke funnit anledning förorda någon annan ändring än att rubriken för inkomstiteln Inkomster vid matematikmaskinnämnden vid bifall till förslag i proposition den 15 mars 1963 (nr 85) angående organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen, m. m., bör ändras till Inkomster av datamaskindrift vid statskontoret.

Riksrevisionsverket vill slutligen framhålla, att de nu gjorda beräkningarna, liksom de tidigare beräkningarna, är grundade på förutsättningarna att det allmänna utrikespolitiska läget förblir i stort sett oförändrat samt att den ekonomiska utvecklingen icke störes genom mera omfattande arbetskonflikter.

I anslutning till vad sålunda anförts får riksrevisionsverket förorda, att följande inkomstitlar i riksstaten för budgetåret 1963/64 upptages med nedan angivna i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp.

	Enligt statsverks- propositionen	Enligt riksrevisions- verkets ändrings- förslag	Ökning (+) Minskning (—)
	Kronor	Kronor	Kronor
Skatt å inkomst och för- mogenhet m. m.	8 200 000 000	8 000 000 000	— 200 000 000
Arvsskatt och gåvoskatt ..	120 000 000	130 000 000	+ 10 000 000
Omsättnings- och expedi- tionsstämplar m. m.	126 000 000	132 000 000	+ 6 000 000
Fordonsskatt	505 000 000	520 000 000	+ 15 000 000
Bensin- och brännoljeskatt	1 160 000 000	1 200 000 000	+ 40 000 000
Trafikomläggningsskatt	ny titel	90 000 000	+ 90 000 000
Tullmedel	925 000 000	900 000 000	— 25 000 000
Allmän varuskatt	2 800 000 000	3 000 000 000	+ 200 000 000
Särskilda varuskatter	415 000 000	400 000 000	— 15 000 000
Omsättningsskatt å motor- fordon	230 000 000	250 000 000	+ 20 000 000
Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	20 000 000	15 000 000	— 5 000 000
Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag....	35 000 000	27 000 000	— 8 000 000
Skatt å sprit	1 325 000 000	1 400 000 000	+ 75 000 000
Statlig nöjesskatt	25 000 000	titeln utgår	— 25 000 000
Energiskatt	640 000 000	650 000 000	+ 10 000 000
Totalisatormedel	63 000 000	67 000 000	+ 4 000 000
Lotterimedel	118 000 000	120 000 000	+ 2 000 000
Postverket	15 000 000	1 000 000	— 14 000 000
Riksbanksfonden	50 000 000	100 000 000	+ 50 000 000

Den sammanlagda nettoökningen i förhållande till det ursprungliga riksstatsförslaget blir sålunda 230 miljoner kronor.

I samband med de förnyade beräkningarna av statsinkomsterna under nästkommande budgetår har riksrevisionsverket även omprövat de kalkyler

över statsinkomsternas utveckling på längre sikt, som presenterades i bilaga E till ämbetsverkets inkomstberäkning i december 1962. De förnyade beräkningarna har utförts under samma allmänna förutsättningar, som angavs i bilaga E, vilka bl. a. innebar oförändrade skattesatser och en fortsatt årlig ökning av nationalprodukten och dess komponenter i ungefär samma takt som hittills genomsnittligt under efterkrigstiden vid i stort sett stabil prisnivå.

De påförda beloppen av statlig inkomstskatt, sjömansskatt, förmögenhetskatt och folkpensionsavgifter, vilka utgör de intäkter som slutligt redovisas på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m., kan under antagande av en årlig ökningstakt om 4 procent i skatteunderlaget vid 1966 och 1967 års taxeringar beräknas uppgå till följande belopp (miljoner kronor):

Taxeringsår					
1962	1963	1964	1965	1966	1967
7 865	7 710	8 290	8 590	9 050	9 510
	— 155	+ 580	+ 300	+ 460	+ 460

De behållna inkomsterna på inkomstskatttiteln kan under de ovan angivna antagandena beräknas öka med 300 miljoner kronor under budgetåret 1964/65, med ytterligare 800 miljoner kronor under budgetåret 1965/66 samt med ytterligare 600 miljoner kronor under budgetåret 1966/67.

För övriga inkomstitlar har nu räknats med samma ökningstakt som i den tidigare kalkylen (bilaga E till ämbetsverkets decemberberäkning), vilken innebar årliga stegringar med ca 500 miljoner kronor.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråcheferna Ehnбом, Thorson och Säfström, varjämte byrådirektören Lindahl varit föredragande. Stockholm den 1 april 1963.

Underdånigst
GÖSTA RENLUND

OLOF LINDAHL

**REVIDERAD
NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1963**

Bihang C

REVIDERAD NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1963

I. Sammanfattande översikt

När utvecklingstendenserna inom den svenska ekonomin i nationalbudgeten brukat sammanfattas i en försörjningsbalans har denna sammanfattande balans vid vissa tidigare tillfällen givits karaktären av en ren prognos; vid andra tillfällen har balansen upplagts som en studie över de inte nödvändigtvis helt harmoniserande tendenser som synts känneteckna utvecklingen av totalt utbud och total efterfrågan sedda såsom av varandra oberoende storheter. Vid en uppläggnings efter det senare alternativet kan en brist på jämvikt mellan utbud och efterfrågan tänkas framträda; om den förhandsberäknade efterfrågan överskrider den förutsatta tillgången på varor och tjänster innebär detta ett efterfrågeöverskott, medan man i motsatt fall ställs inför ett efterfrågeunderskott.

Rent formellt skulle en sådan brist på överensstämmelse inte nödvändigtvis behöva utvisa något annat än att det verkliga utfallet av den ekonomiska utvecklingen kommer att innebära en viss modifiering i förhållande till förhandskalkylerna av endera efterfrågan, utbud eller bådadera, då det ju i efterhand inte kan tänkas föreligga någon skillnad mellan realiserad efterfrågan och presterat utbud, mellan summan av alla »köp» och summan av alla »försäljningar». Vanligtvis har emellertid en presenterad brist på balans givits en djupare innebörd än att ett par av varandra oberoende förhandskalkyler visat sig vara inbördes oförenliga. Över- respektive underskottsefterfrågan i förhållande till det förhandsberäknade utbudet har uppfattats som inflations- respektive deflationsgap med åtföljande risker för av överskottsefterfrågan framkallad prisstegring eller uttömning av valutareserverna respektive av underskottsefterfrågan framkallad arbetslöshet eller annan form av underutnyttjande av tillgängliga produktionsresurser. En förutsättning för att sådana tolkningar skall kunna framstå som rimliga har givetvis varit att det förhandsberäknade utbudet kunnat anses ge ett mått på det utbud som kunde och borde tagas i anspråk i ett balanserat läge. Presentationen av utbudssidan får härvid i viss mån göras beroende av vilka krav man rimligen anser sig böra ställa på balans.

Med hänsyn till det allmänt omfattade önskemålet om stabil prisnivå kunde det i och för sig förefalla naturligt att på tillgångssidan uppföra ett efteroförändrade priser beräknat värde av det samlade utbudet av varor och

tjänster, varefter sådan efterfrågan som kunde förväntas överstiga det beräknade utbudet finge uppfattas såsom överskottsefterfrågan eller inflationsgap. Om i anslutning härtill en nationalbudget framlades såsom orienteringsinstrument för den ekonomiska politiken med en redovisad balansdefekt i form av ett efterfrågeöverskott, finge en sådan presentation förmodas inge en föreställning om att balansen skulle kunna återställas, om blott efterfrågan begränsades så mycket att överskottsefterfrågan bortföle. Denna slutsats kan men behöver inte vara riktig. Den prishöjning som emotses kan utgöra ett utslag av överskottsefterfrågan men kan också tänkas vara bestämd oberoende av den aktuella efterfrågeutvecklingen. I det senare fallet kommer en begränsning av efterfrågan inte att leda till prisstabilitet men möjligen till ofullständig sysselsättning.

I nationalbudgetarbetet har sedan länge tillämpats det betraktelsesättet att den av efterfrågeutvecklingen oberoende företrädesvis kostnadsbestämda pridförändringen framställs som en ur balanssynpunkt given faktor, vilken i möjligaste mån bör särskiljas från sådana förändringar som kunnat uppfattas såsom utslag av den över- eller underskottsefterfrågan som kan ha varit verksam under den avsedda perioden. Rent tekniskt har den åsyftade saneringen av balanskalkylerna uppnåtts därigenom att den beräknade efterfrågan deflaterats med hänsyn till den förutsedda, av efterfrågetrycket oberoende, pridförändringen. Utan sådan deflatering hade de senaste årens försörjningsbalanser som regel utvisat betydande efterfrågeöverskott, vilket skulle ha inneburit en synnerligen ensidig belysning av den faktiska konjunkturproblematiken. Det bör emellertid särskilt understrykas att pridförändringar, vilka i en kalkyl med förhållandevis tidsbegränsad räckvidd — sådan som nuvarande nationalbudgetberäkningar — med rätta framställs som oberoende av den aktuella efterfrågeutvecklingen, inte i samma utsträckning skulle kunna tillerkännas sådan oavhängighet av efterfrågesidan i ett mera utsträckt tidsperspektiv. Vid en övergång till längre analysperioder skulle det kunna tänkas bli meningsfullt att i förhållandevis större utsträckning uppfatta såväl lönekostnadsutvecklingen som härav beroende pridförändringar såsom påverkade av efterfrågan och dess utveckling.

Vid presentationen av försörjningsbalansens utbudssida kan emellertid ytterligare ett problem inställa sig, vilket har sin grund däruti att utbudets storlek i viss mån kan anses beroende av efterfrågans sammansättning. Vid en nedsatt efterfrågan på exempelvis typiska exportprodukter får den totalekonomiska efterfrågan som likväl kan komma att uppehållas genom intern expansionspolitik en annan sammansättning än i normalfallet och det utbud som kan tillgodose en sådan efterfrågan blir ett annat och mindre än det som skulle kunna presteras vid idealiska efterfrågeförhållanden. Om under sådana förhållanden en uppskattning av det sistnämnda utbudet uppförs på försörjningsbalansens tillgångssida och konfronteras med en beräknad totalekonomisk efterfrågan av absolut sett mindre storlek, kan skillnaden mellan dessa poster visserligen ge en någorlunda riktig föreställning om storleken av det produktionsresultat som ur vissa synpunkter kan anses gå för-

lorat under prognosperioden men skulle vara direkt missvisande som mått på utrymmet för intern efterfrågeexpansion.

Med hänsyn till den allmänna karaktären av det ekonomiska läge som varit rådande i vårt land åtminstone sedan slutet av år 1961 med samtidiga tendenser till över- och underskottsefterfrågan inom olika delar av ekonomin, har det — delvis även med tanke på de rent beräkningsmässiga felmarginaler som torde vara ofrånkomliga vid dylika kalkyler — förefallit skäliggen intresselöst att låta försörjningsbalansen utmynna i en preciserad sammanfattningssiffra som mått på förekommande olikheter mellan total tillgång och total efterfrågan uppfattade såsom av varandra oberoende storheter. Försörjningsbalansen har i stället presenterats som en prognos som avsett att utvisa det sannolika utfallet av den ekonomiska aktiviteten i dess dubbla aspekter av realiserad efterfrågan och presterat utbud sådant detta utfall kunnat bedömas under beaktande bl. a. även av den ekonomiska politiken. Förekommande inslag av över- och underskott av efterfrågan i förhållande till den på olika områden möjliga produktionsnivån har redovisats i textkommentaren. Detta förfarande kommer även att tillämpas i det följande.

Den typ av prognos som de preliminära och reviderade nationalbudgeterna representerar sträcker sig endast över en förhållandevis begränsad framtid — formellt upp till ett år men i realiteten knappast längre än ett halvt till tre kvarts år, som är den period för vilken bedömningarna kan göra anspråk på en större grad av realism. Detta är givetvis en allvarlig begränsning hos nationalbudgeten i dess egenskap av orienteringsinstrument för den ekonomiska politiken; finansplanen i statsverkspropositionen avser ju normalt en period som sträcker sig ett och ett halvt år fram i tiden och det torde i och för sig föreligga ett behov av en orientering över hela samhällsekonomin som sträcker sig lika långt fram i tiden. I och för sig skulle det väl också vara tänkbart att åstadkomma en sådan orientering, men den skulle ofrånkomligen få bli av annan karaktär än de prognoser som hittills framlagts i nationalbudgeterna. I fråga om konjunkturbestämda variabler såsom näringslivets investeringar, utrikeshandel och privat konsumtion skulle nämligen de på grundval av en konjunkturbedömning preciserade och därför också förhållandevis tidsbegränsade värden, som brukar insättas, i väsentligt högre grad än vad som nu är fallet få lov att skarvas på med normalvärden, varigenom prognosen skulle kunna tänkas få den ökade räckvidd i tiden som vore önskvärd. Det ligger emellertid i sakens natur att dessa normalvärden skulle få lov att omges med betydande spelrum för konjunkturbestämda avvikelser från huvudalternativen.

Med denna arbetsmetod skulle de statliga utgifts- och intäktsplanerna även för senare hälften av den period som ingår i finansplanen kunna placeras in som ett led i en — låt vara ur konjunktursynpunkt obestämd — prognos för hela samhällsekonomin. Inom ramen för de offentliga och speciellt de statliga planerna för utgifter och intäkter borde det härvid vara möjligt att särskilja de element som finge betraktas som bundna och fixerade oavsett

konjunkturutvecklingen inom samhällsekonomin i övrigt eller som finge förutsättas vara positivt korrelerade med denna. Vid sidan härav skulle en redovisning kunna ske av de möjligheter som vid en på förhand vidtagen konjunkturpolitisk beredskap kunde tänkas föreligga att anpassa vissa delar av de offentliga investeringarna och den offentliga konsumtionen med hänsyn till konjunkturörelserna inom de icke offentliga delarna av samhällsekonomin. En fullständig redovisning av de konjunkturpolitiska aktionsmöjligheterna inom det ifrågakommande tidsperspektivet skulle emellertid inte kunna erhållas utan en genomgång av alla de åtgärder av ekonomisk-politisk — och däribland skattepolitisk — natur som skulle kunna vidtagas för att vid behov påverka speciellt de konjunkturberoende variablerna inom samhällsekonomin i önskvärd riktning — eller för att kompensera konjunkturvariationerna genom särskilda åtgärder inom den offentliga hushållningens ram. En sådana redovisning skulle sannolikt få lov att anta karaktären av en ekonomisk-politisk deklaration och skulle således följaktligen knappast vara på sin plats inom ramen för en framställning som syftar till att utgöra ett orienteringsinstrument för den ekonomiska politiken.

Den ekonomiska utvecklingen under 1963 väntades enligt den preliminära nationalbudgeten inte komma att präglas vare sig av något generellt inflationstryck eller några allmänna deflationstendenser. Kännetecknande för det samhällsekonomiska balansläget syntes vara den ojämnhet med vilken efterfrågan torde komma att riktas mot olika grenar av samhällsekonomin och olika delar av arbetsmarknaden. Den ekonomiska utvecklingen under den hittills förflutna delen av året synes ha bestyrkt riktigheten av denna bedömning men har snarast givit anledning till en viss uppvärdering av de expansiva dragen i konjunkturbilden och en viss nedtoning av de kontraktiva tendenserna.

De områden där man vid årsskiftet hade att räkna med eller åtminstone kunde skönja ansatser till otillräcklig efterfrågan var i första hand skogsindustriernas och skogsarbetets, malmbrytningens och i någon mån järnverksproduktionens. Vidare rådde någon osäkerhet om verkstadsproduktionens fortsatta expansionsmöjligheter främst med tanke på investeringskonjunkturrens utvecklingstendenser i vårt land såväl som utomlands. Också i fråga om varvens produktionsutsikter var bedömningen i någon mån oklar. På byggnadsområdet var det inte möjligheterna att åstadkomma en tillräcklig efterfrågan som i främsta rummet utgjorde något problem utan snarare arbetskraftstillgången och de kapacitetsbegränsningar som föreligger på planerings- och projekteringsidan.

Någon markant förändring av konjunkturutsikterna kan knappast sägas ha inträffat sedan årsskiftet men utrymme har givits för en mera optimistisk bedömning i och med att det visat sig att det ekonomiska läget inom landet inte har försvagats utan snarare konsoliderats på utsatta punkter.

Arbetsmarknadsmyndigheterna ser nu med avgjort större tillförsikt på sysselsättningen under återstoden av 1963. Till denna bedömning har bl. a.

även bidragit de förhållandevis gynnsamma arbetslöshetstalen för mars och april. Exporten av skogsindustriprodukter väntas nu volymmässigt öka kraftigare än vad som ansågs möjligt i slutet av 1962 och som följd härav har även sysselsättningsutsikterna i skogarna blivit något ljusare. Varvens beställningsläge har påtagligt förbättrats, vilket förmodligen till en del utgör en indirekt följd av den statliga stödaktionen genom kreditgarantier. Verkstädernas *orderstock* har visserligen fortsatt att sjunka fram till slutet av februari i år, då den i genomsnitt var 13 procent lägre än ett år tidigare, men inom metallmanufaktur och mekaniska verkstäder har *orderingången* dock varit någon procent större under perioden september—februari än under 6-månadersperioden närmast dessförinnan. Någon markant sysselsättningsminskning inom verkstadsindustrin synes inte behöva befaras under senare delen av 1963; för maskinindustrin pekar dock investerings- och exportprognoserna tills vidare — dvs. så länge inte ytterligare uppgifter om orderingången eventuellt ger anledning att modifiera bedömningen — på en låt vara måttlig produktionsnedgång under andra halvåret 1963. Det kan dock nämnas att andra informationskällor — främst konjunkturbarometerdata — antyder möjligheten av en gynnsammare bedömning.

Totalt kan produktionsökningen under 1963 såsom närmare framgår av det följande nu beräknas bli något större än vad som ännu vid årsskiftet bedömdes vara sannolikt. Medan tidigare en överslagsberäkning givit vid handen att nationalproduktens volym under idealiska efterfrågeförhållanden skulle kunna tänkas bli en knapp procentenhet större än vad som då syntes bli fallet, förefaller det inte längre finnas anledning att uppskatta marginalen mellan teoretiskt utrymme och faktiskt beräknat utfall till mera än till någon halv procent. Detta är inte mera än vad som skulle kunna utfyllas vid fullt kapacitetsutnyttjande inom massaindustrin med åtföljande sysselsättningspådrag inom skogsarbetet.

Alltjämt kvarstår en betydande ojämnheter i arbetsmarknadsläget med sysselsättningssvårigheter i glesbygderna i norr och risker för överskottsefterfrågan på arbetskraft särskilt inom byggnadsverksamheten i sydligare delar av landet. På byggnadsmarknaden är det nu främst riskerna för översysselsättning under sommaren som utgör arbetsmarknadsmyndigheternas omedelbara bekymmer. Efter den försening av byggnadsprogrammet som sannolikt torde ha inträffat under inverkan av bl. a. den hårda vinterväderleken synes pågående och planerade byggnadsföretag såvitt man nu kan bedöma bli tillräckligt omfattande för att ge utrymme för en tillfredsställande volymexpansion inom byggnadsverksamheten under andra halvåret 1963. Den troliga men i och för sig begränsade produktionsnedgången inom maskinindustrin under andra halvåret framstår nu som det enda svaghetstecknet av betydelse för bedömningen av den ekonomiska utvecklingen inom landet under återstoden av 1963. Internationellt förefaller en måttlig expansion såsom framgår av kapitel II nu säkerställd under 1963.

Avslutningsvis kan man ställa frågan om det finns några inslag i den

ekonomiska utvecklingen under 1963 som representerar en avvikelse från den kurs som kan anses förenlig med en balanserad utveckling på längre sikt eller som eljest kan komma att försvåra lösningen av de balansproblem som kan förmodas bli aktuella under 1964. Det kan ifrågasättas om möjligen pris- och kostnadsutvecklingen på byggnadsområdet utgör ett sådant inslag. Den kraftiga volymexpansionen inom byggnadsverksamheten har inte undgått att åtföljas av vissa symptom på betydande pris- och kostnadsstegringar såsom en kraftig löneglidning och i vissa fall starkt höjda anbudssummor för entreprenadarbeten. Om tendensen till betydande kostnadsstegringar skulle sprida sig till övriga delar av näringslivet kunde detta tänkas bidra till en försämring av vårt internationella konkurrensläge och göra det svårare att upprätthålla balans i våra utrikes transaktioner vid en sådan nivå på den interna ekonomiska aktiviteten som vore förenlig med en tillfredsställande sysselsättning. Det får dock tills vidare anses ovisst huruvida kostnadsutvecklingen på byggnadsmarknaden vid ett i övrigt balanserat läge utövar någon verkligt betydande smittoeffekt på näringslivet i övrigt. På löneutvecklingen har som regel verkstadsindustrin tillskrivits ett väsentligt starkare inflytande dvs. en näringsgren som till skillnad från byggnadsindustrin normalt har förhållandevis stark kännning av internationell konkurrens och som för närvarande inte heller är utsatt för något speciellt starkt efterfrågetryck eller arbetskraftsug från hemmamarknaden.

En annan fråga som aktualiseras i detta sammanhang gäller huruvida man av den under 1962 och 1963 inträffade avmattningen i det privata näringslivets investeringskonjunkturer skulle ha anledning att sluta sig till en fortsatt stagnation eller tillbakagång i näringslivets investeringar under 1964. Detta skulle kunna tänkas få besvärande återverkningar med tanke på den mera långsiktiga utvecklingen av den framtida produktionsförmågan och möjligen också ur mera omedelbara sysselsättningssynpunkter. Ett klart svar på denna fråga förefaller dock för närvarande svårt att ge eftersom utsikterna för det ekonomiska läget 1964 ännu framstår som ovissa internationellt sett. Denna ovisshet påverkar ofrånkomligen bedömningen även av den inhemska utvecklingen. Avmattningen av investeringskonjunkturen inom det svenska näringslivet under 1962 och 1963 har främst varit förlagd till skogs- och verkstadsindustrierna och därmed i huvudsak betingad av internationella inflytelser. Även om den svenska industrins vinstutveckling och kapacitetsläge nu torde kunna bedömas mindre pessimistiskt än för ett halvår sedan, synes ett förnyat investeringsuppsving inom skogs- och verkstadsindustrierna dock förutsätta stödet av en kraftigare expansion inom våra viktigare avnämrländer.

Här följer en kortfattad kommentar till de särskilda delposterna i försörjningsbalansen.

Exporten väntas nu stiga i något snabbare takt än vad som bedömdes sannolikt i den preliminära nationalbudgeten. Prognosen för exportvolymens utveckling har sålunda justerats upp från knappa 4 till ca 6 1/2 procent.

Med utgångspunkt från marsläget och under förutsättning att då rådande tendenser blir gällande under hela året har kommerskollegium bedömt att varuutförseln skulle stiga med 5 procent i volym. Konjunkturinstitutets prognos ligger en och en halv procentenhet högre och har, med god inbördes överensstämmelse utförts från varugruppsidan och ländergrupp-sidan. Jämfört med tidigare beräkningar har exportutsikterna förbättrats främst ifråga om skogsprodukter, järn och stål samt fartyg. För verkstadsprodukter (exkl. fartyg) räknas oförändrat med en stegring av exportvolymen med 6 procent. Exportpriserna förutses understiga 1962 års nivå med inemot 1 procent. Nedgången hänför sig främst till järnmalm, järn och stål samt fartyg.

Även ifråga om *investeringarna* synes det nu finnas anledning att räkna med en något större volymökning än vid den preliminära bedömningen. Uppjusteringen är i och för sig måttlig — från tidigare 4 till närmare 4 1/2 procent — och avser främst bostadsbyggandet och industrins investeringar.

Alltjämt väntas utvecklingen under 1963 innebära ett stillestånd för näringslivets investeringar och en direkt tillbakagång för industriinvesteringarna, nu uppskattad till ca 6 procent (mot tidigare ca 8 procent). Den ökning som förutses ligger helt på bostäder och offentliga anläggningar och kommer således inte att beröra maskininvesteringarna. Byggnadsvolymen beräknas nu stiga med 8 procent och uppgången synes bli tämligen jämnt fördelad mellan första och andra halvåret.

Beträffande *inkomster, priser och konsumtion* torde nu följande beräkningsresultat böra anföras.

Från 1962 till 1963 beräknas den genomsnittliga lönenivån stiga med 6 1/2 procent, vilket tillsammans med en något mindre inkomstökning för andra än löntagare samt någon ökning av sysselsättningsvolymen skulle medföra en lika stor procentuell ökning av den totala inkomstsumman. Sedan marginalskatteeffekten avdragits och effekten av höjda folkpensioner, barnbidrag och utbetalda försäkringsbelopp tillagts visar sig den disponibla inkomstsummans höjning oförändrat bli drygt 7 procent. De disponibla inkomsternas realvärde reduceras med förutsedda prisstegringar, vilka med hänsyn till den fortsatta lönehöjningen och andra kända faktorer beräknas rent kostnadsmässigt. Efter en viss uppjustering av prisprognosen — i anledning av höjda spritskatter m. m. — från drygt 2 till ca 2 1/2 procents höjning av konsumentpriserna under 1963 väntas realinkomstökningen nu bli ca 4 1/2 procent totalt och ca 4 procent individuellt.

Den *privata konsumtionen* väntas fortfarande procentuellt stiga något mindre än de disponibla realinkomsterna som följd av den sparandeökning som brukar uppkomma vid betydande inkomstökningar. Vid beräknad tillväxt av den privata konsumtionen med oförändrat 4 procent kommer det personliga sparandets ökning dock inte att bli fullt så stor som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten.

Den *offentliga konsumtionen*, dvs. statens och kommunernas verksam-

het i form av utbildning, sjukvård, försvar osv. kan nu enligt föreliggande stater och förslag beräknas stiga med 6 procent eller i samma takt som angavs i den preliminära nationalbudgeten.

Lagerökningen under 1962 synes enligt nu föreliggande beräkningar ha blivit ännu något lägre än vad som förutsattes i den preliminära nationalbudgeten. För 1963 torde alltså finnas anledning att vänta ytterligare minskning av lagerinvesteringarna. På råvarusidan väntas nu lageravveckling inom verkstads- och massaindustrierna och för färdigvaror främst inom skogsindustrierna; i övrigt förutses som regel måttliga ökningar. Överslagsmässigt har i den reviderade försörjningsbalansen för 1963 upptagits en med 400 miljoner kronor i förhållande till 1962 minskad lagerökning — mot preliminärt en nedgång med 500 miljoner kronor.

För *importen* förutses i enlighet med kommerskollegiets bedömning en från 3 till 4 procent uppjusterad volymökning. Denna uppjustering förefaller för övrigt ligga väl i linje med den upprevidering av nationalproduktens tillväxt som framträder i försörjningsbalansen. Procentuellt stannar importökningen fortfarande vid ungefärligen samma värde som beräknas för nationalproduktens tillväxt.

Medan de genomsnittliga importpriserna sannolikt kommer att något överstiga fjolårsnivån väntas exportpriserna 1963, som redan nämnts i medeltal ligga inemot 1 procent lägre än 1962. Beräkningarna implicerar således en viss fortsatt försämring av bytesförhållandet. I fråga om bytesbalansen väntas inte någon påtaglig förändring från 1962 till 1963.

Med avseende på *produktionens* utveckling under 1963 synes det nu finnas skäl att räkna med en något kraftigare ökning än under 1962. Såsom framgår av den reviderade försörjningsbalansen kan nämligen brutto-

Tabell I: 1. Försörjningsbalans för 1963

Miljoner kronor i 1962 års priser

	1962 milj. kr.	Förändringen 1962—1963	
		milj. kr.	procent
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	81 600	+ 3 500	+ 4,5
Impert	16 100	+ 650	+ 4
Summa tillgång	97 700	+ 4 150	+ 4
<i>Efterfrågan</i>			
Privat bruttoinvestering	15 300	+ 250	+ 1,5
Statlig bruttoinvestering	5 800	+ 300	+ 5,5
Kommunal bruttoinvestering	4 800	+ 550	+ 11,5
Lagerförändring	600	— 400	..
Privat konsumtion	44 200	+ 1 800	+ 4
Statlig konsumtion	4 400	+ 300	+ 7
Kommunal konsumtion	6 500	+ 300	+ 5
Export	16 100	+ 1 050	+ 6,5
Summa efterfrågan	97 700	+ 4 150	+ 4

nationalproduktens volym beräknas stiga med inemot 4 1/2 procent mot 3 1/2 procent i den preliminära kalkylen. Förändringen kan återföras på de uppjusterade prognoserna för investeringar, lageruppbyggnad och export. — Kalkylen har framkommit från användningssidan och bygger på ett antagande om att det inom ifrågavarande utrymme i huvudsak blir den effektiva efterfrågans omfattning som blir avgörande för nationalproduktens storlek.

II. Det internationella läget

En förhållandevis utförlig bedömning av den ekonomiska situationen och de då skönjbara eller förutsedda utvecklingstendenserna i industriländerna lämnades i den preliminära nationalbudgeten för 1963. Särskilt beaktades där tendenserna till avmattning i det privata näringslivets, i synnerhet industrins, investeringsvilja. Senare tillkommet material bekräftar i allt väsentligt dessa tendenser, vilka successivt förstärkts och utvidgats till att omfatta också Frankrike och Japan. Däremot ger inte belysningen av utvecklingen under månaderna kring årsskiftet möjlighet att konstatera någon förändring i konjunkturläget, eftersom statistiken för flertalet länder påverkats av en rad icke-konjunkturella faktorer. Hit hör framför allt omfattande strejker, bl. a. i vissa hamnar, samt den ovanligt stränga vintern, vilken på många håll hämmat utomhusaktiviteten (främst byggnadsverksamheten) och drivit upp arbetslösheten. Allmänt räknas med att produktion och sysselsättning skall ta fart under våren och sommaren. Det förefaller dock som om arbetsmarknadsläget successivt försvagats något under de senaste månaderna, även sedan effekten av den kyliga väderleken frändragits. I Storbritannien räknar man således med att arbetslöshetens kärna av mer varaktigt sysslolösa sedan hösten 1962 ökat med ca 20 000 i månaden, dvs. med 0,1 procent av löntagarna. Också i Västtyskland har vissa tendenser till minskad anspänning av arbetsmarknaden gjort sig gällande.

De preliminära nationalräkenskaperna för 1962 har justerats något och prognoserna för innevarande år underkastats vissa smärre revideringar. Följande tabell sammanfattar den aktuella bilden i detta hänseende.

En sammanvägning av prognoserna ger till resultat att Västeuropas totala produktion förutses öka något snabbare 1963 än 1962. Denna acceleration, vilken får betraktas som långt ifrån säkerställd, återspeglar främst antagandet om att den brittiska nationalprodukten skall öka med 3 procent i år efter att praktiskt taget ha stagnerat i fjol. Ännu på förvåren 1963 hade dock, utöver produktionen och försäljningen av bilar, inga påtagliga tecken på re-expansion visat sig i Storbritannien. Under sista kvartalet 1962 synes bruttonationalprodukten ha sjunkit något; det är möjligt att de under denna period givna finans- och penningpolitiska stimulanserna kommer att påverka ekonomin mer märkbart under den omedelbart framförliggande tiden. Den skattelättnad, motsvarande inemot 1 procent av bruttonationalprodukten, som den nyligen framlagda brittiska budgeten inbegrep gör att förväntningarna rörande ett förestående uppsving torde kunna anses förhållandevis väl underbyggda.

I Förenta staterna räknar man på officiellt håll med att den reala framstegstakten kommer att sänkas från 5 1/2 procent 1961—1962 till ca 3 1/2

Tabell II: 1. Bruttonationalprodukt och efterfrågekomponenter 1961—1963

Volymförändringar i procent från närmast föregående år

	Bruttonationalprodukt	Import	Export	Privat konsumtion	Offentlig konsumtion	Fasta bruttoinvesteringar	Lagerökning (i md \$)
<i>EEC</i>							
1961.....	5,3	8,4	5,9	6,1	5,6	9,6	2,8
1962.....	5,0	9,6	5,8	5,8	7,0	6,1	2,8
1963.....	4,5	5,5 à 6	4,5	5	5	5	..
<i>Storbritannien</i>							
1961.....	2,9	-0,1	3,1	1,7	5,8	8,5	0,8
1962.....	0,0	1,7	1,3	1,4	2,2	-2,0	0,3
1963.....	3	3,5	2,5	2,5	5,5	0,5	..
<i>Västeuropa, totalt</i>							
1961.....	4,5	5,7	5,4	4,9	5,3	9,0	3,6
1962.....	3,6	7,2	4,8	4,5	5,5	4,2	3,3
1963.....	4	5	4	4 à 4,5	5,5	4	..

Källa: Uppgifter från OECD och EEC, nationell statistik, nationella prognoser och planer samt uppskattningar och prognoser gjorda av konjunkturinstitutet. Sammanställningen har utförts av konjunkturinstitutet.

procent 1962—1963. Ökningen 1962 sammanhängde dock till väsentlig del med stark expansion under senare delen av 1961; under de tre första kvartalen 1962 var tillväxttakten (säsongrensad) successivt fallande. Under fjärde kvartalet accelererade ekonomin ånyo. Uppräknad till årsnivå var ökningen över tredje kvartalet efter säsongrensning ca 4 1/2 procent mot blott inemot 1 procent mellan andra och tredje kvartalen. Den fortsatta expansionen under första halvåret i år antas bli rätt blygsam men väntas tillta under återstoden av året.

För OECD-länderna tillsammans antas således perspektivet av en tillväxt under 1963 som något understiger den årstakt av drygt 4 procent som den gemensamma målsättningen för 1960-talet implicerar. Även om vissa osäkerhetsmoment ännu kvarstår, t. ex. rörande den brittiska ekonomins utveckling, förefaller flertalet här berörda länder hysa tillförsikt beträffande möjligheten att upprätthålla en betryggande expansion under innevarande år. Ovissheten knyter sig i främsta rummet till utsikterna att föra tillväxten vidare i tillfredsställande takt genom 1964.

En så generaliserad framställning av de aktuella utsikterna för större grupper av länder, som den ovan givna, döljer de markanta skillnader — å ena sidan mellan länderna, å andra sidan mellan efterfråge- och produktionsområden tvärs över gränserna — vilka karakteriserar läget. Schematiskt sett kan till en grupp av fortsättningsvis starkt expansiva länder hänföras Frankrike och Italien, med betydande valutareserver och avsevärda möjlig-

heter till nyrekrytering av arbetskraft. I en andra grupp av länder, bestående av främst Västtyskland och Schweiz, har expansionen avsaktats till följd av främst trytande arbetskraftsreserver, medan den yttre likviditeten kan betecknas som mycket god. Ett visst totalt efterfrågetryck synes kvarstå i dessa länders ekonomi. Övriga industrialiserade länder i Västeuropa kan, med undantag av Storbritannien, anses utgöra en tredje grupp med i allmänhet en tillfredsställande expansionstakt vid relativt god totalbalans men med betydande avvikelser mellan olika sektorer av samhällsekonomin. Skillnaden mellan de individuella länderna inom gruppen är dock ganska stor. I Danmark torde sålunda vissa tendenser till överefterfrågan kvarstå medan i Finland avmattningen synes ha gått längst. Bristande valutareserver begränsar i dessa två länder, liksom i viss mån även i Norge, möjligheterna att bedriva en expansiv ekonomisk politik, annat än i förening med kapitalimport. Å andra sidan har Belgien, Nederländerna och Österrike valutaressurser av relativt betryggande omfattning (tabell 3); Nederländerna dessutom betydande arbetskraftsreserver. Till en fjärde grupp kan slutligen hänföras Storbritannien och Förenta staterna vilka präglas av relativt omfattande arbetslöshet — och alltså avsevärda arbetskraftsreserver — och ansenliga marginaler av outnyttjad kapacitet. Utlösningen av en potentiell stark expansion synes stranda på otillräcklig efterfrågan, primärt för konsumtion. I båda länderna har följaktligen ett behov av betydande skattelättnader aktualiserats. Detta tillgodoses i inte oväsentlig mån av den nyligen framlagda brittiska budgeten, medan i Förenta staterna kongressen i höst väntas votera om presidentens förslag rörande ett skattesänkingsprogram om netto 10 miljarder dollar att genomföras under en treårsperiod. Länderna intar också en besvärande särställning genom de hänsyn de hittills ansett sig tvungna att ta på grund av deras valutors nyckelposition i det internationella betalningssystemet. Speciellt i Storbritannien har svårigheten att få i gång en tillräckligt stark exportökning för att balansera den stegrade import som följer med en stimulans av den inhemska efterfrågan länge verkat paralyserande på den ekonomiska politiken.

De kategorier av efterfrågan som håller i gång expansionen i Västeuropa är den privata konsumtionen, de offentliga utgifterna (med tyngdpunkten på investeringarna) samt bostadsbyggandet. En avsaktning i de nominella inkomsternas ökningstakt kan antas »kompenseras» genom att också prisstegringarna — sedan den sannolikt klimatbundna prisstegringsvågen kring årsskiftet ebbat ut — blir mer dämpade; den privata konsumtionen torde därför även vid oförändrat sparande kunna expandera med ungefär samma styrka 1963 som 1962. I Norge har konsumtionsvolymen, efter en tids stiltje, sedan andra halvåret i fjol visat en klart uppåtgående trend. Att döma av bilregistreringarna skulle detta kunna bli förhållandet också i Storbritannien — det ledande brittiska konjunkturinstitutet (National Institute) förutser att den privata konsumtionen ska stiga med ca 2 1/2 procent (exklusive effekten av skattesänkningen) under loppet av 1963 mot att under föregående halvår ha legat praktiskt taget stabil. I Förenta staterna växte de person-

liga disponibla inkomsterna och konsumtionsutgifterna parallellt (med 4 1/2 à 5 procent) under 1962. Att döma av enkäter planerar hushållen att göra betydande inköp också 1963. Bilförsäljningarnas utveckling liksom de senaste uppgifterna om omsättningen i detaljhandeln synes överensstämma tämligen väl härmed.

Den offentliga konsumtionen skulle av prognoserna att döma också fortsättningsvis tillväxa starkare än totalproduktionen och alltså verka stödande på framstegstakten. I regel beräknas dock uppgången i den offentliga konsumtionen bli procentuellt något mindre än 1962. Undantag härifrån är Storbritannien, där ökningstakten beräknas gå upp från 4 till 5 1/2 procent och Italien, där den avses bli oförändrat 7 à 8 procent. Däremot planeras i allmänhet kraftigare stegringar än förra året i det offentligas investeringar för att motväga effekterna av den slappare investeringskonjunkturen i det privata näringslivet. Exempelvis förutses de offentliga investeringarna i Belgien öka reallt med 14 procent mot 10 procent 1962 och i Storbritannien med 7 mot 3 procent. De offentliga investeringarna (exkl. den förstatligade delen av näringslivet) planeras i Frankrike stiga med 11 procent 1963, vilket är en aning mer än 1962. Å andra sidan avsågs uppgången i de statliga företagens investeringar bli begränsad till 5 procent, vilket innebär en viss sänkning i förhållande till 1962. Det är emellertid sannolikt att de offentliga investeringarna ökas något mer än ursprungligen avsetts för att möta den avmattning som nu förutskickats för kapitalbildningen i det privata näringslivet. En från 1962 till 1963 oförändrat hög ökningstakt — 9 procent — förutses i Nederländerna. I Västtyskland torde de offentliga investeringarna, att döma av den nyligen publicerade nationalbudgeten, komma att utvecklas i något svagare takt 1963 än 1962. Med ledning av presidentens rapport kan de offentliga investeringarna i Förenta staterna beräknas växa under loppet av 1963 med en årstakt av ca 6 procent. Bostadsbyggandet väntas emellertid i stort sett förbli på fjolårets nivå.

Bakgrunden till den förändrade investeringskonjunkturen i näringslivet tecknades schematiskt i den preliminära nationalbudgeten. Här begränsas framställningen därför huvudsakligen till en redogörelse för de informationer som influtit sedan dess.

Hittills är det bara i Storbritannien, Österrike och möjligen Finland som den fasta kapitalbildningen inom det privata näringslivet har *sjunkit*. Från toppnivån tredje kvartalet 1961 till slutet av 1962 föll nivån i Storbritannien reallt med något över 20 procent; hälften av nedgången hänförde sig till fjolårets fjärde kvartal. National Institute förutser en fortsatt nedgång under loppet av innevarande år, vilken dock antas bli begränsad till 4 procent. Räknat på årsgenomsnitt skulle den dock uppgå till 8 procent mellan 1962 och 1963¹ (1961—1962 minus 10 procent). Nedgången har i synnerhet berört industrins investeringar; planerna för 1963 synes innebära en minsk-

¹ De totala fasta bruttinvesteringarna antas — exkl. effekten av skattesänkningen — öka med 1/2 procent främst genom att bostadsbyggandet stiger med 10 procent och investeringarna i offentliga företag med 6 1/2 procent.

ning med 14 procent från 1962 års nivå. En fråga av central räckvidd för den fortsatta utvecklingen är när industrins utgifter för fasta investeringar kan beräknas ånyo börja stiga. Med ledning av tidsserieanalys har National Institute ansett att det finns vissa utsikter för att återhämtningen kan sätta in mot slutet av 1963. Man stöder sig därvid på det faktum att industriförbundets oktoberenkät proportionen företagare som svarade »mer» på frågan »avser ni att göra mer eller mindre utgifter för byggnader, maskiner och utrustning under de närmaste tolv månaderna» för första gången på länge ökade svagt. Med ledning av erfarenheterna 1958/59 skulle vändpunkten kunna förväntas inträda efter ett år. Även om svarsöverskottet för »mindre» fortsatte att nedgå i januari 1963 så förefaller denna förhoppning vila på förhållandevis osäkra grunder. Proportionen företag som anser sig operera under normalt kapacitetsutnyttjande har nämligen visat fortsatt stegring och uppgick i januari 1963 till inemot 70 procent. Det betraktas som sannolikt att en minskning i järnverkens och i bilindustrins investeringar under 1964 kommer att delvis motväga en eventuell återhämtning i övriga industrigrenar. Maskinindustrins orderstock var vid årsskiftet ca 1/4 lägre än ett år tidigare och orderinflödet synes ha fortsatt att falla; nedgången berör väsentligen hemmamarknaden.

I Västtyskland har investeringsavmattningen hittills i huvudsak varit koncentrerad till kapitalvaruindustrierna. För 1963 tyder enkäter på att dessa industriers utgifter för fast realkapital kommer att förbli ungefär oförändrade på fjolårets nivå. Liksom 1962 anmäler hälften av företagen rationalisering som motiv för investeringarna. Varven är, märkligt nog, den enda industrigren där något över hälften anger kapacitetsutvidgning som huvudanledning till investeringarna. Totalt beräknas investeringarna (inkl. det offentliga) i maskiner och apparater stiga realt med 2 å 2 1/2 procent från 1962 till 1963 vilket innebär en halvering av ökningstakten 1961—1962. Byggnadsinvesteringarna (inkl. bostäder) förutses gå upp med 5 procent 1963 vilket är något mer än stegringen 1961—1962. Det beräknas att de byggnadsprojekt som hade satts igång vid årsskiftet eller för vilka tillstånd meddelats motsvarade ca halvanat års byggnadsaktivitet.

En enkät från början av året indikerade att de privata företagen i Frankrike ämnade investera mindre 1963 än 1962. Efter korrektion för normal underskattning antas likväl dessa investeringar öka med ett par procent, vilket dock innebär en avsevärd reduktion från de 8 å 8 1/2 procent varmed dessa steg 1961—1962. Tidigare hade det privata näringslivets investeringar antagits stiga med ca 6 procent. Bortfallet avses delvis bli uppvägt av ökning i de offentliga företagens investeringar utöver de ursprungliga planerna.

Den italienska investeringsvolymen ökade 1962 med 6 1/2 procent jämfört med 11 1/2 procent 1960—1961. Till avmattningen bidrog i synnerhet en försvagning av näringslivets investeringsvilja. EEC räknar med att en rad omständigheter — bl. a. de mycket expansiva utsikterna för privat och offentlig konsumtion samt det stegrade behovet av rationaliseringar — skall erbjuda tillräckliga incitament för företagen att frångå den återhållsamma investeringspolitik som de bedrev i fjol.

I Nederländerna avtog likaledes ökningstakten i företagsinvesteringarna 1962; tendensen tycks ha förstärkts successivt under loppet av året. Nedgången, vilken bl. a. sammanhängde med restriktiv ekonomisk politik och krympta vinstmarginaler, var speciellt markerad på maskinsidan. Denna utveckling kommer sannolikt att gå vidare under 1963; däremot förefaller fortsatt tillväxt trolig beträffande industrins och handelns byggnadsinvesteringar. För 1964 kan man inte, framhåller planbyrån, bortse från möjligheten av en nedgång i de fasta investeringarna. I år beräknas dessa totalt genom expanderande bostadsbyggande och offentliga investeringar komma att volymmässigt stiga med ca 3 procent.

I Norge har tidigare enkätresultat som visade på en försvagning av investeringsbenägenheten i den privata sektorn börjat bekräftas av statistiken. Investeringsvaruindustriernas leveranser av maskiner etc. ökade endast obetydligt under månaderna kring årsskiftet och i januari 1963 visade importen av maskiner och apparater en nedgång (4 procent) för första gången på länge. Ansökningarna om byggnadstillstånd från industrin tyder emellertid på ett stort otillfredsställt byggnadsbehov.

I Österrike synes de fasta bruttoinvesteringarna volymmässigt ha sjunkit ca 2 procent från 1962 till 1963. För nedgången svarade det privata näringslivet medan de offentliga investeringarna ökade. Enligt det österrikiska konjunkturinstitutet fanns ännu på senvintern ingenting som tydde på en återhämtning av investeringsaktiviteten.

Industrins byggnadsinvesteringar föll i Finland volymmässigt med 5 procent 1961—1962, och att döma av uppgifter om lämnade byggnadstillstånd torde nedgången komma att fortsätta under innevarande år. Investeringarna i maskiner m. m. mattades också av under 1962 och torde näppeligen ha överstigit föregående års nivå. Några tecken på återhämtning har ännu inte kunnat märkas.

Till skillnad från flertalet västeuropeiska industriländer har företagssparandet i Förenta staterna visat kontinuerlig tillväxt — bruttovinsterna uppnådde 1962 en ny rekordnivå — och investeringsutgifterna har visat förhållandevis god följsamhet. En bidragande anledning är att löneökningar förefaller ha hållits inom ramen för produktivitetens utvecklingen. Under 1963 väntas fortsättningsvis en tillfredsställande vinstutveckling, vilket skulle ge stöd för förväntningarna om en fortsatt om än blygsam uppgång i näringslivets fasta investeringar. En i mars publicerad enkät indikerar en uppgång med ca 5 procent (i löpande priser) från 1962 till 1963 att jämföra med en mot slutet av fjolåret planerad ökning med 3 procent. Under första halvåret 1963 beräknas investeringarna i stort sett förbli på föregående halvårs nivå för att sedan under återstoden av året mer markant dra sig uppåt.

Lagerutvecklingen är regelmässigt svår att uppskatta. Varken i EEC-länderna, Storbritannien eller i Förenta staterna räknar man med att lagerinvesteringarna ska visa sig bli nämnvärt högre än 1962.

Någon stimulans genom exportökning till området utanför OECD har de europeiska OECD-länderna sammantagna inte erhållit under de två senaste

åren. Utförseln dit var 1962 t. o. m. något lägre än två år tidigare. Det är ytterst tveksamt huruvida dessa länder utanför OECD kommer att erbjuda en expanderande marknad för Västeuropas produkter i år. För en förbättrad importkapacitet talar det faktum att områdets handelsbalans förbättrades 1962 såväl gentemot Västeuropa som Nordamerika. Exporten ökade relativt betydligt medan importen låg ungefärligen oförändrad. Förbättringen synes dock inte ha gett något markant utslag i form av en mer gynnsam valutaställning. Olikteterna mellan länderna i denna grupp, vilken ju omfattar såväl Öststaterna som utvecklade respektive underutvecklade råvaruländer, är givetvis mycket stora.¹ Allmänt förefaller det yttre sterlingområdet stater inta det relativt gynnsammaste läget inom denna grupp.

Under den period då återhämtningen från föregående recession var som kraftigast i Förenta staterna — dvs. från andra kvartalet 1961 till slutet av året — var exporten till Nordamerika en väsentlig påskjutande kraft i Västeuropas ekonomi. Exportökningen motsvarade då en årlig takt av drygt 20 procent. Sedan dess har utförseln till Nordamerika förblivit på oförändrad nivå. Av hänsyn till den väntade nedgången i Förenta staternas framstegstakt, och de betydande kapacitets- och arbetskraftsreserver som där finns, torde inte heller 1963 någon påtaglig stimulans via ökad export till Förenta staterna vara att emotse. Som framgår av tabell 1 förutses såväl den västeuropeiska exporten som importen öka i en reducerad takt 1963. Detta återspeglar en dämpad expansion i den intra-europeiska handeln, vilken ter sig naturlig med tanke på den allmänt ökade tonvikten på offentliga utgifter och bostadsbyggande i den totala efterfrågans tillväxt.

Utöver att reducera tillväxten i intrahandeln har den förändrade sammansättningen i totalefterfrågans tillväxt skapat större ojämnheter i de skilda näringsgrenarnas utvecklingsbetingelser. Vid sidan av tjänstesektorn har den sida av produktionen som vetter mot privat och offentlig konsumtion samt mot byggnads- och anläggningsverksamhet i allmänhet fortsatt att möta en väl hävdad efterfrågan. Däremot har på de flesta håll kapitalvaruindustrin sedan någon tid konfronterats med försvagad efterfrågan från näringslivet på maskiner och andra investeringsvaror. Minskat behov av råvaror och halvfabrikat i dessa industrier har i sin tur bidragit till avsättningssvårigheterna för järnverk och gruvor. Den starka kapacitetsutbyggnaden under tidigare år har i detta läge skapat betydande lönsamhets- och förräntningsproblem, successivt skärpta genom fortsatta kostnadsökningar. Graden med vilken dessa fenomen gör sig gällande varierar självfallet mellan de olika länderna i Västeuropa. Följande tabell kan dock ge någon uppfattning om deras utbredning.

Att döma av tendenser, planer och prognoser för inkomstbildning, privat konsumtion, offentliga utgifter och bostadsbyggande förefaller det rimligt att vid oförändrad ekonomisk politik räkna med en fortsatt ekonomisk expansion under 1963 i Västeuropa och Nordamerika. I flera länder synes för-

¹ För en närmare analys av råvaruländernas situation, se Konjunkturläget, april 1963 (konjunkturinstitutet).

Tabell II: 2. Indikatorer över produktion och orderläge i verkstadsindustrin

	Kod ¹	1961				1962			
		1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
Belgien									
Produktion i verkstadsindustrin	A	- 3	+12	+ 9	+12	+12	+ 1	+ 7	(+ 3)
Orderingång till verkstäderna	A	+17	+36	+12	+32	+17	-10	(+ 5)	
Orderingång i procent av leveranser		110	122	100	123	110	101	98	
Danmark									
Orderstock i maskinindustrin	B	+ 2	- 4	- 6	+12	0	-13	- 6	- 3
Finland									
Produktion i kapitalvaruindustrin	A	+10	+ 9	+ 5	+ 7	+ 9	+ 6	+ 6	+ 2
Frankrike									
Produktion i verkstadsindustrin	A	0	+ 3	+ 3	+13	+ 8	+ 8	+10	+ 7
Härav: elektriska maskiner m. m.	A	+ 8	+ 7	+ 6	+ 5	0	+ 6
Italien									
Produktion i verkstadsindustrin	A	+14	+10	+13	+20	+16	+ 9	+ 3	+10
Nederländerna									
Produktion i verkstadsindustrin	A	+ 7	- 2	0	+ 1	+ 5	+ 4	+ 3	..
Norge									
Produktion i verkstadsindustrin	A	+14	+ 8	+ 8	+ 6	+ 7	+ 5	+ 8	+ 5
Orderingång till verkstadsindustrin	A	+19	+13	+ 8	+19	+25	+24	+28	+21
Orderstock i verkstadsindustrin	B	+ 1	+ 3	+ 4	+ 9	+17	+ 4	- 2	- 2
Sverige									
Orderingång till verkstadsindustrin ^a	A	+18	- 6	+ 1	- 2	- 6	+ 1	- 8	
Orderstock i verkstadsindustrin ^a	D	+13		+ 4		- 3		- 5	
Storbritannien									
Produktion i verkstadsindustrin	A	- 2	+ 2	+ 2	+ 1	+ 2	+ 1	+ 2	0
Produktion i verkstadsindustrin	C	..	+ 4	0	- 3	+ 1	+ 3	0	- 4
Orderingång till maskinindustrin	A	-17	-14	-12	- 5	-21	-10	-25	-34
Orderstock i maskinindustrin	B	+ 5	+ 2	+ 4	0	- 3	- 5	- 5	-11
Orderingång i procent av leveranser		113	113	114	100	80	88	75	64
Västtyskland									
Produktion i maskinindustrin	A	+13	+12	+ 9	+ 8	+ 3	+ 3	+ 1	- 1
Orderingång till maskinindustrin	A	+ 6	- 2	-11	- 7	-10	-10	- 4	- 8
Orderingång i procent av leveranser		122	107	101	98	99	89	92	84
Orderingång till industrin (exkl. gruvor) ..	C	+ 3	- 5	- 1	+ 3	+ 2	+ 3	- 3	+ 2
Österrike									
Produktion i maskinindustrin	A	(+ 2)	(+ 2)	(+ 2)	+ 6	0	+ 2	- 3	+ 1

	Kod ¹	1961				1962				1963
		1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
Förenta staterna										
Produktion i maskinindustri	C	- 1	+ 4	+ 4	+ 1	+ 2	+ 6	+ 1	0	(0)
Orderingång för varaktiga varor	C	- 1	+10	+ 6	+ 4	0	- 3	+ 2	+ 2	(+ 2)
Orderstock för varaktiga varor	C	0	0	+ 4	+ 2	+ 2	- 4	- 1	- 4	(0)

¹ Kod: A = Procentuell förändring från motsvarande kvartal föregående år.

B = Procentuell förändring från föregående kvartal.

C = Procentuell säsongrensad förändring från föregående kvartal.

D = Procentuell förändring från föregående halvår.

* Exklusive varven.

Källa: OECD och nationell statistik.

utsedda aktivitetsökningar dock inte vara tillräckliga för att såväl skapa arbetstillfällen för tillskotten till arbetskraften som att reducera arbetslösheten. Detta gäller främst Förenta staterna och Storbritannien (med reservation för effekten av skattesänkningen). I Nederländerna väntas expansionen bli otillräcklig för att hålla undan för det ökade utbudet av arbetskraft.

Utvecklingsperspektiven för 1964 ter sig däremot mycket ovissa. Den allmänna bedömningen av konjunkturutsikterna blir i hög grad beroende av vid vilken tidpunkt en förnyad expansion av näringslivets investeringar kan tänkas äga rum. Föga hållpunkter finns ännu för en sådan bedömning. En uppåtriktad trendförändring skulle kunna tänkas bli utlöst genom den successiva förbättring i det allmänna kapacitetsläget som fortsättningsvis stigande offentliga utgifter och privat konsumtion kan medföra i ett skede av försvagade näringslivsinvesteringar. Frågan i vilken grad förekomsten av undernormalt kapacitetsutnyttjande kan fördröja en omsvängning i expansiv riktning av näringslivets investeringar är emellertid mycket oklar. Att döma av färsk rapport från den amerikanska stålindustrin skulle endast förhållandevis blygsamma förbättringar i kapacitetsutnyttjandet i vissa fall vara tillräckliga för att investeringsplanerna skall justeras upp. EEC-kommissionen öser för sin del viss optimism ur ett förväntat avsaktande av sammantryckningen av vinstmarginalerna; spännvidden mellan löne- och produktivitetsökning antas av kommissionen minska genom modererade löneökningar, vilket skulle sätta företagen bättre i stånd att investera. De senaste erfarenheterna från Förenta staterna skulle kunna anföras som ett faktiskt exempel på att en förbättring av företagets vinster och självfinansieringsmöjligheter inte lämnat näringslivets investeringsvilja opåverkad trots förekomsten av betydande kapacitetsöverskott. Någon grund för antaganden rörande om och när ett uppsving i de västeuropeiska näringslivsinvesteringarna kan tänkas bli initierat eller förstärkt genom stimulans utifrån finns för närvarande knappast. Denna eventualitet är bl. a. nära lierad

med frågan om storlek och tidpunkt för en eventuell skattesänkning i För-
enta staterna, vilken också, genom sina sannolika återverkningar på den
amerikanska råvaruimporten, torde få betydelse för utvecklingen av råvaru-
ländernas importkapacitet. De perspektiv som för närvarande låter sig ut-
skilja för dessa länder synes, generellt uttryckt, innebära att de som grupp
knappast har att emotse några nämnvärda förändringar i någondera rikt-
ningen i priser och avsättningsförhållanden under den närmaste tiden. Med
hänsyn till industriländernas lägre importprognoser i år och risken för nå-
gon försvagning i världsproduktionens stegringstakt är det knappast san-
nolikt att de senaste månadernas tendens till stigande priser för en del rå-
varor skall medföra någon bestående förbättring i råvaruländernas bytesför-
hållande. I frånvaro av en markant uppgång i utvecklingshjälpen är det
därför knappast troligt att deras import av industrivaror kommer att expan-
dera påtagligt.

Det är emellertid långt ifrån omöjligt att någon återhämtning vare sig
i näringslivets investeringsvilja eller i den utom-västeuropeiska exporten in-
te inträder 1964. Då uppställer sig givetvis frågan i vilken grad det kan visa
sig möjligt att fortsättningsvis upprätthålla en tillfredsställande framstegs-
takt i kraft av stigande offentliga utgifter, bostadsbyggande och privat kon-
sumtion. Avgörande härför blir bl. a. om planering och projektering av of-
fentliga byggnads- och anläggningsarbeten och nya bostadsområden har
förmått hålla takten med den ökade verksamheten på dessa områden. Vissa
temporära symtom på mättnad av t. ex. bostadsmarknaden kan likaledes
tänkas göra sig gällande. I ett pessimistiskt alternativ vore det också i hög
grad ovisst om hushållens inkomstbildning skulle bli sådan att den privata
konsumtionen skulle kunna lämna väsentliga bidrag till fortsatt expansion.
I kontrast mot detta alternativ står den eventualiteten att ett omslag i nä-
ringslivets investeringar inträder så snabbt att de offentliga investeringarna
och bostadsbyggandet dessförinnan inte hinner modereras. Därvid skulle
markanta inflationsrisker kunna aktualiseras, något som ytterligare skulle
förstärkas om exporten till området utanför Västeuropa samtidigt bleve ex-
pansiv. Sannolikheten att detta skall inträffa ter sig väl ännu så länge ganska
avlägsen. Spännvidden mellan alternativen är ett uttryck för den stora osä-
kerhet som råder om utvecklingsperspektiven för nästa år. Om osäkerheten
kvarstår under längre tid kan det bli aktuellt för OECD-länderna att som
en beredskapsåtgärd överväga samordnade insatser vilka vid behov skulle
sättas in för uppehållande av en godtagbar framstegstakt.

De avslutande anmärkningarna i detta avsnitt behandlar vissa begränsade
aspekter av den ekonomiska politiken. Endast ett fåtal tecken till föränd-
ringar i den ekonomiska politikens inriktning har kunnat observeras under
de senaste månaderna; i förekommande fall har de mestadels varit av margi-
nell natur. I Frankrike har kreditpolitiken stramats till genom en höjning
av likviditetskvoterna vis-à-vis bankerna. Med hänsyn till de inflationsten-
denser man ansåg sig skönja kring årsskiftet framstod takten i kreditexpan-
sionen som alltför uppdriven. Den västtyska centralbanken är inställd på att

låta eventuella underskott i betalningsbalansen få verka på likviditeten. En markerad tendens till diskussion av eller vidtagande av åtgärder för en mer aktivt exportstödjande politik har också gjort sig gällande på sistone, bl. a. i Storbritannien och i Västtyskland. I det sistnämnda landet har nyligen det offentliga täckande av riskerna vid exportkrediter utvidgats. Hemmaindustrins skydd har vidare förbättrats genom att den omskompensations-skatt som tas ut på importen höjts. Den danska regeringen avser att inte låta den alltfjämt relativt ansträngda valutasituationen hindra en eljest möjlig expansion. I början av året erhöles bemyndigande att uppta utländska lån upp till 500 miljoner danska kronor och i mitten av mars framlades proposition om upptagande av ytterligare statslån på samma belopp.

Tabell II: 3. Valutareserverna¹ omräknade i antal hela importveckor

	Ultimo		
	1960	1961	1962
Belgien	16	16	15
Danmark	7	6	3
Finland	9	9	8
Frankrike	16	22	24
Italien	32	32	24
Nederländerna	25	21	21
Norge	15	15	13
Schweiz	53	52	49
Sverige	10	15	14
Storbritannien	13	13	11
Västtyskland	31	28	24
Österrike	25	27	33
Förenta staterna	62	61	51

¹ Centralbankernas bruttobehållningar samt (med undantag för Finland, Schweiz, Storbritannien och Förenta staterna) affärsbankernas nettobehållningar. I den norska reserven ingår också rederiernas behållningar.

Källa: OECD och nationell statistik.

Av ovanstående tabell torde framgå att den yttre likviditeten, med undantag för övriga nordiska länder, knappast utgör något väsentligt hinder för en ekonomisk politik som fortsatt väsentligen är inriktad på stimulans. Med undantag för de nämnda länderna var det praktiskt taget bara länder som redan tidigare hade en betryggande reserv som erfor en avtappning 1962. Tillskotten till reserverna hänförde sig å andra sidan främst till länder med förr olägligt knappa reserver (undantag: Frankrike och Österrike). Sätillvida har alltså en viss utjämning av valutaställningarna inträtt. Som påpekades i den preliminära nationalbudgeten ökas utrymmet för en aktiv konjunkturpolitik av det organiserade internationella ekonomisk-politiska samarbetet och de speciella arrangemang för ömsesidigt kreditstöd som träffats.

Förenta staterna och Storbritannien hänfördes i den grovt förenklade indelning, som redovisats tidigare, till en särskild grupp på grund av den

minskade rörelsefrihet i ekonomisk-politiskt hänseende som dollarns och pundets ställning i den internationella betalningsmekanismen innebär. Omfattande ansträngningar har gjorts för att vidga denna rörelsefrihet. Främst har dessa haft formen av ökat samarbete för att minska påfrestningarna vid valutakriser, men även mera vittsyftande planer på reformering av det internationella betalningssystemet har framlagts, under senare tid av bl. a. den brittiske finansministern Maudling och den nederländske centralbanksdirektören Posthuma. Till den första kategorien av åtgärder hör den överenskommelse, som ingåtts mellan tio länder — däribland Sverige — och som innebär att dessa länder på vissa villkor åtar sig att ställa valuta till förfogande för internationella valutafonden intill ett sammanlagt belopp av 6 miljarder dollar. För att möta påfrestningar av nyssnämnda slag har vidare centralbankerna i de större länderna inlett samarbete omfattande bl. a. ömsesidig kreditgivning. Detta samarbete, som brukar benämnas Baselarrangemangen, innebär ett stöd för dollarn och pundet under oron på valutamarknaden i samband med apprecieringen av tyska mark och holländska floriner i mars 1961. Förenta staterna har utvecklat systemet med dylika kortfristiga krediter ytterligare, först genom s. k. swaptransaktioner. Dessa innebär öppnandet av ömsesidiga krediter med europeiska centralbanker av vanligen tre månaders löptid. I början av mars 1963 var dylika avtal i kraft med tio centralbanker med en sammanlagd summa av 1,1 miljard dollar. Under de senaste månaderna har Förenta staterna drivit samarbetet med utländska centralbanker ännu längre genom att placera amerikanska statsobligationer med 15—24 månaders löptid, utfärdade i tyska mark, schweiziska franc och italienska lire, hos respektive land. Förutom att ge Förenta staterna nödvändiga medel för att göra operationer i utländska valutor kan de erbjuda ett placeringsobjekt för vederbörande land. I februari 1963 utestod dylika obligationer på över 500 miljoner dollar, fördelade på Tyskland, Schweiz och Italien. Dessa operationer banar vägen för ett ökat och mer permanent inslag av utländska valutor i Förenta staternas valutareserv.

Pundet har i början av 1963 varit utsatt för press vid två tillfällen, nämligen de sista dagarna i januari och under andra veckan i mars. Förtroendet återställdes emellertid mycket snabbt. Till försvar för pundet står utöver valutareserven, som uppgår till 1 000 miljoner pund (utlandets pundtillgodohavanden är dock fyra gånger så stora, varav ca 800 miljoner pund tillhörande länder utanför sterlingområdet), bl. a. en »stand-by» kredit hos IMF på 1 000 miljoner dollar. Uppfattningen att internationella stödarrangemang bör utnyttjas för att fånga upp den första stöten mot jämvikten i betalningsbalansen vid en varaktig omläggning av den ekonomiska politiken i expansiv riktning har alltmer börjat göra sig gällande.

III. Utrikeshandeln

En redogörelse för fjolårets utrikeshandel, baserad på uppgifter täckande de första tio månaderna, gavs i den preliminära nationalbudgeten. Utvecklingen under de två sista månaderna 1962 föranledde endast ringa justeringar. Såväl export- som importvärdena låg något i överkant av den förutsedda nivån medan handelsbalansen utföll ungefär som väntat. Försämringen i bytesförhållandet synes ha blivit något mindre enligt de nya beräkningarna. Sjöfartsnettot förefaller ha överträffat de preliminära uppskattningarna något, medan de registrerade kapitaltransaktionerna visade ett underskott på några miljoner kronor mot en tidigare beräknad ökning med 20 miljoner kronor. Med hänvisning också till den mer fylliga analys av utrikeshandeln 1962 som konjunkturinstitutets aprilrapport innehåller begränsas denna framställning till att i tabellform ge de reviderade uppgifterna om varuhandeln — totalt och med fördelning på länderområden — betalningsbalansen samt valutareserven.

Tabell III: 1. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1961—1962

Miljoner kronor i löpande priser

	Import		Export		Handelsbalans	
	1961	1962	1961	1962	1961	1962
EFTA.....	4 007	4 375	5 055	5 149	+ 1 048	+ 774
EEC.....	6 056	6 567	4 682	4 978	— 1 374	— 1 589
Nordamerika....	1 822	1 755	818	959	— 1 004	— 796
Övriga länder ...	3 266	3 422	3 643	4 041	+ 377	+ 619
Total	15 151	16 119	14 198	15 127	— 953	— 992

Tabell III: 2. Guld- och valutareserven december 1959—mars 1963

Miljoner kronor

	31/12 1959	31/12 1960	31/12 1961	31/3 1962	31/12 1962	31/3 1963
1. Riksbankens valutareserv						
Guld.....	987	881	934	934	935	939
Konvertibla valutor.....	1 260	1 643	2 523	2 601	2 930	2 937
Övriga valutor.....	— 81	— 89	— 138	— 99	4	— 5
Summa	2 166	2 435	3 318	3 436	3 869	3 871
2. Affärsbankernas valuta- behållning.....	881	453	472	495	492	147
Summa	3 047	2 888	3 790	3 931	4 361	4 017

Exporten 1963

Prognosen för exportvolymens utveckling 1963, vilken i den preliminära nationalbudgeten angavs till knappt 4 procent, har nu justerats upp inte oväsentligt. Med utgångspunkt från marsläget och under förutsättning att då rådande tendenser blir gällande under hela året har kommerskollegium bedömt att varuutförseln skulle stiga med 5 procent i volym. Konjunkturinstitutets prognos ligger en och en halv procentenhet högre och har, med god inbördes överensstämmelse, utförts separerat från varugruppsidan och ländergruppsidan. Medan enligt det prognosläge som rådde mot slutet av fjolåret en halvering av exportvolymens ökningstakt från 1962 till 1963 föreföll sannolik innebär bedömningarna i nuvarande läge en mer begränsad nedgång från den tillväxttakt av 8 1/2 procent som uppnåddes i fjol. Föreliggande prognoser innebär för den säsongrensade utvecklingen att den svenska exporten (exkl. fartyg) från att ha legat praktiskt taget oförändrad mellan första och andra halvåret 1962 skulle stiga volymmässigt med 2 procent första halvåret och 4 procent andra halvåret 1963.

Konjunkturinstitutets ländergruppsanalys antyder möjligheten av att exporten till Västeuropa kommer att öka en liten aning snabbare 1963 än 1962. Därvid skulle tendensen till långsammare expansion i utförseln till Västeuropa än i totalutförseln, vilken gjorde sig gällande i fjol, komma att brytas. En viss om än relativt obetydlig uppgång i exportstegringen till detta område överensstämmer väl med den bedömning av konjunkturperspektiven som tecknas i kapitel II. På samma sätt som den förhållandevis låga exportökningen till Västeuropa 1962 sammanhängde med minskad export (6 procent) till Storbritannien blir emellertid en tillfredsställande exportframgång 1963 beroende av att det förväntade brittiska uppsvinget realiseras. Den förutsedda lägre tillväxttakten i Förenta staterna gör det rimligt att räkna med en mindre kraftigt växande export till Nordamerika i år jämfört med i fjol. Enligt konjunkturinstitutets säsongkorrigerade beräkningar skulle utförseln till denna kontinent stiga avsevärt mellan andra halvåret 1962 och första halvåret i år men därefter långsammare andra halvåret 1963. Den stora exportökningen (med en femtedel exkl. fartyg) som uppnåddes på Östeuropa, Kina och Japan 1962 kan väntas bli följd av en procentuellt i det närmaste lika kraftig nedgång i år. Exporten till Latinamerika förutses bli stabiliserad på den sänkta nivå i förhållande till 1961 som registrerades 1962, medan övriga råvaruländer efter stagnation 1962 beräknas mota svenska exportvaror till ett väsentligt höjt värde.

I jämförelse med tidigare beräkning har exportutsikterna bedömts mer gynnsamt främst för järn och stål men också för bl. a. trävaror och fartyg. Med ledning av en av konjunkturinstitutet utförd exportenkät kan exporten av järn och stål nu förutses stiga i volym med ca 12 procent 1963 medan man tidigare snarast hade räknat med oförändrad eller svagt vikande kvantitet. Priserna beräknas emellertid i överensstämmelse med föregående kalkyl komma att ligga under fjolårets genomsnittsnivå. Den livliga

byggnadsverksamheten i speciellt Storbritannien — bostadsbyggandet förutses stiga med 10 procent i år — samt i Västtyskland styrker förväntningarna om någon volymuppgång i år i exporten av sågade och hyvlade trävaror. Som tidigare beräknas genomsnittspriserna komma att överstiga 1962 års nivå. Även beträffande massa och papper kvarstår i stort sett samma prisbedömningar som tidigare. Understödd av en nyligen av konjunkturinstitutet verkställd enkät kvarstår förväntningen om en volymmässig stegring från 1961 till 1962 med 6 procent i exporten av verkstadsprodukter (exkl. fartyg) mot 12 procent 1961—1962. Innevarande halvår kan verkstadsexporten, säsongutjämnad, uppskattas överstiga nivån för andra halvåret 1962 med ca 9 procent för att därpå i stort sett stagnera mellan halvåret 1963. Denna stagnation återspeglar en förväntad volymmässig nedgång i exporten av investeringsvaror med 5 å 10 procent.

Tabell III: 3. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisförändringar 1961—1963

I procent från föregående år

		1961	1962	1963 prognos
Export (fob)	värde.....	+ 7	+ 7	+ 6
	volym.....	+ 6	+ 8	+ 6 å 7
	pris.....	+ 1	- 1	- 1
Import (cif)	värde.....	+ 1	+ 6	+ 5
	volym.....	+ 0	+ 6	+ 4
	pris.....	+ 0	+ 0	+ 0

Importen 1963

Även importen har, fast i mindre utsträckning, justerats upp något i kommerskollegiets bedömning med utgångspunkt från marsläget. Uppräkningarna berör främst livsmedel, bränslen samt vissa färdigvaror. Volymmässigt förutses nu en uppgång i varuinförseln med drygt 4 procent mot ca 3 1/2 procent tidigare. En analys av den importvolymökning som impliceras av de reviderade prognoserna för utvecklingen 1961—1962 inom de skilda efterfrågeområdena, utförd av konjunkturinstitutet, har gett ungefär samma resultat.

Bytesförhållandet 1963

De reviderade beräkningarna tyder på att den försämring i bytesförhållandet med ca 2 procent som inträffade 1961—1962 skulle komma att fortsätta från 1962 till 1963, om än i något dämpad takt. Årsgenomsnittet för importprisnivån kan förutses dra sig ytterligare något uppåt 1963 medan exportpriserna i medeltal torde komma att understiga 1962 års nivå med inemot 1 procent. Den fortsatta nedgången i exportpriserna återspeglar prisfall på järnmalm, järn och stål samt fartyg.

Tabell III: 4. Betalningsbalansen 1960—1963

Miljoner kronor i löpande priser

	1960	1961	1962	1963 prognos
Export av varor, fob.....	13 273	14 198	15 127	16 000
Import av varor, cif.....	15 006	15 151	16 119	16 900
Handelsbalansens saldo	— 1 733	— 953	— 992	— 900
Sjöfartsnetto.....	+ 1 355	+ 1 380	+ 1 445	+ 1 475
Övriga tjänster m. m., netto.....	— 215	— 360	— 500	— 500
Bytesbalansens saldo	— 593	+ 67	— 47	+ 75
Kapitaltransaktioner, netto.....	— 73	— 31	— 6	— 40
Valutareservens teoretiska förändring.....	— 666	+ 36	— 53	+ 35
Förskjutningspost (statistiska missvisningar inkl. betalningsförskjutningar).....	+ 507	+ 866	+ 624	..
Valutareservens faktiska förändring	— 159	+ 902	+ 571	..

Bytesbalansen och valutareserven 1963

De revisioner som företagits beträffande bedömningen av exportens och importens utveckling 1963 har inte nämnvärt inverkat på handelsbalansen. Med konjunkturinstitutets exportprognos fås en förbättring i handelsbalansen såväl gentemot tidigare kalkyl som gentemot 1962 med ca 100 miljoner kronor. Sjöfartsnettot förutses nu öka något utöver 1962 års nivå medan övriga tjänster liksom tidigare antas ge ett oförändrat minussaldo. Totalt skulle de statistiskt registrerade löpande transaktionerna 1963 enligt dessa kalkyler praktiskt taget balansera för tredje året i rad (tabell 4). I stället för ett positivt netto av kapitalrörelserna i år, enligt tidigare beräkning 65 miljoner kronor, väntas dessa nu medföra ett utflöde på 40 miljoner kronor. Förändringen med 100 miljoner kronor återspeglar ett norskt och ett danskt statslån, vardera 50 miljoner kronor, på den svenska kapitalmarknaden. Under ovan angivna förutsättningar skulle valutareserven teoretiskt öka med några tiotal miljoner kronor.

Av den förskjutningspost på 624 miljoner kronor som registrerades 1962 hänförs riksbanken ca 250 miljoner kronor till privat kapitalimport medan 62 miljoner kronor inflöt som resultat av förändring i affärsbankernas långfristiga fordringar och skulder gentemot utlandet. Återstoden, ca 300 miljoner kronor, torde till största del representeras av överskott på statistiskt icke belysta löpande transaktioner. Även om det lättare kreditmarknadsläget kan medföra ett bortfall av den privata kapitalimporten i år, eventuellt t. o. m. någon omsvängning till netto kreditgivning, torde en nedgång i valutareserverna framstå som mindre sannolik med hänsyn till den systematiska underskattningen av de löpande intäkterna.

IV. Produktionen och arbetsmarknaden

1. Produktionen

I den preliminära nationalbudgeten för 1963 förutsågs den totala efterfrågan 1963 öka i samma något dämpade takt som mellan 1961 och 1962. Den starkt splittrade konjunkturbilden angavs inrymma inslag av både över- och underskott av efterfrågan i förhållande till den möjliga produktionsnivån. Produktionens höjd skulle därför på vissa områden bestämmas av produktionsförmågan, medan inom andra branscher enbart efterfrågeförhållandena skulle bli avgörande. Enligt de reviderade beräkningar som presenteras i föreliggande nationalbudget torde denna allmänna bedömning gälla också i dagens läge. De revideringar som kunnat företas i belysning av nytillkommet material har i allmänhet inneburit endast mindre justeringar och har således inte ändrat totalbilden.

Enligt beräkningar utförda från användningssidan, dvs. genom att summera de olika posterna i försörjningsbalansen (tabell I: 1), väntas den totala produktionen öka med inemot 4 1/2 procent från 1962 till 1963, vilket innebär en ökning i totalproduktionen med 3 500 miljoner kronor i 1962 års priser.

I det följande redogörs för den väntade produktionsutvecklingen inom olika produktionsgrenar. Resultatet av genomgången sammanfattas i tabell 1. Liksom i den preliminära nationalbudgeten anges där den sannolika ökningen i totalproduktionen till ca 3 1/2 procent 1962—1963. Den från produktionssidan uppskattade produktionsstegringen är således mindre än vad som framkommer vid beräkning från användningssidan. Under aktuella förutsättningar synes det emellertid i huvudsak bli den effektiva efterfrågans omfattning som blir avgörande för nationalproduktens storlek.

För produktionsutsikterna inom *industrin* redogörs utförligt i konjunkturinstitutets aprilrapport, varför dessa här berörs endast antydningvis. Den totala industriproduktionen beräknas av konjunkturinstitutet öka med drygt 2 1/2 procent 1962—1963, dvs. ungefär lika mycket som mellan 1961 och 1962 (beräknad vid tillämpning av produktivitetsantaganden och vägningsstal vilka avviker från de som används i Industriförbundets, numera statistiska centralbyråns, produktionsindex. Se konjunkturinstitutets aprilrapport, kapitel 3). I förhållande till de beräkningar som presenterades i den preliminära nationalbudgeten innebär ovanstående prognos en mindre nedjustering. Av delbranscherna förutses järnmalmsbrytningen bli av ungefär samma omfattning i år som i fjol. För järn- och metallverken och för varven väntar man däremot en något lägre produktionsnivå. Prognosen för verkstadsindustrin tyder på en produktionsuppgång med ca 3 procent. Pro-

duktionen inom träindustrin och pappersindustrin beräknas stiga med 3 å 4 procent. Den starkaste revideringen i förhållande till preliminära beräkningar gäller massaindustrin, vars produktionsnivå nu beräknas öka med hela 16 procent jämfört med i fjol (i den preliminära nationalbudgeten angavs ökningen till ca 10 procent). För de olika konsumtionsvaruindustrierna, slutligen, torde man kunna räkna med ett par procents högre produktionsnivå än under 1962.

Den totala *elkraftsproduktionen* kan med ledning av uppgifter från centrala driftledningen beräknas öka i ungefär samma takt i år som i fjol, eller med omkring 6 procent.

Den förutsedda utvecklingen inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* beskrivs närmare i kapitel VI. Enligt de där presenterade kalkylerna väntas bruttoinvesteringar i byggnader och anläggningar stiga med 8 procent 1962—1963. I den preliminära nationalbudgeten beräknades uppgången till 9 procent. Kalkylerna pekade då på en synnerligen kraftig stegring under första halvåret 1963 och man förutsatte vidare att igångsättningen av nya byggnadsföretag under 1963 skulle få en sådan omfattning att den uppnådda höga sysselsättningsnivån kunde hållas även under årets andra hälft. Enligt nu föreliggande reviderade beräkningar synes uppgången säsongrensat sett stanna vid ca 3 procent mellan hösthalvåret 1962 och vårhalvåret 1963, medan en fortsatt stegring på ca 2 1/2 procent väntas från första till andra halvåret 1963.

Inom *jordbruket* förutses — enligt reviderade beräkningar av statens jordbruksnämnd under antagande om normal väderlek — produktionen av vegetabilier minska med ca 1 1/2 procent och animalier med ca 4 procent 1962—1963. Totalt innebär detta en 3 1/2 procent lägre produktionsnivå i år än i fjol. Då samtidigt förbrukningen av förnödenheter beräknas stiga med ett par procent anges jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten sjunka med ca 5 1/2 procent från 1962 till 1963. I den preliminära nationalbudgeten angavs motsvarande nedgång till 4 1/2 procent.

För att söka belysa återverkningarna på *skogsbruket* av den förutsedda utvecklingen av produktion och lagerhållning i skogsindustrierna samt av export och import av skogsprodukter, har konjunkturinstitutet sammanställt försörjningsbalanser för rundvirke. För tillvägagångssättet och källorna redovisas i institutets aprilrapport (avsnitt 3.1). Enligt dessa beräkningar väntas uttaget av sågtimmer bli något mindre i år än under 1962. Trots den förutsedda mycket kraftiga ökningen av massaproduktionen, bedöms avverkningarna av massaved minska med ca 8 procent 1962—1963. Detta sammanhänger med att man kan vänta betydande lagerreduceringar av massaved. För brännved och övrigt virke förutses den trendmässiga tillbakagången fortsätta även i år. Totalt beräknas skogsbrukets produktion komma att minska med ungefär 5 procent från 1962 till 1963. I den preliminära nationalbudgeten angavs minskningen i skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten mera överslagsmässigt till 10 procent.

Inget nytt material har framkommit som kan belysa utvecklingen på

Tabell IV: 1. Produktionsprognos för olika näringsgrenar 1962—1963

	Procentuell andel av totalproduktionen	Procent	Milj. kr. i 1962 års priser
Industri och hantverk.....	37	+ 2½	+ 850
Kraft- och belysningsverk.....	2	+ 6	+ 100
Byggnads- och anläggningsverksamhet....	9	+ 8	+ 600
Jordbruk.....	4,5	- 5½	- 200
Skogsbruk.....	3,5	- 5	- 150
Summa varu- och kraftproduktion	56	+ 2½	+ 1 200
Statens och kommunernas verksamhet.....	11	+ 6	+ 550
Bostadsnyttjande (inkl. underhåll).....	5	+ 5	+ 200
Handel och samfärdsel.....	22	+ 4	+ 750
Konsumenttjänster.....	6	+ 2	+ 100
Summa tjänster	44	+ 4½	+ 1 600
Totalt	100	+ 3½	+ 2 800
Total produktionsökning räknat från användningssidan.....		+ 4½	+ 3 500

tjänstesidan. Den förutsedda produktionsökningen på dessa områden avviker därför inte från de prognoser som ställdes i den preliminära nationalbudgeten. — Som mått på *statens och kommunernas verksamhet* används förändringen av löneposten vid oförändrat löneläge (med andra ord arbetskraftsvolymen) i den sammanlagda statliga och kommunala konsumtionen. Utgående från föreliggande utgiftsplaner kommer man till ökning med ca 6 procent från 1962 till 1963. — Genom tillskott av nya lägenheter beräknas de tjänster, som bostäderna kan sägas producera i form av *bostadsnyttjande*, öka med ca 5 procent. — *Handelns och samfärdselns* bidrag till bruttonationalprodukten har i enlighet med den senaste långtidsutredningens bedömningar antagits stiga med ca 4 procent. — För *konsumenttjänsterna*, dvs. det produktionsbidrag som kommer från servicenäringsarna, de fria yrkena, arbetshjälp i hemmen osv., anges med ledning av långtidsutredningen en ökning av produktionsvolymen med 2 procent från 1962 till 1963.

2. Arbetsmarknaden

Arbetsmarknadsläget i början av 1963

Arbetsmarknadsläget i början av innevarande år belyses av de serier som samlats i tabell 2. Samtliga där angivna indikatorer tyder på att den avmattning i efterfrågan på arbetskraft som ägde rum under 1962 i förhållande till ett år tidigare, bestått även under de första månaderna i år. Det bör härvid observeras att den förhållandevis höga arbetslösheten i januari och februari 1963 till stor del kan tillskrivas den mycket kalla väderleken vid räkningstillfällena och således inte är ett uttryck för en efterfrågemässigt försämrad arbetsmarknadssituation. Denna köldperiod drabbade särskilt hårt byggnadsverksamheten, framför allt inom södra och mellersta Sverige.

Tabell IV:2. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1960—1963

År, kvartal, månad	Antal registrerade arbetslösa	Antal försäkrade arbetslösa i procent av medlemsantalet i arbetslöshetskassorna	Antal sysselsatta vid beredskapsarbeten	Antal nyanmälda lediga platser	Antal tillsatta platser på 100 lediga	Antal avgångna arbetare inom industrin i procent av totala anställda
1960 I.	39 800	2,4	12 200	99 900	70,9	0,6
II.	22 800	1,3	6 700	106 300	65,1	0,7
III.	15 100	0,7	2 100	93 100	62,9	0,91
IV.	19 600	1,1	3 400	89 700	64,4	0,66
1961 I.	30 900	1,9	4 900	95 400	64,1	0,63
II.	19 500	1,1	2 800	107 600	60,2	0,76
III.	13 200	0,6	1 900	89 800	59,0	1,06
IV.	20 200	1,2	2 900	82 500	61,6	0,69
1962 I.	33 800	2,1	5 600	93 400	64,1	0,61
II.	22 600	1,3	5 300	101 600	61,3	0,72
III.	15 100	0,8	3 300	88 300	60,8	1,04
IV.	21 600	1,2	6 500	84 300	64,0	0,61
1963 I.	43 300	2,7	12 200
<i>Månadssiffror för 1962</i>						
januari.	35 100	2,1	4 300	108 100	65,7	0,59
februari.	34 400	2,2	5 700	79 400	63,6	0,60
mars.	31 700	2,0	6 900	92 800	63,1	0,63
<i>Månadssiffror för 1963</i>						
januari.	56 600	3,6	9 400	107 800	66,1	0,53
februari.	40 700	2,5	12 700	79 600	62,3	0,52
mars.	32 500	1,9	14 600

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

I mitten av mars var däremot antalet vid arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösa endast 750 fler än vid samma tidpunkt i fjol. Visserligen var då ännu 10 500 byggnadsarbetare arbetslösa, men detta var 2 700 färre än i mars 1962. För att få ett något riktigare mått på marknadens underutnyttjande av arbetskraftsresurserna bör emellertid hänsyn också tas till att antalet vid beredskapsarbeten sysselsatta har ökat från 6 900 i mars 1962 till 14 600 i mars 1963. Medan arbetslösheten således fortfarande har legat högre än under första kvartalet i fjol, var antalet nyanmälda lediga platser under januari—februari ungefär lika stort de båda åren och tillsättningsprocenten — som ökade mellan 1961 och 1962 — var i februari i år för första gången lägre än ett år tidigare.

De hittills dominerande tendenserna till minskat efterfrågetryck framgår också av de uppgifter om arbetskraftsbrist som industriföretagen lämnat till konjunkturbarometern. I mitten av mars i år rapporterade således 40 procent av företagen inom industrin (vägda efter arbetarantalet) brist på yrkesarbetare mot 46 procent i december 1962 och 54 procent i mars 1962.

En markant minskning i bristsituationen har ägt rum bl. a. inom verkstadsindustrin, där bristandelarna beträffande yrkesarbetare var 51 procent i mars 1963 mot 63 procent i december och 73 procent i mars i fjol. Brist-siffrorna beträffande andra arbetare än yrkesarbetare har varit genomgående lägre: 12 procent i mars i år mot 9 respektive 22 procent i december och mars i fjol.

Sammanfattningsvis synes situationen på arbetsmarknaden inte ha undergått några större förändringar under de första månaderna av innevarande år. Trots en av arbetslöshetstalen och bristsiffrorna att döma något lägre efterfrågan på arbetskraft — när man ser på arbetsmarknaden i dess helhet — har arbetsmarknadsbalansen varit alltfjämt god och läget kan sägas ha varit i stort sett likartat som vid samma tid i fjol.

Utbudet av arbetskraft

Utbudet av arbetskraft bestäms av befolkningsutvecklingen och av yrkesverksamhetsgraden inom olika köns-, ålders- och civilståndsggrupper. Medan den första faktorn kan beräknas med relativt stor grad av säkerhet, är våra kunskaper om yrkesverksamhetsgraden och dess förändringar i olika konjunkturskeden ännu ganska begränsade, vilket gör beräkningarna mycket osäkra. Här presenterade kalkyler utgår från de relativa arbetskraftstal som noterades vid arbetskraftsundersökningarna i maj och november 1962. För att de demografiska faktorernas betydelse skall kunna belysas antas först dessa relativa arbetskraftstal bli oförändrade mellan 1962 och 1963. Befolkningstillväxten (beräknad under förutsättning av en nettoimmigration på 7 000 personer under 1963) skulle i detta fall resultera i en ökning av utbudet av arbetskraft i åldern 15—70 år med ca 26 000 personer eller 0,7 procent 1962—1963. Utbudet av män skulle öka med ca 18 000 och av kvinnor med ca 8 000 personer.

Arbetskraftsundersökningarna har emellertid visat att yrkesverksamhetsgraden undergår inte obetydliga variationer från år till år. I ett annat räkneexempel har därför antagits att förändringen i de relativa arbetskraftstalen blir lika stor från 1962 till 1963 som mellan 1961 och 1962 (enligt arbetskraftsundersökningarna i maj och november båda åren). Antagandet innebär en något sjunkande yrkesverksamhetsgrad för män och ej gifta kvinnor och relativt kraftiga ökningar för de gifta kvinnorna (utom i åldern 20—30 år). Det totala utbudet av arbetskraft skulle under detta antagande öka med ca 50 000 personer eller 1,4 procent från 1962 till 1963, dvs. dubbelt så mycket som då inga förändringar i yrkesverksamhetsgraden skulle äga rum. Ökningen i utbudet av manlig arbetskraft reduceras till endast 5 000, medan de yrkesverksamma gifta kvinnorna väntas öka med hela 56 000 och de ej gifta kvinnorna minska med 11 000.

Det bör observeras att kalkyler av detta slag är endast att betrakta som grova överslagsberäkningar. Det rör sig här i själva verket om marginella förändringar i utbudet vilka inte torde vara helt oberoende av efterfrågeförhållandena. Speciellt synes detta gälla de gifta kvinnorna. Också mot

bakgrunden av senare års betydande tillskott till arbetsstyrkan av tidigare inte yrkesverksamma kvinnor bör möjligheterna för ytterligare utbudsökningar bli förhållandevis begränsade.

Sysselsättningen och arbetsmarknadsbalansen

Följande genomgång av sysselsättningsutsikterna inom olika näringsgrenar baseras på den efterfrågan på arbetskraft som kan väntas med utgångspunkt från tidigare i detta kapitel presenterade produktionsplaner. Bedömningen bygger också på de rapporter om arbetsmarknadsutsikterna under sommarhalvåret 1963 och delvis också för vintern 1963/64 som länsarbetsnämnderna sammanställt i slutet av mars. Då produktionsprognosen — bortsett från enstaka detaljer — överensstämmer mycket väl med den som gjordes vid årsskiftet, har också bedömningen av sysselsättningsutsikterna blivit i stort sett likartad med den preliminära nationalbudgetens.

Då den förutsedda produktionsökningen inom industrin med drygt 2 1/2 procent från 1962 till 1963 torde vara något mindre än den sannolika produktivitetsförbättringen, bör också sysselsättningen bli genomsnittligt något lägre i år än i fjol. Vid årets början var antalet sysselsatta industriarbetare 1 1/2 å 2 procent mindre än vid samma tid i fjol och enligt den senaste konjunkturbarometern väntar sig flertalet industribranscher ytterligare sysselsättningsminskningar under årets andra och tredje kvartal. Särskilt inom gruvindustrin men också inom järn- och metallverken förutser en stor andel av företagen fortsatta nedgångar i sysselsättningen. Bortsett från järn- och metallmanufakturen tros däremot arbetarantalet inom verkstadsindustrin öka något. Förväntningar om stigande sysselsättning redovisas framför allt i varven (av över hälften av företagen). För industrins tjänstemannapersonal anger barometeruppgifterna inga större förändringar under årets andra kvartal. Med ledning av tidigare års utveckling kan dock antalet tjänstemän antas stiga med några tusen 1962—1963 och därmed i det närmaste kompensera nedgången för arbetarpersonalen.

Inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* kan den förutsedda produktionsuppgången på ca 8 procent väntas leda till en sysselsättningsökning med uppskattningsvis 10 000 årsarbetare. Då arbeten till följd av den kalla vintern blivit försenade väntas aktiviteten enligt länsarbetsnämndernas bedömningar bli mycket hög i hela landet under våren och sommaren med en besvärande brist på yrkesarbetare (framför allt träarbetare) i de södra och mellersta delarna av landet. Inom dessa delar väntas även vintersysselsättningen bli god. Däremot uttrycks vissa farhågor för sjunkande byggnadsaktivitet i Norrland under vintermånaderna med åtföljande risker för ökad arbetslöshet bland grovarbetare och bland sysselsatta vid kraftverksbyggen.

Till följd av minskade avverkningar och en fortsatt mekanisering väntas sysselsättningen i *skogsbruket* sjunka med ca 5 000 personer mellan 1962 och 1963. En dubbelt så stark nedgång kan med ledning av mera långsiktiga trender förutses för i *jordbruket* sysselsatta personer. I enlighet med

den senaste långtidsutredningens kalkyler antas sysselsättningen inom *samfärdseln* bli i stort sett oförändrad jämfört med i fjol medan den inom *handeln* kan väntas öka med drygt 10 000 och inom *offentlig verksamhet* med ca 15 000 personer.

Ovan presenterade mycket summariska kalkyl pekar på en ökning av den totala sysselsättningen med i runt tal 20 000 personer (0,6 procent) från 1962 till 1963. Enligt tidigare presenterade kalkyler kan också utbudet av arbetskraft väntas stiga i sådan mån att denna sysselsättningsökning med all säkerhet kan realiseras. Den stora osäkerheten i dessa beräkningar tillåter däremot inga preciserade slutsatser om arbetskraftsbalansen. Med ledning av länsarbetsnämndernas bedömningar kan man dock vänta att arbetslösheten blir av ungefär samma omfattning som i fjol eller endast obetydligt större. Även i övrigt torde arbetsmarknadsläget under 1963 komma att likna det som rådde i fjol med tämligen god balans när man ser på arbetsmarknaden i stort. Bakom denna helhetsbild gömmer sig emellertid både geografiska och yrkesmässiga olikheter: ett mycket ansträngt läge på byggnadsarbetsmarknaden under sommarmånaderna och risker för sysselsättningssvårigheter främst i Norrland och under vintern.

V. De enskilda konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

Löner

De beräkningar som presenterades i den preliminära nationalbudgeten rörande löneutvecklingen för 1962 och 1963 baserade sig, såsom då påpekades, på relativt väl underbyggda antaganden; på grund av avtalens tvååriga karaktär fanns rimliga hållpunkter även för bedömningen av utvecklingen under 1963. Detta har haft till följd att endast mindre revideringar av i den preliminära nationalbudgeten angivna data behövt företagas.

Den *totala lönesumman* (bestämd genom avtal, löneglidning, sysselsättning) steg med ca 10 1/2 procent mellan 1961 och 1962, eller 0,4 procentenheter mer än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten.

De justeringar som skett med avseende på de avtalsmässiga löneökningarna 1961—62 är följande.

I och med att reviderad statistik influerats över lönesummorna för anställda i kommunal verksamhet har lönehöjningen för anställda i offentlig tjänst fixerats till ett något högre tal än vad tidigare angavs, eller drygt 11 procent. Industrierbetarnas avtalsmässiga löneökning blev vidare någontiondels procentenheter högre än tidigare beräkningar gav vid handen, eller drygt 4 1/2 procent medan skogsarbetarnas avtalsmässiga löneökning kan beräknas ha blivit ca 0,5 procentenheter lägre eller ca 7 1/2 procent. Anställda inom privat samfärdsl, slutligen, erhöi en avtalsmässig lönehöjning på ca 9 procent, 1 1/2 procentenhet mer än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Beräkningarna av övriga avtalsresultat har ej reviderats; sålunda kvarstår för t. ex. anställda inom handeln en höjning om ca 17 procent, för anställda inom jordbruket på ca 15 procent, för industritjänstemän drygt 5 procent samt byggnadsarbetare ca 3 procent.

De beräkningar som i den preliminära nationalbudgeten gjordes beträffande löneglidningen utvisade en något lägre ökning för 1962 än för 1961. Bakgrunden härtill var att löneglidning antogs ha förekommit enbart inom industrin och byggnadsverksamheten då de övriga områdena där löneglidning vanligen förekommer hade erhållit relativt stora avtalsmässiga löneökningar 1962. Nu föreliggande material föranleder ingen revidering av dessa antaganden och löneglidningen beräknas oförändrat i genomsnitt för samtliga anställda ha varit knappt 2 procent. Löneglidningen i byggnadsverksamheten synes dock ha ökat mer än vad som antogs i den preliminära nationalbudgeten. Den *genomsnittliga lönenivån* (avtal, löneglidning) beräknas nu ha stigit med knappt 9 1/2 procent mellan 1961 och 1962, dvs. några tiondels procent mer än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten.

Någon justering av *företagens lönekostnader* (avtal, löneglidning, arbetsgivaravgifter) per timme utöver ovan angivna förändringar har ej skett och dessa beräknas sålunda ha stigit med drygt 10 procent mellan 1961 och 1962.

Sysselsättningen beräknas ha ökat någon tiondels procent mera mellan 1961 och 1962 än tidigare överslag gav vid handen eller drygt 1 procent. Orsaken härtill ligger främst i det faktum att sysselsättningsökningen inom offentlig verksamhet synes ha blivit betydligt större än väntat. Sysselsättningen i skogsbruket synes ha minskat mer än vad som antogs. Även sysselsättningen av arbetarpersonal inom industrin synes ha blivit mindre än vad som tidigare antogs; inom byggnadsbranschen har sysselsättningen av allt att döma inte ökat så mycket som förut beräknats.

Den prognos för *löneutvecklingen 1963* som presenterades i den preliminära nationalbudgeten löd på en ökning av den *totala lönesumman* på drygt 7 procent. Av nedanstående framgår att det kan finnas skäl att uppräknas denna summa med någon tiondels procent.

Anställda inom offentlig verksamhet kan beräknas erhålla en avtalsmässig lönehöjning som ligger något över de 4 procent som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Å andra sidan blir skogsarbetarnas lönehöjningar drygt en halv procentenhet lägre än tidigare angavs eller ca 4 1/2 procent och även industriarbetarnas avtalsmässiga lönehöjningar beräknas bli något lägre eller 3 procent. För övriga avtalsområden har inga nya beräkningar gjorts. Sålunda kvarstår för t. ex. anställda inom jordbruket en avtalsmässig lönehöjning med ca 7 1/2 procent, inom handel med ca 8 procent och inom privat samfärdsl ca 4 procent. För industritjänstemännen blir motsvarande tal ca 4 procent och för byggnadsarbetarna, slutligen, ca 3 procent.

Löneglidningen anses såsom förutsattes i den preliminära nationalbudgeten bli något mindre 1962 till 1963 än 1961 till 1962. En viss dragning uppåt kan — vad beträffar byggnadsarbetarna — likväl förefalla trolig mot bakgrunden av det starka efterfrågetryck som kan väntas inom byggnadsbranschen under innevarande år. Den *genomsnittliga lönenivån* kan sålunda beräknas stiga med ca 6 1/2 procent mellan 1962 och 1963. Några ändrade antaganden beträffande sysselsättningsvolymen har ej gjorts. Denna beräknas sålunda 1963 öka obetydligt mindre än 1962.

De beräkningar som i den preliminära nationalbudgeten presenterades vad avser *företagens lönekostnader* har ej reviderats i annan mån än vad beaktats av det föregående. Detta innebär att lönekostnaderna beräknas stiga med ca 7 1/2 procent mellan 1962 och 1963.

Övriga inkomster

I den preliminära nationalbudgeten uppskattades jordbrukarnas inkomster enligt en från tidigare nationalbudgeter avvikande metod, vilken innebar en mera direkt anknytning av inkomsterna till skillnaden mellan intäkter och kostnader. Till denna nationalbudget har jordbruksnämnden reviderat sina

Tabell V: 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1961—1963

Miljoner kronor i löpande priser

	1961	1962	1963 prognos	Förändring	
				1961—1962	1962—1963 prognos
<i>Inkomster</i>					
Löneinkomster:					
egentliga löner	40 854	45 136	48 414	+ 4 282	+ 3 278
arbetsgivaravgifter (ATP, ITP och RFV)	1 409	1 980	2 827	+ 571	+ 847
Enskilda företagens inkomster:					
jordbrukare	2 355	2 412	2 354	+ 57	- 58
övriga företagere	3 300	3 450	3 550	+ 150	+ 100
Kapitalinkomster (netto).....	667	606	636	- 61	+ 30
Inkomstöverföringar (socialpo- litiska)	4 632	5 255	5 657	+ 623	+ 402
Utbetalda försäkringsbelopp..	2 051	2 250	2 985	+ 199	+ 735
Ofördelad restpost	3 925	4 249	4 514	+ 324	+ 265
Summa	59 193	65 338	70 937	+ 6 145	+ 5 599
<i>Inkomst användning</i>					
Direkta skatter och avgifter ..	13 124	14 381	15 547	+ 1 257	+ 1 166
Försäkringspremier:					
hushållen	1 196	1 363	1 500	+ 167	+ 137
arbetsgivaravgifter (ATP, ITP och RFV)	1 409	1 980	2 827	+ 571	+ 847
Återstår i disponibla inkomster	43 464	47 614	51 063	+ 4 150	+ 3 449
därav: konsumtion	40 794	44 201	47 162	+ 3 407	+ 2 961
sparande(utöver för- säkrings-sparande) ..	2 670	3 413	3 901	+ 743	+ 488

Källa: Uppgifterna för 1961 och 1962 är i huvudsak hämtade ur konjunkturinstitutets nationalräkenskaper.

beräkningar; vidare har viss nedjustering av nivån vidtagits i syfte att undvika en dubbelräkning av familjemedlemmarnas inkomster. För 1963 har vidare hänsyn tagits till den överenskommelse som träffats i vår mellan regeringen och jordbrukets organisationer avseende nu gällande sexårsavtal. Slutligen har en viss uppjustering skett av jordbrukarnas skogsinkomster. Totalt innebär förändringarna att jordbrukarnas inkomster beräknas ha stigit med ca 2,5 procent mellan 1961 och 1962; för den totala individuella inkomstnivån blev uppgången drygt 5 procent. Mellan 1962 och 1963 beräknas inkomsterna sjunka med ca 2 1/2 procent. Den individuella inkomstnivån synes härigenom bli praktiskt taget oförändrad.

De uppgifter om övriga företagens inkomster som presenterades i den preliminära nationalbudgeten har ej reviderats; oförändrat antages att dessa företagens samlade inkomster både för 1962 och 1963 ökar några procent mindre än löntagarnas. Någon revidering av siffrorna för hushållens nettoinkomster av *räntor och utdelningar* har ej vidtagits; en minskning ägde rum mellan 1961 och 1962, då sparpremier av storleksordningen 120 miljo-

ner kronor som utdelats 1961 bortföll 1962. En ökning av kapitalinkomsterna med ca 5 procent kan beräknas inträffa mellan 1962 och 1963.

Någon större revidering beträffande *inkomstöverföringar från stat och kommun* har ej gjorts. Transfereringarna torde sålunda ha ökat med ca 13 procent mellan 1961 och 1962 och beräknas stiga med ca 7 1/2 procent mellan 1962 och 1963. Det bör observeras att medan det i den preliminära nationalbudgeten antogs att något ökat indextillägg för folkpensionärerna ej skulle komma att utgå kan ett indextillägg under 1963 nu förutses efter spritprishöjningen.

Någon revidering av posten *utbetalda försäkringsbelopp* har ej skett. Utbetalningarna kommer att öka väsentligt kraftigare mellan 1962 och 1963 än mellan 1961 och 1962, beroende främst på höjningen av sjuk- och moderskapspenning samt på grupplivförsäkringen.

Den *ofördelade restposten*, slutligen, har nivåjusterats med ledning av uppgifterna om hushållens sparande 1957 enligt konjunkturinstitutets sparundersökning.

Direkta skatter och avgifter

Enligt de siffror som nu finns tillgängliga steg summan av de från hushållssektorn erlagda skatterna och avgifterna med ca 1,2 miljarder eller ca 9,5 procent mellan 1961 och 1962. I motsats till vad som uppgavs i den preliminära nationalbudgeten beräknas nu allmänhetens skatteinbetalningar öka något mindre i år än förra året eller ca 8 procent. Att ökningstakten nedgår under 1963 beror främst på att inkomstökningen blir mindre från 1962 till 1963 än från 1961 till 1962 samt på att hushållen får tillbaka överskjutande skatt hösten 1963 på grund av den för höga preliminärskatteuppbörden våren 1962.

Ökningen i hushållens utgifter för *försäkringspremier* synes ha blivit något högre under 1962 än vad som preliminärt angavs. Ökningen under 1963 väntas bli några procentenheter lägre. Det bör observeras att arbetsgivarnas avgifter för grupplivförsäkringen som i den preliminära nationalbudgeten hänfördes till denna post nu har klassificerats som arbetsgivaravgifter i och med att premierna inte längre betraktas som skattepliktigt förmån.

Disponibla inkomster

Ovan angivna förändringar av inkomster, skatter, avgifter och försäkringspremier medför för hushållen en ökning av de för konsumtion och sparande disponibla inkomsterna om drygt 7 procent 1962—1963 att jämföra med knappt 10 procent mellan 1961 och 1962. Detta innebär ingen förändring gentemot den preliminära nationalbudgeten.

Den i det följande avsnittet presenterade uppjusteringen av prisprognosen medför att ökningstakten i hushållens reala disponibla inkomster från 1962 till 1963 fått sänkas i förhållande till den preliminära nationalbudgeten, med en halv procent till ca 4 1/2 procent. Detta innebär en ökningstakt av samma storlek som mellan 1961 och 1962.

2. Konsumentpriserna

Utfallet av prisutvecklingen 1962

Fram till december 1962 steg konsumentprisindex med 5,0 procent räknat från december 1961. Av denna uppgång var 1,8 enheter att hänföra till höjda omsättnings- och drivmedelsskatter och 3,2 enheter till andra faktorer. Prisutvecklingen under slutet av 1962 medförde en ytterligare accentuering av de dessförinnan under året inträffade prishöjningarna i fråga om livsmedel samt tjänster utom bostad.

För livsmedelspriserna blev uppgången under loppet av 1962 7,9 procent. Härav kan 2,5 procentenheter beräknas ha härrört från skattehöjningen och 5,4 procentenheter från andra faktorer. Prishöjningen på livsmedel var i huvudsak förlagd till första halvåret. Medan den prisuppgång utöver skatten som sålunda ägde rum under första hälften av 1962 till övervägande del hade karaktären av marginalökning inom distribution och förädling, kännetecknades andra halvåret 1962 av en viss återgång i distributionsmarginalerna, samtidigt som jordbrukets producentpriser fortsatte att stiga i förhållandevis snabb takt. För hela året 1962 (räknat från december 1961 till december 1962) visade producentprisindex för jordbruksprodukter en uppgång med 8,5 procent, vilket vid oförändrade marginaler samt priser på livsmedelsråvaror i övrigt skulle ha inneburit en höjning av livsmedelsposten i konsumentprisindex med ca 4 procent.

Den uppgång utöver skatt som blev slutresultatet av livsmedelsprisernas utveckling under 1962 kan således till övervägande del återföras på höjda partipriser på jordbruksprodukter.¹ Under inverkan av den internationella prisutvecklingen låg jordbrukspriserna i början av året jämförelsevis lågt och i slutet av året jämförelsevis högt i förhållande till det läge som skulle kunna betraktas som normalt med hänsyn till jordbruksavtalets utformning.

För tjänster utom bostad steg prisuppgången under loppet av 1962 slutligen till 7,4 procent — exklusive skatteökning 6,8 procent. Till en fortsatt uppgång under slutet av året bidrog främst en ytterligare höjning av posten måltider utom hemmet.

Prisutsikter för 1963

Från december 1962 till mars 1963 har konsumentpriserna stigit med 1,0 procent. Uppgången kan främst sättas i samband med höjda livsmedelspriser, varav i sin tur omkring hälften kan återföras på den uppgång i jordbrukspriserna som inträffade i anslutning till inkomstregelns utlösning per 1 februari. I övrigt har vissa marginalökningar samt prisstegringar på

¹ De priser som ingår i producentprisindex för jordbruksprodukter kan i själva verket i huvudsak betecknas som partipriser och avser i viss utsträckning delvis bearbetade produkter såsom konsumtionsmjölk, smör samt uppslaktat nötkött och fläsk. De priser som jordbrukarna får tillgodoräkna sig på sina produkter, de s. k. avräkningspriserna, har med hänsyn främst till de kraftigt höjda arbetslönerna inom bl. a. mejerier och slakterier inte under 1962 kunnat höjas i samma takt som partipriserna.

andra varor än jordbruksprodukter såsom grönsaker, frukt och fisk bidragit till livsmedelspostens uppgång.

Utvecklingen under den hittills förflutna delen av 1963 har inte givit anledning till någon väsentlig revidering av de allmänna förutsättningar som låg till grund för prisprognosen i den preliminära nationalbudgeten. Någon nämnvärd ändring i bedömningen av lönekostnadernas utveckling eller av den internationella prisutvecklingens inverkan på den svenska prisnivån föreligger således icke. Däremot har det på speciella områden sedan den preliminära prognosen gjordes inträffat prisförändringar som måste beaktas. De prislelement som kommit att beröras av dylika förändringar är främst jordbrukspriserna, bostadsposten samt priserna på starksprit och viner.

Sedan årsskiftet har priserna på jordbruksprodukter som tidigare omtalats höjts i anslutning till inkomstregelns utlösning per den 1 februari. På grund av de förhållandevis högt uppdrivna världsmarknadspriserna har därefter en utlösning av 3-procentregeln skett i mars. Som följd härav skulle införselavgifterna på jordbruksprodukter ha sänkts — vilket med viss speciellt motiverad fördröjning dock skulle ha genomförts först i maj. Nedjusteringen hade i princip varit avsedd att motverka effekten på de svenska jordbrukspriserna av världsmarknadsprisernas tidigare inträffade uppgång. Genom uppgörelsen mellan regeringen och jordbrukets organisationer kommer nedsättningen av införselavgifterna i maj att begränsas till hälften av sin normala omfattning enligt 6-årsavtalets regler. Med sedvanlig reservation för världsmarknadsprisernas fortsatta utveckling m. m. kan producentprisindex för jordbruksprodukter under senare delen av 1963 normalt beräknas komma att ligga något under sin i mars 1963 uppnådda nivå. Jämfört med december 1962 torde detta liväl innebära en viss uppgång, som i normalfallet uppskattningsvis kan beräknas uppgå till 2 procent motsvarande ca 0,25 procent på totalindex.

Priserna på sprit och viner har som följd av den beslutade skattehöjningen i april stigit med närmare 15 procent med en inverkan på totalindex av drygt 0,6 procent.

Inom bostadsposten har diskontosänkningen medfört en icke förutsedd nedsättning av delposten egna hem. Inberäknat viss uppjustering med hänsyn till hyresnivån i nytilkommande lägenheter kan bostadsposten i sin helhet förmodas vara 1,5 procent lägre vid utgången av 1963 än vid slutet av 1962. Inverkan härav på totalindex kan beräknas motsvara — 0,15 procent. Det bör observeras att varken den beslutade nedsättningen av statliga räntebidrag eller diskontosänkningen torde hinna inverka på posten hyreslägenheter under 1963.

På andra områden än jordbrukets och bostadsförsörjningens beräknades i den preliminära nationalbudgeten den internt bestämda prishöjningen under loppet av 1963 medföra en höjning av totalindex med 1,6 å 1,7 procent. Anledning saknas att justera denna kalkyl som väsentligen ger uttryck för lönekostnadsstegringens väntade genomslag i prissättningen inom från internationell konkurrens skyddade verksamhetsområden.

Sammanlagt kan konsumentprisernas väntade uppgång under loppet av 1963 sålunda uppskattas till ca 2,4 procent. Skillnaden mellan årsmedeltalen för 1962 och 1963 torde bli något större eller cirka 2,6 procent.

3. Den privata konsumtionen

Enligt de uppskattningar som redovisades i den preliminära nationalbudgeten beräknades den privata konsumtionen värdemässigt ha ökat med knappt 8 procent motsvarande en volymmässig ökning med knappt 3 procent mellan 1961 och 1962. Nu föreliggande material visar att värdeökningen blev knappt 8 1/2 procent och volymökningen knappt 3 1/2 procent mellan nämnda år. Med den förutsättningen att de disponibla inkomsterna volymmässigt skulle stiga med ca 5 procent gjordes prognosen att den privata konsumtionen skulle öka med knappt 4 procent mellan 1962 och 1963.

De disponibla inkomsterna väntas visserligen under 1963 stiga ungefär i samma takt som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten men genom de ändrade prisantaganden som fått göras blir den beräknade realinkomstutvecklingen en halv procentenhet lägre än den tidigare skattningen. Prognosen för 1963 i den preliminära nationalbudgeten utgick från hypotesen att kraftiga ökningarna i de reala inkomsterna åstadkommer relativt sett mindre konsumtionsökningar och vice versa varför konsumtionsökningen under 1962 antogs ha varit lägre än »normalt»; detta borde i sin tur ha gett upphov till ett visst uppdämt konsumtionsbehov som skulle resultera i en ökad efterfrågan under 1963. Även om nu den volymmässiga konsumtionsökningen 1962 blev något högre än tidigare beräknats synes detta ej föranleda en revision av hypotesen om ett uppdämt konsumtionsbehov. Med hänsyn härtill förefaller det rimligt att för 1963 alltjämt räkna med en ökning av den privata konsumtionens volym om 4 procent vid en tillväxt av de reallt disponibla inkomsterna med 4 1/2 procent.

Tabell V: 2. Privat konsumtion 1961—1963

	Miljoner kronor i löpande priser			Volymförändring i procent		Värdeförändring i procent	
	1961	1962	1963 (prognos)	1961— 1962	1962— 1963 (prognos)	1961— 1962	1962— 1963 (prognos)
Livsmedel, vin, sprit och tobak	14 757	16 218	17 331	2,5	2	9,9	7
Bostad, bränsle och lyse...	5 868	6 288	6 524	7,0	5	7,2	4
Beklädnad	4 963	5 240	5 628	2,0	6	5,6	7
Inventarier	3 411	3 583	3 834	0,8	6	5,0	7
Fordon, drivmedel etc....	3 843	4 340	4 728	7,5	8	12,9	9
Resor	1 364	1 441	1 470	0,4	1	5,6	2
Sjukvård och hygien	2 468	2 662	2 912	3,1	6	7,9	9
Övrigt	4 120	4 429	4 735	2,6	4	7,5	7
Totalt	40 794	44 201	47 162	3,4	4	8,4	7

Källa: Uppgifterna för 1961 och 1962 är i huvudsak hämtade ur konjunkturinstitutets nationalräkenskaper.

Delposternas utveckling

Även i fråga om vissa delposter beräknas konsumtionsutvecklingen mellan 1961 och 1962 skilja sig avsevärt från de siffror som publicerades i den preliminära nationalbudgeten. Detta beror dels på att konjunkturinstitutets beräkningar över den värdemässiga utvecklingen mellan 1961 och 1962 har reviderats dels på att även prisserierna i vissa stycken har omräknats och justerats.

Prognoserna för 1963 beträffande de olika delposterna har därför omräknats varigenom hänsyn tagits till dels det högre utgångsläget 1962 dels de förändrade prisantagandena.

Livsmedelskonsumtionen (inkl. vin, sprit och tobak) 1962 kom att endast obetydligt stiga mer än den preliminära prognosen gav vid handen och slutsatsen kvarstår att de kraftiga prisstegringarna under 1962 i förening med en relativt hög priskänslighet sannolikt verkat dämpande på livsmedelskonsumtionen. Prognosen för 1963 har väsentligt uppjusterats vad avser konsumtionsvärde i löpande priser, till stor del beroende på prishöjningarna på vin och sprit. För livsmedel i övrigt har någon nedjustering av volymutvecklingen ej ansetts motiverad medan däremot alkoholprishöjningen får antas medföra ett visst konsumtionsbortfall för berörda varor.

De definitiva siffror för 1962 som nu föreligger vad beträffar *bostad, bränsle och lyse* föranleder inga större förändringar beträffande utvecklingen mellan 1961 och 1962. Prognosen för 1963 har uppjusterats då den gångna vintern knappast bestyrker den ursprungliga hypotesen om normal bränsleåtgång under 1963.

Utgifterna för *beklädnad* under 1962 har enligt de definitiva siffror som nu finns tillgängliga utvecklats helt i linje med de uppskattningar som gjordes i den preliminära nationalbudgeten. Den reviderade prognosen för 1963 innebär endast en obetydlig uppjustering främst beroende på något förändrade antaganden om den relativa prisutvecklingen.

Köpen av *inventarier* under 1962 utvecklades väsentligt annorlunda än vad som beskrevs i den preliminära nationalbudgeten. Dels blev den värdemässiga ökningen 5 procent, eller ca 1 1/2 procentenhet lägre än vad som antogs dels blev den genomsnittliga prishöjningen mellan kalenderåren betydligt högre än vad som kunde förmodas. Något bärande argument för att nedjustera prognosen för 1963 som löd på en värdemässig ökning på ca 7 procent synes dock ej föreligga.

Konsumtionsutgifterna för *fordon och drivmedel* under 1962 ökade mera än vad som förutsades i den preliminära nationalbudgeten eller med knappt 13 procent i löpande och 7 1/2 procent i fasta priser. Den ursprungliga prognosen för 1963 löd på en volymökning om ca 7 procent. Då skäl torde saknas att antaga en lägre ökningstakt under 1963 än under 1962 har prognosen för 1963 i motsvarande mån uppjusterats.

Utgifterna för *kollektiva resor* stod volymmässigt även enligt nu föreliggande material praktiskt taget stilla under 1962. Ingen förändring har gjorts i antagandena om att denna utveckling väntas bestå även under 1963.

Utgifterna för *sjukvård och hygien* utvecklade sig under 1962 helt i linje med de antaganden som gjordes i den preliminära nationalbudgeten. Sålunda steg konsumtionen värdemässigt med knappt 1 procent, volymmässigt med drygt 3 procent. Prognosen innebär att konsumtionen beräknas stiga betydligt snabbare under 1963 än under 1962.

I den preliminära nationalbudgeten redovisades en sänkning av volymutvecklingen av gruppen *övrigt* (radio-, TV-licens, nöjen, böcker, tidningar etc.). Det påpekades att det statistiska materialet härvidlag var i hög grad osäkert. Det har också visat sig att utvecklingen under 1962 förlöpte i andra banor på det sättet att en volymökning på ca 2 1/2 procent kunde registreras. Då denna utvecklingstakt ligger väl i linje med de prognoser som på längre sikt gjorts för denna konsumtionspost har inga revideringar av prognosen för 1963 gjorts, vilket innebär att en fortsatt konsumtionsökning väntas.

VI. Investeringarna

Prognosen för investeringsutvecklingen under 1963, som presenterades i den preliminära nationalbudgeten kan nu till stora delar omprövas med ledning av det nya statistiska material som erhållits, dels i form av konjunkturinstitutets reviderade investeringsberäkningar för 1962, dels i form av nya uppgifter över industriföretagens, kommunernas, de statliga affärsverkens och vissa statliga myndigheters investeringsplaner.

Investeringsprognosen som sammanfattas i tabell 4 syftar till att fastställa den av företag och myndigheter eftersträfvade investeringsutvecklingen från 1962 till 1963 vid nu rådande ekonomisk-politiska betingelser. Förändringstalen anges i samma priser som siffrorna för 1962 års investeringar, dvs. i 1962 års genomsnittspriser. Vanligtvis kan man förutsätta att uppgifterna om investeringsplanerna är beräknade i det prisläge som råder vid tiden för uppgiftslämnandet och att en måttlig prisstegring ej nämnvärt påverkar möjligheterna att realisera de reala planerna. I vissa fall kan dock de uppgivna planerna vara mer eller mindre starkt bundna till nominellt fixerade ramar, vilket bl. a. innebär att en prisstegring minskar det reala investeringsutrymmet; detta gäller framför allt vissa delar av de statliga och kommunala investeringarna. Med hänsyn härtill har det varit nödvändigt att göra vissa antaganden beträffande prisutvecklingen. Dessa antaganden innebär att prisnivån för 1963 års investeringar skulle komma att ligga ca 3 procent över 1962 års genomsnittsnivå, dvs. prisprognosen har justerats upp med ca 1/2 procent i förhållande till den preliminära nationalbudgeten.

Bostadsbyggandet

Prognosen över bostadsbyggandet kan nu omprövas med ledning av nu tillgängliga uppgifter beträffande byggnadstiderna för flerfamiljshus färdigställda under fjärde kvartalet 1962, antalet och byggnadstiderna för småhus färdigställda 1962 samt igångsättningen under första kvartalet 1963. De med ledning av ovannämnda data beräknade investeringarna i bostäder¹ (exkl. underhåll) utvisar en ökning mellan 1961 och 1962 på 11 procent för flerfamiljshusen och nära 9 procent för småhusen. Denna sysselsättningsmotive-rade expansion för flerfamiljshusen tog sin början redan under andra kvartalet och har enligt konjunkturinstitutets kvartalsberäkningar medfört att produktionsnivån under fjärde kvartalet varit över 20 procent högre än under samma kvartal 1961.

Igångsättningen av flerfamiljshus ökade från 1961 till 1962 med nära 12 000 lägenheter till ca 67 000. Nära tredjedelen av ökningen uppnåddes

¹ Där ej annat anges avses bruttoinvesteringar exkl. underhåll i fasta priser.

redan under andra kvartalet. Helt lyckades man emellertid ej förverkliga planerna på att få igångsättningsökningen koncentrerad till sommarhalvåret utan en stor del av uppgången kom att falla på fjärde kvartalet. Stocken av pågående byggen under fjärde kvartalet låg på en rekordartat hög nivå, något som ju också bl. a. avspeglas i den nyssnämnda jämförelsen beträffande produktionsnivån i slutet av fjolåret.

Bostadsbyggandets omfattning regleras väsentligen genom medelsramarna för den statliga bostadslåneverksamheten. I samordning härmed sker dessutom en reglering av flerfamiljshusbyggenas omfattning och tidsfördelning genom de av arbetsmarknadsmyndigheterna beviljade igångsättningsstillstånden.¹

Det av statsmakterna fastställda bostadsprogrammet för 1963 innebär en igångsättning av 85 000 lägenheter varav 26 000 i småhus. Programmet får fattas som ett minimalalternativ, vilket skulle kunna komma att utökas när arbetsmarknadsutsikterna under vinterhalvåret närmare kan bedömas.

Igångsättningen av flerfamiljshus under första kvartalet i år har varit osedvanligt låg och beräknas endast ha uppgått till ca 7 000 lägenheter. Bakgrunden härtil är dels en medveten begränsning, dels den ogynnsamma väderlekssituationen. En hög igångsättning eftersträvas emellertid under både andra och tredje kvartalet; i prognosen har antagits 16 000 respektive 20 000 lägenheter. I enlighet med det gällande programmet på 59 000 flerfamiljshuslägenheter skulle man med hänsyn till de nämnda siffrorna för fjärde kvartalet ha att räkna med en betydligt lägre igångsättning än under fjärde kvartalet 1962 eller ca 16 000 lägenheter. Även för småhusen har i prognosen räknats med en sedvanlig koncentration av igångsättningen till sommarhalvåret.

Vanligen brukar prognosen bygga på ett antagande som tillämpat på det nu aktuella beräkningstillfället skulle innebära att projekt igångsatta under senare delen av 1962 och under 1963 skulle ha samma byggnadstider som kan bedömas ha rätt för byggen påbörjade under slutet av 1961 och förra delen av 1962. I nu föreliggande beräkningar har emellertid primärt en viss uppjustering av byggnadstiderna ägt rum under slutet av 1962 med stöd av de prognoser som kan erhållas ur arbetsmarknadsstyrelsens statistik över igångsättningen.

De kvartalsserier över bostadsinvesteringarna som erhålls enligt den tillämpade metoden är emellertid partiellt säsongrensade i den meningen att de ej ger uttryck för variationer i produktionsintensiteten från kvartal till kvartal. I de fall man har att räkna med förekomsten av sådana variationer utöver det säsongmässigt normala kan beräkningarna väntas ge ett missvisande resultat. I syfte att korrigera en sådan missvisning till följd av den exceptionellt svåra vintern har sådana flerfamiljshusbyggen som pågått under första kvartalet men som då ej beräknats ha varit under tak, antagits få byggnadstiden förlängd i förhållande till de primära kalkylerna med en

¹ Fr. o. m. budgetårsskiftet gäller dock ändrade bestämmelser enligt vilka igångsättning skall äga rum i samråd med lokala samarbetsorgan bestående av berörda intressenter.

kvarts månad under vilken produktion ej kunnat utföras. I förhållande till de primära kalkylerna innebär denna korrektion att siffran för bostadsinvesteringarna under första kvartalet 1963 justerats ned med 47 miljoner kronor (ca 4 1/2 procent). Andra kvartalet har genom korrektionen justerats upp med några miljoner och tredje och fjärde kvartalen med vardera 15 miljoner eller 1 procent.

Förutom på ovannämnda bedömningar beträffande igångsättning och byggnadstider baseras prognosen även på ett antagande om oförändrade lägenhetsstorlekar för flerfamiljshusen och någon procents ökning av småhuslägenheternas genomsnittstorlek. Med dessa förutsättningar kan bostadsinvesteringarna beräknas öka från 1962 till 1963 med 11 procent för flerfamiljshusen och med 12 procent för småhusen. Säsongrensat sett innebär prognosen en viss minskning mellan andra halvåret 1962 och första halvåret 1963 och därefter en kraftig ökning till andra halvåret på inte mindre än 12 procent. I ökningstalet i tabell 4 som angivits till 480 miljoner kronor ingår även ett antagande om normal stegring av underhållskostnaderna.

Industri

Huvudresultaten av marsenkäten rörande investeringsplanerna inom industrin återges i tabell 1. De nu erhållna siffrorna för 1962 innebär en minskning av byggnadsinvesteringarna med inte mindre än 8 procent och en ökning av maskininvesteringarna med några procent. För byggnaderna är nedgången i förhållande till 1961 kraftigare än vad man hade anledning att räkna med t. ex. i den preliminära nationalbudgeten. Den nu erhållna siffran understiger vad som planerades i mars 1962 med inte mindre än 4 1/2 procent trots den investeringsstimulans som bör ha tillkommit dels genom investeringsfondernas friställande fr. o. m. halvårsskiftet 1962, dels genom de kreditmarknadspolitiska lättnaderna.

För 1963 planeras en fortsatt nedgång för *industribyggnaderna* uppgående till volymmässigt sett 5 procent (jfr tabell 2). Sett i förhållande till vad som angavs i oktober innebär detta en ej obetydlig uppjustering. Som dock tabell 2 visar är det vanligt med sådana uppjusteringar från oktober till mars — ett ej onaturligt fenomen med tanke på att planerna i oktober torde vara ofullständigt utformade särskilt för senare delen av det framförliggande året. Å andra sidan visar tabellen att marsplanerna i allmänhet ej fullständigt realiserats.

I den preliminära nationalbudgeten antogs investeringsminskningen för byggnaderna komma att uppgå till ca 10 procent. Med hänsyn till att den nu vidtagna justeringen av plansiffrorna i förhållande till vad som angavs i oktober synes vara något kraftigare än vanligt torde det vara befogat att upprevidera investeringsprognosen. Nedgången har sålunda nu antagits stanna vid 6 procent.

Beträffande investeringarna i *maskiner och apparater* skulle man enligt de båda enkäterna ha att räkna med en omsvängning till kraftig investeringsminskning i stället för uppsving som under tidigare år. Även här gäller

Tabell VI: 1. Investeringsplaner inom industrin för 1963

Ny- och ombyggnadsverksamhet respektive ny- och ersättningsanskaffning enligt marsenkäten 1963

Miljoner kronor

	Byggnader och anläggningar		Maskiner och apparater	
	Beräknade kostnader 1962	Planerade utgifter 1963	Beräknade kostnader 1962	Planerade utgifter 1963
1. Gruvindustri	55	105	63	55
2. Metall- och verkstadsindustri.....	625	571	973	984
därav: järn- och stålverk	172	119	296	352
järn-, stål- och annan metall- manufaktur	38	40	88	66
mekaniska verkstäder m. m. ...	234	269	364	363
skeppsvarv	95	51	72	46
elektroteknisk industri	54	53	104	108
3. Jord- och stenindustri	65	90	109	128
4. Träindustri	63	62	59	73
5-6. Massa-, pappers- och grafisk industri	260	183	795	542
därav: träsliperier o. cellulosafabriker	93	53	317	209
pappersbruk o. pappersfabriker	104	38	339	146
7. Livsmedelsindustri	84	116	140	120
8. Dryckesvaru- och tobaksindustri	14	24	19	23
9. Textil- och sömnadsindustri	62	46	93	111
10. Läder-, hår- och gummivaruindustri .	7	26	39	36
11. Kemisk- och kemisk-teknisk industri	187	164	261	259
Summa	1 422	1 387	2 551	2 331
12. El-, gas- och vattenverk	1 149	1 050	238	198
Summa	2 571	2 437	2 789	2 529

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Statistiska centralbyråns investeringsenkät.

samma tendenser som beträffande byggnaderna: En kraftig underskattning är således vanlig i oktoberenkäterna medan marsenkäternas planer vanligen något överskattar investeringsmöjligheterna. Den nu vidtagna uppjusteringen enligt enkäten synes — liksom fallet var för byggnaderna — något kraftigare än under tidigare år vilket möjligen till en del kan förklaras av friställandet av investeringsfonder även för maskininvesteringar, något som ej var beslutat vid tidpunkten för den föregående enkäten. Den tidigare investeringsprognosen på drygt 15 procents minskning för maskininvesteringarna har på grundval av det nu föreliggande enkätmateriallet justerats till en investeringsminskning på ca 12 procent.

Det kan också ha sitt intresse att studera enkätmateriallet uppdelat på branscher. Därvid framgår att en stor del av den planerade investeringsminskningen — för maskininvesteringarna t. o. m. mer än totala minskningen — är koncentrerad till skogsindustrin. Investeringsminskningen i byggnader och maskiner har för denna industrisektor antagits till ca 30 procent. Även för metallindustrin har i investeringsprognosen räknats med en nedgång — av storleksordningen 8 procent. För övriga branscher däri-

Tabell VI: 2. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1963

Procentuell förändring

	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960—	1960— 1961	1961— 1962	1962— 1963
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Planerat i oktober året innan						
löpande priser	+ 16	— 1	+ 16	+ 13	— 9	— 13
Planerat i mars samma år						
löpande priser	+ 20	+ 18	+ 31	+ 24	— 2	— 2
fasta priser	+ 20	+ 19	+ 22	+ 20	— 5	— 5
Faktiskt inträffad förändring						
löpande priser	+ 17	+ 9	+ 26	+ 25	— 5	
fasta priser	+ 17	+ 9	+ 18	+ 21	— 8	
<i>Maskiner och apparater</i>						
Planerat i oktober året innan						
löpande priser	+ 7	— 4	+ 14	+ 10	+ 1	— 20
Planerat i mars samma år						
löpande priser	+ 25	+ 9	+ 25	+ 23	+ 8	— 9
fasta priser	+ 25	+ 9	+ 17	+ 20	+ 5	— 10
Faktiskt inträffad förändring						
löpande priser	+ 24	+ 5	+ 22	+ 24	+ 7	
fasta priser	+ 23	+ 5	+ 13	+ 19	+ 2	

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar. Tabellen är justerad för statistisk missvisning kring årsskiftet 1959/60 (jämför 1962 års nationalbudgeter).

Källa: Statistiska centralbyråns investeringsenkät.

bland främst konsumtionsvaruindustrin har antagits en ökning på över 8 procent.

Övriga enskilda investeringar

Enligt företagna beräkningar över den tillståndsberoende byggnadsverksamheten kan en fortsatt betydande ökning av investeringarna i fristående *handelslokaler* väntas. Även investeringarna i butikslokaler i bostadshus får antas komma att öka till följd av det ökande flerfamiljshusbyggandet. I investeringsprognosen i tabell 4 har för handeln antagits en ökning på 150 miljoner kronor eller 16 procent, vilket innebär någon nedjustering i förhållande till den preliminära nationalbudgetens prognos. Vissa uppgifter beträffande fartygsleveranserna från svenska redare har föranlett en nedjustering av prognosen över investeringar inom *handelsflottan*.

Minskade byggnadsinvesteringar kan i ungefär samma omfattning som i föregående prognos förutses för *enskilda kraftverk*. Anskaffning av *motorfordon* kan nu väntas öka i större omfattning än som tidigare syntes sannolikt. Beträffande *byggnadsindustrins* investeringar i kranar och övrig utrustning saknas statistiskt underlag även i beräkningarna ex post, varför ett schablonmässigt framskrivningsförfarande måst tillgripas. Det är möjligt att den betydande expansionen inom byggnadssektorn under 1962 och 1963 gör ett sådant förfarande ännu mer osäkert än vanligt.

Staten

Aktuella uppgifter från de statliga *kommunikationsverken* tyder på en investeringsminskning på 1 1/2 procent. Investeringsökningen för televerket väntas delvis som följd av att prisprognosen uppjusterats bli något svagare än som tidigare uppgivits medan nedgången för SJ angivits bli mer markerad än tidigare även sedan hänsyn tagits till den anslagsförstärkning som skett i syfte att stödja verkstadskonjunkturen. Investeringsminskningen för *vattenfallsverket* kan antas bli något mindre än enligt den preliminära nationalbudgeten.

För *vägväsendet* kan man när det gäller nyanläggningar räkna med ungefär samma ökning som avgavs i den preliminära prognosen, dvs. 150 miljoner kronor. En nedjustering av ökningen har däremot skett beträffande vägunderhållet genom att en oväntad dryg andel av anslagen måst ianspråktagas för vinterväghållning (som enligt de tillämpade principerna ingår bland konsumtionsutgifterna). En viss uppjustering har skett i prognosen beträffande investeringsökningen för *de statliga fastighetsfonderna*. De nya beräkningar som erhållits över medelsförbrukningen för *försvarets materielanskaffning* ger anledning till en obetydlig upprevidering för dessa investeringar. För *statliga industriaktiebolag* kan man liksom i den preliminära investeringsprognosen räkna med en investeringsminskning efter den kraftiga ökningen under fjolåret. För den statliga sektorn som helhet innebär investeringsprognosen (inkl. underhåll) en ökning på 315 miljoner kronor eller 5 1/2 procent, dvs. någon procent lägre ökning än i föregående prognos.

Kommunerna

I tabell 3 presenteras resultaten av en undersökning rörande investeringarna 1962 och investeringsplanerna 1963 inom primärkommuner och lands-ting, vilken statistiska centralbyrån företagit i mars. Parallellt redovisas även motsvarande uppgifter enligt novemberenkäten. Som framgår innebär den nya enkäten en uppjustering som är något större för 1963 än för 1962. Detta är emellertid något som i liknande eller t. o. m. större omfattning förekommit även i tidigare marsenkäter och som därvid framstått som svår-förklarligt emedan förändringen enligt sedermera erhållna utfallsiffror visat sig oftast bli något mindre än vad novemberenkäten angivit. Med hänsyn till den relativt goda överensstämmelse med novemberenkäten som nu erhållits synes det mest rimligt att anta att någon förändring ej skett sedan november av kommunernas vilja till investeringsexpansion. Med hänsyn till att investeringsplanerna är nominellt fixerade och emedan prisstegringen mellan 1962 och 1963 nu kan förutses bli en halv procent större än vad som bedömdes i slutet av 1962 är det dock av denna anledning befogat att i motsvarande mån nedjustera investeringsprognosen. Beträffande de kommunala bostadsstiftelsernas investeringar är det rimligt att revidera dessa med hänsyn till den dock förhållandevis obetydliga justering som skett beträffande investeringarna i flerfamiljshus; sett i relation härtill brukar

Tabell VI: 3. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsplaner för 1963

Nyinvesterings- samt underhålls- och reparationskostnader
Miljoner kronor

	Enligt uppgifter i november 1962		Enligt uppgifter i mars 1963	
	Beräknade kostnader 1962	Planerade utgifter 1963	Beräknade kostnader 1962	Planerade utgifter 1963
Primärkommuner och landsting:				
Summa bruttoinvesteringar	3 131	3 807	3 222	3 926
Byggnads- och anläggningsarbeten, totalt	2 748	3 376	2 832	3 490
däruv: nyinvesteringar	2 294	2 878	2 362	3 003
underhåll och reparationer....	454	498	470	487
Maskiner, totalt	383	431	390	436
däruv: nyinvesteringar	244	286	250	300
underhåll och reparationer....	139	145	140	136
Kommunala bolag och stiftelser:				
Summa bruttoinvesteringar	1 230	1 462
Byggnads- och anläggningsarbeten, totalt	1 130	1 364
däruv: bostäder	1 005	1 192
övriga förvaltningar.....	125	172
Maskiner, transportmedel, inventarier m. m., totalt	100	98

Anm. Som källa har använts statistiska centralbyråns kommunenkät. De siffror över kommunala investeringar för 1962 som redovisas i tabell 4. överensstämmer inte med ovanstående, dels emedan kommunenkätens siffror vid beräkningarna till tabell 4 justerats med hänsyn till jämförbarheten med tidigare år, dels emedan tabell 4 även innefattar municipalsamhällellenas, kyrkliga kommunernas samt kommunalförbundens investeringar.

nämllgen det kommunala bostadsbyggandet ej uppvisa någon mera märkamt avvikelset. För de totala kommunala investeringarna inkl. underhåll räknas i investeringsprognosen i tabell 4 med en uppgång på 565 miljoner kronor eller nära 12 procent. Enligt kommunernas egna uppgifter i novemberenkäten synes en så betydande investeringsökning kunna genomföras utan att någon upplåningsökning därför skulle vara erforderlig.

För investeringarna totalt och inklusive underhåll innebär prognosen en ökning på 1 120 miljoner kronor eller ca 4 1/2 procent, vilket implicerar en uppjustering på omkring 1/2 procent i förhållande till tidigare prognos. För byggnader och anläggningar uppgår ökningen till 1 175 miljoner kronor eller 8 procent medan för maskiner och apparater noteras en minskning på 55 miljoner kronor eller 1/2 procent.

Liksom i den preliminära nationalbudgeten har de korttidsdata som varit tillgängliga beträffande investeringarna 1962 och planerna för 1963 sammanställt för att belysa investeringsutvecklingen under loppet av respektive år. Korttidsstatistiken täcker ca 90 procent av investeringsberäkning-

Tabell VI: 4. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling 1962—1963

Inklusive underhåll. Miljoner kronor i 1962 års priser

	1962			Förändring 1962—1963		
	Byggnader o. anläggningar	Maskiner	Summa	Byggnader o. anläggningar	Maskiner	Summa
1. Bostäder	5 431	—	5 431	+ 480	—	+ 480
2. Jordbruk, skogsbruk och fiske	592	771	1 363	— 5	—	— 5
3. Egentlig industri	1 786	4 299	6 085	— 75	— 310	— 385
4. Kraft-, gas- och belysningsverk	992	415	1 407	— 65	— 70	— 135
5. Handel m. m. (endast byggnader) ..	922	—	922	+ 150	—	+ 150
6. Samfärdsel	1 061	3 389	4 450	— 5	+ 120	+ 115
Enskild: motorfordon	—	1 946	1 946	—	+ 170	+ 170
handelsflottan	—	610	610	—	— 20	— 20
övrigt	35	108	143	— 5	— 10	— 15
Statlig	853	621	1 474	— 10	— 20	— 30
Kommunal	173	104	277	+ 10	—	+ 10
7. Förvaltnings- och sociala ändamål ..	819	258	1 077	+ 180	+ 30	+ 210
Sjuk- och sociala ändamål	460	144	604	+ 100	+ 15	+ 115
Förvaltning och diverse ändamål ..	359	114	473	+ 80	+ 15	+ 95
8. Skolor och kyrkor	836	150	986	+ 180	+ 20	+ 200
9. Väg- och gatuarbeten m. m.	2 069	88	2 157	+ 290	—	+ 290
10. Militära investeringar	261	1 786	2 047	+ 45	+ 155	+ 200
Summa	14 769	11 156	25 925	+ 1 175	— 55	+ 1 120
därav: enskilda	7 736	7 595	15 331	+ 365	— 125	+ 240
statliga	2 769	3 014	5 783	+ 260	+ 55	+ 315
kommunala	4 264	547	4 811	+ 550	+ 15	+ 565

arna för byggnader och anläggningar och ca 70 procent för maskiner och apparater. I kompletterande syfte har även resterande områden — genom schablonmässig halvårsuppdelning av tillgängliga helårsdata — inarbetats i de säsongrensade serierna. Även bortsett från detta är de säsongrensade korttidsserierna både när det gäller ex post beräkningar och prognoser förhållandevis mer osäkra än när det gäller helårsdata.

För 1963 kan man ur korttidsberäkningarna över byggnadsverksamheten inklusive underhåll utläsa en tydlig omsvängning i förhållande till vad som erhöles i den preliminära nationalbudgeten. Enligt denna var ökningen i byggnadsverksamheten helt koncentrerad till vårhalvåret 1963 medan investeringsnivån snarast föreföll att avta något från vårhalvår till hösthalvår. Enligt de nu föreliggande beräkningarna erhålls en ökning av byggnadsinvesteringarna säsongrensat sett på nära 3 procent från hösthalvåret 1962 till vårhalvåret 1963 och en fortsatt ökning — på 2 1/2 procent — mellan vår och höst. Den revidering som skett ligger väsentligen på bostadsberäkningarna. Nedan anförda räkneexempel synes också närmast ge vid handen att huvuddelen av byggnadsverksamheten i övrigt (den s. k. tillståndsberoende byggnadsverksamheten exkl. bostäder och kraftverk) inte kommer att öka nämnvärt från första till andra halvåret 1963.

Revideringen för maskininvesteringarna och -reparationerna faller enligt

de dock synnerligen osäkra beräkningarna väsentligen på första halvåret. Den minskning på ca 2 1/2 procent som erhålls vid jämförelsen mellan hösthalvår och vårhalvår ligger helt inom industri och enskilda kraftverk.

*Räkneexempel över den tillståndsberoende byggnadsverksamheten
exkl. bostäder och kraftverk*

Föreliggande kalkyler har grundats på den faktiska igångsättningen till och med mars 1963 men bygger därutöver på antaganden om igångsättning-
en under resten av året. Utgångspunkt för antagandena har varit de bedöm-
ningar angående påbörjandet under de tre första kvartalen i år, som under
mars månad gjorts av länsarbetsnämnderna. Sådana prognoser har gjorts
kvartalsvis sedan 1960, varvid igångsättningen under andra och tredje kvar-
talen genomgående överskattats. Med ledning av dessa erfarenheter har de
nu aktuella prognoserna nedjusterats vad gäller andra och tredje kvartalen.
Med dessa antaganden skulle påbörjandet under de tre första kvartalen till-
sammans bli något lägre under 1963 än under 1962 mätt i fasta priser. Minsk-
ningen ligger framför allt på tredje kvartalet, under vilket igångsättningen
1962 var exceptionellt stor på grund av frisläppandet av investeringsfonder-
na. Påbörjandet under fjärde kvartalet i fjol var däremot av samma skäl
ovanligt lågt i förhållande till tredje kvartalet och för fjärde kvartalet i år

Tabell VI: 5. Påbörjade byggen inom den reglerade sektorn (exkl. bostäder och kraftverk)

Miljoner kronor i 1961 års priser

	Indu- stri	Sam- färdse ¹	Handel	Förvalt- ning	Skolor	Vägar	Övrigt	Summa
1961 1:a halvåret....	442	88	305	144	213	326	59	1 577
2:a halvåret....	591	99	361	285	386	319	73	2 114
Summa	1 033	187	666	429	599	645	132	3 691
1962 1:a halvåret....	295	169	326	153	319	323	96	1 681
2:a halvåret....	757	132	515	144	436	288	34	2 306
Summa	1 052	301	841	297	755	611	130	3 987
1963 1:a halvåret ² ..	315	115	400	190	415	345	70	1 850
2:a halvåret ² ..	460	140	405	245	465	355	65	2 135
Summa	775	255	805	435	880	700	135	3 985
1962 1:a kvartalet ..	179	82	131	92	161	190	77	912
2:a kvartalet ..	116	87	195	61	158	133	19	769
3:e kvartalet ..	397	73	305	42	193	128	14	1 152
4:e kvartalet ..	360	59	210	102	243	160	20	1 154
Summa	1 052	301	841	297	755	611	130	3 987
1963 1:a kvartalet ³ ..	135	90	145	80	130	235	25	840
2:a kvartalet ³ ..	180	25	255	110	285	110	45	1 010
3:e kvartalet ³ ..	160	40	205	95	215	185	35	935
4:e kvartalet ³ ..	300	100	200	150	250	170	30	1 200
Summa	775	255	805	435	880	700	135	3 985

¹ Exkl. statliga arbeten.

² Preliminära siffror.

³ Antagen igångsättning.

har därför antagits en något högre igångsättning än i fjol. Därmed har den totala igångsättningen under 1963 antagits bli lika stor som under 1962. Som en jämförelse kan nämnas att igångsättningen ökade med ca 10 procent 1960—1961 och med 8 procent 1961—1962, allt mätt i fasta priser.

Kalkylerna över byggnadsvolymen inom här berörda områden är vidare gjorda under förutsättning av oförändrade byggnadstider. Det bör i detta sammanhang påpekas, att kalkylerna är mycket känsliga för variationer i byggnadstiderna; till följd av brist på uppgifter rörande spridning och säsongvariationer i byggnadstiderna är de också starkt schablonmässiga på denna punkt.

Under ovannämnda förutsättningar skulle byggnads- och anläggningsvoly-
men inom här berörda område öka med ungefär 8 procent från 1962 till 1963, varvid ökningen till större delen skulle gälla utvecklingen från första halvåret 1962 till första halvåret 1963, där ökningen skulle bli ca 13 procent. Byggnadsvolymen under andra halvåret 1963 skulle endast komma att ligga omkring 3 procent högre än under motsvarande period 1962. Med avseende på utvecklingen mellan första och andra halvåren 1963 är beräkningsresultatens innebörd av säsongskalet svårare att bedöma men kalkylerna kan i vart fall inte anses utvisa någon mera avsevärd nivåförändring under denna tid. Höjningarna mellan 1962 och 1963 faller huvudsakligen på skolor o. dyl. som skulle öka med ca 25 procent och handelns byggnader som skulle öka med ca 18 procent.

VII. Kreditmarknaden

1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1962 och första kvartalet 1963

De lättnader i kreditpolitiken som vidtogs våren 1962 följdes av en kreditexpansion av betydande omfattning som blev speciellt markerad under årets senare del. Kreditgivningen på den organiserade kreditmarknaden ökade totalt med ca 60 procent (tabell 1). Såväl kommunerna som näringslivet utanför bostadssektorn mer än fördubblade sin upplåning medan bostadssektorns upplåningsökning var mer måttlig.

Kreditexpansionen speglas i speciellt hög grad i affärsbankernas utlåning och placeringar. Dessas totala finansieringsbidrag till realsektorerna mer än femdubblades mellan 1961 och 1962, och i absoluta tal motsvarar uppgången mer än väl hela ökningen i kreditgivningen på den institutionella kreditmarknaden. Främst till följd av allmänna pensionsfondens fortsatta tillväxt ökade även gruppen »övriga kreditinstituts» placeringar. Minskningar noteras för riksbanken samt för »allmänheten».

Staten amorterade 1962 netto ca 600 miljoner kronor. Endast affärsbankerna noterade en fordringsökning på staten vilket främst sammanhänger med bytesaffärer mellan bankerna och kapitalmarknadsinstituten, där de senare förvärvade nyemitterade obligationer i utbyte mot äldre material, främst statsobligationer med relativt kort återstående löptid.

För *kommunernas* del förklaras upplåningens avsevärda ökning under det gångna året av en kraftig utgiftsexpansion som ej helt har täckts av ökade inkomster. Härtill kom ett behov att fylla på de banktillgodohavanden som kommunerna 1961 under då rådande knappa kreditmarknadsläge tog i anspråk för att finansiera utgifter som ej kunde finansieras skattevägen eller via upplåning.

Bostadssektorn ökade sin upplåning ungefär i takt med bostadsinvesteringarnas uppgång. Genom att hypoteksinstitutens emissioner ökade kraftigt kunde volymen utestående byggnadskrediter nedbringas — en fondering av skulderna ägde således rum.

För »*näringslivet*» (se anm. till tabell 1) var behovet av medel för att finansiera investeringar i realkapital och lager ej obetydligt lägre 1962 än 1961. Den markanta upplåningsökningen 1962 synes framför allt bero på att man sökt återuppbygga de likvida tillgångarna, vilka minskade kraftigt under de omedelbart föregående åren (se Konjunkturläget oktober 1962, sid. 44 ff, för en belysning av utvecklingen härvidlag inom industrin). Till denna utveckling torde även ha bidragit en omläggning av kreditgivning mellan företag till reguljära bankkrediter. Troligen kan också bruttosparandet ha stagnerat, vilket vid givna förhållanden i övrigt skulle öka upplåningsbehovet i motsvarande mån.

Tabell VII: I. Kreditmarknaden 1961 och 1962

Nettobelopp, miljoner kronor

Långgivare	Låntagare				Summa
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringslivet	
1961					
Riksbanken	— 250	0	0	0	— 250
Affärsbanker	0	50	125	425	600
Övriga kreditinstitut	— 100	325	2 400	800	3 425
Allmänheten	— 25	0	100	500	575
Summa	— 375	375	2 625	1 725	4 350
1962 (delvis uppskattningar)					
Riksbanken	— 550	0	0	0	— 550
Affärsbanker	1 050	100	150	2 000	3 300
Övriga kreditinstitut	— 850	700	2 700	1 300	3 850
Allmänheten	— 250	50	150	400	350
Summa	— 600	850	3 000	3 700	6 950

Anm. Med näringslivet avses praktiskt taget hela den del av samhällsekonomin som ligger utanför staten, kommunerna, bostadssektorn och kreditinstituten.

Affärsbankernas utlåning till respektive staten, kommunerna och bostäderna omfattar inköp av statspapper, reverslån till kommunerna och köp av kommunobligationer samt bostadsbyggnadskrediter och köp av hypoteksobligationer. Utlåningen till näringslivet är en restpost och avser alla andra lån och obligationsköp än de nyssnämnda.

»Övriga kreditinstitut» omfattar sparbankerna, postbanken, jordbrukskasseorganisationen, allmänna pensionsfonden, försäkringsbolag, riksförsäkringsverket och Sveriges Kommunalanställdas pensionskassa. Deras kreditgivning till staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet innefattar såväl reverslån som köp av obligationer och andra värdepapper.

I uppgifterna för »allmänheten» ingår de obligationer, förlagsbevis, aktier och diverse statspapper, som försålts till andra köpare än de institutioner, som ingår i tabellens övriga långivarsektorer. Företagens, hushållens och diverse fonders och kassors värdepappersköp redovisas således i denna post. Riksbankens jubileumsfond (250 miljoner kronor) har även förts hit.

Tabellen innefattar endast uppgifter om kreditförmedling över den reguljära kreditmarknaden; kommersiella krediter eller andra finansiella transaktioner mellan och inom de reala sektorerna ingår således inte.

Uppgifterna för 1961 har avrundats till jämna 25-tal och uppgifterna för 1962, som delvis bygger på uppskattningar, till jämna 50-tal miljoner kronor.

Efterfrågan på krediter från näringslivets, kommunernas och bostadsbyggnadssektorns sida är fortfarande hög, delvis till följd av att finanspolitiska och administrativa åtgärder vidtagits som resulterat i ökad investeringsverksamhet och därmed i en ökad kreditefterfrågan. Utbudet av krediter på den organiserade kreditmarknaden har även tillåtits öka respektive stimulerats att öka i sådan utsträckning att tendenser till lägre ränta uppstått. Diskontosänkningen i januari får ses som en anpassning av räntenivån till den ändrade efterfråga/utbudsrelation som sålunda uppkommit. Den ännu pågående kreditexpansionen belyses bl. a. av att ökningen i affärsbankernas utlåning under 12-månadersperioden t. o. m. mars i år var 16 procent mot 2 procent under motsvarande period ett år tidigare. Under första kvartalet i år var bankutlåningen nära tre gånger så stor som under första kvartalet förra året.

Tabell VII: 2. Finansiellt sparande m. m. 1963 (räkneexempel)

Miljoner kronor i 1963 års priser

	Staten	Kommunerna	Bostadssektorn	Företagssektorn utom bostäder och kreditinstitut	Försäkringsansatler utom AP-fonden	AP-fonden	Banker	Hushållen	Utlandet	Totalt
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Finansiellt sparande ..	700	— 600	—4 200	—2 650	750	2 000	400	3 900	— 300	0
2. Utlåning mellan sektorer (—)	—1 100	—	800	300	—	—	—	100	—	0
3. Monetärt sparande (1+2=4+5)	— 400	— 600	—3 400	—2 450	750	2 000	400	4 000	— 300	0
4. Utlåning på kreditmarknaden:										
a. bankinlåningsräkningar, sedlar	—	100	—	650	—	—	—	3 850	— 200	4 400
b. lån, obligationer, aktier m. m.	—	—	—	—	750	2 000	4 900	250	—	7 900
5. Upplåning på kreditmarknaden (—):										
a. bankinlåningsräkningar, sedlar	—	—	—	—	—	—	—4 400	—	—	—4 400
b. lån, obligationer, aktier m. m.	— 400	— 700	—3 400	—3 100	—	—	— 100	— 100	— 100	—7 900

2. Finansierings- och kreditmarknadsperspektiven för 1963

Det finansieringsmönster som kan komma att utbildas under 1963 avhänger bl. a. av olika sektorerers förhållanden beträffande inkomster och löpande utgifter, deras investeringar i fast realkapital och lager, utlånings- och upplåningsbenägenheter och -preferenser. Några säkra hållpunkter ens för det gångna året står för flertalet sektorerers del knappast att finna, och för en framförliggande period tillstöter speciella problem som bl. a. betingas av att man i många fall måste använda sig av summor av och skillnader mellan data som i och för sig är skattade med stor osäkerhet.

I tabell 2 ovan har emellertid gjorts en redovisning av en typ av resonemang, en »modell», som kan tjäna som utgångspunkt för en diskussion av utvecklingsmöjligheter och -tendenser på kreditmarknaden 1963. I tidigare nationalbudgeter implicerades i stor utsträckning de i tabell 2 siffermässigt angivna uppgifterna i resonemangen, men det har bedömts vara av visst intresse att explicit redovisa de (osäkra) kalkyler man måste göra om man över huvud vill söka skaffa sig en bild av tänkbara finansieringsförhållanden under en framtida period. Såsom i viss mån framgår av redogörelsen för tabellens innanmäte består siffermaterialet till en del av data för vilka man till en del kan bedöma felmarginalerna och som ex post kan avstämmas, medan i andra fall uppgifterna antingen är erhållna såsom restposter eller är skattade på ett mycket ungefärligt sätt på basis av de utvecklingstendenser man på olika punkter anser sig kunna konstatera.

Uppgifterna för *statens* finansiella sparande,¹ utlåning och upplåning i tabell 2 är hämtade från kap. VIII. Statens utlåning på kreditmarknaden (avser främst checkräkningstillgodohavande i riksbanken) har satts till noll, varför det (negativa) monetära sparandet blir lika med upplåningsbehovet som är lika med totalbudgetunderskottet. Den statliga utlåning (inkl. övriga finansplaceringar), som ej sker på den egentliga kreditmarknaden utan direkt till andra realsektorer, omfattar till största delen bostadsstyrelsens utlåning till bostadssektorn, men även en del finansiella bidrag till företagssektorn utanför bostadssektorn och kreditinstitutet. Siffran för *kommunernas* finansiella sparande har satts lika med det totala utgiftsöverskott för kommunala myndigheter och affärsverk som framkom enligt höstens kommunenkät. Kommunerna antas under 1963 öka sina banktillgodohavanden med ca 100 miljoner, varför upplåningen skulle bli 100 miljoner högre än nettofinansieringsbehovet. Uppgifterna för *bostadssektorn* har kalkylerats från lånesidan. En beräknad ökning av bostadsinvestering-

¹ Med en sektors *finansiella sparande* under en period förstås skillnaden mellan förändringen av sektorns finansiella tillgångar och förändringen av dess skulder under perioden. Det finansiella sparandet kan även uttryckas som skillnaden mellan totala inkomster och totala utgifter under perioden. Ett negativt finansiellt sparande utgör ett nettofinansieringsbehov, medan ett positivt finansiellt sparande innebär ett friställande av medel för andra sektorerers finansiering.

Med en sektors *monetära sparande* avses skillnaden mellan dess utlåning och dess upplåning på kreditmarknaden. Ett negativt monetärt sparande innebär ett nettofinansieringsbehov på den organiserade kreditmarknaden medan ett positivt monetärt sparande betyder ett nettotillskott till kreditmarknaden vilket ställs till andra sektorerers förfogande.

arna av storleksordningen en halv miljard kronor har antagits medföra en lika stor ökning av upplåningsbehovet över den realiserade upplåningen 1962. Det beräknade upplåningsbehovet — 4 200 miljoner — fördelat på bostadsstyrelsens krediter (800 miljoner) och krediter i öppna marknaden (3 400 miljoner) redovisas som bostadssektorns negativa finansiella sparande. *Företagssektorns* finansiella sparande har framräknats som en residual sedan övriga sektorers finansiella sparande beräknats. Om till dess kalkylerade (negativa) värde läggs dels finansieringsbidraget från staten (se ovan) dels företagssektorns bidrag till hushållssektorn (avseende konsumtionskrediter och liknande) — vilket har negativt förtecken — erhålls siffran för det monetära sparandet. Om det monetära sparandet sammanställs med den uppskattade ökningen av finanstillgångar erhålls upplåningsbehovet enligt rad 5. En viss ökning av finanstillgångarna har ansetts försvarlig mot bakgrund av de minskningar av banktillgodohavanden som ägde rum 1960—1961, en process som under föregående år synes ha förbytts i sin motsats.

Om man i en totalkalkyl för företagssektorn 1963 avseende förändringar i finansieringsbehov (fasta investeringar, lager, investeringsfonder) och finansieringskällor (upplåning på kreditmarknaden, utländska handelskrediter, inlåningsräkningar och bruttosparande) sätter in de data för upplåning, handelskrediter och inlåningsräkningar som presenteras i tabell 2 erhålls en antydning om att kalkylen i själva verket förutsätter någon ökning av företagssektorns bruttosparande 1963, låt vara av begränsad omfattning. Ett sådant antagande förefaller också rimligt med hänsyn till den i övrigt beräknade utvecklingen av kostnader, priser och produktion inom företagssektorn. För *försäkringsanstalters* och *allmänna pensionsfondens* del har beräkningarna utförts på grundval av kalkyler av det finansiella sparandet. Hela detta lånas ut på kreditmarknaden i form av placering i andra finansobjekt än banktillgodohavanden och sedlar. Försäkringsanstalternas och allmänna pensionsfondens upplåning från banksektorn förutsätts härvid vara lika stor vid årsskiftet 1963—64 som vid senaste årsskifte. — Noteras bör att försäkringssparandet i sin helhet förts till försäkringssektorn och att alltså hushållssparandet i kol 9 rad 1 redovisas exklusive försäkringssparande. Till *banker* har förts riksbanken, affärsbanker, sparbanker, postsparbanken och jordbrukskreditkassor. Förutom sitt finansiella sparande lånar dessa institut ut till realektorerna de medel som de erhåller i form av inlåning från dessa sektorer plus den kapitalanskaffning i form av aktier, förlagsbevis etc. som kan bli aktuell. *Hushållssektorns* sparande (exkl. försäkringssparandet) enligt kap. V har i denna kalkyl schematiskt antagits i sin helhet representera finansiellt sparande. Om härtill läggs finansieringsbidraget från företagssektorn erhålls det monetära sparandet, vilket även motsvaras av hushållens utlåning på kreditmarknaden i form av inlåning i bankinrättningar samt obligations- och aktieköp plus upplåningen på kreditmarknaden (som har negativt förtecken). Obligations- och aktieköpen har skattats grovt mot bakgrund av de antydningar man har om dessa köps omfattning tidi-

gare år. Upplåningen på kreditmarknaden omfattar konsumtions- och andra lån utom bostadslån. *Utlandets* finansiella sparande baseras på det beräknade bytesbalansutfallet (± 0) enligt kap. III, plus den underestimering av de löpande transaktionerna med utlandet som man anser sig kunna uppskatta till ca 300 miljoner per år i Sveriges favör. Utlandet skulle enligt detta resonemang under 1963 komma att prestera ett negativt finansiellt sparande gentemot Sverige av storleksordningen 300 miljoner kronor. Under senare år synes svenska företag netto ha skuldsatt sig gentemot utlandet genom att utnyttja handelskrediter. Under 1962 tycks en tendens till omsvängning härvidlag ha ägt rum, vilket skulle kunna motivera ett antagande att företagssektorn 1963 netto varken skulle komma att låna utomlands eller återbetala utländska skulder. Detta kan återföras på det lättare läget läget på kreditmarknaden. Någon korrektionspost för sådana krediter skulle sålunda ej vara behövlig.

Hela resonemanget ovan har baserats på antagandet att kreditmarknaden under hela 1963 kommer att kännetecknas av ett fortsatt rikligt utbud av kredit på den institutionella kreditmarknaden. En omsvängning av kreditpolitikens inriktning kan på relativt kort tid åstadkomma tämligen drastiska förändringar av upplånings- och utlåningsmönstren, dock utan att nödvändigtvis omedelbart påverka de inkomst- och utgiftsbeteenden som konstituerar de olika sektorernas finansiella sparande.

I tabell 3 har de kalkylerade kreditbehoven för staten, kommunerna, bostadssektorn och företagssektorn enligt tabell 2 rad 5 b ställts mot de olika kreditinstitutens samt allmänhetens utbud av kredit. Hushållssektorn och utlandet har härvid uteslutits från efterfrågesidan, då deras nettoupplåningsciffror är av jämförelsevis obetydlig omfattning, liksom även bankernas kapitalmarknadsfinansiering. Utbudssiffrorna har hämtats från tabell 2 rad 4 b. Allmänhetens placeringar enligt tabell 3 utgörs av hushållssektorns köp av obligationer, aktier etc. enligt tabell 2. Kreditinstitutens placeringar har ävenledes hämtats ur tabell 2, varvid vissa omgrupperingar av instituten har gjorts. Det totala finansieringsbidraget från kreditinstituten är det samma enligt tabellerna 2 och 3, så när som på hushållens och utlandets upplåning samt bankernas nettoupplåning genom aktie- och förlagslåneemissioner. — Avrundning har i samtliga fall skett till närmaste 1/4 miljard.

Det sätt varpå realsektorernas upplåningsbehov har kalkylerats har redo-

Tabell VII: 3. Kreditmarknaden 1963

Nettobelopp, miljoner kronor

Efterfrågan	Utbud			
Staten	500	Riksbanken	500	
Kommuner	750	Affärsbankerna (restpost)	2 250	
Bostäder	3 500	Övriga kreditinstitut	4 750	
Näringslivet	3 000	Allmänheten	250	
	Summa	7 750	Summa	7 750

gjorts för i resonemangen i anslutning till tabell 2. Nedan ges en översiktlig bild av vilka bedömningar som har gjorts beträffande kreditutbudets lokalisering.

Riksbanken tänkes — mot bakgrund av ett antagande om en ungefär konstant valutareserv, en normal ökning av sedelomloppet, samt ett finansiellt sparande av samma storleksordning som under senare år — komma att köpa skattkamarväxlar och obligationer till ett belopp av 1/2 miljard. »*Övriga kreditinstitut*» har till följd av allmänna pensionsfondens tillväxt samt förutsebara utvecklingstendenser för övriga institut bedömts komma att öka placeringsbehovet till sammanlagt 4 750 miljoner 1963. »*Allmänhetens*» placeringar — 250 miljoner — har som ovan nämnts hämtats ur tabell 2, och avser hushållens köp av aktier och obligationer. *Affärsbankerna*, slutligen, får bidra med det finansieringstillskott som erfordras för att utbuds- och efterfrågesidorna skall balansera.

Det kan kanske vara motiverat att än en gång framhålla att alla kalkyler i detta avsnitt gjorts under förutsättningen att den nuvarande relativt lätta kreditpolitiken bibehålls. En omläggning av denna i mer restriktiv riktning skulle kunna tänkas medföra vissa »finansieringsgap», vars innebörd med ledning av modellerna ovan i princip skulle kunna följas upp i sina monetära och realekonomiska konsekvenser.

VIII. Den offentliga verksamheten

1. Allmänt

I de försörjningsbalansuppställningar som tillämpas inom nationalbudgeteringen ingår den offentliga sektorns, dvs. statens och kommunernas, köp av varor och tjänster för löpande förbrukning som en av de poster varav bruttonationalprodukten är uppbyggd. Denna s. k. offentliga konsumtion består bl. a. av löner och pensioner för exempelvis undervisnings- och sjukvårdsväsende och försvar, samt av köp av varor och tjänster som ej ingår i den offentliga investeringsverksamheten. Den offentliga sektorns konsumtionsutgifter konsumeras övervägande av medborgarna individuellt (undervisning, skolfrukostar etc.) eller kollektivt (försvaret) och endast en liten del utgörs av resursanvändning för rent administrativa ändamål.

I detta kapitel görs en bedömning av de statliga konsumtionsutgifternas utveckling under 1963. (För kommunernas del föreligger ej några nya data som kan vara ägnade att ge ny belysning åt deras konsumtionsbeteende 1963.) Såvitt försörjningsbalansprognosen angår är detta kapitlets huvudsyfte. Härtill kommer emellertid vissa allmänna kommentarer till den statliga budgetens utvecklingstendenser i stort.

2. Statens inkomster och utgifter 1961—1963

Statsinkomsterna beräknas öka betydligt måttligare mellan 1962 och 1963 än mellan 1961 och 1962 (tabell 1). Denna utveckling är framför allt hänförlig till de direkta skatterna. En mindre kraftig ökning av skatteunderlaget för beskattningen av fysiska personer samverkar här med vissa följd effekter av 1962 års skattereform. Härtill kommer den svagare vinstutvecklingen för företagen under 1962 vilken beräknas påverka bl. a. dessas fyllnadsbetalningar under våren, samt de ökade utbetalningarna av kommundskattemedel vilka regleras över inkomstskatttiteln. De indirekta skatterna fortsätter däremot att öka bl. a. till följd av den relativt kraftiga konsumtionsökning som nu förutses för 1963. Övriga inkomster, vilka består av affärsverksvinster, avgifter och liknande, har antagits komma att fortsätta att öka i ungefär oförändrad takt.

De investeringar som finansieras över budgeten väntas 1963 komma att fortsätta att öka i ej obetydlig omfattning. Dessa svarar emellertid endast för en del av statens aktiviteter på investeringsområdet — för en fullständig redogörelse av den statliga investeringsverksamheten hänvisas till kapitel VI.

Beräkningarna över den statliga konsumtionens omfattning 1963 baserar

sig — i likhet med vad som gäller övriga statsutgifter — på en realekonomisk gruppering av statsbudgetens utgiftssida för innevarande och nästa budgetår, vilken utförts inom riksrevisionsverket. Problemet ligger dels i omvandlingen av budgetårssiffror för riksstat och riksstatförslag till siffror för kalenderår, dels i hur totalskattningar av reservationsmedelsförbrukningar, anslagsöverskridanden och -besparingar skall fördelas mellan olika utgiftskategorier. De (osäkra) kalkyler som nu utförts pekar på en något högre real ökningstakt för den statliga konsumtionen mellan 1962 och 1963 än vad motsvarande beräkningar enligt den preliminära nationalbudgeten gav vid handen — bortåt 7 procent mot tidigare ca 6 procent. Ökningen 1961—62 visade sig ävenledes bli högre än enligt tidigare bedömningar. Detta kan bl. a. sammanhånga med att vakanta tjänster lättare kunnat besättas i ett samhällsekonomiskt läge som kommit att kännetecknas av relativt minskad efterfrågan på arbetskraft från den privata sektorns sida.

Den nivåhöjning av transfereringsutgifterna som ägde rum 1962 beror i betydande utsträckning på folkpensions- och barnbidragshöjningar samt införandet av skatteersättning till kommunerna för det skattebortfall som den senaste ortsavdragsreformen innebar. I avsaknad av motsvarande ändringar av utgiftsnormerna 1963 torde man kunna räkna med en absolut och relativt svagare uppgång av de statliga överföringsutgifterna 1963 än 1962.

Tabell VIII: 1. Statens inkomster och utgifter 1961—1963

Miljoner kronor i löpande priser

	Kalenderår			Budgetår		
	1961	1962	1963	1961/62	1962/63 enl. kompl. prop.	1963/64 enl. kompl. prop.
1. <i>Inkomster</i>	17 440	19 230	20 000	18 007	19 702	20 034
därav: direkta skatter ..	8 553	8 921	8 870	8 620	8 869	8 370
indirekta skatter ..	7 634	8 931	9 650	8 046	9 390	10 125
övrigt	1 253	1 378	1 480	1 341	1 443	1 533
2. Bruttoinvesteringar	3 169	3 651	4 025	3 403	3 855	4 370
3. Konsumtion	3 970	4 557	5 130	4 218	4 817	5 422
4. Transfereringar	8 496	9 432	10 150	8 691	9 976	10 345
5. <i>Summa 2 till 4</i>	15 635	17 640	19 305	16 312	18 648	20 137
6. Finansiellt sparande (1—5)	+ 1 805	+ 1 590	+ 695	+ 1 695	+ 1 054	— 103
7. Utlåning och andra fi- nansplaceringar	1 220	992	1 075	1 168	1 204	948
8. <i>Totala utgifter</i> (5+7)....	16 855	18 632	20 380	17 480	19 852	21 085
9. <i>Totalbudgetsaldo</i> (1—8) ..	+ 585	+ 598	— 380	+ 527	— 150	— 1 051

Anm. Tabellens uppgifter baseras på riksrevisionsverkets och finansdepartementets data, vilka till övervägande del är kassamässiga. Vissa undantag härvidlag föreligger dock, varför exakt överensstämmelse ej ernås med riksgäldskontorets statistik rörande budgetutfallen.

Differensen mellan statsbudgetens inkomster och utgifter utom låne- och andra finanstransaktioner — vilka behandlas i kreditmarknadskapitlet — benämnes statens finansiella sparande. Förändringen i detta saldo mellan två på varandra följande perioder (år) brukar ses som ett indicium på statsbudgetens effekt på totalefterfrågan. Ett ökat positivt eller ett minskat negativt saldo skulle innebära att budgeten utövat en restriktiv inverkan på totalekonomin, medan ett minskat positivt eller ökat negativt saldo skulle tyda på en effekt i motsatt riktning. Detta approximativa sätt att mäta budgetens efterfrågeeffekt baseras bl. a. på förhållandet att ökade statsinkomster eller minskade statsutgifter utövar en hämmande inverkan på övriga sektorsers disponibla inkomster och därmed på deras efterfrågan på varor och tjänster, medan motsatsen skulle gälla för minskade statsinkomster och ökade statsutgifter. Eftersom statens finansiella sparande mellan 1961 och 1962 minskade med ca 200 miljoner kronor skulle statsbudgeten 1962 ha varit svagt expansiv, medan den 1963 skulle komma att bli relativt starkt expansiv — det finansiella sparandet beräknas minska med bortåt 900 miljoner kronor.

Ovanstående resonemang har förts i anknytning till tabell 1. I tabell 2 har gjorts vissa justeringar av inkomst- och utgiftsdata som syftar till att något bättre belysa statens inkomsters och utgifters effekter på realaktiviteterna i samhället. Vissa inkomstposter har härvid omlokaliserats så att de fallit på det år då de minskar de disponibla inkomsterna. Detta har gjorts för den preliminära A-skattens och den allmänna varuskattens del. Dessa skatter minskar hushållens disponibla inkomster under de två månader som föregår uppbördsmånaden. Januariuppbörderna av dessa skatter avser sålunda skattebelopp som belastat hushållen under november och december, varför de i tabell 2 förts tillbaka till det föregående året. För att justeringen skall ge en rättvisande bild av budgetens realekonomiska effekter måste skillnaderna mellan justerade och ojusterade data ses som en kreditlokalisering i tiden. — Övriga inkomster och utgifter har i brist på håll-

Tabell VIII: 2. Statens inkomster och utgifter 1961—1963, justerade kassamässiga uppgifter

Miljoner kronor i löpande priser.

	Kalenderår		
	1961	1962	1963
1. <i>Inkomster</i>	17 613	19 572	20 179
därav: direkta skatter	8 666	9 069	9 011
indirekta skatter	7 694	9 125	9 688
övrigt	1 253	1 378	1 480
2. Bruttoinvesteringar	3 250	3 625	4 110
3. Konsumtion	3 970	4 557	5 130
4. Transfereringar	8 496	9 432	10 150
5. <i>Summa 2 till 4</i>	15 716	17 614	19 390
6. Finansiellt sparande (1—5)	+1 897	+1 963	+ 739

givning till eller kreditåterbetalning från företagen, vilken förutsätts vara utan betydelse för den realekonomiska utvecklingen.

På utgiftssidan har de statliga investeringarna antagits ligga jämnt fördelade över budgetåret — enligt de kassadata som redovisas i tabell 1 ligger betalningarna koncentrerade till vårhalvåret, vilket i högre utsträckning torde reflektera betalningsvanor än den statliga investeringsaktivitetens punkter för en omgruppering fått kvarstå oförändrade från tabell 1.

Enligt de justerade data som redovisas i tabell 2 skulle statsbudgetens totala efterfrågeeffekt 1962 ha varit ungefär neutral (det justerade finansiella sparandet ökade obetydligt mellan 1961 och 1962) medan den 1963 skulle komma att bli ännu mer expansiv än vad tabell 1 antydde (det finansiella sparandet nedgår med nära 1 200 miljoner kronor mellan 1962 och 1963 enligt tabell 2 mot en nedgång med nära 900 miljoner kronor enligt tabell 1).

Allt för stor vikt får givetvis ej fästas vid de rent siffermässiga angivelserna av budgeteffekterna i resonemangen ovan. Man torde dock med stor sannolikhet kunna utgå från att en ej obetydlig omsvängning av budgetläget och därmed av riktningen av budgetens totala efterfrågeeffekt kommer att inträffa under loppet av 1963. Tillgängliga statistiska data t. o. m. första kvartalet i år tyder ej på att omsvängningen ännu kommit till stånd. Det synes nu därför bli under årets andra hälft som stimulanseffekten främst kommer att inträda.

Den reviderade nationalbudgeten för 1963, som utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning, bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika statliga verk och institutioner. Arbetet har drivits i nära kontakt med konjunkturinstitutet som samtidigt färdigställt sin senaste konjunkturrapport. Kapitel VI, Investeringarna, har därjämte utarbetats av t. f. förste forskningssekreterare Åke Tengblad och räkneexemplet i samma kapitel av forskningssekreterare Gudrun Norstedt. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock inget ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Tabellförteckning

I.	1. Försörjningsbalans för 1963	8
II.	1. Bruttonationalprodukt och efterfrågekomponenter 1961—1963	11
	2. Indikatorer över produktion och orderläge i verkstadsindustrin ..	17
	3. Valutareserverna omräknade i antal hela importveckor	20
III.	1. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1961—1962.....	22
	2. Guld- och valutareserven december 1959—mars 1963.....	22
	3. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisförändringar 1961—1963..	24
	4. Betalningsbalansen 1960—1963	25
IV.	1. Produktionsprognos för olika näringsgrenar 1962—1963.....	28
	2. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1960—1963.....	29
V.	1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1961—1963 ..	35
	2. Privat konsumtion 1961—1963.....	39
VI.	1. Investeringsplaner inom industrin för 1963	45
	2. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1963	46
	3. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas in- vesteringsplaner för 1963	48
	4. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling 1962—1963.....	49
	5. Påbörjade byggen inom den reglade sektorn (exkl. bostäder och kraftverk)	50
VII.	1. Kreditmarknaden 1961 och 1962	53
	2. Finansiellt sparande m. m. 1963 (räkneexempel)	54
	3. Kreditmarknaden 1963	57
VIII.	1. Statens inkomster och utgifter 1961—1963	60
	2. Statens inkomster och utgifter 1961—1963, justerade kassamässiga uppgifter	61

Innehåll

I. Sammanfattande översikt	1
II. Det internationella läget	10
III. Utrikeshandeln	22
IV. Produktionen och arbetsmarknaden	26
1. Produktionen	26
2. Arbetsmarknaden	28
V. De enskilda konsumenternas ekonomi	33
1. De disponibla inkomsterna	33
2. Konsumentpriserna	37
3. Den privata konsumtionen	39
VI. Investeringarna	42
VII. Kreditmarknaden	52
1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1962 och första kvartalet 1963	52
2. Finansierings- och kreditmarknadsperspektiven för 1963	55
VIII. Den offentliga verksamheten	59
1. Allmänt	59
2. Statens inkomster och utgifter 1961—1963	59

**DRIFTBUDGETEN
FÖR
BUDGETÅRET 1963/64**

Bihang D

DRIFTBUDGETEN
FÖR BUDGETÅRET 1963/64

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsinkomster:			
I. Skatter	18 040,2	+ 169,0	18 209,2
II. Uppbörd i statens verksamhet.....	276,1	—	276,1
III. Diverse inkomster	391,0	+ 6,0	397,0
Säger	18 707,3	+ 175,0	18 882,3
B. Inkomster av statens kapitalfonder:			
I. Statens affärsverksfonder	415,0	— 14,0	401,0
II. Riksbanksfonden	50,0	+ 50,0	100,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	34,3	—	34,3
IV. Försvarets fonder	41,7	—	41,7
V. Statens utlåningsfonder	334,2	—	334,2
VI. Fonden för låneunderstöd.....	14,2	—	14,2
VII. Fonden för statens aktier.....	105,0	—	105,0
VIII. Statens pensionsfonder	77,4	—	77,4
IX. Diverse kapitalfonder.....	43,5	—	43,5
Säger	1 115,3	+ 36,0	1 151,3
Summa inkomster å driftbudgeten	19 822,6	+ 211,0	20 033,6
Återföring från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel	250,0	+ 25,0	275,0
Summa	20 072,6	+ 236,0	20 308,6

budgetåret 1963/64

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsutgifter:			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna.....	5,5	—	5,5
II. Justitiedepartementet	194,1	—	194,1
III. Utrikesdepartementet	177,9	+ 6,5	184,4
IV. Försvarsdepartementet	3 645,8	+ 8,8	3 654,6
V. Socialdepartementet	5 588,7	+ 15,0	5 603,7
VI. Kommunikationsdepartementet	1 701,0	+ 0,3	1 701,3
VII. Finansdepartementet	1 024,6	+ 0,1	1 024,7
VIII. Ecklesiastikdepartementet	2 743,4	+ 4,2	2 747,6
IX. Jordbruksdepartementet.....	602,0	+ 12,1	614,0
X. Handelsdepartementet	259,0	—	259,0
XI. Inrikesdepartementet	1 293,4	— 19,7	1 273,7
XII. Civildepartementet	805,0	+ 74,8	879,8
XIII. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.....	35,0	—	35,0
Säger	18 076,4	+ 102,1	18 178,4
B. Utgifter för statens kapitalfonder:			
I. Statens affärsverksfonder	50,0	—	50,0
II. Luftfartsfonden	12,3	—	12,3
III. Riksgäldsfonden	820,0	— 20,0	800,0
IV. Avskrivning av nya kapitalinve- stingar	668,3	+ 19,9	688,2
V. Avskrivning av oreglerade kapital- medelsförluster	1,0	—	1,0
Säger	1 551,6	— 0,1	1 551,5
Summa utgifter å driftbudgeten	19 627,9	+ 102,0	19 729,9
Beräknat överskott å statsregleringen	¹ 444,7	+ 134,0	¹ 578,7
därav: Överskott av inkomster	¹ 194,7	+ 109,0	¹ 303,7
Balanserade kommunalskattemedel..	250,0	+ 25,0	275,0
Summa	¹ 20 072,6	+ 236,0	¹ 20 308,6

¹ Exkl. beräknad förbrukning av reservationsmedel 100,0 milj. kr.

DEN STATSFINANSIELLA
UTVECKLINGEN
BUDGETÅREN 1963/64—1966/67

Bihang E

PM

**angående huvuddragen i den statsfinansiella utvecklingen
under budgetåren 1963/64—1966/67**

Inledning

I syfte att siffermässigt belysa den framtida statsfinansiella utvecklingen har inom finansdepartementet sammanställts beräkningar av hur statens inkomster och utgifter under vissa antaganden kan komma att utvecklas under budgetåren 1963/64—1966/67. Som underlag för kalkylerna har, såvitt avser utgiftssidan, uppgifter genom departementens försorg inhämtats från olika myndigheter och verk. I samband härmed har också vissa uppgifter införskaffats rörande utvecklingen av antalet anställda. När det gäller inkomstsidan har riksrevisionsverket verkställt en beräkning över inkomsterna på driftbudgeten. Därjämte har uppgifter rörande vissa avskrivningar m. m. införskaffats från vederbörande myndigheter och verk.

I ett inledande avsnitt redovisas visst material, ägnat att ge en bakgrund till bedömningen av den framtida utgiftsutvecklingen. Dessa beräkningar omfattar den volymmässiga utvecklingen under budgetåren 1955/56—1961/62 för dels de egentliga statsutgifterna på driftbudgeten, dels de s. k. realfonderna på kapitalbudgeten. Vidare redovisas en jämförelse mellan de kalkyler som lämnades i kompletteringspropositionen våren 1962 för utgifterna under budgetåret 1963/64 och de i årets kompletteringsproposition gjorda beräkningarna avseende samma budgetår. I ett följande avsnitt lämnas en redogörelse för den statliga personalutvecklingen.

Vid utarbetandet av kalkylerna över utvecklingen av statens inkomster och utgifter för budgetåren 1963/64—1966/67 har i huvudsak samma metod använts som vid motsvarande beräkningar i fjol. För att belysa den samhällsekonomiska innebörden av utgiftsberäkningarna lämnas en redovisning av den realekonomiska utvecklingen. Beräkningarna av statens inkomster och utgifter har sammanfattats i ett avslutande avsnitt om den beräknade utvecklingen av totalbudgetsaldot.

A. Vissa uppgifter om den statsfinansiella utvecklingen under budgetåren 1955/56—1961/62, m. m.

1. De egentliga statsutgifternas volymmässiga utveckling

Liksom i bilag E till fjolårets kompletteringsproposition och i huvudsaklig överensstämmelse med där tillämpade metoder har vissa beräkningar utförts av statsutgifternas volymmässiga förändring. Syftet med dessa beräkningar är såväl att underlätta analysen av den gångna utvecklingen som att erhålla ett underlag för bedömningen av den framtida utgiftsutvecklingen på olika områden. Till grund för beräkningarna ligger de faktiska budgetutfallen under perioden 1955/56—1961/62. Utgifterna har grupperats enligt den indelning i littera under de olika huvudtitlarna som följts i rikstatsförslaget för nästa budgetår. En schablonmässig omräkning av de egentliga statsutgifternas utveckling i löpande priser till 1955/56 års löne- och prisnivå redovisas i indexform i tabell 1. Under hänvisning till de redogörelser som lämnats i de senaste årens kompletteringspropositioner över utgifterna inom de olika huvudtitlarna, redovisas i år i huvudsak endast utvecklingstendenserna i stort.

Det är ofrånkomligt att svagheter måste vidlåda här gjorda försök att beräkna den volymmässiga utvecklingen av statens utgifter. En ofullkomlighet av principiell betydelse är att produktivitetsförändringar vid den statliga produktionen av tjänster inte beaktats. Produktivitetsförändringar vid produktionen av tjänster inom förvaltning, rättsväsen, försvar, undervisningsväsen etc. låter sig nämligen knappast mätas statistiskt. De prisindex varmed anslagens värdebelopp omräknas i volymtal har därför kalkylerats på kostnadselement i det sista produktionsledet, d. v. s. på löner och omkostnader sådana de föreligger i budgetredovisningarna. Vid beräkningarna har eftersträvat en uppdelning av utgifterna på de olika varor och tjänster som konstituerar kostnadselementen i verksamheten. Av beräkningstekniska skäl har endast de större kostnadselementen under varje littera för de olika huvudtitlarna kunnat beaktas. Till osäkerheten i beräkningarna har också bidragit, att lämpliga indexserier saknas för många utgiftsområden. I ett fall, nämligen i fråga om de svenska bidragen till internationell hjälpverksamhet och bidrag till internationella organisationer, har någon fast prisberäkning inte gjorts på grund av svårigheten att finna en meningsfull prisindexserie. Flertalet direkta transfereringar till enskilda personer, t. ex. folkpensioner och barnbidrag, har omräknats till fasta priser med hjälp av konsumentprisindex. »Volymsiffrorna» för dessa transfereringsutgifter kan därför sägas utgöra ett mått på den köpkraft dessa transfereringar representerar för den enskilde mottagaren.

Enligt de gjorda beräkningarna ökade de egentliga statsutgifterna på driftbudgeten under perioden 1955/56—1961/62 med 37 procent eller 5,4 procent per år i genomsnitt.

Tabell 1. De egentliga statsutgifternas volymmässiga utveckling under budgetåren 1955/56—1961/62

Littera	Anslagsgrupp	Index med 1955/56 = 100							Årlig procentuell förändring i genomsnitt under budgetåren 1955/56—1961/62
		1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A, B	I. Kungl. hov- o. slottsstaterna	100	102	100	109	108	104	108	+ 1,3
A—D	II. Justitiedepartementet	100	109	116	128	133	139	145	+ 6,4
	Domstolarna, rättegångsväsendet i allmänhet, m. m.	100	103	107	111	113	120	120	+ 3,1
E, F	Fångvården, m. m.	100	117	128	148	156	163	176	+ 9,9
A—D	III. Utrikesdepartementet	100	113	108	113	137	164	182	+ 10,5
A—F	IV. Försvarsdepartementet	100	101	109	111	115	112	122	+ 3,4
	V. Socialdepartementet	100	117	120	120	121	131	135	+ 5,4
B	Allmän försäkring m. m. ¹	100	111	111	121	120	135	137	+ 5,4
C	Socialvård, nykterhetsvård m. m.	100	105	107	115	125	113	116	+ 2,5
D	Stöd åt barnfamiljer m. m.	100	99	110	121	126	127	135	+ 5,1
F—H, J, K	Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården	100	107	109	113	116	118	125	+ 3,8
A, E, I, L	Arbeterskydd, rehabiliteringsverksamhet m. m.	100	103	133	122	127	141	156	+ 7,7
	VI. Kommunikationsdepartementet	100	105	110	120	119	125	129	+ 4,4
B, C	Väg- och vattenbyggnadsväsendet, vägtrafikväsendet	100	106	110	111	111	121	121	+ 3,2
A, D—J	Vissa myndigheter, m. m.	100	99	111	180	175	157	183	×
	VII. Finansdepartementet	100	107	238	359	359	398	311	+ 20,8
D	Skatteersättning till kommunerna m. m.	100	95	409	726	722	682	594	×
A—C, E	Vissa myndigheter, m. m.	100	115	118	102	106	189	112	+ 1,9
	VIII. Ecklesiastikdepartementet	100	108	115	122	135	136	147	+ 6,6
D	Skolväsendet	100	108	114	119	133	130	138	+ 5,5
E	Högre utbildning och forskning	100	114	124	145	160	173	189	+ 11,2
F	Läroarbetsutbildning	100	94	101	106	112	117	130	+ 4,5
G	Studiesociala ändamål	100	94	123	151	167	182	240	+ 15,7
A—C, H	Allmänna kultur- och bildningsändamål, kyrkor, m. m.	100	109	115	119	116	126	127	+ 4,1
	IX. Jordbruksdepartementet	100	78	88	80	67	72	75	— 4,7
B, C, J	Lantbrukets rationalisering, lantmäteriväsendet, m. m.	100	96	99	92	94	85	89	— 2,0
D	Jordbruksprisreglering m. m.	100	67	81	68	50	58	63	— 7,4
E—H	Undervisning och forskning på jordbrukets område, m. m.	100	103	100	102	103	106	101	+ 0,1
I	Skogsväsendet	100	97	103	123	117	109	113	+ 2,1
A, K—M	Fiskeriväsendet, vissa myndigheter, m. m.	100	133	125	123	114	127	139	+ 5,6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B—E	X. Handelsdepartementet	100	126	144	153	206	196	185	+ 10,8
	Industri, hantverk och handel, teknisk forskning, m. m.	100	99	84	116	121	132	150	+ 7,0
F	Atomenergiverksamhet	100	230	322	345	628	565	476	×
I	Ekonomisk försvarsberedskap	100	101	108	101	84	85	86	— 2,5
A, G, H, J	Vissa myndigheter, m. m.	100	100	104	106	108	107	115	+ 2,4
	XI. Inrikesdepartementet	100	116	129	197	227	220	210	+ 13,1
C	Arbetsmarknad m. m.	100	119	137	317	395	352	288	×
D	Bostadsbyggande m. m.	100	160	186	248	274	314	355	+ 23,5
E	Polisväsendet	100	113	129	134	141	135	137	+ 5,4
F	Civilförsvaret, m. m.	100	78	83	76	71	57	72	— 5,3
A, B, G	Landsstaten, m. m.	100	102	104	107	109	115	118	+ 2,8
	XII. Civildepartementet	100	104	109	111	117	133	145	+ 6,4
C	Pensionsväsendet	100	105	110	114	120	124	131	+ 4,6
A, B, D, E	Vissa myndigheter, m. m.	100	85	105	81	81	243	308	×
	XIII. Oförutsedda utgifter.	100	42	337	20	350	19	73	×
	XIV. Riksdagen och dess verk	100	101	102	123	120	129	133	+ 4,9
	Summa egentliga statsutgifter ¹	100	104	113	124	129	133	137	+ 5,4

¹ Exklusive 275 milj. kr. avseende fondering för framtida pensionsändamål under budgetåren 1956/57 och 1957/58.

Anm. I kolumnen för den genomsnittliga procentuella förändringen har sådana större utgiftsökningar som i huvudsak betingats av att nya utgiftsändamål tillkommit under perioden markerats med ×.

Utgifterna under justitie-, social-, kommunikations-, ecklesiastik- och civildepartementen samt utgifterna för riksdagen och dess verk uppvisar en volymmässig ökning av samma storleksordning som de totala utgifterna i genomsnitt. Väsentligt större ökningarna än genomsnittet för totalutgifterna uppvisar utrikes-, finans-, handels- och inrikesdepartementens huvudtitlar. De stora ökningarna under dessa huvudtitlar sammanhänger främst med utvecklingen av vissa speciella utgiftsposter. Utgifterna under försvarsdepartementets huvudtitel har ökat mindre än totalutgifterna i genomsnitt, medan utgifterna under jordbruksdepartementets huvudtitel uppvisar en volymmässig minskning.

Under *justitiedepartementets* huvudtitel domineras utvecklingen av utgifterna för fångvården, som svarar för omkring hälften av huvudtitelns utgifter. Avgörande för denna utveckling har främst varit den ökade kriminaliteten, som nödvändiggjort en betydande utbyggnad av antalet vårdplatser vid fångvårdsanstalterna. Antalet platser har från slutet av 1955 till slutet av 1962 ökat från knappt 3 500 till mer än 5 300, samtidigt som vårdresurserna i övrigt förbättrats.

Under *utrikesdepartementets* huvudtitel har skett mycket omfattande ökningarna av Sveriges bidrag till internationella organisationer och av den svenska biståndsverksamheten. Dessa båda anslagsgrupper svarade 1961/62 för närmare hälften av huvudtitelns utgifter mot endast en sjättedel 1955/56.

Anslagsutvecklingen under *försvarsdepartementets* huvudtitel har under

de fyra senaste budgetåren i perioden i huvudsak bestämts av de 1958 och 1961 antagna riktlinjerna för försvarets framtida utformning. Den ojämna utvecklingen under senare budgetår betingas av förändringar i behållningarna av reservationsmedel.

Utgiftsutvecklingen under *socialdepartementets* huvudtitel domineras av folkpensioner, barnbidrag, bidrag till sjukförsäkringen och bostadsrabatter. Den i 1955/56 års prisnivå angivna ökningen för dessa utgifter påverkas givetvis av den omräkning med konsumentprisindex som skett. Utgiftsökningen för folkpensioneringen är bl. a. en följd av det ökande antalet åldringar. I övrigt har utgifterna för folkpensioneringen främst påverkats av de beslut om standardtillägg som fattats vid 1956, 1958 och 1960 års riksdagar.

Enligt departementsreformen hänförs fr. o. m. 1 juli 1963 hälso- och sjukvården till socialdepartementet. Utgiftsutvecklingen inom dessa områden påverkas främst av upprustningen inom mentalsjukvården samt utbyggnaden av de statliga och kommunala undervisningssjukhusen.

De utgiftsmässigt dominerande anslagen under *kommunikationsdepartementets* huvudtitel är vägbyggnads- och vägunderhållsanslagen. Den utveckling som skett för utgifterna för vägväsendet under perioden har möjliggjort såväl en fortsatt utbyggnad av väg- och gatunätets längd som en förbättring av vägnas standard. Ökningen under budgetåren 1958/59—1961/62 av de som beredskapsarbeten bedrivna vägarbetena påverkar inte utgiftsserien för kommunikationshuvudtiteln utan utgifterna under inrikeshuvudtiteln. Där- emot ingår i utgiftsserien för de tidigare budgetåren vissa beredskapsarbeten. Om beredskapsarbetena för hela perioden skulle inräknas uppgår den genomsnittliga utgiftsstegringen för anslagsgruppen till 5,4 procent per år. Den relativt kraftiga ökningen för den andra redovisade anslagsgruppen är främst betingad av det budgetåret 1958/59 införda driftbidraget till SJ.

Utgiftsutvecklingen under *finansdepartementets* huvudtitel sammanhänger framför allt med den skatteersättning till kommunerna som beslutats i samband med 1957 års ortsavdragsreform. Den kraftiga ökningen budgetåret 1960/61 för den andra i tabellen redovisade anslagsgruppen sammanhänger med att huvudtiteln detta år belastades med utgifter för premiering av frivilligt sparande under 1955 och 1956.

Utgifterna under *ecklesiastikdepartementets* huvudtitel har expanderat kraftigt under perioden. Mot bakgrunden av ökningen av de åldersgrupper, ur vilka eleverna till de högre skolformerna rekryteras, och beroende på den stigande studiefrekvensen samt arbetsmarknadens efterfrågan på kvalificerad arbetskraft har gymnasieorganisationen undergått en synnerligen expansiv utveckling och yrkesutbildningen förstärkts såväl kvantitativt som kvalitativt.

De under perioden kontinuerligt stigande utgifterna för den högre utbildningen och forskningen återspeglar bl. a. de förbättrade villkoren för forskningen samt 1958 års reform av undervisningen vid de filosofiska fakulteterna.

Expansionen av utbildningsväsendet betingar också, liksom införandet av

de allmänna studiebidragen budgetåret 1957/58, ökningen av naturastipendierna budgetåret 1960/61 samt införandet av avskrivning av studielån budgetåret 1961/62, den kraftiga ökningen av anslagen till studiesociala ändamål.

Utgiftsutvecklingen under *jordbruksdepartementets* huvudtitel har kraftigt påverkats av de skördeskadeersättningar som utgick under budgetåren 1955/56 och 1957/58. Främst härigenom uppvisar huvudtiteln en volymmässigt utgiftsminskning under perioden. För övriga verksamhetsområden föreligger däremot totalt sett en ökning.

Den genomsnittliga årliga utgiftsförändringen under *handelsdepartementets* huvudtitel är väsentligen avhängig av en dominerande anslagsgrupp. Den för huvudtiteln totala volymökningen om i genomsnitt 11 procent förklaras sålunda väsentligen av atomenergiverksamhetens snabba utveckling. Den relativa minskningen för atomenergianslagen under de senaste budgetåren motsvaras av en uppgång under kapitalbudgeten.

Den snabbaste utgiftsutvecklingen inom *inrikesdepartementets* verksamhetsområde svarar anslagen till arbetsmarknadspolitiken och bostadsbyggnandet för. Utgifterna för arbetsmarknadspolitiken har givetvis påverkats av arbetsmarknadsläget under senare delen av 1950-talet. Den kraftiga utgiftsökningen under budgetåren 1958/59 och 1959/60 får således ses mot bakgrund av de sysselsättningsvårigheter som inträffade 1958. I viss mån har utgifterna under efterföljande budgetår påverkats av eftersläpande kostnader för de beredskapsarbeten som igångsattes under 1958 och 1959. Den högre utgiftsnivån sammanhänger i övrigt med att ambitionsgraden för arbetsmarknadspolitiken höjts.

Utgifterna för bostadspolitiken har under perioden ökat kraftigt. Detta beror huvudsakligen på att nya årgångar hus tillkommit för vilka ränteftergift utgår och att de nya årgångarna omfattat flera lägenheter samt att räntenivån legat högre än under utgångsåret.

Utgiftsförändringarna under *civildepartementets* huvudtitel slutligen påverkas främst av kostnaderna för det statliga och statsunderstödda pensionsväsendet, samt, under de senaste budgetåren i perioden, av den statliga arbetsgivaravgiften till den allmänna tilläggs pensioneringen.

2. Den volymmässiga utvecklingen för realfonder på kapitalbudgeten

Av utgifterna under statens kapitalfonder representerar medelsförbrukningen under affärsverksfonderna, luftfartsfonden, fastighetsfonden, försvarets fonder och väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond (diverse kapitalfonder) direkt statlig realinvestering. För övriga kapitalfonder motsvaras medelsanvisningarna av statlig utlåning, aktieteckning o. s. v., som inte inräknas i den statliga investeringsverksamheten i detta orts samhällsekonomiska betydelse. En beräkning av utgiftsutvecklingen i fasta priser för dessa fonder av finansiell karaktär låter sig inte göras på ett meningsfullt sätt. Däremot har för bedömningen av den framtida utgiftsutvecklingen vissa be-

Tabell 2. Den volymmässiga utvecklingen för realfonderna på kapitalbudgeten 1955/56—1961/62

	Index med 1955/56 = 100							Genomsnittlig årlig procentuell förändring 1955/56-1961/62 enligt trendberäkning
	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62	
<i>Statens affärsverksfonder</i>	100	93	97	110	118	106	105	+ 2,2
Postverket.....	100	71	44	40	41	36	57	- 12,8
Televerket.....	100	99	101	113	112	108	110	+ 2,0
SJ.....	100	88	91	95	104	91	87	- 0,7
Statens vattenfallsverk.....	100	93	102	123	136	122	118	+ 4,9
Domänverket.....	100	97	71	72	52	16	69	- 14,2
<i>Luftfartsfonden</i>	100	93	194	565	741	387	260	+ 21,1
<i>Statens allmänna fastighetsfond</i> ..	100	103	116	141	144	151	177	+ 10,3
<i>Försvarets fonder</i>	100	103	83	84	91	99	124	+ 2,7
<i>Diverse kapitalfonder</i>	100	91	88	82	100	84	86	- 1,7
Summa	100	95	97	110	119	109	112	+ 3,0

räkningar gjorts beträffande den volymmässiga utgiftsutvecklingen av de statliga realinvesteringarna. I förevarande avsnitt lämnas en kortfattad redogörelse för utvecklingen av dessa utgifter under budgetåren 1955/56—1961/62 efter en schablonmässig omräkning som gjorts av utgifterna i 1955/56 års prisnivå (tabell 2).

Liksom när det gäller den volymmässiga utvecklingen av de egentliga statsutgifterna, är det angeläget att understryka beräkningarnas schablonmässiga karaktär. De indexserier över prisutvecklingen som använts är desamma som utnyttjas i samband med nationalbokföringen. En närmare redogörelse för ifrågakvarande indexserier lämnades i bihang E till fjolårets kompletteringsproposition. Beräkningen av den genomsnittliga procentuella förändringen under perioden har gjorts med anlitande av en statistisk metod som tar hänsyn såväl till förändringarna mellan periodens första och sista budgetår som till utvecklingen under de mellanliggande budgetåren. Härigenom åstadkommes en mer rättvisande redovisning av den trendmässiga utvecklingen. Anledningen härtill är dels att anvisningarna till de enskilda investeringsobjekten är av engångskaraktär, dels att investeringsverksamheten utmärks av konjunkturpolitiskt betingade variationer.

Enligt gjorda trendberäkningar ökade medelsförbrukningen under realfonderna under perioden 1955/56—1961/62 med i genomsnitt 3 procent per år. De kraftigaste volymmässiga ökningarna under perioden redovisas för luftfartsfonden och statens allmänna fastighetsfond. Affärsverksfonderna uppvisar under perioden en ökning med i genomsnitt 2,2 procent per år och försvarets fonder en stegring med 2,7 procent. Investeringarna under diverse kapitalfonder uppvisar en minskning med 1,7 procent per år.

Utvecklingen av *affärsverkens* investeringar återspeglar väsentligen kon-

junktureförloppet. Begränsningen av affärsverkens investeringar under budgetåren 1956/57 och 1957/58 samt 1960/61 och 1961/62 sammanhängde med den allmänt återhållande ekonomiska politiken under dessa år. Den i vissa fall markerade stegring som inträdde 1958/59 och 1959/60 får ses mot bakgrund av strävandena att motverka efterfrågeminskningen inom den privata sektorn i samband med den då pågående konjunkturavmattningen. Till en del var den också resultatet av en planerad investeringsökning, som särskilt inriktades på sådana investeringar som utgjorde en förutsättning för en stegrad industriproduktion. Utvecklingen under de olika fonderna var dock splittrad. Postverkets investeringar, som emellertid är av förhållandevis liten omfattning, minskade under perioden. För SJ fluktuerade investeringsnivån i huvudsak kring utgångsårets nivå, dock med någon minskning i förhållande till denna. Televerkets och statens vattenfallsverks investeringar visade däremot en genomsnittlig stegring över perioden.

Utvecklingen inom televerket kännetecknas av en stark expansion av telefon- och telexrörelsen samt på radio- och televisionsområdet. Ett mått på expansionstakten utgör antalet installerade telefoner, som under perioden stigit från knappt 2 till närmare 3 miljoner, av vilka vid periodens slut ca 93 procent var anslutna till automatiska telefonstationer. Utbyggandet av televisionen har också sedan 1956 utgjort en mycket expansiv del av televerkets investeringar.

Mot bakgrunden av det ekonomiska läget för statens järnvägar har en bibehållen hög investeringsnivå framstått som ett viktigt villkor för en bättre driftsekonomi. Investeringarna har särskilt inriktats på företagsekonomiskt lönande rationaliseringsåtgärder. Investeringarna har sålunda i främsta rummet syftat till fortsatta förbättringar av kapaciteten och standarden på de trafikstarkare linjerna, stationerna och bangårdarna samt till modernisering och standardisering av den rullande materielen. Avsevärda investeringar har också skett i trafiksäkerhetsfrämjande syfte.

För statens vattenfallsverk har investeringarna under perioden främst syftat till att uppnå torrårssäkerhet och att åstadkomma en optimal ekonomisk avvägning mellan vatten- och värmekraftverk. Språnget i investeringsutvecklingen från 1957/58 till 1958/59 motsvarar en komplettering och forcering av programmet för kraftverksutbyggnaden till följd av den konsumtionsstegring som skett fortlöpande under perioden. Större delen av kostnaderna för värmekraftverket i Stenungsund infaller vidare under perioden, varjämte Ågesta kraftvärmeverk påbörjades under senare delen av denna.

För domänverket har endast medtagits de investeringar som finansierats över kapitalbudgeten. Härutöver sker en omfattande investeringsverksamhet avseende bl. a. skogsbilvägar och skogsvårdsåtgärder av skilda slag med anlåtande av driftinkomster.

Den starka ökningen av investeringarna under *luftfartsfonden* återspeglar främst tillkomsten av Arlanda flygplats. Därjämte har under perioden skett en förhållandevis kraftig utbyggnad av flygfältsnätet i övrigt.

De utgiftsmässigt dominerande investeringarna under *statens allmänna*

fastighetsfond faller under perioden inom social- och ecklesiastikdepartementens verksamhetsområden. Investeringarna under socialdepartementet domineras av byggnadsarbeten för mentalsjukvården. Under perioden har sålunda — förutom en kraftig upprustning av befintliga mentalsjukhus — tillkommit eller i det närmaste färdigställt fyra nya mentalsjukhus, nämligen Gullberna, Falbygdens, Mellringe och Hälsinge sjukhus samt påbörjats ytterligare två nya sjukhus i Sala och Katrineholm. Vidare påverkas utgiftsutvecklingen av byggnadsarbeten vid vissa universitetssjukhus. Inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde uppvisar utbyggnaden av universitet och högskolor en snabb expansion. Särskilt omfattande har investeringsverksamheten varit i Göteborg, men även i Uppsala och Lund har byggnadsverksamheten legat på en hög nivå. Beträffande investeringsverksamheten i övrigt inom statens allmänna fastighetsfond kan nämnas utbyggnaden av fångvården samt en inte oväsentlig ökning inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, främst avseende uppförandet av radiohuset.

3. Jämförelse mellan fjolårets och årets utgiftsberäkningar för budgetåret 1963/64

I bihang E till fjolårets kompletteringsproposition redovisades vissa beräkningar till belysning av statsfinansernas utveckling under de tre budgetåren 1963/64—1965/66. I detta avsnitt sker en jämförelse mellan fjolårets beräkningar för budgetåret 1963/64 och nu föreliggande beräkningar enligt riksstatsförslaget jämte framlagda särpropositioner. I anslutning till redovisningen i tabell 3 bör anmärkas, att de angivna utgiftsförändringarna framräknats utifrån de i riksstaten för 1962/63 upptagna beloppen.

Enligt fjolårets kalkyl beräknades de sammanlagda utgifterna på drift- och kapitalbudgeten under budgetåret 1963/64 komma att stiga med omkring 750 milj. kr. Härvid hade emellertid inte reserverats något belopp för tillkommande reformkostnader eller oförutsedda utgiftsbehov. Då den nu beräknade utgiftsökningen för motsvarande poster uppgår till ca 1 375 milj. kr. föreligger en siffermässig avvikelse på drygt 625 milj. kr. Såsom framgår av tabellen framkommer denna avvikelse som differensen mellan, å ena sidan, ökningarna hänförliga till de i beräkningarna specificerade större anslagsposterna samt övriga statsutgifter, och å andra sidan, en minskning under det i kalkylen upptagna tillägget för höjda löner. Totalt redovisades förra året för de specificerade större anslagsposterna och övriga statsutgifter — inkl. tillägg för erfarenhetsmässig utgiftsökning — en ökning med närmare 600 milj. kr. (posterna I—III i tabellen), medan enligt de nu gjorda beräkningarna stegringen uppgår till drygt 1 700 milj. kr. I riksstaten för innevarande budgetår är uppförda täckningsanslag under fjärde och tolfte huvudtitlarna med respektive 84 och 353 milj. kr. för den i fjol genomförda höjningen av statstjänstemännens löner under kalenderåren 1962 och 1963. Summan av dessa anslag, 437 milj. kr., har i tabellen uppförts under posten tillägg för höjda löner. De i riksstaten för inneva-

Tabell 3. Statsutgifternas beräknade förändringar till budgetåret 1963/64
Milj. kr.

	Anslag budgetåret 1962/63 enligt riksstaten	Förändring till budgetåret 1963/64		Differens mellan kol. 3 och kol. 2
		enligt kalkyler våren 1962 (prop. 1962: 150)	enligt nu gjorda beräkningar (prop. 1963: 150)	
	(1)	(2)	(3)	(4)
<i>I. Anlagen utgiftsutveckling för vissa större utgiftsposter</i>	14 326	+ 219	+ 827	+ 608
Militära försvaret	3 429	+ 48	+ 505	+ 457
Folkpensioner	2 987	+ 92	+ 123	+ 31
Ordinarie vägenslag	1 167	+ 80	+ 101	+ 21
Kommunikationsverkens investeringar	1 158	—	+ 104	+ 104
Skatteersättning till kommunerna, m. m.	980	- 194	- 183	+ 11
Allmänna barnbidrag	957	- 12	- 10	+ 2
Driftbidrag till grundskolan ...	890	+ 20	+ 200	+ 180
Statsskuldräntor	820	+ 40	- 20	- 60
Bostadslån	758	+ 70	+ 2	- 68
Räntebidrag och bostadsrabatter	450	—	- 60	- 60
Bidrag till sjukkassor	320	+ 44	+ 45	+ 1
Driftbidrag m. m. till SJ	160	- 10	- 30	- 20
Skolbyggnadsbidrag	150	+ 18	+ 20	+ 2
Arbetsgivarbidrag till ATP	100	+ 23	+ 30	+ 7
<i>II. Övriga statsutgifters beräknade utveckling</i>	5 772	+ 279	+ 892	+ 528
därav driftbudgeten	5 215	+ 301	+ 903	
(exkl. avskrivningar)				
kapitalbudgeten	557	- 22	- 11	
(investeringsanslag)				
<i>III. Erfarenhetsmässig utgiftsökning under II utöver den där upptagna</i>	—	+ 85	—	
<i>IV. Schablonmässigt tillägg för höjda löner</i>	437	+ 165	- 345	- 510
Totalutgifter	20 535	+ 1 748	+ 1 874	+ 626

¹ Exkl. reformkostnader.

rande budgetår uppförda täckningsanslagen har nu givetvis i beräkningarna för budgetåret 1963/64 fördelats på respektive utgiftsområden. I enlighet med de för kalkylen gjorda antagandena antogs lönetillägget komma att utgöra 165 milj. kr. under budgetåret 1963/64. Enligt den nyligen träffade överenskommelsen med statstjänstemännens huvudorganisationer om ändringar i löneförmåner, kommer den nu beräknade kostnaden för 1963/64 att uppgå till 92 milj. kr. Förändringen till budgetåret 1963/64 enligt den nu gjorda beräkningen, — 345 milj. kr., är skillnaden mellan de bortfallande täckningsanslagen för 1962/63 och de tillkommande för 1963/64. Differensen mellan denna beräkning och fjolårets uppgår sålunda under posten schablonmässigt tillägg för höjda löner till 510 milj. kr.

Den i kalkylen redovisade sammanlagda utgiftsökningen under de större utgiftsposterna och övriga statsutgifterna får givetvis betraktas mot bakgrunden av de nu nämnda redovisningsmässiga förhållandena rörande löneposten.

Vad de i beräkningarna specificerade större anslagsposterna beträffar (I), redovisades förra året som framgår av tabellen en ökning för dessa med ca 220 milj. kr., medan stegringen enligt de nu gjorda beräkningarna uppgår till närmare 830 milj. kr. Den härigenom uppkomna differensen mellan beräkningarna, ca 610 milj. kr., betingas till mer än en tredjedel av sådana förändringar som följer av redovisningen av löneökningarna.

Vid beräkningen förra året av de militära försvarskostnaderna angavs att utgiftsutvecklingen inte närmare kunde förutses, då den skulle komma att påverkas av det utredningsarbete som bedrevs av 1962 års försvarskommitté. En mekanisk framskrivningsmetod tillgreps därför, innebärande att stegringstakten förutsattes bli densamma som under de senaste åren. I enlighet härmed angavs ökningen till knappt 50 milj. kr. i fast pris- och löneläge. Enligt den nu gjorda beräkningen uppgår ökningen till drygt 500 milj. kr. Av denna ökning utgör emellertid 183 milj. kr. kompensation för pris- och lönestegringar. Den reella kostnadsökningen, hänförlig till teknisk fördyring m. m., uppgår till 222 milj. kr. Av resterande del av utgiftsökningen faller bl. a. 57 milj. kr. på höjda värnpliktsförmåner, 22 milj. kr. på investeringar i försvarets fabriksfond och 11 milj. kr. på flygtekniska försöksanstalten.

För kommunikationsverkens del redovisas en avvikelse mellan beräkningarna i förra årets kompletteringsproposition och de nu gjorda med drygt 100 milj. kr. Avvikelsen är delvis formell och sammanhänger med utvecklingen av reservationsmedelsförbrukningarna. Bortses härifrån begränsas avvikelserna från förra årets beräkningar till ca 65 milj. kr. Av detta belopp hänförs sig 35 milj. kr. till konjunkturpolitiskt betingad tidigareläggning av arbeten och beställningar som skett för kommunikationsverken, medan återstoden av beloppet till större delen återspeglar en starkare expansion av televerkets investeringar än som förutsattes förra året.

På motsvarande sätt som för försvarsutgifterna och kommunikationsverkens investeringar gjordes vid fjolårets beräkningar av utgiftsutvecklingen för väganlagen en framskrivning med ledning av utgiftstrenden under senare år. Den snabbare ökningen av anslagen till det ordinarie vägväsendet jämfört med vad som angavs i långtidskalkylen får ses mot bakgrund härav.

En av orsakerna till avvikelserna är vidare att fjolårets kalkyler utgick från oförändrade priser. I budgetförslaget har däremot hänsyn givetvis tagits till den prisstegring som ägt rum. Bland de större utgiftsposter som omedelbart påverkats härav är dels, såsom redovisats, det militära försvaret och dels bidragen till folkpensioner. I budgetförslaget ingår sålunda ett ytterligare indextillägg till folkpensionerna fr. o. m. september 1962.

En betydande avvikelse redovisas för driftbidraget till grundskolan. Ök-

ningen under detta anslag är främst av automatisk natur och sammanhänger med skolväsendets expansion och de lönehöjningar som kommit lärarna till del. Avvikelsen mellan beräkningstillfällena betingas väsentligen av effekten av löneökningarna, som av bidragstekniska skäl kraftigt påverkar anslaget för 1963/64. I likhet med utgiftsökningen för försvaret motsvaras en del av den siffermässiga avvikelsen av den redovisade minskningen under posten schablonmässigt tillägg för höjda löner.

För vissa större utgiftsposter redovisas nu lägre anslagsökningar eller anslagsminskningar jämfört med fjolårets beräkningar. De minskade utgifterna för statsskuldsräntor är en följd av de genomförda diskontosänkningarna, vilka även förklarar det minskade medelsbehovet under anslaget till räntebidrag. Minskningen under denna utgiftspost uppgår till 90 milj. kr. Å andra sidan medför den genomförda reformen av bostadsrabatterna för budgetåret 1963/64 en anslagsökning med 30 milj. kr. Genom ökad behållning av reservationsmedel har vidare behovet av nyanvisningar till bostadslån minskat.

För övriga icke särredovisade anslag på såväl drift- och kapitalbudgeten beräknades i kalkylen ökningen, inklusive ett tillägg för erfarenhetsmässigt tillkommande utgifter, till 364 milj. kr., medan den nu beräknas till 892 milj. kr. Avvikelsen, som uppgår till 528 milj. kr., hänför sig nästan uteslutande till driftbudgeten. Till större delen kan den hänföras till löneutvecklingen. I övrigt är den nettoresultatet av en rad förskjutningar mellan olika anslag och anslagsgrupper. Beträffande utgiftsändamål som kraftigt uppräknats mellan de båda beräkningstillfällena kan nämnas arbetsmarknadsanslagen. I övrigt förklaras avvikelsen främst av en snabbare utgiftsexpansion på kulturens, undervisningens och forskningens områden liksom inom olika vårdområden.

Sammanfattningsvis kan sålunda beträffande jämförelsen mellan fjolårets utgiftsberäkningar för budgetåret 1963/64, och de nu föreliggande, följande anföras. Avvikelsen mellan de gjorda beräkningarna uppgår till drygt 600 milj. kr. I huvudsak förklaras differensen av att de valda förutsättningarna för beräkningarna av vissa större utgiftsposters utveckling representerade en underskattning genom att i fjolårets kalkyler inga belopp togs upp för tillkommande reformer. Detta gäller främst utgifterna för bostadsrabatter, vägar, kommunikationsverkens investeringar och försvaret, som tillsammans svarar för 2/3 av avvikelsen. Därutöver bör nämnas att för dessa anslagsposter liksom även för övriga poster, gäller att prisstegringseffekter tillkommit som ej innefattades i fjolårets utgiftskalkyler. Enbart anslagen till folkpensioner och försvaret belastas härigenom med över 100 milj. kr. Nettoavvikelsen i övrigt förklaras av att utbyggnaden inom skilda områden kommit att realiseras snabbare än som förutsågs.

B. Vissa uppgifter om personalutvecklingen 1954/55—1966/67

För att kunna bedöma personalbehovet under de närmaste budgetåren har, i samband med att uppgifter inhämtats om utgiftsutvecklingen, införts en specificerad redogörelse för den häremot svarande personalutvecklingen. Enligt anvisningarna har redovisats lönegradsplacerad samt avtals- och kollektivavtalsanställd personal.

För att få en bakgrund till personalutvecklingen under beräkningsperioden redovisas även vissa uppgifter om personalförändringarna under senare hälften av 50-talet. Härvid har använts statistiska centralbyråns statistik. Det bör dock anmärkas att det insamlade materialet i vissa avseenden inte är fullt jämförbart med det historiska materialet. Vidare bör framhållas att syftet med beräkningarna för den kommande treårsperioden endast varit att ange vissa utvecklingstendenser och att söka framkomstvägar för en framtida säkrare personalbudgetering.

I den följande presentationen av personalutvecklingen har följts den departementsindelning som gäller fr. o. m. budgetåret 1963/64. Redovisningen har i förevarande sammanhang begränsats till att avse tjänstemännen under departementshuvudtitlarna, exklusive affärsverken och den statsunderstödda verksamheten. Såsom framgår av följande tabell innebär denna begränsning, att redovisningen omfattar endast ca en tredjedel av de inom statlig och statsunderstödd verksamhet anställda.

	Statsanställda				Tjänstemän inom statsunderstödd verksamhet	Totalt
	Tjänstemän under departementshuvudtitlarna	Tjänstemän vid affärsverken	Kollektivavtalsanställda			
			Städningspersonal	Övriga		
Antal anställda $\frac{1}{10}$ 1961 (1 000-tal) ..	123	115	10	68	64	380
Procentuell fördelning (%)	32	30	3	18	17	100

Personalutvecklingen under budgetåren 1954/55—1963/64

För den del av den statliga sektorn som här behandlas, uppgick den genomsnittliga, årliga ökningen av antalet anställda under budgetåren 1954/55—1957/58 till 2 procent och under budgetåren 1958/59—1961/62 till 3 procent. Såsom framgår av tabell 4 utgjorde ökningen i absoluta tal 2 310 respektive 3 880. Den stegrade ökningstakten kan väsentligen återföras till tre departement, nämligen försvars-, ecklesiastik- och inrikesdepartementen. Av skillnaden i ökningstal mellan de båda perioderna — 1 570 — svarar nämligen dessa tre departement för ca 1 400.

För ecklesiastikdepartementets del återspeglar ökningen av antalet an-

ställda framför allt den högre utbildningens expansion. För inrikesdepartementets del är utvecklingen beroende av ett flertal faktorer, bl. a. länsstyrelsernas och särskilt taxeringsväsendets utbyggnad, häradskrivarorganisationens utökning till följd av att denna organisation ålagts uppgifter i samband med administrationen av den allmänna tilläggs pensioneringen samt arbetsförmedlingsorganens utbyggnad såsom ett led i en aktiv arbetsmarknadspolitik.

Tabell 4. Antal tjänstemän inom statsförvaltningen 1954—1963¹

	Årlig genomsnittsökning		Beräknat antal anställda 1962	Ökning 1962—1963
	1954—1957	1958—1961		
Justitiedepartementet	+ 219	+ 266	4 860	+ 205
Utrikesdepartementet	+ 22	+ 22	1 191	+ 115
Försvarsdepartementet	— 228	+ 230	39 694	+ 1 049
Socialdepartementet	+ 659	+ 724	22 845	+ 404
Kommunikationsdepartementet	+ 306	+ 277	8 105	+ 222
Finansdepartementet	+ 47	+ 70	6 327	— 19
Ecklesiastikdepartementet	+ 994	+ 1 579	23 237	+ 1 058
Jordbruksdepartementet	+ 60	+ 93	5 060	+ 242
Handelsdepartementet	— 13	+ 43	1 411	+ 99
Inrikesdepartementet	+ 241	+ 546	13 380	+ 770
Civildepartementet	+ 3	+ 30	223	+ 62
Samtliga departementshuvudtitlar	+ 2 310	+ 3 880	126 333	+ 4 207

¹ Departementshuvudtitlarna exkl. statsunderstödd verksamhet och affärsverken. Antalet anställda är beräknat per den 1 oktober respektive år.

Personalutvecklingen under budgetåren 1964/65—1966/67

På grundval av det material som redovisats av uppgiftslämnarna, lämnas i det följande vissa uppgifter om personalutvecklingen under perioden 1964/65—1966/67. De insamlade uppgifterna har blivit föremål för vissa justeringar, men överensstämmer i huvudsak med uppgiftslämnarnas. Även om det insamlade materialet till följd av redovisningstekniska skäl är behäftat med brister i olika avseenden, synes det ändå i stora drag belysa utvecklingstendenserna. Enligt de gjorda beräkningarna skulle antalet statsanställda fortsätta att öka i ungefär samma takt som under budgetåren 1957/58—1961/62, d. v. s. i storleksordningen inemot 4 000 befattningshavare per år. Väsentliga förskjutningar i de olika verksamhetsområdenas andel av denna ökning kan emellertid beräknas inträda. Således skulle försvarshuvudtiteln öka sin andel av den totala årliga ökningen från drygt 200 befattningshavare per år till drygt 900 per år. För den största årliga ökningen skulle alltjämt ecklesiastikhuvudtiteln svara; den genomsnittliga ökningen anges sålunda till ca 1 100 nya tjänster per år. Detta innebär dock en något lägre stegringstakt än under perioden 1958/59—1961/62. I samband med grundskolans successiva genomförande kommer nämligen den elevkategori som förut studerat vid de statliga realskolorna att över-

föras till kommunala grundskolor. En tidigare genomsnittlig årlig ökning vid läroverken med ca 450 befattningshavare förbyts väsentligen till följd härav i en minskning med ca 650 tjänster. I denna del återspeglar utvecklingen endast en förskjutning från statlig till statsunderstödd verksamhet. Mot nedgången för realskolan står kraftiga ökningar under andra utbildningsområden. Sålunda skulle enligt de redovisade uppgifterna den högre utbildningen och forskningen komma att ytterligare tillföras drygt 1 000 tjänster per år mot 400 under åren 1954/55—1957/58 och 840 under åren 1958/59—1961/62. Även för lärarutbildningsanstalterna redovisas krav på snabbt ökade personalresurser.

Bortses ifrån överförandet av ca 15 000 kommunala tjänster till statligt huvudmannaskap i samband med polisväsendets förstatisering kommer inrikesdepartementets huvudtitel att uppvisa en lägre stegringstakt än under perioden närmast innan. Detta sammanhänger väsentligen med att härads-skrivarorganisationen efter de senare årens kraftiga uppbyggnad förväntas i huvudsak vara oförändrad. Vidare skulle personalökningen vid länsstyrelserna fortsätta i något snabbare takt än tidigare eller med ett par hundra tjänster per år.

Socialhuvudtiteln skulle enligt uppgifterna minska sin andel av den totala ökningen från drygt 700 under åren 1958/59—1961/62 till omkring 400 under den kommande treårsperioden. I huvudsak förklaras detta av att tillkomsten av ett antal nya mentalsjukhus med därav följande personalökningar under den tidigare treårsperioden icke har sin motsvarighet under perioden 1964/65—1966/67. Ökningen av personaltätheten i övrigt vid dessa sjukhus förutses dock enligt uppgifterna fortsätta. För övriga departement redovisas inga större förändringar i stegringstakten jämfört med tidigare år.

C. Statsutgifternas utveckling under budgetåren 1963/64—1966/67

1. Allmänna förutsättningar för beräkningarna

I syfte att kartlägga de utgiftsanspråk som kan komma att aktualiseras på längre sikt har i år liksom under senare år uppgifter inhämtats från myndigheter och verk om utgiftsutvecklingen under de närmast framföriggande budgetåren. Utgångspunkten för bedömningen av utgiftsutvecklingen under de tre budgetåren 1964/65—1966/67 har i princip varit riksstaten för budgetåret 1963/64. Då beräkningarna verkställdes innan riksstaten är fastställd, har de av praktiska skäl dock fått baseras på riksstatsförslaget jämte framlagda särpropositioner.

Med avseende på den samhällsekonomiska utvecklingen i stort har beräkningarna baserats på förutsättningen om en fortgående produktionsökning med i genomsnitt ca 4 procent per år, full sysselsättning samt oförändrad pris- och lönenivå. Kalkylerna utgår därför från den pris- och lönenivå, som lagts till grund för beräkningen av anslagen i riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64.

De uppgifter som redovisats av uppgiftslämnarna innefattar förutom automatiska utgiftsförändringar till följd av ändringar i befolkningsstrukturen och av statsmakterna fixerade utgiftsbeslut även kostnaderna för sådana standardhöjningar inom olika områden som bedömts komma att aktualiseras under beräkningsperioden. Enligt anvisningarna har sålunda redovisats de kostnadsmässiga konsekvenserna av önskade utvidgningar och standardhöjningar på respektive områden med beaktande av pågående planering och utredningsarbete. Härvid har uppgiftslämnarna haft att eftersträva en realistisk utgiftsbedömning under hänsynstagande till de praktiska möjligheterna — administrativa, arbetskraftsmässiga, lokalmässiga m. m. — att genomföra de framlagda utgiftsplanerna.

Det är uppenbart att sammanställningar av detta slag över den långsiktiga utgiftsutvecklingen är behäftade med brister i olika avseenden. För vissa utgiftsområden låter sig visserligen utvecklingen förutsägas med en rimlig grad av säkerhet. Speciellt gäller detta om klart utformade planer finns fastställda och godkända eller utvecklingen kan återföras på vissa enkla faktorer, exempelvis befolkningsförändringar. Å andra sidan finns det många områden, för vilka det föreligger stora svårigheter att göra beräkningar över utgiftsutvecklingen. De förändringar i utgiftsdispositionen som följer av t. ex. växlingar i konjunkturen och i den utrikespolitiska situationen, kan givetvis inte förutses. I stället får långsiktskalkylerna i sådana fall baseras på vissa schablonmässiga antaganden om en »normal» utveckling. Dessa antaganden är såtillvida orealistiska som verkligheten aldrig utvecklar sig helt »normalt».

En av de föreliggande riskerna för feluppskattningar är den kombination av systematiska överskattningar och systematiska underskattningar som ofta sker; överskattningar av den utgiftsökning för det närmaste året, som efter budgetgranskning blir förverkligad, och underskattningar av utgifterna under längre fram liggande budgetår. Sistnämnda förhållande beror delvis på att uppgiftslämnarna vid beräkningarna utgår från att de utgiftsönskemål som hänför sig till det första budgetåret i sin helhet redan då blir tillgodosedda. Det är vidare ett uttryck för en även från andra sammanhang välkänd tendens att underskatta framtida behov. Denna systematiska underskattning av framtida utgiftskrav utgör ett av de kanske svåraste hindren för en rationell, långsiktig budgetavvägning.

Bristen på realism i det av myndigheterna redovisade utgiftsmaterialet kan leda till felaktiga föreställningar om budgetläget i framtiden. För att söka motverka detta har de senaste åren tillämpats det förfarandet att, på basis av de av myndigheterna anmälda utgiftsbehoven, en beräkning verkställts inom finansdepartementet till belysning av statsutgifternas förändringar på längre sikt. Såsom framgår av det föregående (tabell 3) utskildes vid motsvarande kalkyl över utgiftsutvecklingen i fjol först vissa större utgiftsposter. Därefter upptogs de av myndigheterna redovisade behoven av ökning under övriga anslag efter en schematisk budgetgranskning med beaktande av bl. a. fattade principbeslut. För att motverka ten-

densen till underskattningar av framtida utgifter inlades för de ospecificerade utgiftsposterna en marginal för oförutsedda utgiftsbehov, vilken motsvarade differensen mellan den erfarenhetsmässiga och den beräknade utgiftsökningen. Vidare innefattade kalkylen ett generellt tillägg för en antagen höjning av lönerna för de statsanställda.

Vid utarbetandet av en förnyad kalkyl över den långsiktiga budgetutvecklingen har använts samma redovisningsmetod som i fjolårets kompletteringsproposition. I vissa avseenden har dock justeringar vidtagits. Sålunda har antalet särredovisade utgiftsposter utökats genom att till dessa poster också hänförts anslagen till civilförsvaret, statliga pensionsförmåner samt kostnaderna för övergång till högertrafik.

Till vissa *större utgiftsposter* (I i tabell 5) har således i enlighet med tidigare tillämpad metodik hänförts sådana större anslag eller grupper av anslag som styrs av befolkningsutvecklingen och redan fattade beslut eller för vilka av andra skäl utgiftsberäkningarna kan ges en klar innebörd. Som exempel på anslag som bl. a. påverkas av befolkningsstrukturens förändringar kan nämnas de allmänna barnbidragen, bidragen till sjukförsäkringen och folkpensioneringen samt driftbidraget till grundskolan. Vid framräkandet av utgiftsutvecklingen för dessa anslag har som regel förutsatts oförändrade förmåner och bidragsregler. I fråga om folkpensionerna har dock inräknats de standardhöjningar som av statsmakterna förutsatts för budgetåren 1964/65 resp. 1966/67. Beträffande driftbidraget till grundskolan har beaktats 1962 års riksdagsbeslut om grundskolan. Även vad beträffar beräkningarna av investeringsverksamheten vid skolväsendet har hänsyn tagits till därvid godtagna riktlinjer.

Vid beräkningen av andra utgiftsposter har redan fattade principbeslut eller i propositioner till årets riksdag förordade riktlinjer kunnat beaktas. Så är fallet med anslagen till det militära försvaret och civilförsvaret. Det samma gäller utgifterna för personalpensionsförmåner och statens arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen liksom kostnaderna för övergång till högertrafik. Även vad anslagen under budgetåret 1964/65 till skatteersättning till kommunerna beträffar, har detta varit möjligt. För perioden efter kalenderåret 1965 har dessa anslag, av skäl som närmare beröres i det följande, beräknats utifrån en angiven kostnadsram.

Utifrån förutsättningen om oförändrade bidragsgrunder och oförändrat ränteläge kan också de till följd av nytillskottet av bostäder ökande bostadssubventionerna beräknas med relativt tillfredsställande noggrannhet. Betydligt vanskligare är det däremot att göra en kalkyl över kommunikationsverkens investeringar, utgifterna för vägväsendet, lån till bostadsbyggandet samt anslagen till SJ i form av driftbidrag och särskild underskottstäckning. Då utvecklingen av dessa utgiftsposter i hög grad är beroende av ännu icke av statsmakterna fattade beslut, har en framskrivning av den tidigare utgiftstrenden företagits. I vissa fall har uttalanden av statsmakterna kunnat tjäna som vägledning vid angivandet av anslagsutvecklingen.

Sedan dessa specificerade större utgiftsposter utskiltts, har de av upp-

giftslämnarna redovisade anslagsförändringarna avseende *övriga statsutgifter* (II i tabell 5) blivit föremål för bedömning inom respektive departement och överslagsmässigt budgetgranskats inom finansdepartementet. Även för dessa utgifter har givetvis beaktats bl. a. sådana automatiska förändringar i utgiftsutvecklingen som föranleds av förskjutningar i befolkningsstrukturen och redan fattade beslut. Viss vägledning vid beräkningen av anslagen har även erhållits genom studium av utgiftsutvecklingen under senare år.

För att motverka den tidigare nämnda tendensen till underskattningar av framtida utgifter och för att erhålla en jämförelsenorm för bedömningen av den på grundval av uppgiftslämnarnas kalkyler beräknade utgiftsökningen har summan av de icke särredovisade drift- respektive kapitalbudgetanslagen framskrivits i takt med den reella utvecklingen för dessa anslag under budgetåren 1955/56—1961/62. Skillnaden mellan denna erfarenhetsmässiga utgiftstrend och den inom finansdepartementet beräknade stegrings-takten har för de två senaste budgetåren under beräkningsperioden upptagits under en *ospecificerad restpost* (III i tabell 5).

Såsom angivits i det föregående har uppgiftslämnarnas utgiftskalkyler baserats på den lönenivå för de statsanställda som lagts till grund för beräkningen av anslagen i riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64. Detta innebär att kalkylerna över anslagsutvecklingen gjorts utifrån den beräkningstekniska hypotesen om konstant lönenivå (1963 års) för de statsanställda. För den kostnadsökning som uppkommer genom den nyligen träffade överenskommelsen med statstjänstemännens huvudorganisationer om ändringar i löneförmåner, har ett generellt tillägg gjorts i kalkylen. Vidare har för budgetåren 1964/65—1966/67 inlagts ett *schablonmässigt tillägg för höjda löner* (IV i tabell 5). Då beräkningarna av statsinkomsternas utveckling skett utifrån antagandet om en jämn ökning av skatteunderlaget med 4 procent årligen, har i konsekvens härmed ett schablonmässigt tillägg gjorts för kostnadsökningen till följd av en likaledes fyraprocentig höjning av lönenivån inom den statliga och statsunderstödda verksamheten. Hänsyn har däremot i detta sammanhang inte tagits till förändringar i lönerna inom de statliga affärsverken, då lönerna vid dessa — med undantag för statens järnvägar och luftfartsverket — inte berör budgetens utgiftssida utan i stället får beaktas vid beräkningarna av inkomsterna från statens kapitalfonder.

För att markera att kostnader för reformer kan uppkomma under perioden utöver de i kalkylen upptagna har till den beräknade summan för statsutgifterna lagts ett *ospecificerat belopp*, betecknat med symbolen *R* (= Reformer).

Tabell 5. Statsutgifternas beräknade förändringar under budgetåren 1963/64—1966/67

Milj. kr.

	Bud- getåret 1963/64	Förändring från föregående budgetår			Föränd- ring 1963/64— 1966/67
		1964/65	1965/66	1966/67	
<i>I. Antagen utgiftsutveckling för vissa större utgiftsposter</i>	15 869	+ 949	+ 347	+ 677	+ 1 973
Militära försvaret	3 934	+ 90	+ 90	+ 100	+ 280
Bidrag till folkpensioner	3 110	+ 316	+ 98	+ 326	+ 740
Bidrag till sjukförsäkringen	365	+ 13	+ 14	+ 15	+ 42
Allmänna barnbidrag	947	— 9	— 5	— 1	— 15
Bostadsrabatter	180	+ 65	—	—	+ 65
Ordinarie väganslag	1 268	+ 100	+ 100	+ 100	+ 300
Övergång till högertrafik	10	+ 30	+ 33	+ 64	+ 127
Driftbidrag m. m. till SJ	130	—	—	—	—
Kommunikationsverkens investe- ringar	1 262	—	—	—	—
Skatteersättning till kommunerna, m. m.	797	— 70	+ 20	+ 50	—
Driftbidrag till grundskolan	1 090	+ 25	+ 45	—	+ 70
Skolbyggnadsbidrag	170	+ 11	+ 2	— 5	+ 8
Bostadslån	760	+ 340	— 170	— 90	+ 80
Räntebidrag	210	— 75	+ 30	+ 35	— 10
Civilförsvaret	90	+ 4	+ 3	—	+ 7
Personalpensionsförmåner	616	+ 39	+ 22	+ 13	+ 74
Arbetsgivaravgift till ATP	130	+ 15	+ 10	+ 10	+ 35
Statsskuldräntor	800	+ 55	+ 55	+ 60	+ 170
<i>II. Övriga statsutgifters utveckling enligt finansdepartementets bedömning</i>	5 948	+ 497	+ 355	+ 421	+ 1 273
därav driftbudgeten (exkl. avskr.) kapitalbudgeten (investe- ringsanslag)	5 402	+ 409	+ 279	+ 366	+ 1 054
.....	546	+ 88	+ 76	+ 55	+ 219
<i>III. Erfarenhetsmässig utgiftsökning för posterna under II utöver den där upptagna</i>	—	—	+ 41	+ 9	+ 50
<i>IV. Schablonmässigt tillägg för höjda löner</i>	92	+ 245	+ 255	+ 265	+ 765
Totalutgifter	21 909	+ 1 691	+ 998	+ 1 372	+ 4 061
<i>Reformkostnader</i>	—	+ R	+ R	+ R	+ R

2. Utgiftsutvecklingen inom olika områden.

I anslutning till utgifternas gruppering i tabell 5 lämnas i det följande vissa kommentarer till beräkningarna. Härvid behandlas först anslagsutvecklingen för de specificerade utgiftsposterna, som i tabellen uppförts i den ordning de är upptagna i riksstatsförslaget. Därefter följer en redogörelse huvuddittelsvis för de övriga statsutgifternas utveckling. I ett följande avsnitt belyses den realekonomiska innebörden av den siffermässigt redovisade utgiftsutvecklingen.

Antagen utgiftsutveckling för vissa större utgiftsposter

Tillsammans svarar de specificerade utgiftsposterna för inemot tre fjärdedelar av de totala statsutgifterna. Utifrån de förutsättningar som uppställts

för de olika särredovisade posternas utveckling beräknas den totala utgiftsökningen för dessa under prognosperioden komma att uppgå till i genomsnitt 4 procent eller drygt 650 milj. kr. per budgetår. I jämförelse med ökningen sedan mitten av 50-talet innebär det en något långsammare stegringstakt. För budgetåren 1955/56—1961/62 uppgick nämligen den volymmässiga stegringen till 4,5 procent per år. Vid en jämförelse av utvecklingstakten under de båda perioderna bör erinras om att för den gångna perioden ingår kostnaderna för reformer på olika utgiftsområden, medan detta endast undantagsvis är fallet för beräkningsperioden.

Den totala anslagssumman för det *militära försvaret* under budgetåret 1963/64 uppgår till 3 934 milj. kr. Härav hänför sig 3 780 milj. kr. till ramen för de egentliga försvarsutgifterna å drift- och kapitalbudgeten, som beräknats utifrån prisläget maj 1962 och 1963 års löneläge för statsanställd personal. Utöver detta s. k. basbelopp ingår i den totala utgiftssumman ett prisregleringsanslag med 100 milj. kr. och anslag till flygtekniska försöksanstalten, investeringar i försvarets fabriksverk samt vissa ersättningsbyggnader m. m. med sammanlagt 54 milj. kr.

Bedömningen av utgiftsutvecklingen under budgetåren 1964/65—1966/67 grundas på de av 1962 års försvarskommitté föreslagna och i prop. 1963: 108 förordade riktlinjerna för krigsmaktens utveckling under den närmaste fyraårsperioden. Basbeloppet har i enlighet härmed uppräknats med 2 1/2 procent per budgetår för teknisk fördyring eller med respektive 95, 97 och 100 milj. kr. I kalkylerna har vidare räknats med ett i förhållande till budgetåret 1963/64 oförändrat prisregleringsanslag.

Härutöver kommer utgiftsutvecklingen att bestämmas av de anslag som anvisas utanför kostnadsramen för det militära försvaret. Av betydelse härvid blir kostnaderna för nya förläggningar i samband med utflyttningen av vissa förband från Järvafältet. Överslagsvis har dessa kostnader uppskattats vara av storleksordningen ett par hundra miljoner kronor. De värden som statsverket kan tillgodogöra sig vid en bortflyttning av den militära verksamheten har dock beräknats uppväga kostnaderna. Med hänsyn härtill har inga belopp tagits upp i kalkylerna för kostnader i samband med utflyttning från Järvafältet. Om förskjutningar mellan tidpunkten när anslag anvisas och intäkterna inflyter skulle uppstå, kan dock en betydande nettobelastning på budgeten uppkomma de närmaste budgetåren.

Utanför ramen har i enlighet med förslag av 1962 års försvarskommitté medel också beräknats för investeringar i försvarets fabriksverk. Av medelsanvisningen till verket för nästa budgetår avser 15 milj. kr. investeringar i ett bolag för teleunderhåll. Anslaget för detta ändamål bortfaller fr. o. m. 1964/65. Hänsyn härtill liksom till kostnader för vissa ersättningsbyggnader m. m. har tagits vid beräkningen av den totala utgiftsökningen, som i avrundade tal upptagits till 90 milj. kr. under budgetåren 1964/65 och 1965/66 samt 100 milj. kr. under 1966/67.

Anslaget till *bidrag till folkpensioner m. m.* beräknas under budgetåren 1964/65—1966/67 öka med 316, 98 respektive 326 milj. kr. De kraftiga kostnadsökningarna 1964/65 och 1966/67 sammanhänger främst med att för dessa budgetår inräknats höjningar av pensionsbeloppen med 250 kr. om året för en ensam folkpensionär och med 320 kr. för två pensionsberättigade makar. De sålunda beräknade kostnaderna för standardhöjningarna av folkpensionerna utgör 217 milj. kr. för budgetåret 1964/65 och ytterligare 229 milj. kr. för budgetåret 1966/67. I kalkylerna har härutöver räknats med en utgiftsstegring varje budgetår med omkring 100 milj. kr. Till grund härför ligger bl. a. att antalet åldringar antagits stiga med ca 23 000 per år och att 10 procent av dem som har rätt till förtida uttag av ålderspension kommer att använda sig därav.

Anslaget till *bidrag till sjukförsäkringen* har beräknats stiga med i genomsnitt 14 milj. kr. per år främst till följd av förskjutningen mot högre åldersgrupper samt erfarenhetsmässig ökning av utgifterna för läkarvård.

Vid oförändrat bidragsbelopp av 550 kr. för barn och år förutses anslaget till *allmänna barnbidrag* minska med totalt 15 milj. kr. under perioden. Anledningen till minskningen är att antalet barn i bidragsberättigande ålder beräknas minska med 27 000 från 1 722 000 1963/64 till 1 695 000 1966/67.

Den av årets riksdag beslutade höjningen av inkomstgränsen för familjebostadsbidragen medför en kostnadsökning under anslaget till *bostadsrabatter* med 130 milj. kr. för helt budgetår. Eftersom reformen träder i kraft den 1 januari 1964 kommer hälften av kostnadsökningen eller 65 milj. kr. att påverka anslaget först fr. o. m. budgetåret 1964/65. Utifrån de fastställda inkomststrecken och bidragsbeloppen kan anslaget under perioden beräknas ligga kvar oförändrat på den nivå som uppnås 1964/65.

För *väganlagen* — omfattande de ordinarie anslagen till statligt, kommunalt och enskilt vägväsende — har upptagits en årlig stegring med 100 milj. kr. I anslutning härtill kan nämnas att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i sina utgiftskalkyler för perioden 1963/64—1966/67 upptagit en årlig ökning med 226, 176 respektive 185 milj. kr.

Den i kalkylen upptagna utgiftsstegringen anknyter till det uttalande om väganlagens ökning för de närmaste budgetåren som gjordes av statsutskottet i samband med frågans behandling vid 1962 års riksdag. Utskottet anförde därvid att en ökning av storleken 100 milj. kr. kunde utgöra utgångspunkt för ställningstagandena för de närmaste budgetåren i fråga om byggande och underhåll för såvitt det samhällsekonomiska läget gav förutsättningar härför.

Kostnaderna för övergång till *högertrafik* har beräknats i enlighet med de grunder som angivits i prop. 1963: 58. Av den beräknade totalkostnaden för trafikreformen — 400 milj. kr. — uppskattas ca 260 milj. kr. belasta de närmaste fyra budgetåren. I sammanhanget bör erinras om att trafikreformen föreslås finansierad genom en särskild trafikomläggningsskatt som skall utgå fr. o. m. budgetåret 1963/64. Då samtidigt kostnaderna

för övergången till högertrafik successivt kommer att öka fram till den föreslagna tidpunkten för reformens genomförande, 1967, kommer nettoeffekten på budgeten att bli starkt varierande under perioden.

De anslag *statens järnvägar* uppbär i form av driftbidrag och underskottsanslag, tillhopa 130 milj. kr., har i avbidan på ställningstagande till 1953 års trafikutrednings förslag uppförts med oförändrat belopp under perioden.

Mot bakgrund av utvecklingen av *kommunikationsverkens investeringar* under senare år har kalkylerats med oförändrade anslag totalt sett för dessa ändamål under perioden 1963/64—1966/67. Bortses från inträffade prisförändringar har kommunikationsverkens investeringar ökat obetydligt sedan mitten av 50-talet. Vid bedömningen av ökningstakten får beaktas de investeringar av engångskaraktär som gjorts i slutet av 50-talet, t. ex. förvaltningsbyggnaden i Räcksta och Arlanda flygplats.

I det följande redovisas översiktligt de av affärsverken planerade investeringarna under perioden 1963/64—1966/67. Sammanfattningsvis gäller för dessa, att mot en ökning för televerkets del står en minskning för statens järnvägar och vattenfallsverket. Minskningen för SJ:s del får ses mot bakgrunden av att investeringsomfattningen för 1963/64 till följd av flera samverkande omständigheter är osedvanligt hög.

Beräkningen av televerkets investeringar bygger på att riks- och lokaltrafiken kommer att fortsätta att stiga med 7 respektive 5 procent årligen. Ökningen av antalet nytecknade abonnemang förväntas förbli relativt konstant och uppgå till ca 240 000 per år. Kön av väntande abonnenter förutsattes i stort sett komma att elimineras. Bland annat till följd av den fortsatta automatiseringen av telefonväsendet krävs betydande investeringar i fjärrförbindelseanläggningar. Investeringsverksamheten för statens järnvägar har beräknats med hänsyn till behovet av fortsatta kapacitetshöjande åtgärder och standardförbättringar, bl. a. utbyggnad av bangårdar, förstärkning av spåröverbyggnader, utbyggnad av anläggningar för fjärrblockering och automatisk tågkontroll samt modernisering av den rullande materielen. Den förutsedda minskningen av vattenfallsverkets investeringar är en konsekvens av att det utbyggnadsskede som inleddes under senare delen av 1950-talet kommer att avslutas under beräkningsperioden. Medan således investeringarna i vattenkraftstationer beräknas sjunka relativt kraftigt förväntas investeringarna i regleringsföretag och distributionsanläggningar ligga på samma eller en obetydligt lägre nivå än för närvarande. Ett betydande tillskott på investeringssidan, som till en del kompenserar bortfallet av investeringar i vattenkraftstationer under perioden, representerar uppförandet av atomkraftstationen i Marviken.

Utgiftsposten *skatteersättning till kommunerna, m. m.* omfattar skatteersättning i anledning av 1957 och 1961 års ortsavdragsreformer, bidrag till skattetyngda kommuner (skattelindringsbidrag) samt ersättning till städerna för mistad tolag. I enlighet med av statsmakterna tidigare fattat beslut minskas successivt kompensationen i anledning av 1957 års orts-

avdragsreform fram t. o. m. år 1965. Anslaget kan beräknas minska med 75 milj. kr. under budgetåret 1964/65 och med ytterligare 35 milj. kr. såvitt avser första hälften av budgetåret 1965/66. Skatteersättningen i samband med 1961 års ortsavdragsreform, som utgår utan reducering fram t. o. m. år 1965, kan beräknas till oförändrat belopp t. o. m. första hälften av budgetåret 1965/66. Beräkningarna av anslagsbehovet för skatteersättningarna har gjorts under förutsättning av oförändrade utdebiterings-satser. I anslutning härtill kan nämnas att en höjning av utdebiteringen med t. ex. 25 öre per skattekrona medför en ökning av det årliga anslagsbehovet med omkring 10 milj. kr. Beträffande skattelindringsbidragen till kommunerna har en avsevärd förstärkning skett fr. o. m. år 1963. Sålunda beräknas skattelindringsbidrag utgå med ca 52 milj. kr. under innevarande år mot omkring 15 milj. kr. året innan. För budgetåret 1964/65 beräknas anslaget stiga till ca 60 milj. kr.

Enligt de redovisade beräkningarna skulle kostnaderna för skatteersättning och skattelindringsbidrag uppgå till ca 650 milj. kr. under år 1965. Frågan om den framtida utformningen av den kommunala skatteutjämningen och därmed förbundna åtgärder är för närvarande under utredning av 1958 års skatteutjämningskommitté. Kommittén har i uppdrag att inom en kostnadsram på omkring 750 milj. kr. per år framlägga förslag till ett allmänt skatteutjämningsbidrag och till ändrad fördelning av folkpensionskostnaderna mellan staten och kommunerna samt till de förändringar som kan finnas lämpliga beträffande speciella primärkommunala statsbidrag. I avbidan på utredningens förslag har beräkningarna för senare hälften av budgetåret 1965/66 och för budgetåret 1966/67 i detta sammanhang skett med utgångspunkt från nämnda kostnadsram.

Driftbidraget till grundskolan påverkas kraftigt av befolkningsstrukturens förändringar. Antalet barn i åldern 7—15 år, som 1960 uppgick till 1 066 000, beräknas under tiden fram till 1965 minska med 100 000. Även för åren därefter förutses ett minskat antal barn i de här aktuella åldersgrupperna. Denna minskning motverkas ur kostnadssynpunkt av utbyggnaden av den nioåriga, obligatoriska skolan. Anslaget har för budgetåret 1963/64 upptagits med 1 090 milj. kr. För budgetåren 1964/65 och 1965/66 har beräknats en ökning med respektive 25 och 45 milj. kr., medan anslaget för 1966/67 har antagits vara oförändrat.

Till grund för beräkningen av medelsbehovet för *skolbyggnadsbidragen*, har i den del bidragen gäller grundskolan, lagts den investeringsplan som enligt beslut av 1962 års riksdag godtagits som utgångspunkt för de årliga ställningstagandena. Planen upptar en investeringsram om 350 milj. kr. under budgetåret 1964/65, 325 milj. kr. under 1965/66 samt 275 milj. kr. under budgetåret 1966/67. Bidrag för uppförande av byggnader för fackskolor har beräknats tillkomma under perioden. Investeringsramarna avseende yrkesskoleväsendet har i kalkylen förutsatts successivt öka under perioden.

Till utgiftsposten *bostadslån* har hänförs investeringsanslagen till låne-

fonden för bostadsbyggande och till räntefria lån till bostadsbyggande. Från den utgiftsmässigt helt dominerande lånefonden för bostadsbyggande utbetalas främst bostadslån till flerfamiljshus och småhus samt räntebärande förbättringslån. Anslagsbehovet under fonden utgöres av det medelstillskott som utöver inflytande amorteringar erfordras för utbetalning av beviljade lån. Bortsett från vissa förskott utbetalas bostadslånen sedan bostadshusen färdigställts. Igångsättningen av nya bostadshus under ett budgetår påverkar således i stort sett anslagsbehovet först 1 1/2 å 2 1/2 år senare.

För kalenderåren 1963 och 1964 har i årets statsverksproposition uppställts ett bostadsbyggnadsprogram omfattande en igångsättning av 85 000 lägenheter per år, varvid förutsatts att en ytterligare ökning av byggandet bör komma till stånd om läget på arbetsmarknaden medger detta. För 1963 kan en igångsättning av angiven omfattning beräknas öka bostadsinvesteringarnas volym med 11 å 12 procent jämfört med 1962. För åren efter 1964 har här schablonmässigt antagits att den årliga ökningen av igångsättningen skall motsvara den stegringstakt som beräknas för bruttonationalprodukten eller ca 4 procent per år. Detta skulle innebära en årlig ökning i igångsättningen med ca 3 000 lägenheter.

Vad antalet inflyttningsfärdiga lägenheter beträffar, är beräkningar härav vanskliga. Nu tillgängliga uppgifter tyder emellertid på att antalet färdigställda lägenheter redan under innevarande år kommer att motsvara och eventuellt överträffa den målsättning som 1959 års långtidsutredning uppställde för 1965, d. v. s. 85 000 lägenheter.

Medelsförbrukningen under lånefonden för bostadsbyggande beräknas öka från ca 900 milj. kr. 1963/64 till 1 080 milj. kr. 1964/65. Budgetåren 1965/66 och 1966/67 beräknas medelsförbrukningen minska till 910 respektive 820 milj. kr. Att anslaget för 1963/64 uppförts med 740 milj. kr., sammanhänger med att en betydande anslagsreservasjon beräknas kunna tagas i anspråk under detta budgetår. Härav följer också att anslaget kraftigt ökar mellan budgetåren 1963/64 och 1964/65. Ökningen i medelsförbrukningen till 1964/65 beror främst på att det stora bostadsbyggandet under 1962 får sin budgetmässiga effekt i form av utbetalningar av statslånen först under 1964/65. Under 1963/64 beräknas statslån avseende 73 000 färdigställda lägenheter komma att utbetalas, medan motsvarande siffra för 1964/65 är 87 000. De genomsnittliga lånebeloppen per lägenhet i flerfamiljshus kommer vidare att stiga till följd av den ökning av lånetakets grundbelopp från 635 till 650 kr. per m² lägenhetsyta som nyligen beslutats. Nedgången av anslagsbehovet under budgetåren 1965/66—1966/67 förklaras av att de inflytande amorteringarna beräknas stiga med 125 milj. kr. under samma period och av genomförda ändringar av lånereglerna, vilka bl. a. medför en minskning av de genomsnittliga lånebeloppen för småhus.

För budgetåret 1963/64 har anslaget till *räntebidrag* upplagits med 210 milj. kr. Dessa bidrag avser att täcka den merkostnad som uppkommer

i den mån räntorna för primär- och sekundärlån överstiger vissa av staten garanterade räntesatser (basräntan). Genom beslut vid årets riksdag har denna garanti slopats för vissa årgångar av hus och basräntan höjts för vissa andra årgångar. Dessa förändringar beräknas medföra en minskning av statens utgifter med 75 milj. kr. från budgetåret 1964/65. Utgiftsutvecklingen under anslaget beror i övrigt huvudsakligen av ränteläget och storleken av det subventionerade beståndet av bostadshus. Vid anslagsberäkningen för 1964/65—1966/67 har antagits att det ränteläge som rådde i april 1963 kommer att vara oförändrat under hela perioden.

För budgetåret 1964/65 beräknas den utgiftsökande effekten av ytterligare ett årstillskott till det subventionerade lägenhetsbeståndet motvägas av den sänkning av marknadsräntorna som ägde rum efter diskontosänkningen i januari 1963 och som utgiftsmässigt slår igenom helt först 1964/65. För de därpå följande budgetåren har antagits en utgiftsökning i takt med det subventionerade lägenhetsbeståndets tillväxt.

Till grund för beräkningen av *civilförsvarets* kostnader ligger den av 1962 års försvarskommitté förordade och i prop. 1963: 86 föreslagna kostnadsramen av 378 milj. kr. för budgetåren 1963/64—1966/67. I enlighet med försvarskommitténs förslag har anslagen till civilförsvaret fördelats på de fyra budgetåren 1963/64—1966/67 med respektive 90, 94, 97 och 97 milj. kr.

Anslaget till *personalpensionsförmåner m. m.* är för nästa budgetår upptaget med 616 milj. kr. Av anslagsökningen för budgetåren 1964/65 och 1965/66 hänför sig 19 respektive 5 milj. kr. till den avsedda omläggningen av finansieringen av pensioneringen genom statens personalpensionsverk av vissa anställda i statsunderstödd verksamhet. Denna omläggning innebär en minskning av de inflytande pensionsavgifterna, vilket övergångsvis medför ökad belastning under anslaget. Utgiftsökningen i övrigt är beroende av den årliga ökningen av antalet pensionärer.

Från posten till *arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen* bestrides de avgifter som staten i sin egenskap av arbetsgivare har att erlägga utom vad avser affärsverken m. m. Kostnadsutvecklingen har under denna post beräknats med utgångspunkt från det föreslagna avgiftsuttaget under de närmaste åren till denna pensionering.

I fråga om posten *statsskuldräntor* (underskott å riksgäldsfonden) gäller, att den beräknats med utgångspunkt i ett årligt statligt upplåningsbehov av 1 500 milj. kr. samt nuvarande ränteläge. Det antagande som redovisats beträffande det statliga upplåningsbehovet under perioden, innebär att någon justering med hänsyn till framräknat totalbudgetunderskott på grundval av de nu framlagda kalkylerna ej har gjorts. I sammanhanget kan nämnas att en ränteändring med en halv procentenhet medför en förändring av statens utgifter med omkring 70 milj. kr. under perioden.

Övriga statsutgifters ökning

Posten övriga statsutgifter (II), som omfattar utgifter under såväl drift- som kapitalbudgeten, innefattar drygt 4/5 av budgetens drygt 1 500 anslag. Jämfört med de till antalet betydligt färre särredovisade anslagen svarar de dock endast för en mindre del av budgetens utgiftssumma, eller ca 1/4. För dessa övriga statsutgifter redovisas efter en schematisk budgetgranskning en genomsnittlig utgiftsstegring per budgetår under perioden med ca 425 milj. kr. eller 6,7 procent. I jämförelse med ökningen sedan mitten av 50-talet innebär detta en snabbare stegringstakt. För budgetåren 1955/56—1961/62 uppgick nämligen den volymmässiga stegringen till 4,5 procent per år. I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för den beräknade utgiftsutvecklingen under de olika departementsområdena.

Utgifterna på driftbudgeten under *justitiedepartementets* verksamhetsområde hänför sig främst till domstols- och rättegångsväsendet samt till kriminalvården. I fråga om domstols- och rättegångsväsendet har räknats med en viss fortsatt förstärkning av domstolarnas personella resurser till följd av den ökade tillströmningen av mål samt en automatisk utgiftsökning under anslagen till rättegångsväsendet i allmänhet. Hänsyn har icke tagits till de utgiftsändringar, som kan aktualiseras genom förslag av pågående utredningar om olika delar av domstolsväsendet. För fångvårdens del har föreliggande beräkningar grundats på antagandet att antalet intagna kommer att stiga i ungefär samma takt som de senaste åren. Medel har även beräknats för en utbyggnad i enlighet med beslut av 1962 års riksdag av frivårdens organisation. Justitiedepartementets kapitalbudget omfattar i huvudsak anslaget till vissa byggnadsarbeten vid fångvården. Anslagsbehovet under perioden har bestämts från utgångspunkten att ett icke oväsentligt plats-tillskott erfordras.

Utgiftsutvecklingen under *utrikesdepartementets* huvudtitel påverkas under perioden främst av anslagen till internationell biståndsverksamhet. I förevarande sammanhang har utgiftsstegringen för denna siffermässigt bestämts utifrån stegringstakten under de senaste budgetåren. I överensstämmelse med den använda beräkningsmetoden torde en utgiftsökning utöver den i kalkylen upptagna få inrymmas i den beloppsmässigt ospecificerade reformposten.

Vad gäller övriga anslag kan nämnas, att mot bakgrund av de betydande förstärkningar som budgetåret 1963/64 kommer att tillföras utrikesförvaltningen, denna antagits undergå endast mindre förändringar över perioden. Medlemsbidraget till FN har upptagits med oförändrat belopp. Under kapitalbudgeten har för utrikesdepartementets del räknats med en ökning av anslagsbehovet till följd av ökat byggande och förvärv av beskickningsfastigheter.

Beträffande utgiftsutvecklingen under *försvarsdepartementets* huvudtitel har en redogörelse lämnats i det föregående.

Socialdepartementets huvudtitel domineras av anslagen till bidrag till folkpensioner m. m., bidrag till sjukförsäkringen, allmänna barnbidrag samt

bostadsrabatter. Anslagen till dessa ändamål omfattar drygt 80 procent av huvudtitelns totalsumma. Redogörelser för den beräknade utvecklingen av nämnda anslag har lämnats i det föregående.

Anslagsutvecklingen under huvudtiteln i övrigt bestämmes väsentligen av utgifterna för hälso- och sjukvård. De största anslagsgrupperna inom detta område avser mentalsjukvården och universitetssjukhusen. Beträffande mentalsjukvården beräknas de nya sjukhusen i Sala och Katrineholm samt Mellringe och Hälsinge sjukhus i Örebro respektive Bollnäs vara helt i drift budgetåret 1964/65. Under perioden beräknas vidare personal komma att erfordras bl. a. för planerade vårdenheter för barn och ungdom vid Ulleråkers sjukhus i Uppsala och S:t Lars' sjukhus i Lund samt för beslutade nybyggnader av skol- och yrkeshem på Salbohed och i Laxå. Därjämte har förutsetts en fortsatt personell och materiell standardstegring inom den befintliga vårdorganisationen. Huvudmannaskapet för mentalsjukvården väntas mot slutet av perioden komma att överföras till landstingen. I beräkningarna har statens kostnader för bidrag till landstingen för denna verksamhet schablonmässigt upptagits med samma belopp som statens utgifter för ändamålet vid oförändrat huvudmannaskap.

Universitetssjukhusens utbyggnad och upprustning beräknas fortsätta under perioden, bl. a. för att möta de krav som den ökade läkarutbildningen kommer att ställa. Nya enheter förutses tillkomma vid såväl de statliga som de kommunala undervisningssjukhusen. De statliga drift- och bidragskostnaderna beräknas därigenom stiga icke oväsentligt.

Socialdepartementets kapitalbudget bestämmes huvudsakligen av byggnadsanslaget för mentalsjukhusen, för vilka förutses en fortsatt upprustning, samt av anslagen till utbyggnad av karolinska sjukhuset och akademiska sjukhuset.

För utvecklingen under vissa större utgiftsposter inom *kommunikationsdepartementets* verksamhetsområde — väganslagen, kostnaderna för övergång till högertrafik samt anslagen till statens järnvägar och kommunikationsverkens investeringar — har redogörelser lämnats i det föregående. För övriga anslag på driftbudgeten kan nämnas att bidraget till vatten- och avloppsanläggningar har förutsatts komma att successivt öka. Det för budgetåret 1963/64 upptagna beloppet för anskaffande av ett nytt isbrytarfartyg — inemot 12 milj. kr. — bortfaller efter nämnda budgetår. Vidare beräknas ersättningen till postverket för befordran av tjänsteförsändelser årligen öka med 2 å 3 milj. kr. Vad övriga anslag under kommunikationsdepartementets andel av kapitalbudgeten beträffar, har bl. a. räknats med ett fullföljande av TV- och radiohusen i hittills beslutade delar liksom av en kontorsbyggnad för central statlig förvaltning.

Utgiftsutvecklingen under *finansdepartementets* huvudtitel bestäms väsentligen av anslagen för skatteersättning till kommunerna, m. m. Anslagen härför omfattar närmare 80 procent av huvudtitelns totalsumma för nästa budgetår. För den närmare utvecklingen av dessa anslag har en redogörelse lämnats tidigare.

Efter förslag i prop. 1963: 32 har riksdagen beslutat att datamaskiner

skall införas som hjälpmedel inom folkbokföringen och för arbetet med bl. a. uppbörd och redovisning av de direkta skatterna. Den nya organisationen avses vara genomförd senast vid årsskiftet 1967/68. Dessförinnan skall en viss försöksverksamhet ske. I kalkylen har kostnaderna för övergång till denna organisation beaktats. Under budgetåret 1966/67 har även räknats med kostnader för anskaffning av datamaskinanläggningar för dessa ändamål. Den totala utgiften härför kan ännu inte med säkerhet bedömas, eftersom den bl. a. beror på om maskinerna skall förhyras eller köpas. Även för statsförvaltningen i övrigt har räknats med en övergång till automatisk databehandling inom flera områden. Med hänsyn härtill har i utgiftsberäkningarna inlagts ett belopp för en viss årlig nyanskaffning av datamaskinanläggningar.

Beträffande flertalet områden i övrigt inom finansdepartementets verksamhetsområde har räknats med en trendmässig ökning. Bland förändringarna må nämnas kostnader för en allmän folkräkning år 1965 och en allmän fastighetstaxering samma år.

De inom finansdepartementets område fallande anslagen på drift- och kapitalbudgeten för internationell biståndsverksamhet har för budgetåret 1963/64 upptagits med 82 milj. kr. Utgiftsutvecklingen för biståndsverksamheten under de närmast följande budgetåren har behandlats i det föregående under utrikesdepartementets huvudtitel. Beträffande utgiftsutvecklingen i övrigt under finansdepartementets kapitalbudget må nämnas en årlig ökning av anslaget till vissa projekteringskostnader med hänsyn till den beräknade expansionen av den statliga byggnadsverksamheten.

Vad gäller utgiftsutvecklingen inom *ecklesiastikdepartementets* verksamhetsområde, erinras om vad som i det föregående anförts beträffande driftbidraget till grundskolan och skolbyggnadsbidragen. Vad övriga utgiftsändamål beträffar, har i kalkylen räknats med en fortsatt förstärkning av anslagsmedlen för kulturella ändamål. Sålunda inrymmer ökade resurser till folkbildningsverksamhet liksom åt konstnärlig verksamhet.

För realskolor och gymnasier har dels avvecklingen av realskolan, dels omfördelningen av elevintagningen i gymnasier mellan allmänna gymnasier och fackgymnasier varit riktgivande. I det senare fallet har intaget under 60-talet antagits förskjuta sig mot 60 procent till de allmänna gymnasierna och 40 procent till fackgymnasierna. Under perioden har fackskolor beräknats tillkomma i viss utsträckning.

För högre utbildning och forskning har räknats med ökat medelsbehov i anslutning till de riktlinjer, vilka beslutats vid 1960—1962 års riksdagar och i enlighet med de förslag till utbyggnad som förelagts årets riksdag. Vidare har beaktats inom ecklesiastikdepartementet gjorda beräkningar av det framtida studerandeantalet. Även för lärarutbildning har förutsatts en fortsatt utbyggnad.

Beträffande de studiesociala ändamålen har endast den väntade utvecklingen av antalet studerande beaktats vid framskrivningen av anslagen. De

reformförslag på hithörande område som kan komma att aktualiseras genom nu pågående utredningsarbete har sålunda ej beaktats.

Vad gäller kapitalbudgeten bestämmes anslagsutvecklingen väsentligen av utbyggnaden av universitetet och högskolor. För budgetåren 1963/64—1966/67 har i kalkylen räknats med ett totalt anslagsbehov av storleksordningen en halv miljard kr. Häri inkluderas även vissa kostnader för beslutade eller eljest förutsebara byggnadsprojekt inom andra områden, omfattande lärarutbildning, blind- och dövskolor, arkiv och bibliotek m. m. Studielåneanslagen förutsättes öka på grund av det stigande antalet studerande.

Under *jordbruksdepartementets* huvudtitel beräknas ökade utgifter under den angivna perioden för en intensifierad statlig verksamhet med jordbrukets rationalisering. Medelsbehovet förutses komma att påverkas såväl i vad avser ekonomiskt stöd till rationaliseringsåtgärder som av resursförstärkningar vid berörda myndigheter. Även för statsbidrag till skoglig rationalisering av olika slag föreligger ett ökat medelsbehov. Vid beräkningen har vidare beaktats den beslutade eller planerade upprustningen av den högre undervisningen och forskningen och av yrkesutbildningen inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde samt den intensifierade statliga naturvårdsverksamheten. Vad gäller utgifterna för jordbruksprisreglering och därmed sammanhängande frågor — motsvarande ungefär hälften av huvudtitelns utgiftssumma — beräknas ej större förändringar under återstoden av nu gällande avtalsperiod.

I frågan om jordbrukshuvudtitelns kapitalbudget medför den beslutade eller planerade upprustningen av lantbruks-, skogs- och veterinärhögskolorna ett ökat medelsbehov under fastighetsfonden. Den intensifierade jordbruksrationaliseringen kommer vidare att påverka anslaget till jordfonden.

Utvecklingen inom *handelsdepartementets* område domineras av anslagen till atomenergiverksamheten. Under perioden betingas utgiftsökningen för detta ändamål främst av kostnaderna för uppförandet av atomkraftstationen i Marviken. Av totalkostnaderna för anläggningen hänför sig 150 milj. kr. till reaktordelen, för vilken AB Atomenergi har att svara. Huvuddelen av denna kostnad beräknas uppkomma under perioden. Kostnaderna i övrigt för Marviken-projektet upptages under statens vattenfallsverk. Utgiftsutvecklingen för atomenergiändamål under tionde huvudtiteln påverkas vidare bl. a. av fullföljandet av Ranstadsanläggningen och utbyggnaden av Studsviksanläggningen.

Beträffande övriga anslagsändamål kan nämnas, att vissa anslagsökningar förutses bl. a. för kommersiell information i utlandet, verksamheten vid Sveriges geologiska undersökning och ekonomisk försvarsberedskap. Likaså beräknas kostnaderna stiga under den angivna perioden för såväl idrotts- som friluftsfonden. På handelsdepartementets kapitalbudget har bl. a. upptagits kostnader för ett Sverigehus i Stockholm, varjämte medelsanvisningarna till statens hantverks- och industrilånefond och för exploatering av vissa malmfyndigheter förväntas öka. För lån till utbyggnad av oljelagringen

beräknas i enlighet med av riksdagen antaget förslag ett årligt anslag av 59 milj. kr.

I det föregående har lämnats en redogörelse för utvecklingen av anslagen till bostadsbyggande och till civilförsvaret. Beträffande övriga utgiftsändamål under *inrikesdepartementets* huvudtitel kan följande anföras.

Medelsbehovet för arbetsmarknadsändamål blir väsentligen beroende av konjunkturutvecklingen. Vid beräkningarna har i enlighet med den allmänna förutsättningen om full sysselsättning, antagits oförändrad volym för beredskapsarbeten i jämförelse med riksstatsförslaget för 1963/64. En fortsatt utbyggnad av olika rörlighetsstimulerande åtgärder såsom led i en aktiv arbetsmarknadspolitik förutsättes äga rum. Sålunda har räknats med successivt ökad omskolningsverksamhet samt en viss förstärkning av personalresurserna vid arbetsmarknadsverket.

Förstatligandet av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet kommer att kraftigt påverka anslagsutvecklingen under perioden. En mera detaljerad beräkning av kostnadseffekterna för statsverket har inte varit möjlig att genomföra. Överslagsvis har kostnadsstegringen 1964/65 beräknats till i runt tal 65 milj. kr. Härav utgör huvuddelen sådana bidrag till kommunernas kostnader för polisverksamheten före förstatligandet den 1 januari 1965 vilka inte utbetalas förrän efter reformens ikraftträdande. För de därefter följande budgetåren stiger statens kostnader i takt med att kommunernas övergångsbidrag till staten årligen minskar med 20 procent. För budgetåret 1965/66 begränsas dock ökningen till följd av att utbetalningen av eftersläpande statsbidrag till kommunerna upphör.

Beträffande övriga utgifter — främst landsstaten — har förutsatts en fortsatt utbyggnad av taxeringsväsendet och en viss förstärkning i övrigt av länsstyrelserna bl. a. med hänsyn till ökande uppgifter inom samhällsplaneringens område. Under periodens senare del tillkommer kostnader för genomförande av automatisk databehandling inom taxeringsväsendet och folkbokföringen utöver de som behandlats i det föregående under finansdepartementets huvudtitel. Kostnader härför uppkommer även under inrikesdepartementets kapitalbudget i samband med vissa erforderliga om- och tillbyggnadsåtgärder vid länsstyrelserna.

Anslagsutvecklingen under *civildepartementets* huvudtitel påverkas väsentligen av anslagen till personalpensionsförmåner m. m. och arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggspensioneringen. Tillsammans svarar dessa båda anslag för över 90 procent av huvudtitelns totalsumma. För dessa anslag har närmare redogjorts i det föregående. I övrigt har under huvudtiteln endast räknats med en trendmässig ökning.

3. Den realekonomiska utgiftsutvecklingen

Som framgått av föregående avsnitt (tabell 5) beräknas de totala statsutgifterna under perioden 1963/64—1966/67 stiga med i genomsnitt ca 1 350 milj. kr. per år eller 5,8 procent. Bortses från det schablonmässiga tillägget för höjda löner, begränsas utgiftsstegringen till 4,8 procent per år. Detta in-

nebär en något långsammare stegringstakt i förhållande till perioden 1955/56—1961/62 då den volymmässiga ökningen uppgick till 5,1 procent. Vid en jämförelse av utvecklingstakten under de båda perioderna bör dock observeras att i utgiftskalkylen för de kommande budgetåren endast undantagsvis ingår reformkostnader.

I detta avsnitt kommer den samhällsekonomiska innebörden av utgiftsutvecklingen att belysas. En redovisning av utgifterna i realekonomiska kategorier lämnas i tabell 6. Då den realekonomiska utgiftskalkylen bör återspegla den förutsatta volymmässiga utvecklingen har — i motsats till redovisningen i tabell 5 som korresponderar mot det gjorda antagandet om inkomstutvecklingen — ej inkluderats något tillägg för höjda löner åt statsanställda.

Av utgifterna på drift- och kapitalbudgeten hänför sig inemot hälften till sådan statlig verksamhet som direkt tar produktiva resurser i anspråk samt drygt hälften till transfereringsutgifter av olika slag, utlåning och finansiella transaktioner. Av de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna svarar i sin tur det militära försvaret för drygt en tredjedel medan resten hänför sig till olika civila verksamhetsområden, av vilka kommunikationsväsendet, utbildningen samt olika vårdområden är de utgiftsmässigt dominerande. Sett över perioden i dess helhet uppvisar utgiftsutvecklingen relativt obetydliga förskjutningar mellan de olika realekonomiska utgiftskategorierna. Sammantagna ökar sålunda i stort de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna i samma takt som den totala utgiftsförändringen. Dessamma gäller de direkta inkomstöverföringarna medan posten utlåning och finansiella transaktioner stiger något snabbare och de indirekta inkomstöverföringarna något långsammare. Det bör redan inledningsvis anmärkas, att det redovisade utvecklingsmönstret i betydande grad betingas av de för vissa större utgiftsposter valda förutsättningarna.

Den del av de statliga utgifterna som brukar benämnas *statlig konsumtion*, innefattar löner och omkostnader i statens löpande verksamhet. Såsom framgår av tabell 6 ökar dessa utgifter något snabbare än de totala utgifterna. Den snabbare stegringstakten återspeglar i första hand expansionen inom utbildning och olika vårdområden. Detta förhållande får ses mot bakgrund av den ökade efterfrågan på offentliga tjänster. Denna stegring är delvis automatisk till följd av befolkningsutvecklingen och delvis ett uttryck för den allmänna standardhöjningen i samhället.

Expansionen av den statliga konsumtionen liksom den privata konsumtionens sannolika utveckling ställer ökade krav på de *statliga investeringarna*. För beräkningsperioden förutses de utifrån gjorda antaganden öka med 3,5 procent per år eller något långsammare än den förutsatta ökningen i bruttonationalprodukten. De i det föregående angivna förutsättningarna innebär att väginvesteringarna kommer att svara för cirka en tredjedel av den statliga investeringsökningen under perioden. Den tekniska utvecklingen på försvarets område medför en ökning av försvarets investeringar, vilka därigenom också svarar för ungefär en tredjedel av totalök-

Tabell 6. Den realekonomiska utgiftsutvecklingen 1963/64—1966/67

Milj. kr. (avrundade tal)

	Budget- året 1963/64	Förändring från föregående budgetår			Genomsnittlig procentuell förändring per år 1963/64— 1966/67
		1964/65	1965/66	1966/67	
1. <i>Konsumtionsutgifter</i>	5 220	+ 300	+ 240	+ 290	+ 5,0
2. <i>Investeringsutgifter</i>	5 090	+ 190	+ 190	+ 170	+ 3,5
3. <i>Direkta inkomstöverföringar</i> ..	8 720	+ 510	+ 320	+ 570	+ 5,1
varav till enskilda	4 790	+ 350	+ 140	+ 370	+ 5,7
till kommuner	3 420	+ 100	+ 160	+ 180	+ 4,1
övrigt	510	+ 60	+ 20	+ 20	+ 6,3
4. <i>Indirekta inkomstöverföringar</i> ..	800	—	+ 40	+ 50	+ 3,5
5. <i>Utlåning och finansiella trans- aktioner</i>	1 990	+ 440	— 50	+ 30	+ 6,6
Summa 1—5	21 820	+ 1 440	+ 740	+ 1 110	+ 4,8
Schablonmässigt tillägg för höjda löner	90	+ 250	+ 260	+ 260	
<i>Totalutgifter</i>	<i>21 910</i>	<i>+ 1 690</i>	<i>+ 1 000</i>	<i>+ 1 370</i>	<i>+ 5,8</i>

ningen. Vidare nödvändiggör den tidigare berörda expansionen av den statliga tjänsteproduktionen investeringar i byggnader och materiel för utbildning, sjukvård, fångvård o. s. v. Vid bedömningen av den statliga investeringsutvecklingen bör erinras om att affärsverkens investeringar i kalkylen upptagits med oförändrade belopp under perioden. Vidare har förutsatts oförändrad omfattning av beredskapsarbeten.

Till skillnad från de i det föregående behandlade typerna av statsutgifter innebär de statliga transfereringsutgifterna inte något direkt ianspråktagande av produktiva resurser. Av de totala transfereringarna består mer än hälften av *inkomstöverföringar till enskilda personer*. De beloppsmässigt viktigaste inkomstöverföringarna är folkpensioner, barnbidrag och sjukförsäkring. Inkomstöverföringarna till enskilda kan beräknas stiga med 5,7 procent per år och svarar därmed för omkring en fjärdedel av den totala utgiftsökningen. Utvecklingstakten påverkas framförallt av de förutsatta standardtilläggen till folkpensionerna, som innebär utgiftsstegringar på över 200 milj. kr. under vardera budgetåren 1964/65 och 1966/67. Ökningen av antalet åldringar m. m. medför därutöver en årlig utgiftsstegring av storleksordningen 100 milj. kr. Förskjutningen mot högre åldersgrupper påverkar också bidragen till sjukförsäkring, medan medelsbehovet för barnbidragen vid oförändrade bidragsbelopp minskar i takt med minskningen i antalet bidragsberättigande barn.

De utgifter som sammanfattas under benämningen *inkomstöverföringar till kommuner* beräknas under perioden stiga något långsammare än genomsnittet eller med 4,1 procent per år. Det kan i detta sammanhang påpekas att den helt övervägande delen av de statliga inkomstöverföringarna

till kommuner avser bidrag till vissa specificerade kommunala uppgifter som helt eller till väsentlig del motsvarar kommunernas utgifter för ifrågavarande ändamål. I dessa fall kan därför inkomstöverföringarna till kommunerna ur konjunkturpolitisk synpunkt i allt väsentligt jämföras med direkt statlig konsumtion och investering. Medan de statliga inkomstöverföringarna till kommunerna för ospecificerade ändamål i enlighet med de gjorda antagandena i stort sett är oförändrade stiger de övriga — med statlig konsumtion och investering jämförbara — inkomstöverföringarna med ca 450 milj. kr.

De *indirekta transfereringarna* beräknas öka med 3,5 procent per år. De tyngst vägande anslagen i denna utgiftsgrupp är anslagen till bostadsrabatter, räntebidragen, bidragen till enskilda vägar samt jordbruksstödet.

Vid bedömningen av den framtida utgiftsutvecklingen bör slutligen ännu en gång understrykas de svåra metodproblem som en beräkning av den framtida utgiftsutvecklingen reser och den osäkerhet som med nödvändighet måste omge utgiftskalkyler av detta slag.

D. Statsinkomsternas utveckling under budgetåren 1963/64—1966/67

I det föregående har en beräkning av de totala statsutgifternas utveckling redovisats. Det utgiftsbegrepp som därvid kommit till användning omfattar samtliga anslag på driftbudgeten med undantag av avskrivningsanslagen samt investeringsanslagen på kapitalbudgeten. Ett mot detta utgiftsbegrepp svarande inkomstbegrepp innefattar, förutom inkomsterna på driftbudgeten, även avskrivningsmedel inom kapitalfonderna, övriga kapitalmedel samt kapitalåterbetalningar.

För utvecklingen av inkomsterna på driftbudgeten under budgetåren 1963/64—1966/67 har vissa alternativa beräkningar utförts. Den av rikskontrollverket i samband med den förnyade inkomstberäkningen för nästa budgetår redovisade kalkylen över inkomsterna på längre sikt (4 procentsalternativet), har härvid kompletterats med en alternativ kalkyl innebärande ett antagande om en snabbare stegring av skatteunderlaget (7 procentsalternativet). För utvecklingen av avskrivningarna inom fonderna m. m. har uppgifter införskaffats från vederbörande myndigheter. Resultatet av beräkningarna framgår av tabell 7.

Som utgångspunkt för rikskontrollverkets beräkningar har i fråga om den allmänekonomiska ramen och skatteunderlagets utveckling i första hand tagits de förutsättningar beträffande de uppskattade utfallen av 1963 och 1964 års taxeringar, som legat till grund för beräkningen av statsinkomsterna under budgetåren 1962/63 och 1963/64. Sålunda har för 1963 års taxering räknats med en ökning av lönesumman med 10,5 procent medan fysiska personers företagar- och kapitalinkomster förutsatts förbli oförändrade och bolagens taxerade inkomster beräknats minska med 10

Tabell 7. Alternativa beräkningar över statsinkomsternas förändringar under budgetåren 1963/64—1966/67

Milj. kr.

	Budget- året	Förändringar från föregående budgetår			Förändring under bud- getåren 1963/64— 1966/67	
		1963/64	1964/65	1965/66		1966/67
4 %	Summa inkomster	21 058	+ 819	+ 1 281	+ 1 248	+ 3 348
—alt.	<i>Inkomster på driftbudgeten</i> ..	<i>20 034</i>	<i>+ 800</i>	<i>+ 1 200</i>	<i>+ 1 200</i>	<i>+ 3 200</i>
	därav skatt å inkomst och förmögenhet m. m.	8 000	+ 300	+ 700	+ 700	+ 1 700
	övriga inkomster	12 034	+ 500	+ 500	+ 500	+ 1 500
	<i>Avskrivningar inom fonderna</i> <i>m. m.</i>	<i>1 024</i>	<i>+ 19</i>	<i>+ 81</i>	<i>+ 48</i>	<i>+ 148</i>
7 %	Summa inkomster	21 424	+ 1 619	+ 1 781	+ 1 748	+ 5 148
—alt.	<i>Inkomster på driftbudgeten</i> ..	<i>20 400</i>	<i>+ 1 600</i>	<i>+ 1 700</i>	<i>+ 1 700</i>	<i>+ 5 000</i>
	därav skatt å inkomst och förmögenhet m. m.	8 200	+ 900	+ 1 000	+ 1 000	+ 2 900
	övriga inkomster	12 200	+ 700	+ 700	+ 700	+ 2 100
	<i>Avskrivningar inom fonderna</i> <i>m. m.</i>	<i>1 024</i>	<i>+ 19</i>	<i>+ 81</i>	<i>+ 48</i>	<i>+ 148</i>

procent. Beträffande utfallet av 1964 års taxering har räknats med en stegring av lönesumman med 7 procent, medan såväl fysiska personers företag- och kapitalinkomster som bolagens taxerade inkomster förutsatts förbli oförändrade. För efterföljande taxeringsår har schablonmässigt räknats med en årlig stegring om 4 procent för samtliga kategorier (4 procentsalternativet).

Under dessa förutsättningar skulle de påförda beloppen av statlig inkomstskatt, sjömansskatt, förmögenhetsskatt och folkpensionsavgifter, vilka utgör de inkomster som slutligt redovisas på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m., komma att uppgå till följande belopp i milj. kr.

Taxeringsår	1963	1964	1965	1966	1967
	7 710	8 290	8 590	9 050	9 510
		+ 580	+ 300	+ 460	+ 460

Den långsammare ökningen mellan 1964 och 1965 års taxeringsår än för de senare taxeringsår för vilka också räknats med en 4-procentig stegring i skatteunderlaget beror bl. a. på att de fr. o. m. 1963 höjda sjukförsäkringsavgifterna blir avdragsgilla vid 1965 års taxering. De behållna inkomsterna på titeln skatt å inkomst och förmögenhet skulle emellertid komma att utvisa betydligt större variationer än de påförda skatterna. Enligt tabell 8 (4 procentsalternativet) beräknas titeln komma att öka med 300 milj. kr. under budgetåret 1964/65 samt med 700 milj. kr. under vardera budgetåren 1965/66 och 1966/67.

Tabell 8. Inkomstskattetitelnns utveckling under budgetåren 1963/64—1966/67 enligt riksrevisionsverkets beräkningar
Milj. kr.

	Budgetåret	Förändringar från föregående budgetår			Förändringar under budgetåren 1963/64—1966/67
	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	
Inkomstskattetiteln	8 000	+ 300	+ 700	+ 700	+ 1 700
(avrundade belopp)					
<i>Inkomster</i>	<i>18 330</i>	<i>+ 800</i>	<i>+ 950</i>	<i>+ 870</i>	<i>+ 2 620</i>
därav preliminärskatt	16 470	+ 670	+ 920	+ 840	+ 2 430
kvarstående skatt	910	+ 90	—	—	+ 90
övriga inkomster	950	+ 40	+ 30	+ 30	+ 100
<i>Utgifter</i>	<i>10 320</i>	<i>+ 490</i>	<i>+ 220</i>	<i>+ 190</i>	<i>+ 900</i>
därav kommunalskattemedel ..	7 330	+ 460	+ 110	+ 80	+ 650
överskjutande skatt	1 300	— 100	—	—	— 100
övriga utgifter	1 690	+ 130	+ 110	+ 110	+ 350

Som nämnts har en alternativ beräkning utförts grundad på antagandet att skatteunderlaget kommer att stiga med 7 procent per år under åren 1964—1966 (7 procentsalternativet). Denna stegringstakt, som motsvarar den antagna stegringen under innevarande år, skulle givetvis medföra en ökning av statsinkomsterna utöver vad som kan antagas enligt 4 procentsalternativet. Ökningen skulle framförallt göra sig gällande för inkomstskattetiteln, men också på vissa andra titlar som nära påverkas av skatteunderlagets löpande utveckling.

E. Totalbudgetens utveckling under budgetåren 1963/64—1966/67

I de föregående avsnitten har redovisats kalkyler över utgifts- och inkomstutvecklingen på längre sikt. I samband härmed har understrukits de svåra metodproblem som en beräkning av den framtida budgetutvecklingen reser och den osäkerhet som med nödvändighet måste omge kalkyler av detta slag. Det är uppenbart att dessa svårigheter i än högre grad gör sig gällande beträffande beräkningar av det statliga upplåningsbehovet, som ju utgör en relativt liten skillnad mellan en stor inkomst- och en stor utgiftssumma. Vid bedömningen av de uppgifter som i detta avsnitt kommer att redovisas över utvecklingen av totalbudgetsaldo, bör detta beaktas.

Såsom framgår av tabell 9 förutses de totala statsutgifterna under budgetåret 1963/64 komma att överstiga inkomsterna med över en miljard kronor. För de följande budgetåren skulle enligt här gjorda beräkningar uppkomma en väsentlig ökning av det statliga upplåningsbehovet. Särskilt markant skulle lånebehovets ökning bli budgetåret 1964/65; i förhållande till budgetåret 1963/64 pekar sålunda kalkylen på ett i det närmaste fördubblat upplåningsbehov. För de därefter följande budgetåren skulle upplåningsbe-

Tabell 9. Totalbudgetsaldots beräknade utveckling under budgetåren 1963/64—1966/67

Milj. kr.

	Budgetåret 1963/64	Förändringar från föregående budgetår			Förändring 1963/64— 1966/67
		1964/65	1965/66	1966/67	
Totalutgifter (exkl. avskrivningar på driftbudgeten)	22 109	+ 1 691	+ 998	+ 1 372	+ 4 061
Inkomster m. m.	21 058	+ 819	+ 1 281	+ 1 248	+ 3 348
Förändring av totalbudgetsaldot	—	— 872	+ 283	— 124	— 713
Totalbudgetsaldo	— 1 051	— 1 923	— 1 640	— 1 764	

¹ I utgifterna för budgetåret 1963/64 ingår den förutsatta reservationsmedelsförbrukningen med 200 milj. kr.

hovet enligt kalkylen nedgå något men ändå uppgå till storleksordningen 1,7 miljard kr.

Förändringarna i upplåningsbehovets storlek under perioden betingas, vid de givna förutsättningarna för beräkningarna, av den varierande stegrings-takten för såväl utgifter som inkomster. För totalutgifterna gäller att de under de aktuella budgetåren beräknas öka med respektive ca 1 700, 1 000 och 1 400 milj. kr. Den snabbare stegrings-takten budgetåren 1964/65 och 1966/67 sammanhänger bl. a., såsom berörts i det föregående, med att höjningar av standardtilläggen för folkpensionerna inkalkylerats under dessa budgetår. Den snabbare utgiftsökningen under budgetåret 1964/65 beror i övrigt främst på att den språngvisa ökningen av bostadsbyggandet under senare år får sin budgetmässiga effekt i form av utbetalningar av statslån först under detta budgetår. För budgetåren därefter sjunker däremot anslagsbehovet genom att amorteringarna ökar och genom effekten av ändrade lånebestämmelser. Under budgetåret 1964/65 slår vidare helårskostnaden igenom för den beslutade höjningen av inkomstgränserna för familjebostadsbidrag.

Vid bedömningen av kalkylerna bör erinras om den restriktiviteten i flera avseenden som iakttagits vid utgiftsberäkningarna. Delvis betingas detta av den metod som använts. För de särredovisade anslagen, som omfattar tre fjärdedelar av den totala utgiftssumman, har endast undantagsvis inkalkylerats kostnader för reformer; utgiftsmässigt dominerande härvidlag är de för 1964 och 1966 förutsatta standardhöjningarna av folkpensionerna. Inte heller har vid beräkningarna av utgiftsutvecklingen för de ospecificerade anslagen kostnader inkalkylerats för reformer inom studiehjälpens område eller för andra förslag av större omfattning som kan komma att aktualiseras under perioden. Restriktiviteten framgår också därav, att vid den överlagsmässiga budgetgranskningen av de ospecificerade anslagsposterna kraven på utgiftsökningar för exempelvis budgetåret 1964/65 räknats ned med drygt en tredjedel. Trots den restriktiva budgetgranskningen för detta budgetår har de anmälda utgiftsbehoven inte kunnat inrymmas inom en trend-

mässigt beräknad utgiftsökning. Då de ospecificerade utgiftsposterna domineras av kostnader för utbildningsväsendet och olika vårdområden, får den upptagna utgiftsökningen ses som ett uttryck för ökade krav på samhälleliga insatser inom dessa områden. Den snabbare utgiftsstegringen till budgetåret 1964/65 betingas vidare av de betydande kostnader som uppkommer vid förstatligandet av polisväsendet och påbörjandet av den beslutade utbyggnaden av atomkraftanläggningen i Marviken. Av betydelse för bedömningen av den faktiska utgiftsutvecklingen blir också den antagna storleken av anslagen till internationell biståndsverksamhet, som i kalkylen schablonmässigt upptagits med ett belopp motsvarande den genomsnittliga öknings-takten under senare budgetår.

För de längre bort liggande budgetåren har utgiftsökningen för de ospecificerade utgiftsposterna kunnat inrymmas i den trendmässigt beräknade stegringen. Detta förhållande kan inte tas till intäkt för att utbyggnadstakten skulle avsakta inom dessa områden; snarare torde det få ses som ett uttryck för svårigheten att överblicka utgiftsutvecklingen på längre sikt.

Då utgifterna i budgetkalkylen beräknas i oförändrade priser, bör följa att valet av antagande om skatteunderlagets stegring bör stå i samklang härmed. Detta innebär att inkomstökningen sker i takt med den förutsatta totala produktionsökningen, d. v. s. motsvarande en inflationsfri inkomststegring i samhället. Om med denna utgångspunkt skatteunderlagets ökning antages bli 4 procent per år fr. o. m. 1964, kommer, som redovisats i det föregående, statsinkomsterna under de aktuella budgetåren att stiga med ca 800, 1 300 respektive 1 250 milj. kr. Försämringen av totalbudgetsaldot 1964/65 förklaras sålunda — förutom av den starka utgiftsökningen — av en förhållandevis lägre inkomstökning detta budgetår. Denna sammanhänger i sin tur främst med eftersläpningar i utbetalningen av kommunalskattemedel, efterverkningarna av den förutsatta nedgången av bolagens taxerade inkomster vid 1963 års taxering samt med utvecklingen av fyllnadsbetalningarna.

Inkomstutvecklingen förändras givetvis vid ett ändrat antagande om skatteunderlagets ökning. Som komplettering till de i föregående avsnitt redovisade alternativa inkomstkalkylerna har en beräkning gjorts av effekten på statsinkomsterna vid en förändring av skatteunderlaget med en procent. Enligt denna kalkyl skulle varje procents stegring av skatteunderlaget medföra en ökning av de skatter som slutligt redovisas på inkomstskatttiteln med drygt 100 milj. kr. Innefattas också effekten på övriga inkomsttitlar stiger den totala inkomstökningen till storleksordningen 150 milj. kr. Att ange hur denna ökning vid det givna tillfället fördelar sig i tiden är dock svårt med hänsyn till uppbördstekniska förhållanden. Bakgrunden härtill är att förändringar i skatteunderlaget under ett budgetår omedelbart påverkar inflödet av preliminär A-skatt, vari innefattas såväl kommunal som statlig skatt, medan däremot de samtidiga utbetalningarna av kommunalskattemedel betingas av förhållandena under tidigare år. Inte heller inflödet av preliminär B-skatt påverkas omedelbart av förändringar i skatteunderlaget.

Väljes ett högre alternativ för skatteunderlagets ökning än det som lig-

ger till grund för inkomstberäkningen i tabell 9 över totalbudgetsaldots utveckling, ändras emellertid också förutsättningarna för utgiftsberäkningen. Härvid bör sålunda statens utgifter för löner och pensioner uppräknas i motsvarande grad. I detta sammanhang kan nämnas att varje procents ökning av statstjänstemännens löner med åtföljande genomslag för pensionerna medför en kostnad för statsverket av drygt 60 milj. kr. per år. Ett sådant högre inkomstantagande medför också att kalkylens förutsättning om oförändrade priser måste uppges. Effekten härav på budgetens utgiftssida är svår att precisera. Erinras bör dock om de automatiska utgiftsökningarna som uppkommer vid prisstegring bl. a. för försvarskostnaderna och folkpensionsanslaget och som enbart för dessa poster tillsammans tagna i genomsnitt är av storleksordningen 60 milj. kr. vid en prisstegring av en procent.

Vid bedömningen av nettoeffekten på budgetsaldot av en uppgång av skatteunderlaget i snabbare takt än vad som förutsatts, bör också beaktas att i den mån en sådan inkomstutveckling inte är förenlig med samhällsekonomisk balans, andra krav kommer att ställas på finanspolitiken. Då kalkylerna baserats på antagandet om en »normal» utveckling av samhällsekonomin har givetvis inte heller någon hänsyn tagits till de återverkningar på statsbudgeten som skulle uppkomma vid en konjunkturförsämring genom bl. a. effekter för inkomstutvecklingen och utgifterna för en aktiv sysselsättningspolitik.

Avslutningsvis bör framhållas, att med de speciella krav som åvilar staten i det nutida samhället och som medfört att staten måste ha en beredskap för snabba förändringar i sina utgiftsdispositioner bl. a. följer, att beräkningar över budgetutvecklingen på längre sikt varken kan eller bör uppfattas som ett fixerat program eller som en prognos för den faktiska framtida budgetutvecklingen. I stället bör kalkylerna närmast uppfattas som ett hjälpmedel vid en långsiktig planering. Genom att för huvudparten av beräkningarna uppställts preciserade förutsättningar och i vissa fall också angetts alternativa kalkyler föreligger möjligheter att utifrån olika utgångspunkter använda långsiktscalkylen som ett arbetsinstrument.

Innehåll

<i>Inledning</i>	1
A. <i>Vissa uppgifter om den statsfinansiella utvecklingen under budgetåren 1955/56—1961/62, m. m.</i>	
1. De egentliga statsutgifternas volymmässiga utveckling	2
2. Den volymmässiga utvecklingen för realfonderna på kapitalbudgeten	6
3. Jämförelse mellan fjolårets och årets beräkningar för budgetåret 1963/64	9
B. <i>Vissa uppgifter om personalutvecklingen 1954/55—1966/67</i> ..	13
C. <i>Statsutgifternas utveckling under budgetåren 1963/64—1966/67</i>	
1. Allmänna förutsättningar för beräkningarna	15
2. Utgiftsutvecklingen inom olika områden	19
3. Den realekonomiska utgiftsutvecklingen	30
D. <i>Statsinkomsternas utveckling under budgetåren 1963/64—1966/67</i>	33
E. <i>Totalbudgetens utveckling under budgetåren 1963/64—1966/67</i>	35

PM
ANGÅENDE
EKONOMISK LÅNGTIDSPLANERING

PM
angående ekonomisk långtidsplanering¹

I. Utredningsverksamheten rörande ekonomiska långsiktspöblem

I samband med Marshall-planen utarbetades 1948 ett långtidsprogram för den svenska ekonomin. Mera omfattande undersökningar rörande den ekonomiska utvecklingen på längre sikt har sedermera gjorts för femårsperioderna 1951—1955, 1956—1960 och 1961—1965. Ifrågavarande studier av långsiktspöblemen har utförts av tillfälliga statliga kommittéer, som haft karaktär av expertgrupper. Inom de sekretariat som tillsatts för varje utredning har en viss bearbetning och insamling av basmaterial ägt rum, men till stor del har kommittéerna kunnat utnyttja sammanställningar och undersökningar för olika delsektorer, som utförts inom skilda utrednings- och forskningsinstitutioner. Utredningarnas framtidsbedömningar har sålunda framkommit genom ett informellt samarbete med offentliga myndigheter, näringsliv och ekonomisk forskning.

Långtidsutredningarnas uppgift har i första hand varit att sammanställa planer och prognoser för skilda sektorer av ekonomin och att ge en sammanfattande analys och bedömning. Med hjälp av en avstämning av de olika prognoserna och en prövning av deras inbördes förenlighet har kunnat föras en diskussion av problem och trögheter i ekonomin, som kan bedömas inställa sig i framtiden. I dessa diskussioner har då även kunnat beröras möjligheterna att med skilda ekonomisk-politiska åtgärder underlätta en smidig utveckling. Det syfte utredningarna varit avsedda att tjäna har främst varit att ge en bakgrund och en vägledning för offentlig diskussion och för företagets och statsmakternas handlande. En striktare plan — i den meningen att fixerade mål för utvecklingen utarbetades och att ekonomisk-politiska medel för uppnåendet av dessa mål angavs — som skulle underställas regeringens och riksdagens prövning har utredningarna däremot inte syftat till.

I de senaste långtidsutredningarna har påtalats att de former i vilka arbetet med långtidsproblemen bedrivits haft vissa svagheter. Den diskontinuitet i utredningsarbetet som följt av att tillfälliga kommittéer och nya sekretariat tillsatts för varje femårsutredning har inte varit lycklig ur effektivitetssynpunkt och har försvårat ett snabbt färdigställande. Med hänsyn till att planer och bedömningar föråldras relativt snabbt allt efter som de anpassas till nya erfarenheter och ändrade förutsättningar har i de senaste långtids-

¹ Föreliggande promemoria har utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning.

1 *Bihang till riksdagens protokoll 1963. 1 saml. Nr 150. Bihang F*

utredningarna understrukits angelägenheten av en »rullande» framtidsbedömning.

I årets finansplan anmäldes, att olika åtgärder vidtagits för att intensifiera och vidareutveckla det arbete som hittills bedrivits i långtidsutredningarnas form. Tillkallandet av ett ekonomiskt planeringsråd utgjorde en sådan åtgärd. Rådets uppgift har angivits vara att följa den löpande utvecklingen och diskutera de problem, som möter när det gäller att bevara och öka framstegstakten i den svenska ekonomin. Det utredningsarbete, som utgör grundvalen för planeringsrådets överläggningar, avses tillkomma genom ett brett upplagt samarbete mellan offentliga myndigheter, näringslivet och ekonomisk forskning. Ledningen av utredningsarbetet liksom uppgiften att planera och samordna undersökningarna inom olika organ har ålagts finansdepartementets ekonomiska avdelning. I samband därmed har arbetsuppgifterna för det utredningsråd, som biträtt finansdepartementets ekonomiska avdelning vid utarbetandet av de årliga nationalbudgeterna, utvidgats till att även avse långtidsproblemen. Det ekonomiska planeringsrådet har sammanträtt tre gånger, varvid frågor rörande såväl det aktuella ekonomiska läget som långsiktiga tendenser inom ekonomin varit föremål för diskussion. Med utredningsrådet har överläggningar ägt rum beträffande uppläggningsen av utredningsarbetet kring de långsiktiga utvecklingsproblemen.

Inom finansdepartementets ekonomiska avdelning har för att skapa en bakgrund och visst underlag för planeringen av avdelningens arbete med långsiktsp Problemen utförts vissa orienterande översikter. En avstämning av den senaste långtidsutredningens prognossiffror gentemot utvecklingen 1961—1963 har gjorts. I det följande återges några resultat av denna avstämning. Den ekonomiska planeringsverksamheten i andra länder har genomgått och studerats, och en översikt av denna verksamhet lämnas i avd. III av detta bihang. I denna sammanställning behandlas planeringsorganens uppbyggnad, deras ställning gentemot regering och parlament samt i vad mån deras arbetsresultat där tas upp, prövas och godkänns som målsättning för den ekonomiska politiken. Vidare uppmärksammas de instrument som eventuellt står till förfogande för att genomföra planerna. Någon närmare redogörelse för metoderna för planeringsarbetet lämnas dock inte i detta sammanhang.

Inom avdelningen har vidare en inventering genomförts av de prognosarbeten eller undersökningar kring långtidsproblem i ekonomin som nyligen utförts eller för närvarande görs av skilda offentliga och privata organ. Resultatet därav kommer att tillställas institutioner som i sitt arbete har användning av dylika framtidsbedömningar. För avdelningen är kartläggningen avsedd att tjäna som en direkt vägledning för dess planering eller initierande av undersökningar, varigenom utvecklingstendenserna inom viktigare avsnitt av ekonomin kan täckas. Inventeringen utgör även ett led i en speciell arbetsuppgift som avdelningen lämpligen bör söka fylla, näm-

ligen att förmedla upplysningar om eller tillhandahålla prognosdata åt olika organ och instanser. En sådan service förutsätter ett kontinuerligt arbete på att hålla sig underrättad om det prognosarbete som görs på skilda områden och att följa upp för långtidsplaneringen betydelsefulla serier.

Det fortsatta arbetet med långtidsutredningar.

I samband med tillsättandet av det ekonomiska planeringsrådet uttalades att arbetet med de långsiktiga utvecklingsproblemen inte syftar till någon detaljerad planhushållning med fixerade mål i fråga om produktionen inom olika näringsgrenar. Planeringens innebörd är i stället att kartlägga tendenser och problem och ange möjliga åtgärder som underlättar en snabb och balanserad expansion av den svenska ekonomin. Från denna utgångspunkt skulle inriktningen och arten av det utredningsarbete, som finansdepartementets ekonomiska avdelning har att ombesörja, i huvudsak överensstämma med den som gällt för tidigare långtidsutredningar. Även om utredningsarbetet i fortsättningen kommer att fortgå kontinuerligt torde det — främst med hänsyn till behovet av avstämning och konsistensprövning av delprognoserna — böra läggas upp så att resultaten kan framläggas i en samlad översikt liknande tidigare långtidsutredningar. Detta hindrar givetvis inte att delresultat om så bedöms lämpligt skall kunna presenteras efter hand.

I fråga om den prognosperiod som utredningsarbetet bör avse föreligger olika önskemål. I vissa sammanhang torde en prognosperiod av 2 à 3 år vara av intresse. Det femårsperspektiv som tidigare långtidsutredningar arbetat med synes svara mot den planeringsperiod som används inom ett stort antal företag och även inom stora delar av offentlig verksamhet. För olika verksamheter — tung industri, kraftverksbyggnader, samhällsplanering, skolplanering — finns behov av material för en planering längre fram i tiden, exempelvis ett 1980-årsperspektiv. Tillgängliga utredningsresurser gör det nödvändigt att arbetet koncentreras kring ett av dessa alternativ och övervägande skäl har ansetts tala för att även fortsättningsvis i första hand arbeta med en femårig prognosperiod. Vid sidan därav skulle dock för vissa begränsade områden undersökningar göras utifrån ett 1980-årsperspektiv.

Arbetet med de långsiktiga utvecklingsproblemen är avsett att bedrivas som en »rullande» framtidsbedömning. Innebörden därav skulle väl främst vara att en kontinuerlig avstämning och revidering samt förnyelse av prognoserna skulle ske. Beträffande den nu senast utförda långtidsutredningen skulle en mer genomarbetad revision emellertid kunna föreligga först mot slutet av prognosperioden 1961—1965. Under sådana förhållanden har det syntts mest ändamålsenligt att inte företaga någon revision för innevarande prognosperiod utan i stället helt inrikta arbetet på att under 1965 framlägga en sammanfattande bedömning av utvecklingstendenserna för perioden 1966—1970. I stort tänkes denna rapport få en uppläggnings liknande den senaste långtidsutredningens, dock med vissa modifikationer betingade av att en del utvecklingsproblem avses skola behandlas i ett längre perspek-

tiv. Frågan om dessa senare undersökningar skall intas i nämnda rapport eller framläggas separat kan dock inte nu bedömas utan får avgöras från fall till fall med hänsyn till deras art och utformning.

Som berörs i det följande avsnittet har tillväxttakten i den svenska ekonomin under första delen av 1960-talet varit av en storlek som något överträffat det antagande om en 4-procentig årlig ökning av nationalprodukten som gjordes i den senaste långtidsutredningen. Betingelserna för fortgående starka produktivitetssökningar i ekonomin undergår ständiga förändringar och vid en behandling av utvecklingsfrågorna förskjuts därmed även problemkretsen och problemens art. Syftet med det igångsatta utredningsarbetet är att som ett sammanfattande resultat nå fram till en bedömning av hur utvecklingsproblemen kan komma att förändras under senare hälften av 1960-talet. Samtidigt är det angeläget att från början söka inrikta undersökningarna på områden och problem som kan förmodas bli strategiska i förloppet. Några exempel på vissa frågor och sektorer av ekonomin som bedömts bära särskilt uppmärksammas i utredningsarbetet kan här anföras.

De delar av samhällsekonomin som tillhandahåller tjänster av skilda slag har uppvisat en snabb tillväxt. Dessa sektorer svarar numera för en så stor del av den totala sysselsättningen att deras utveckling i fråga om rationalisering och produktivitetssökning kommer att mer än tidigare vara avgörande för den fortsatta framstegstakten. Distributionsfrågorna har ju ganska länge livligt uppmärksamats och det förefaller troligt att pressen att uppnå högre produktivitetsvinster inom detta område ytterligare förstärks. För de flesta företag har kontorsarbetet genom sin starka tillväxt kommit att utgöra ett betydande kostnadselement och den påbörjade kontorsrationaliseringen kan säkerligen väntas få en ökad betydelse. På samma sätt och av samma anledning kan frågorna om att finna metoder för att mäta effektiviteten inom offentlig sektor som kan tjäna till ledning för en rationalisering av där tillhandahållna tjänster antas få en stegrad aktualitet i framtiden.

Nya strukturella drag synes växa fram i den internationella konjunkturen och marknadsbilden. Utfyllandet av brister i de västeuropeiska ländernas industriella utrustning samt framväxten av nya industrier i sent utvecklade länder torde komma att ställa våra inhemska industrier och exportnäringar inför starkare krav på konkurrens och anpassningsförmåga. Möjligheterna att på något sätt söka belysa hur de komparativa fördelarna för olika svenska industrigrenar kan komma att te sig synes därvid böra undersökas. För att ge en sådan studie en reell förankring skulle den kombineras med en förnyad inventering av industriföretagens produktionsplaner för återstoden av 1960-talet. Den genom en skärpt konkurrens ändrade finansieringssituationen för företagen och vad detta innebär för och kräver av kredit- och kapitalmarknaden kommer även in i detta sammanhang. Till detta problemområde hör även vilka anpassningsproblem på arbetsmarknaden som en fortsatt automation utlöser.

Förberedande undersökningar pågår rörande de faktiska möjligheterna att behandla olika frågor och områden ur ett 1980-årsperspektiv. Bland de områden som det syns vara av intresse att få belysta ur denna synpunkt kan nämnas olika statliga och kommunala verksamheter (utbildning, sjukvård) och med sådana verksamheter sammanhängande produktivitets-, pris- och avgiftsproblem. Långsiktstendenserna inom olika industribranscher och råvaruområden samt i fråga om energiförsörjningen är andra områden som bör uppmärksammas i det längre perspektivet. Såsom en utgångspunkt för de konkreta långtidsstudierna skall tjäna arbeten rörande vissa utvecklingsmodeller som utförs vid Stockholms universitet. I dessa modeller beaktas särskilt hur tillväxttakten i ekonomin påverkas av förändringar i investeringskvot och i andelen av de resurser som avsätts för forskning och tekniskt utvecklingsarbete.

Arbetet med de långsiktiga utvecklingsproblemen såväl vad avser en fem-årig prognosperiod som ett 1980-årsperspektiv är i likhet med vad som gällde för tidigare långtidsutredningar avsett att bedrivas i intimt samarbete med olika statliga och privata utredningsorgan. Överläggningarna har förts med företrädare för olika institutioner för att uppnå en samordning av utredningsarbetet och för att få till stånd undersökningar för olika avsnitt av ekonomin. En redogörelse för detta arbete torde lämpligen böra anstå i avvaktan på att mera säkra resultat framkommit av dessa diskussioner.

II. Den senaste långtidsutredningen och den faktiska utvecklingen

En svensk långtidsutrednings främsta uppgift kan sägas vara att utgöra ett orienteringsinstrument vid försöken att infoga det ekonomiska handlandet i ett långsiktigt perspektiv. Ett väsentligt led i handhavandet av detta instrument består i att göra avstämningar av utredningens prognossiffror gentemot den faktiska utvecklingen. Sådana avstämningar är emellertid förenade med vissa svårigheter. Speciellt gäller detta om avstämningen görs gentemot en delperiod, eftersom långtidsutredningens kalkyl av naturliga skäl är fullständigt genomförd endast för slutåret (1965); beräkningar av utvecklingen år från år förekommer endast undantagsvis.

Den avstämning av vilken några sammanfattande resultat presenteras i det följande har lagts upp så att den genomsnittliga årliga förändringen av olika poster i utredningens kalkyl för hela perioden 1961—65 jämförs med de genomsnittliga årliga förändringar som registrerats för delperioden 1961—63. Beräkningen för åren 1961—63 baserar sig dels på nationalräkenskapernas uppgifter för den faktiska utvecklingen 1961 och 1962 dels på den reviderade nationalbudgetens prognos för 1963.

Det bör i detta sammanhang påminnas om att de i långtidsutredningens prognos ingående förändringstalen avser den mest sannolika genomsnittliga utvecklingen eller om man så vill närmast en konjunkturcykelrensad trendutveckling. Under konjunkturcykelns olika faser är avvikelser från dessa

genomsnittsvärden naturliga. Den faktiska utvecklingen kan således mycket väl avvika från prognosen men ändå ligga i linje med utredningens perspektiv. Å andra sidan behöver en exakt överensstämmelse mellan utfall och prognos inte betyda att utvecklingen följer den av utredningen förutsedda gången. Dessa omständigheter försvårar avstämningen och gör att den aldrig kan bli helt entydig.

Helt allmänt gäller att mindre avvikelser från de genomsnittliga prognostalen bör kunna tolereras beträffande nationalprodukten än beträffande flertalet delposter. Bakgrunden härtill är att målsättningen om full sysselsättning också inbegriper en strävan mot jämn framstegstakt beträffande totalproduktionen. Mellan de olika produktions- och efterfrågeområdena kan däremot under konjunkturcykelns gång konjunkturpolitiskt betingade förskjutningar inträffa.

Hörnstenen i den senaste långtidsutredningens kalkyl för den framtida ekonomiska utvecklingen utgjordes av bedömningen att den svenska nationalproduktens ökningstakt skulle kunna höjas från i genomsnitt 3 1/2 procent per år under 1950-talet till i genomsnitt 4 procent per år under perioden 1961—65. Den faktiska utvecklingen synes enligt konjunkturinstitutets beräkningar ha inneburit att nationalprodukten steg med närmare 6 procent 1961 och med 3 1/2 procent 1962. För 1963 förutses i den reviderade nationalbudgeten en ökning av nationalprodukten med ca 4 1/2 procent. I genomsnitt per år skulle således produktionsökningen under prognosperiodens tre första år komma att uppgå till 4 1/2 procent (se tabell 1). Även om detta procenttal för att bli rättvisande måste reduceras med någon tiondel på grund av vissa statistiska störningar för 1960 kvarstår ändå omdömet att en höjning av framstegstakten över 1950-talets nivå kommit till stånd i enlighet med långtidsutredningens bedömning. De presenterade siffrorna antyder att den faktiska utvecklingen t. o. m. skulle ha inneburit en ökningstakt som något överträffar prognosen. För att uppnå den nivå 1965 som prognosen förutsätter erfordras enligt tabell 1 en ökning 1964 och 1965 med i genomsnitt 3,3 procent per år.

Av stegringen i produktionens ökningstakt mellan 1950-talet och första hälften av 1960-talet bedömdes av långtidsutredningen närmare hälften häröra från snabbare tillväxt av arbetsstyrkan och något mer än hälften från en påskyndad ökning av produktionen per sysselsatt. Enligt den relativt osäkra statistik som föreligger har sysselsättningen utvecklats i överensstämmelse med prognosen. Bakom den snabbare produktionsökningstakten synes således ligga en något större ökning av produktiviteten än den som ingick i långtidsutredningens kalkyl.

Ett karakteristiskt drag i de senaste årtiondenas ekonomiska utveckling har varit att investeringarna nästan regelbundet ökat snabbare än konsumtionen. Långtidsutredningen förutsåg att utvecklingen under första hälften av 1960-talet skulle komma att avvika från detta mönster och i stället medföra en jämnare fördelning mellan konsumtion och investering. Den faktiska utvecklingen har gått i linje med denna bedömning. Produktionsök-

Tabell 1. Försörjningsbalans

Procentuell volymförändring per år

	Faktisk utveckling		1962—1963, prognos	1960—1963, delvis prognos	1960—1965, enl. LU ¹	Återstår att realisera 1964 och 1965
	1960—1961	1961—1962				
Privat konsumtion	+ 5,7	+ 4,0	+ 4	+ 4,6	+ 3,9	+ 2,9
Offentlig konsumtion....	+ 5,3	+ 5,4	+ 6	+ 5,6	+ 4,1	+ 2,1
Summa konsumtion	+ 5,6	+ 4,3	+ 4 ½	+ 4,8	+ 3,9	+ 2,7
Total bruttoinvestering ..	+ 5,8	+ 3,6	+ 4 ½	+ 4,5	+ 4,1	+ 3,6
Summa kapitalbildning (bruttoinvestering + lagerförändr. + bytesbalansens saldo)	+ 6,4	+ 1,9	+ 3 ½	+ 4,0	+ 4,2	+ 4,5
Bruttonationalprodukt ..	+ 5,9	+ 3,5	+ 4 ½	+ 4,5	+ 4,0	+ 3,3

¹ I samtliga tabeller har LU använts som förkortning för långtidsutredningen.

ningen 1960—63 har bildat underlag för en ungefär likformig ökning av konsumtion och investering med mellan 4 1/2 och 5 procent per år. Den statistiskt registrerade ökningstakten har för båda områdena inte obetydligt överträffat den ställda prognosen.

Inom konsumtionsområdet har den faktiska tillväxttakten legat över prognosen både för den privata och den offentliga delen. Störst har emellertid avvikelser varit för den offentliga konsumtionen. Mot prognosens drygt 4 procent per år står en realiserad ökning med ca 5 1/2 procent per år. Bakgrunden härtill är bl. a. att söka i de expansionsmöjligheter för den offentliga sektorn som betingats av den speciella konjunktursituationen. Avmattningen i det privata näringslivets efterfrågan har skapat utrymme för både starkt ökade offentliga investeringar och möjligheter att rekrytera personal till de offentliga sysselsättningsområdena. När det gäller att söka anledningar till den relativt stora avvikelser från prognosen kan man emellertid sannolikt inte bortse från möjligheten att långtidsutredningen underskattat kostnaden för den planerade utbyggnaden bl. a. av den orsaken att kostnadsberäkningarna för väsentliga områden utfördes med hjälp av relativt oprövade metoder.

Det kan i detta sammanhang påpekas att det enligt långtidsutredningen hade varit önskvärt att den offentliga konsumtionen hade kunnat utvecklas i snabbare takt än vad prognosen angav. Expansionsmöjligheterna ansågs emellertid begränsade på grund av flaskhalsar för projekteringen av byggnader och otillräcklig tillgång på utbildad personal. Den faktiska utvecklingen har således avvikit från prognosen i en riktning som utredningen egentligen eftersträfvade men ej vågade räkna med.

Förklaringen till att både konsumtion och de fasta investeringarna 1960—

Tabell 2. Kapitalbildnings- och konsumtionskvoternas utveckling

Procent av bruttonationalprodukten

	1938/39	1950	1955	1960	1961	1962	1963, prognos	1965, enl. LU
Privat konsumtion	66,2	62,2	57,4	54,6	54,0	54,1	54,1	53,0
Offentlig konsumtion	7,9	9,9	11,8	12,6	12,7	13,4	13,6	14,1
Summa konsumtion	74,1	72,1	69,2	67,2	66,8	67,5	67,8	67,1
Bruttoinvestering	24,3	27,9	29,7	31,4	31,7	31,8	31,8	31,5
Lagerförändring	+ 2,0	— 0,6	+ 2,0	+ 2,2	+ 1,5	+ 0,8	+ 0,2	+ 1,1
Bytesbalansens saldo	— 0,4	+ 0,6	— 0,8	— 0,8	+ 0,1	— 0,1	+ 0,1	+ 0,2
Summa kapitalbildning (bruttoinvestering + lagerförändr. + bytesbalansens saldo)	25,9	27,9	30,9	32,8	33,2	32,5	32,2	32,8

Anm. Beräkningarna har i princip gjorts med utgångspunkt från belopp i löpande priser.

63 kunnat öka något snabbare än nationalprodukten samtidigt som bytesbalansens saldo förbättrats avsevärt ligger i det förhållandet att investeringen i lager visat en för konjunkturförloppet naturlig minskning. Den kraftiga lageruppbyggnaden 1960 följdes av en nära oförändrat hög lagerinvestering 1961 samt ansträngningar till normalisering av lagerhållningen 1962—1963. De volymmässiga förändringarna av försörjningsbalansens olika poster har jämte förändringen i de relativa priserna resulterat i de förskjutningar i utgiftsstrukturen som finns åskådliggjorda i tabell 2. Det förhållandet att både konsumtionen och investeringarna ökat snabbare än bruttonationalprodukten har medfört att såväl konsumtions- som investeringskvoterna ökat mellan 1960 och 1963. Denna utvecklings andra sida är emellertid den ovan antydda konjunkturbetingade undernormala lagerinvesteringskvoten. Den registrerade utvecklingen för 1960—63 behöver därför djupare sett inte avvika från långtidsutredningens antagande om en stabilisering på 1960 års nivå av konsumtions- och investeringskvoterna.

För uppgången i den totala konsumtionskvoten svarar helt den offentliga konsumtionen, vars andel av bruttonationalprodukten 1960—63 stigit från 12,6 procent till 13,6 procent. Den privata konsumtionens andel har visat en fortsatt om än begränsad nedgång. Produktionssidan är för perioden 1961—63 inte lika väl statistiskt belyst som försörjningsbalansens användningsida. Vissa data är emellertid tillgängliga och de viktigare bland dessa har sammanförts i tabell 3. Av tabellen framgår att produktionen kunnat öka mer än prognosen främst tack vare utvecklingen inom byggnads- och anläggningsverksamheten samt det offentliga tjänsteområdet. Ökningen 1960—63 har för dessa områden beräknats till i genomsnitt 6 respektive 5 procent per år att jämföra med för båda prognosticerade 4 procent per år. Industrin å andra sidan har uppvisat en produktionsökningstakt som klart understiger prognosens. Enligt konjunkturinstitutets beräkningar har ök-

Tabell 3. Produktionen inom vissa sektorer

Procentuell volymförändring per år

	Faktisk utveckling		1962—1963, prognos	1960—1963, delvis prognos	1960—1965, enl. LU	Återstår att realisera 1964 och 1965
	1960—1961	1961—1962				
Jordbruk	+ 6	+ 3	- 6	+ 1	+ 0,5	- 1
Skogsbruk	+ 2	- 0,5	- 5	- 1	+ 3	+ 8
Industri						
Enligt officiellt index..	+ 3,3	+ 1,4	..			
Enligt konjunkturinsti- tutet	+ 5,1	+ 2,7	+ 2,6	+ 3,5	+ 5	+ 7
Elkraftproduktion	+ 10,3	+ 6,0	+ 6,0	+ 7	+ 7	+ 6
Byggnads- och anlägg- ningsverksamhet	+ 6	+ 4	+ 8	+ 6	+ 4	+ 2
Offentliga tjänster	+ 5	+ 5	+ 6	+ 5	+ 4	+ 3

ningen 1960—63 uppgått till ca 3 1/2 procent per år medan långtidsutredningens kalkyl upptog 5 procent per år. För att uppnå den av utredningen kalkylerade nivån för 1965 behövs enligt tabell 3 en ökning 1964 och 1965 med i genomsnitt 7 procent per år. Av dessa siffror synes framgå att långtidsutredningens bedömning av industriproduktionen innebär en överskattning av utvecklingsmöjligheterna under den nu aktuella perioden. Skogsbruket har under inverkan av skogsindustriernas avsättningssvårigheter fått vidkännas en i stort sett stagnerande utveckling, som klart avviker från prognosen om en klart uppåtriktad tendens. Jordbrukets produktion har som förutsågs inte visat andra nivåförändringar än sådana som sammanhänger med skördeförhållandena.

De planer och bedömningar som långtidsutredningen inhämtade från olika exporterande industrier gav vid handen att deras kapacitet att exportera skulle komma att stiga i en sådan takt att en volymmässig stegring av varuexporten 1960—65 med ca 6 procent per år skulle möjliggöras. Tabellerna 4 och 5 visar att exportkapaciteten kunnat utnyttjas i sådan utsträckning att den faktiska totalexportens ökningstakt ungefär motsvarat antagna 6 procent per år. Importen har ökat långsammare än exporten 1960—63 (ca 4 procent per år), sannolikt främst sammanhängande med den inhemska investeringsefterfrågans starka inriktning på byggnadsverksamhet, vilken är relativt importsnål. Förhållandet mellan export- och importpriserna har i motsats till långtidsutredningens antaganden inte kunnat undgå att försämras med någon procent mellan 1960 och 1963. Den volymmässiga utvecklingen har dock räckt till för att åstadkomma en förbättring av den registrerade bytesbalansens saldo från ett underskott på närmare 600 miljoner kronor 1960 till ungefär balans 1963 (enligt den reviderade nationalbudgetens prognos).

Den goda överensstämmelsen beträffande exporten mellan faktisk utveckling och långtidsutredningens perspektiv gäller endast totalen. För delgrup-

Tabell 4. Totala exportens och importens volymmässiga utveckling

Procent per år

	Faktisk utveckling		1962—1963, prognos	1960—1963, delvis prognos	1960—1965, enl. LU	Återstår att realisera 1964 och 1965
	1960—1961	1961—1962				
Export (inkl. tjänstenetto)	+ 4,0	+ 7,5	+ 6	+ 6	+ 6	+ 6
Import	+ 0,6	+ 6,0	+ 4	+ 4	+ 5	+ 6

perna föreligger i flertalet fall mycket betydande avvikelser. Exportleveranserna av verkstadsprodukter har under intryck av den internationella investeringskonjunktur som rått uppvisat en volymmässig ökning med 10 procent per år 1960—63, vilket kan jämföras med 6 procent per år i långtidsutredningens kalkyl för 1960—65. Långt under prognosen har framförallt järn- och stålexporten utvecklats; den hittillsvarande utvecklingen har inneburit en ökningstakt som endast utgör knappt hälften av prognosens 14 procent per år. Man kan i detta fall utgå från att en överskattning av exportmöjligheterna föreligger. Även i fråga om exporten av massa, papper och järnmalm har den faktiska utvecklingen legat klart under prognosen. Avvikelsena har dock i dessa fall varit betydligt mindre och kan åtminstone till viss del antas ha sin grund i en konjunkturbetingad mer tillfällig försämring av avsättningsmöjligheterna.

Den ökning av investeringarna med omkring 4 procent per år som ingår i långtidsutredningens perspektiv för 1960—65 representerade inte en optimal resursanvändning enligt utredningens mening. En något snabbare ökning hade varit önskvärd, men möjligheterna att öka investeringarna ytterligare ansågs begränsade av flaskhalsar antingen inom byggnadsverksamheten eller inom den produktion som investeringarna avser att utveckla. Den

Tabell 5. Exporten av varor

Procentuell volymförändring per år

	Faktisk utveckling		1962—1963, prognos	1960—1963, delvis prognos	1960—1965, enl. LU	Återstår att realisera 1964 och 1965
	1960—1961	1961—1962				
Massa	- 7	+ 5	+ 10	+ 2,5	+ 3,5	+ 6
Papper m. m.	+ 7	+ 5	+ 9	+ 7	+ 10	+ 12
Trävaror	- 10	+ 3	+ 2	- 2	+ 0,5	+ 4
Järnmalm m. m.	+ 3	- 3	- 1	0	+ 3	+ 9
Järn, stål m. fl. metaller	+ 11	0	+ 7	+ 6	+ 14	+ 25
Maskiner, transportmedel m. m.	+ 11	+ 15	+ 5	+ 10	+ 6	+ 1
Totalt	+ 5	+ 8	+ 6	+ 6	+ 6	+ 6

Tabell 6. Bruttoinvesteringarnas volymmässiga utveckling

Procent

	1960 Milj. kr.	Utvecklingen 1960—1963		1960—1965 enl. LU		Återstår att realisera 1964 och 1965 Proc./år
		Totalt	Proc./år	Totalt	Proc./år	
A. Exkl. reparationer och underhåll:						
Jordbruk, skogsbruk m. m.	535	+ 14	+ 4,6	+ 12	+ 2,3	- 1,0
Jordbruk	442	+ 15	+ 4,7	+ 11	+ 2,1	- 1,7
Skogsbruk	74	+ 3	+ 1,1	+ 34	+ 6,0	+ 13,9
Industri och hantverk m. m.	4 464	+ 1	+ 0,3	+ 28	+ 5,1	+ 12,7
Egentlig industri	3 135	+ 8	+ 2,5	+ 39	+ 6,7	+ 13,4
Kraftverk och eldistrib.	1 144	- 19	- 6,7	+ 1	+ 0,1	+ 11,2
Bostäder	3 198	+ 30	+ 9,3	+ 28	+ 5,1	- 1,0
Samfärdsl	3 487	+ 2	+ 0,5	+ 10	+ 1,9	+ 4,1
Sjöfart	725	- 25	- 9,2	- 16	- 3,5	+ 5,8
Luftfart	226	- 92	- 57,8	- 73	- 23,3	+ 88,0
Järnvägar	370	- 19	- 6,9	- 2	- 0,4	+ 10,1
Vägar och gator	926	+ 23	+ 7,0	+ 37	+ 6,5	+ 5,7
Biltrafik samt spårvägar	894	+ 26	+ 8,0	+ 30	+ 5,4	+ 1,6
Post och tele	346	+ 16	+ 5,0	+ 4	+ 0,8	- 5,3
Varuhandel	654	+ 52	+ 15,0	+ 34	+ 6,1	- 6,0
Offentliga tjänster	3 213	+ 34	+ 10,3	+ 33	+ 5,9	- 0,3
Civila	1 828	+ 36	+ 10,9	+ 43	+ 7,3	+ 2,2
Försvar	1 385	+ 31	+ 9,5	+ 21	+ 3,9	- 3,9
Summa bruttoinvesteringar exkl. reparationer och underhåll	15 551	+ 17	+ 5,4	+ 25	+ 4,5	+ 3,2
B. Summa reparationer och underhåll	6 247	+ 9	+ 2,8	+ 18	+ 3,3	+ 4,0
Totala bruttoinvesteringar (A+B)	21 798	+ 14	+ 4,5	+ 23	+ 4,1	+ 3,6

faktiska ökningen 1960—63 av de totala investeringarna beräknas uppgå till ca 4 1/2 procent per år. Det har alltså åtminstone under dessa år varit möjligt att öka investeringarna snabbare än vad som antogs. Eventuellt kan detta tyda på att elasticiteten hos framför allt byggnads- och anläggningsverksamheten något underskattats av utredningen.

De mest betydande investeringsökningarna under första hälften av 1960-talet förutsågs enligt vad som framgår av tabell 6 för industrin, vägarna, varuhandel, bostäderna och det offentliga tjänsteområdet, främst undervisningsväsendet. Den faktiska utvecklingen i början av 1960-talet har präglats av att industriinvesteringarna efter den snabba expansionen t. o. m. 1961 visat en vikande tendens. Nivån 1963 beräknas dock överstiga 1960 års så att en genomsnittlig ökning 1960—63 med 2 1/2 procent per år uppnås, vilket kan jämföras med de ca 6 1/2 procent per år som ingår i långtidsutredningens kalkyl. Frågan huruvida industriinvesteringarna hålls tillbaka endast periodiskt på grund av den konjunkturella försämringen av avsettningsmöjligheterna och ovissheten om den internationella konjunkturen

eller om vi har att göra med en något mer långsiktig utveckling går ännu inte att besvara.

I denna situation med avmattningstendenser inom industrisektorn trots stimulerande motåtgärder har den ekonomiska politiken i enlighet med långtidsutredningens rekommendationer inriktats på att uppnå en expansion av främst bostadsbyggandet och de offentliga investeringarna. Den genomsnittliga årliga ökningen 1960—63 har för bostadsinvesteringarna uppgått till drygt 9 procent och för den del av de offentliga investeringarna, som avser utbyggnaden av den offentliga tjänstesektorn, till drygt 10 procent. Resultatet av denna utveckling har blivit att man inom båda dessa områden redan 1963 ungefär nått upp till den nivå som långtidsutredningen förutsåg för 1965. För bostädernas vidkommande betyder detta ett färdigställande av ungefär 85 000 lägenheter per år. Vägbyggandet har 1960—63 uppvisat en genomsnittlig årlig ökning med ca 7 procent, vilket ligger i linje med långtidsutredningens kalkyl. För varuhandelns del förutsåg långtidsutredningen en så snabb ökning av investeringarna under första hälften av 1960-talet som med 6 procent per år. Den faktiska ökningstakten 1960—63 har beräknats uppgå till mer än det dubbla. Varuhandeln har därmed kommit att inta platsen som det snabbast expanderande investeringsområdet i början av 1960-talet.

III. Långtidsplanering i vissa västeuropeiska länder

Inledning

Antalet länder med företrädesvis marknadsmässig hushållning vilka inrättat sig för ekonomisk långtidsplanering har vuxit snabbt under senare år. Vidgad övertygelse om att planering främjar en hög och jämn framstegstakt, exemplets makt, de regionala ekonomiska grupperingarna i Västeuropa samt förbättrad statistisk information är bland de faktorer vilka medverkat till långtidsplaneringens ökade utbredning. Den utökade planeringsaktiviteten bland företagen har vidare krävt underlag i form av översiktliga prognoser för totalekonomin. Planer förekommer eller förbereds i samtliga europeiska OECD-länder med undantag för Danmark, Schweiz, Västtyskland och Österrike. Av de övriga industriländerna utanför östblocket ägnar sig även Finland och Japan åt långtidsplanering.

Vissa svårigheter uppstår vid användandet av ordet »planering». Att göra upp en plan innebär ju normalt att bestämma sig för hur man skall handla. Begreppen »plan» och »planering» har kommit att få en betydligt mer vidsträckt betydelse när de i Västeuropa tillämpas på stora aggregat såsom t. ex. nationalprodukten samt väsentliga efterfråge- och produktionsområden. Plan betecknar då allt som har med inblickande i framtiden att göra, från å ena sidan relativt fastlagda program till å andra sidan mer lösliga prognoser eller projektioner. Det är i denna vida bemärkelse ifrågasvarande begrepp används i den här framställningen.

Följande länders långtidsplanering tas upp i det följande: Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna, Norge och Storbritannien. De franska erfarenheterna har ägnats ett speciellt intresse, vilket motiveras med att Frankrike tidigare än övriga länder kom igång med en kontinuerlig och detaljerad planeringsverksamhet och därigenom i viss mån har fått tjäna som föregångsland. Utöver de fall då jämförelser påkallat det behandlas inte den svenska långtidsplaneringen i denna framställning. Med »lång tid» avses här perioder ej understigande fyra år, även om denna periodlängd alltmer kommit att betraktas som medellång. Tonvikten läggs vid planernas innebörd, planeringsverksamhetens administration samt proceduren vid planernas utarbetande. Vidare tas genomförandet av planerna och parlamentens roll upp. Målsättningarnas kvantitativa aspekter med avseende på produktion, resursanvändning, handel m. m. har däremot försumrats i den följande framställningen liksom de använda analysmetoderna. Inte heller tas den västeuropeiska planeringens historik upp, även om i princip en belysning av förändringar i innebörd och teknik sedan åren efter krigsslutet skulle ha varit av intresse. I avvaktan på mer detaljerade studier av långtidsplaneringens teknik m. m. vilka utförs av ECE och OECD har framställningen hållits relativt kort.

Planernas innebörd, karaktär m. m.

Till skillnad från öststaterna där planeringen, förenklat uttryckt, genomgående är imperativ eller normativ är den samtida planeringen i Västeuropa övervägande av indikativ eller vägledande natur. I princip torde planerna i högre grad komma att betraktas som riktpunkter för myndigheterna, åtminstone vad angår den offentliga sektorns egen utveckling, i de länder där planerna föreläggs regering och parlament och därmed får officiell prägel. Detta förfarande är regel i Norge, tillämpades i Frankrike för den senaste (fjärde) planen och i Belgien för dess nu löpande första plan. Italien och Island synes komma att tillämpa samma procedur medan i Nederländerna liksom i Sverige planerna inte formellt stadfästs av myndigheterna. De motiveringar vilka dikterat de skilda regeringarnas val av status för planerna är inte klarlagda.

Planeringens vägledande karaktär har starkt betonats i flertalet berörda länder. Den franska fjärde planen betecknas t. ex. som en »ram för investeringsprogrammen för perioden 1962—1965, och orienteringsinstrument för den ekonomiska expansionen och välfärdspolitiken» medan den belgiska planen betecknas som »ram för regeringens ekonomiska, finansiella och sociala politik och speciellt för det offentligas investeringsplaner». Den nederländska uppfattningen av planeringens innebörd torde gå i stort sett på samma linjer. I den norska planen för 1962—1965 framhålls att »langtidsprogrammet og de årlige nasjonalbudsjettene trekker opp hovedrammen for Regjeringens økonomiske politikk». Vilken innebörd och status de brittiska planerna kommer att få undandrar sig ännu ett bedömande. Sannolikt kom-

mer regeringen inte att göra dem till officiellt program utan torde komma att eftersträva full handlingsfrihet även vid orienterandet av den offentliga sektorns utveckling.

I de företrädesvis marknadsstyrda västeuropeiska ekonomierna uppfattas således planeringen i första hand som en teknik för att klargöra utvecklingsbetingelser, formulera målsättningar, bedöma effekter av alternativa beslut samt för att konfrontera olika sektorers planer. Att dra slutsatser och fatta beslut med ledning av det orienteringsinstrument planen alltså avses vara överläts till företagen, arbetsmarknadsorganisationerna m. fl. Därvid kan givetvis statsmakterna genom mer eller mindre differentierade incitament påverka besluten i önskvärd riktning. Längst i detta hänseende har, såsom närmare skall påvisas i det följande, Frankrike gått. Det största omedelbara värdet anses, helt naturligt, planeringen ha för uppläggning och vägledning av regeringarnas ekonomiska politik.

Planernas utarbetande

a) Sekretariatet

Den direkta ledningen av planeringsarbetet handhas, sedan verksamheten numera i växande utsträckning bedrivs kontinuerligt, av permanenta och i allmänhet relativt små sekretariat. I *Frankrike* kallas det Commissariat Général du Plan d'Equipment et de la Productivité (härefter benämnt plankommissariatet) och upptar ca 140 personer under ledning av en Commissaire Général du Plan (härefter benämnd plankommissarie). Plankommissariatet, vilket formellt är underställt finansministeriet, är numerärt överlägset sina motsvarigheter i andra länder, vilket i första hand sammanhänger med den franska planeringens långt drivna disaggregering. Personalen är uppdelad på en ekonomiavdelning och en finansavdelning. Inom dessa finns byråer för jordbruk, industri, energi, transport m. m. Några exekutiva befogenheter besitter plankommissariatet inte, utan dess uppgifter är beredande och rådgivande. Styrkan hos plankommissariatet ligger i den nyckelställning det har inom förvaltningen. Plankommissarien kan där spela en medlande och samordnande roll. Han deltar i ministermöten och är ledamot av kreditmarknads- och administrativa beredningar samt i flera ekonomiska och statistiska forskningsinstitut. Vidare erbjuder plankommissariatet ett uppskattat »bona officia» vid kompetenstvister o. dyl. mellan förvaltningsgrenar samt vid intressekonflikter inom det privata näringslivet. Plankommissarien verkställer eller låter verkställa enkäter och erhåller löpande information om utvecklingen av samtliga pågående ekonomiska utvecklingsprogram. Samarbetet med övriga förvaltningsgrenar blir naturligtvis speciellt intimt när planerna utarbetas. Då samarbetar plankommissariatet främst med finansministeriets ekonomiska avdelning samt med den gemensamma motsvarigheten till Sveriges konjunkturinstitut och statistiska centralbyrå.

I *Norge* fylls från och med i år motsvarande funktion av en nyinrättad

»planleggingsavdelning» inom finansdepartementet. Avdelningen skall efter fullständig utbyggnad bestå av chef och tio övriga befattningshavare. Arbetsfördelningen mellan departementen har inte ändrats i samband med planeringsreformen och några förslag i den vägen har veterligt ännu inte framkommit. Detta synes innebära att, i enlighet med vad Statens Rasjonaliseringsråd förutsätter, de enskilda departementen i största möjliga utsträckning behåller ansvaret för planeringen inom sina egna arbetsfält. Rådet har tidigare anbefallt en förstärkning av planeringsarbetet i industri-, samfärdsel- och fiskeridepartementen samt i kirke- och undervisningsdepartementet. Finansdepartementet skulle således, enligt rådets mening, begränsa sig till:

- a) att utarbeta långtidsprogram på områden där det inte är lämpligt att något annat departement förestår planläggningen,
- b) att samordna de skilda långtidsplanerna,
- c) att ha ansvaret för det system efter vilka långtidsprogrammen läggs upp,

- d) att framlägga förslag till långtidsprogram, kontrollera genomföringen av och föreslå nödvändiga justeringar i programmet.

Ledningen av långtidsplaneringen i *Nederländerna* omhänderhas av Centraal Planbureau. Byrån lyder formellt under ekonomidepartementet men den utövar i praktiken sina rådgivande funktioner i fullt oberoende. Dess personal omfattar ett hundratal tjänstemän, varav ca hälften med akademisk utbildning. Dessa är organiserade i tre sektioner:

1. Allmänna studier och långtidsplaner.
2. Årsplaner: totalekonomiska kalkyler.
3. Årsplaner: sektorvisa kalkyler.

Sektionen för långtidsplanering har emellertid föga omfattande personella resurser och dess verksamhet har därför förblivit förhållandevis begränsad. Alla departement är representerade i planbyråns styrelse och byrån används som rådgivande organ av hela regeringen. Den mest intensiva kontakten har planbyrån med finansdepartementet.

I *Storbritannien* har planeringsarbetet utvecklats snabbt sedan det kom i gång kring mitten av 1962. Det kansli som sköter den löpande verksamheten uppgår nu till ett sextiototal personer och en ytterligare utvidgning förutses. I enlighet med det arbetsprogram planeringsrådet (NEDC — se s. 6) antog i mars 1962 har kansliet studerat förutsättningarna för en årlig tillväxttakt på 4 procent under perioden 1961—1966. Resultatet offentliggjordes i februari i år.¹ Däremot blev den officiella publiceringen av en rapport om de ekonomisk-politiska implikationerna fördröjd ytterligare några månader, väsentligen på grund av svårigheter att enas om rekommendationer om inkomstpolitik.²

I *Belgien* utarbetas långtidsplanerna av det till ekonomiministeriet knutna »Bureau de Programmation Economique». Den sysselsätter 5 à 6 experter, vilka samordnar och syntetiserar utredningar, planer och andra in-

¹ »Growth of the United Kingdom Economy to 1966».

² »Conditions Favourable to Faster Growth».

formationer insamlade från myndigheter, forskningsinstitut, organisationer m. m.

b) Detaljarbetets uppläggnig

I avseende på organisationen av den egentliga utredande verksamheten kan relativt betydande avvikelser iakttas mellan å ena sidan Frankrike och å andra sidan övriga här berörda länder. De sistnämnda saknar i huvudsak speciella institutioner för detaljplaneringen. Insamling och sammanställning av primärmaterial ombesörjs i första hand av berörda offentliga myndigheter och av existerande utredningsinstitut. Speciellt intresse tilldrar sig formerna för näringslivets medverkan i den i offentlig regi bedrivna långtidsplaneringen för totalekonomin. Här kan tre huvudtyper av förfarande urskiljas. I *Frankrike* har, som utvecklas närmare i det följande, kontakterna formaliserats genom upprättande av en rad blandade näringsgrenskommisioner, vilka betraktas som planeringsverksamhetens tekniska ryggrad. *Storbritannien* synes komma att följa det franska exemplet. Det förutses att ett trettiotal näringsgrenskommittéer skall upprättas med huvuduppgift att »göra näringsgrenarna fullt medvetna om NEDC:s mål och, å andra sidan, hålla rådet nära informerat om varje näringsgrens aktivitet».¹ En andra kategori representeras av *Sverige*, där näringslivet lämnar sin medverkan till planeringen i mindre reglerade former, främst genom anordnande av »hearings». Den tredje huvudtypen, slutligen, karakteriseras av att näringslivets bidrag väsentligen inskränker sig till uppgiftslämnande. Så verkar vara fallet i *Norge* och *Nederländerna*. I propositionen till stortinget om utbyggnaden av den ekonomiska planeringen sägs att »det ville imidlertid uten tvil være av den største betydning for planleggingsarbeidet og dermed for landets økonomiske framgang om det kunne etableres et nært samarbeid mellom myndighetene og nærings- og arbeidslivet om disse problemene». Tillskapandet av planeringsrådet utgör ett led i denna strävan, men frågan om hur ett samarbete ska komma till stånd på det praktiska, utredande planet synes inte ha tagits upp. Önskemål om intimare samarbete med näringslivet har också framförts av den *belgiska* planbyrån.

Att ur effektivitetssynpunkt väga för- och nackdelar hos de två alternativa metoder för planeringssamarbete och kommunikation mellan det offentliga och näringslivet, vilkas typiska företrädare är Frankrike och Sverige, låter sig knappast göra inom ramen för denna begränsade PM. Rent allmänt synes behovet av formaliserade kontakter vara intimt beroende av politiska och sociala faktorer i varje enskilt land. Således torde en institutionalisering av förbindelserna framstå som speciellt nödvändiga i länder där värdegemenskapen och det direkta informationsutbytet är föga utvecklade.

I *Frankrike* fyller de s. k. moderniseringskommissionerna den viktiga funktionen att erbjuda en mötesplats för utbyte av informationer och diskussioner av projekt uppgjorda såväl inom administrationen som inom näringslivet. Avsikten med dem är att till planens utarbetande knyta de orga-

¹ Financial Times den 2 april 1962.

niserade intressen som i hög grad berörs av densamma. Förståelsen för problematiken och godkännandet av planen inom tämligen breda lager av befolkningen skulle därmed underlättas. Den fjärde planen omfattade tjugotre vertikala kommissioner² och fem kommissioner som behandlade problem som är gemensamma för de övriga: balansen på arbetsmarknaden, jämvikt sparande—investering, budget- och betalningsbalans, produktivitet samt forskning och regionalplanering. Kommissionerna består av 30 å 40 oavlönade ledamöter vilka utnämns av regeringen på förslag av plankommissionarien. Dessa är av fyra huvudkategorier: företagsledare och representanter för arbetsgivaresammanslutningar, fackföreningsrepresentanter, tjänstemän från berörda ministerier samt experter. Kommissionerna kan sedan tillsätta arbetsutskott i varierande antal. För den fjärde planen upptog kommissionerna inemot 1 000 medlemmar och totalt deltog något över 3 000 människor i arbetet med planen.¹ De olika intressegrupperna representeras inte enligt några fastställda proportioner och några omröstningar företas ej. Detta förhållande anses vara en av hörnstenarna i kommissionernas funktionsduglighet. Man eftersträvar alltså inga majoritetsbeslut utan en så bred uppslutning som möjligt kring utvecklingsperspektiven.

c) Planeringsråden

Ett planeringsråd med uppgift att ha överinseendet över långtidsplaneringen och på det nationella planet diskutera dess olika aspekter har etablerats i samtliga här berörda länder. Dessa organs kompetens är genomgående av konsultativ karaktär. Det *belgiska* rådet — »Comité National de l'Expansion Economique» — upptar representanter för myndigheterna och arbetsmarknadsorganisationerna och förefaller inte ta någon aktiv del i planeringsarbetet. Motsvarigheten i *Nederländerna*, kommissionen för centralplanen, består av ca 30 medlemmar. Förutom departementen och arbetsmarknadens parter är centralbanken, forskningsinstitutet och vetenskapen företrädda. Rådet diskuterar plankommissionens arbete och framlagda rapporter. *Storbritanniens* planeringsråd — National Economic Development Council (NEDC) — räknar förutom finansministern (ordförande), handelsministern och arbetsministern 17 medlemmar varav sex från arbetsgivaresidan, sex från arbetstagensidan samt fem övriga bestående av experter (bland dessa chefen för kansliet) och representanter för statliga företag. Den brittiska LO (TUC) vägrade länge att låta sig representera då man befarade att rådet skulle komma att utveckla sig till ett instrument för statlig lönepolitik. Med hänvisning till regeringens åtagande att underkasta utformningen av sin ekonomiska politik rådets bedömande och med förbehållet att de fackliga representanterna skulle förbli fria att rapportera till organisationerna och offent-

¹ För jordbruk, hantverk, byggnadsverksamhet och offentliga arbeten, drivmedel, kemi, handel, fettstoffer, översjöiska departement, energi, kulturutrustning, sanitär och social utrustning, skolutrustning, urbanisering, bostadsbyggande, livsmedelsindustri, förädlingsindustri, gruvor och icke järnhaltiga metaller, havsfiske, post och telegraf, radio och television, stålindustri, transporter samt turism.

² Därav 107 jordbrukare, 715 företagsledare och hantverkare, 781 tjänstemän, 281 fackföreningsmän, 562 arbetsgivarrepresentanter samt 691 »övriga», företrädesvis experter.

2 Bihang till riksdagens protokoll 1963. 1 saml. Nr 150. Bihang F

ligt reservera sig mot den ekonomiska politiken lät sig dock TUC sedermera övertala att inträda i rådet. Publiceringssvårigheterna av rapporten angående ekonomisk politik antyder vissa svårigheter hos NEDC att finna en smidig form för lösandet av sina uppgifter. Rådets uppgift var, förutom att anvisa utvägar ur den akuta betalningsbalanskris som rådde vid dess tillsättande, att utreda förutsättningarna för en tillfredsställande ekonomisk tillväxttakt och den ekonomiska politik som skulle erfordras för detta. Det *italienska* planeringsrådet består av 31 ledamöter under ordförandeskap av budgetministern. Av dessa är 13 experter medan de övriga representerar näringsgrenarna och arbetsmarknadens organisationer. Sammansättning, arbetsuppgifter och arbetsmetoder för det *norska* planeringsrådet förefaller inte ha fastställts ännu; näringslivet och den politiska oppositionen har med hänvisning till dessa oklarheter intagit en relativt reserverad hållning till rådet. För flertalet här omnämnda planeringsråd gäller att de varit i verksamhet under alltför kort period för att några påtagliga erfarenheter skall kunna noteras.

De övervakande och kontrollerande organen i *Frankrike* är planeringsrådet (Conceil Supérieur du Plan) samt en interdepartemental samordningskommitté (Comité interministériel) den senare med uppgift att samordna departementens arbete. Planeringsrådet, tillsatt 1953, består av tjugo representanter för bl. a. arbetsmarknadens parter, med uppgift att på det nationella planet diskutera och godkänna planens allmänna orientering. I själva verket sammankallades aldrig planeringsrådet vid utarbetandet av den tredje planen och vid arbetet på den fjärde planen först då moderniseringskommissionerna var nästan klara med sina uppgifter. En av orsakerna till att rådet kringgicks synes vara att man befarade att vad arbetsutskotten utträttat eljest skulle riskera att rivs upp. Inte heller den ovannämnda samordningskommittén har sammankallats utan dess tilltänkta funktioner utövas av finansministern. Betydelse har emellertid det ekonomiska och sociala rådet (Conceil Economique et Social) vilket i stort sett representerar samma intressen som planeringsrådet men enbart har konsultativa uppgifter. Före anbefallande av planperiodens tillväxttakt konsulterar t. ex. regeringen detta råd. Plankommissarien har framhållit att ekonomiska och sociala rådet »stärker den ekonomiska demokratin och ger dem som ofta orättvist kallas teknokrater möjligheten till vida kontakter».

Planens utarbetande

Avspeglade skiljaktigheter i den institutionella ramen för planeringsarbetet har de olika länderna utvecklat sinsemellan relativt avvikande arbetsrutiner. Sverige och Belgien synes inta en mellanställning mellan å ena sidan Frankrike, där affärsvärlden aktivt och organiserat medverkar i arbetet, och å andra sidan Norge, Nederländerna och Storbritannien, där planeringen är koncentrerad till myndigheterna och forskningsinstitutionerna och där näringslivets deltagande huvudsakligen inskränkts till uppgiftsläm-

nande. Vad beträffar kontinuerlig planering har väl endast Frankrike och — fast i mindre utsträckning — Nederländerna erfarenheter från någon längre period. De nederländska erfarenheterna intresserar främst ur teknisk synpunkt genom försöken att genom simultana ekvationssystem lösa planeringsproblem. Denna aspekt faller emellertid utom ramen för denna PM. Däremot kan det vara skäl i att något närmare studera gången i utarbetandet av de *franska* planerna.

Förarbetena till den detaljerade planeringsverksamheten i moderniseringskommissionerna tar ungefär ett år och utförs gemensamt av kommissariatet och finansministeriets ekonomiska avdelning. Sedan början av 1962 pågår förarbetena till den femte planen, som skall omfatta perioden 1966—1969. Dessa arbeten syftar till att belysa perspektiven — i det inledande skedet på 10 å 15 års sikt — och analysera förutsättningarna för ekonomins utveckling. Utgångspunkten är ett bestämmande av efterfrågans struktur i sista planåret vid speciella hypoteser om utrikeshandeln och om vilken investeringsutveckling som krävs för att expansionen ska kunna gå vidare i följande planperiod. Med ledning av sådana uppgifter konstrueras en input/output-tabell för det sista planåret vilken visar sektorernas inbördes köp och leveranser. Ekonomin uppdelas därvid successivt i 17, 28 och 65 sektorer. Plan-skisser utarbetas under varierande antaganden om framstegstakten. Den bästa skissen är givetvis den som medger den snabbaste tillväxten vid rimliga utsikter till balans på arbetsmarknaden, mellan sparande — investering, i de offentliga finanserna och i betalningsbalansen. För den fjärde planen utfördes förarbetet för tre alternativa framstegstakter; 3, 4 1/2 och 6 procent. Det högsta alternativet ansågs snabbt vara överambitiöst eftersom det inte gav någon säkerhetsmarginal för betalningsbalansen.

Nästa etapp utgörs av regeringens val av vilket tillväxtalternativ som det fortsatta arbetet ska bygga på. Före beslutet avseende den fjärde planen konsulterades planeringsutskottet inom det ekonomiska och sociala rådet, vilket gjorde upp två rapporter. Den ena rekommenderade en hög tillväxttakt medan den andra koncentrerade sig på strukturen i resursernas användning varvid tonvikt lades på behovet av kollektiva investeringar, undervisning, forskning, hälsovård, bostäder och kultur. På basis av dessa rapporter utfärdade regeringen direktiv till plankommissariaten, enligt vilka en tillväxttakt på 5 procent skulle läggas till grund för den fortsatta planeringsaktiviteten. Det rekommenderades också att alternativa studier skulle utföras för en tillväxttakt på 5 1/2 procent. Planens viktigaste mål skulle enligt direktiven vara hjälp till det franska samväldets unga nationer, samt ökade investeringar i undervisning, hygien och urbanisering.

Förarbetena för den fjärde planen varade från våren 1959 till mitten av 1960. Då vidtog arbetet i moderniseringskommissionerna, av vilka de vertikala har att bedöma den tekniska utvecklingen i stort, värdera olika produktionsmetoder samt beräkna den sannolika utvecklingen av produktiviteten. Som nämnts är de horisontella kommissionernas uppgift att bevaka den samhällsekonomiska balansen. Kommissionen för regionplanerna försöker an-

visa åtgärder som kan reducera de jämviktsbrister som uppstått mellan regionerna. Den fjärde planen fördes på ett relativt sent stadium ut på regionalplanet men i arbetet på den femte planen medverkar regionerna redan under förarbetena.

Allteftersom kommissionerna blir klara rapporterar de till plankommissionarien som arbetar ihop rapporterna till en syntes. En preliminär sådan blev under arbetet på den fjärde planen klar i december 1960. Då beslöts emellertid att i stället välja 5 1/2 procents framstegstakt till huvudalternativ, varför moderniseringskommissionerna måste revidera beräkningarna. I arbetet på den slutliga syntesen av kommissionernas arbete deltar, förutom kommissionariatet, finansministeriets ekonomiska avdelning. Dessa organ står därvid i förbindelse med representanter för kommissionerna samt tjänstemän från berörda ministerier. Förslaget till plan överlämnas därpå till regeringen vilken, efter att ha vidtagit politiskt betingade justeringar, överlämnar det till planeringsrådet och till ekonomiska och sociala rådet och sedermera till parlamentet. Före våren 1962 hade ingen kommunikation till parlamentsledamöterna angående planens innehåll ägt rum. Parlamentet diskuterar eller voterar inte om planens enskildheter utan har att acceptera eller förkasta den i dess helhet.

Genomförande och ekonomisk politik

Flertalet västeuropeiska långtidsplaner innehåller föga konkreta anvisningar för den ekonomiska politiken. De officiella planerna ger viss vägledning angående den politik som är förenlig med planernas målsättningar medan tidsförläggningen och den närmare beskaffenheten av de specifika åtgärder som kan erfordras lämnas öppna. Att hänvisningarna till ekonomisk politik är ännu mer vaga i de inofficiella planerna är naturligt.¹ Men då dessa diskuterar och belyser problem och ekonomisk-politiska alternativ erbjuder även de, framhåller ECE, en implicit vägledning för regeringarnas beslut. Det måste betraktas som sällsynt att konkreta ekonomisk-politiska åtgärder motiveras genom hänvisning till långtidsplanerna. Detta förhållande säger emellertid föga om det faktiska utnyttjandet av planerna som orienteringsinstrument.

I det *norska* »långtidsprogrammet 1962—1965» sägs följande angående genomförandet: »Gjennomføringen av langtidsprogrammet kan i det alt vesentlige bygge på finans- og kredittpolitiske virkemidler og den reguleringsadgang, som er etablert ved ingangen til perioden». Dessutom betonas värdet av samarbetet mellan staten, kommunerna, näringslivet och löntagarna för lösning av uppkommande problem. Den *belgiska* regeringen föresätter sig i planen för 1962—1965 att »stödja, samordna och eventuellt frammana initiativ, upprätthålla prisstabilitet och gynnsamma finansiella villkor. And-

¹ Undantag är Finland, vars långtidsplan 1960—1970 innehåller en detaljerad redogörelse för de ekonomisk-politiska åtgärder den förutsätter, och Storbritannien, där NEDC nyligen låtit publicera en särskild rapport i ämnet (s. 4 not 2)

ra uttalanden i planen av ekonomisk-politisk karaktär är att »programmet kräver antagandet (acceptation) av en frivilligt åtagen disciplin för fördelningen av expansionens frukter» samt att staten själv bör ålägga sig nödvändig självdisciplin för att bidra till att sparandet blir tillräckligt för att finansiera expansionen. Vidare uttalas att det offentliga på alla områden bör stödja den produktiva ansträngningen: »i sin finans- eller näringspolitik och i sina infrastrukturella arbeten bör den ge prioritet åt den ekonomiska utvecklingens målsättningar». Nödvändigheten av att vidmakthålla, »såväl på konjunkturplanet som i ett långtidsperspektiv», balans mellan tillgång och efterfrågan på produktionsresurser understryks liksom betydelsen av att arbetskraftens anpassningsförmåga förbättras.

I det avsnitt av den *franska* planen som ägnas medlen att främja dess genomförande behandlas först stödet till vetenskap och forskning. Därefter tas möjligheterna att påverka utvecklingen genom finansieringspolitiken upp. Såväl investeringskrediter och subventioner som fiskala åtgärder används i detta syfte. Efter den gradvisa avvecklingen av efterkrigstidens restriktioner består de praktiska mekanismerna för styrandet av ekonomin främst av kredit- och finanspolitiska instrument för påverkan av investeringarna. Genom de offentliga investeringarna (inkl. den förstatligade delen av näringslivet), det offentliga kreditstödet till bostadsbyggandet m. m. övar det allmänna direkt och indirekt avgörande inflytande över ca hälften av de totala investeringarna.

För att påverka de övriga investeringarna existerar ett brett register av incitament vilka tillämpas efter prövning i varje särskilt fall. Det kan därvid röra sig om speciella krediter, undantagsvis räntesubventioner, speciella avskrivningsregler, sänkning av fastighetsskatt och andra skattelättnader, investeringsbidrag, byggnads- och lokaliseringstillstånd m. m. Vidare konsulteras kommissariatet i betydande utsträckning vid miljonkrediter. Investeringsprojekt vilka underställts och godkänts av plankommissariat berättigar till frihet från bolagsskatt med upp till 5 procent av inbetalt aktiekapital. I regionalt hänseende kan regeringen motverka nyetableringar i Parisområdet. Staten spelar en betydande roll som finansiell mellanhand genom sin långsiktiga utlåning och speciellt genom fonden för ekonomisk och social utveckling. Denna fond handlägger det statliga stödet till investeringsprojekt, varvid dessa bedöms och prioriteras utifrån planens synpunkt. Slutligen erbjuder priskontrollen för bl. a. stål, aluminium och energi vissa möjligheter till påverkan. Sålunda finns en rad möjligheter för myndigheterna att bedriva en differentierad näringspolitik i planens anda. För vissa andra länder, i synnerhet Västtyskland, har detta diskriminerande element i planens genomförande betraktats som stötande.

De franska planeringsexperterna har uttryckt tankar vilka schematiskt innebär att planen, sedan den en gång utarbetats i samarbete med näringslivet, skulle främja sitt eget genomförande. Planen skulle alltså på det psykologiska planet verka starkt övertalande på företagarna genom att förespegla en situation där de skilda näringsgrenarnas produktion — under *förutsätt-*

ning att alla handlar enligt de överenskomna riktlinjerna — kan avsättas på balanserade marknader. Den nu märkbara avmattningen i det privata näringslivets investeringsvilja strider tydligen mot denna förutsättning, vilket ytterligare aktualiserat ett sedan länge framfört önskemål att planen bör diskutera alternativ för uppnåendet av de uppsatta målen. Vidare har den vidgade integrationen inom EEC reducerat giltigheten av den ovan nämnda förutsättningarna och fransmännen har följdriktigt börjat propagera för ökad samplanering för hela gemenskapen.

Plankommissarien har deklarerat att regeringen genom godkännande av planen blir moraliskt skyldig att föregå med gott exempel genom bedrivande av en med densamma förenlig finans-, penning- och prispolitik. Om prispolitik avses inkludera lönepolitik framstår resultatet på den punkten som föga tillfredsställande. Regeringen har mycket riktigt under en följd av år uppmanat den privata sektorn till återhållsamhet med löneutvecklingen samtidigt som den inom förvaltningen och den förstaligade delen av näringslivet försökt anpassa lönestegringarna till den långsiktiga samhälleliga produktivitetsökningen. Då uppmaningen till den privata sektorn knappast alls hörsammades förstörades genom denna politik inkomstklyftan mellan privat och offentligt anställda i en omfattning som inte kunde undgå att väcka misstämning. Regeringen kom att utsättas för hårda påtryckningar och tvingades ge betydligt större löneökningar än den avsett. Läget tillspetsades betydligt under senkvintern och våren 1963 då regeringens motstånd mot lönekrav hårdnade betydligt — främst sammanhängande med växande oro för inflation — vilket bl. a. tog sig sådana uttryck som tjänstepliktsföreläggande av strejkande (statsanställda) kolgruvearbetare.

Parlamentens inflytande

Parlamentens uppgifter i planeringsarbetet har inte diskuterats särskilt ingående, inte ens i de länder där planerna underställs parlamenten för godkännande. I motiveringen till den *belgiska* planen uttalas att regeringen är medveten om nödvändigheten av att parlamentet framgent i högre utsträckning engageras i planeringsarbetet. Programmet drar, framhålls det, upp ett antal riktlinjer som kommer att få inflytande på landets ekonomiska och sociala politik bortom 1965. Parlamentets godkännande av dessa riktlinjer skulle, heter det vidare, möjliggöra för regeringen att ge planbyrån de nödvändiga indikationerna för utarbetandet av kommande plan. »Det är självklart att parlamentet bör ombes uttala sig om denna andra plans allmänna målsättningar och de väsentliga alternativen (*grandes options*) innan (kurs. här) planbyråns arbete har fått en definitiv inriktning.» Planens finansiering diskuteras inte närmare men parlamentets godkännande av densamma innebär väl i princip också en skyldighet att ställa medel till förfogande, samtidigt som bevillningsmakten ger parlamentet vissa kontrollmöjligheter.

Som redan nämnts fick det *franska* parlamentet ta del av den fjärde planen först sedan denna var klar. I »remissdebatten» kritiserades regeringen för

att parlamentet inte varit tillräckligt underrättat om förarbetena till planen, vilket medfört att de deputerade i praktiken inte hade möjlighet att framlägga några egna ändringsförslag. Premiärministern lovade emellertid att parlamentet skulle informeras om den fjärde planens förverkligande samt i god tid få ta del av målsättningar och huvudlinjer för den femte planen. Även utanför parlamentarikernas krets har önskemål om en bättre parlamentarisk kontroll framförts.

Man uppehåller sig också vid det dilemma som ligger i att å ena sidan tillgodose önskvärdheten av vidgad demokratisk kontroll och å andra sidan säkerställa planens kontinuitet. Den nuvarande ordningen är en kompromiss. Man har dels infört en juridisk disposition benämnd »*lois-programmes*» vilken säkerställer finansieringen av fleråriga investeringsprojekt, dels en benämnd »*lois-cadres*» vilken grupperar lagar och förordningar vilka berör samma ämne.

Planeringens utveckling

I flertalet länder torde planeringsverksamheten ännu i viss mån kunna jämföras med provundersökningar med uppgift att bl. a. ge underlag för förbättringar i uppläggning och teknik. Med ledning av gjorda erfarenheter synes planeringen undergå en utveckling såväl beträffande metodik, periodlängd och omfattning. Den franska plankommissarien har t. ex. framhållit att man fortsättningsvis kommer att i större utsträckning än hittills använda ekonometriska modeller i planeringsarbetet. Hans belgiska kollega har emellertid givit uttryck för viss reservation gentemot det holländska systemet; den smidiga vägledande franska planeringen framhålls som förebild. I propositionen till Stortinget om utbyggnaden av den ekonomiska planeringen i Norge understryks vikten av att planeringsavdelningen i samarbete med statistiska centralbyrån och universitetet gör en större insats i arbetet med metodfrågor.

I fråga om periodlängd har alltmer — i de länder där planering accepteras — behovet av att orientera ekonomin med ledning av tänkbara perspektiv under en tidrymd av 10 å 15 år börjat göra sig gällande. Nederländerna kom redan 1955 med en plan omfattande hela 1960-talet och i den belgiska planen 1962—1965 betonas vikten av att utsträcka horisonten till 1970. I Frankrike förbereds en studie med inriktning på 1985. Önskvärdheten av längre perspektiv har betonats också i Norge.

I samband med denna tendens att vilja kartlägga utvecklingsperspektiven på längre sikt kan man se den allmänt ökade prioriteringen av offentliga utgifter för forskning, undervisning, hälso- och sjukvård samt för infrastruktur. Utformandet av målsättningar på dessa områden förutsätter ju långsiktiga utredningar om tillväxtförutsättningar m. m.

Ur geografiskt hänseende synes planeringen undergå en tvåsidig utveckling. Å ena sidan erkänns i flertalet berörda länder nödvändigheten av att beakta regionala faktorer i planeringen. Längst i detta avseende förefaller

Frankrike ha gått — medan den fjärde planen så att säga i efterhand följdes upp på regionalplanet avses de regionala planeringsorganen delta redan i förarbetena med den femte planen. Å andra sidan har tanken på systematisk samplanering för grupper av länder inom samma marknadsområde växt sig allt starkare. Den franska plankommissarien har understrukit att länderna inom sådana områden kommer att konfronteras med problemet med samstämmiga (pre-concertées) utvecklingsprogram i en multinationell skala. Han anbefaller långsamma och försiktiga steg; innan det kan bli aktuellt att tala om program borde samstämda utvecklingsstudier, begränsade till ett fåtal väsentliga punkter, dras upp. Efter överenskommelse om tillväxttakt borde utvecklingsplanerna i basnäringarna samordnas för att undvika de slags överkapacitet som synes uppstå i vissa branscher. Konkurrens i all ära, menar plankommissarien, »men man måste inse gränsen mellan incitament och slöseri, speciellt när det gäller dyrbara investeringar». Den belgiska regeringen ger i planen uttryck för en positiv inställning till multi-nationell planering: »I framtiden bör utvecklandet av gemensamma institutioner och samordningen av den ekonomiska politiken medge såväl gemensam fixering av målsättningar för näringslivets utveckling som utarbetande av kriterier för rationella val angående vissa stora projekts lokalisering. I avvaktan härpå bör arbetet fortföljas på det nationella planet.» Däremot intar Västtyskland en tämligen avvisande hållning till såväl nationell som multi-nationell planering. Det senare är uppenbart bl. a. från officiella kommentarer till EEC:s »aktionsprogram», i vilka betydelsen att inte kringskära konkurrensen understryks.

I en diskussion om planering, som hölls i Rom mot slutet av fjolåret, framhöll EEC-kommissionens vicepresident R. Marjolin att det inte kunde bli fråga om att de europeiska institutionerna skulle föreskriva regeringarna vad de bör ta med i sin planering. Existensen av gemensamma marknaden har emellertid skapat vissa krav och man bör beakta de begränsningar som romfördraget, och den gemensamma ekonomiska politik det föreskriver, innebär för den nationella planeringen. Vederbörande konstaterade vidare att allmän enighet numera råder om nödvändigheten av att göra upp kortsiktsprognoser.¹ Beträffande behovet av långtidsplanering har, enligt samme sagesman, enighet nåtts för de offentliga investeringarna, bostadsbyggandet, vissa »icke-konkurrerande» ekonomiska sektorer (energi) samt jordbruket. Vidare har man kunnat enas om att göra upp långsiktiga projektioner² vilka, utan att engagera regeringarna, möjliggör konfrontation och diskussion. Angående metodiken för planeringen var man överens om att upprätta en serie sektorsplaner, att använda alternativa (men ej alltför skiljaktiga) hypoteser samt att göra upp fleråriga nationella projektioner över statens finanser.

Kommissionens vice-president förutser följande utvecklingsprogram för den gemensamma planeringen:

¹ I Västtyskland har nyligen den första publicerats.

² Rapport sur les Perspectives de Developpement Economique dans la C. E. E. de 1960 à 1970.

- a) Jämförelse av varje lands planer, program och prognoser samt inplacering av dessa inom den ram som bestäms av totalprojektionerna.
- b) Examinering av de skilda ländernas strävanden för att se om de är förenliga med en snabb och balanserad utveckling inom gemenskapen.
- c) Uppmaning till regeringarna att göra en prognos för statsfinanserna.
- d) Upprättande av prognoser för skilda sektorer som jordbruk och energi samt av en långtidsplan för den regionala politiken.